T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BAĞLAMINDA MISIR VE TÜRKİYE'DE KÖY ROMANCILIĞI: 'ABDURRAHMÂN EŞ-ŞARKÂVÎ (*TOPRAK*)- FAKİR BAYKURT (*YILANLARIN ÖCÜ*)

Menatallah Saeed Abdelfattah ABODEEF

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURSA - 2024

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BAĞLAMINDA MISIR VE TÜRKİYE'DE KÖY ROMANCILIĞI: 'ABDURRAHMÂN EŞ-ŞARKÂVÎ (*TOPRAK*)- FAKİR BAYKURT (*YILANLARIN ÖCÜ*)

Menatallah Saeed Abdelfattah ABODEEF

Danışman:

Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU

YÜKSEK LİSANS

BURSA - 2024

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Anabilim / Ana sanat Dalı, Yeni Türk Edebiyatında Bilim Dalı'nda 702141008 numaralı Menatallah Saeed Abdelfattah ABODEEF'ın hazırladığı "Karşılaştırmalı Edebiyat Bağlamında Mısır Ve Türkiye'de Köy Romancılığı: 'Abdurrahmân Eş-Şarkâvî (Toprak)- Fakir Baykurt (Yılanların Öcü)" konulu ..... (Yüksek Lisans / Doktora / Sanatta Yeterlik Tezi / Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı, .../...../ 20.... günü …… - ……..saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının ……..….. (başarılı / başarısız) olduğuna …… (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
……

Üye
……

Üye
……

Üye
……

Üye
……

...../...../ 20.....

Özet

Yazar Adı ve Soyadı	: Menatallah Saeed Abdelfattah ABODEEF
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı	: Yeni Türk Edebiyatı
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: X + 176
Mezuniyet Tarihi	: …. / …. / 20……..
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU

Karşılaştırmalı Edebiyat Bağlamında Mısır ve Türkiye'de Köy Romancılığı: 'Abdurrahmân Eş-Şarkâvî (*Toprak*)- Fakir Baykurt (*Yılanların Öcü*)

Türkiye ve Mısır'da cumhuriyet ilan edildikten sonra bir takım yazarlar toplumcu gerçekçi bir yaklaşım ile köy meselesini işlemişlerdir. Köy meselesini ele alan yazarların önde gelenlerinden 'Abdurrahmân Eş-Şarkâvî ve Fakir Baykurt, romanlarında köylülerin hayatına ayna tutmuşlardır. Fakir Baykurt'un *Yılanların Öcü* ve 'Abdurrahmân Eş-Şarkâvî'nın *Toprak* romanının arasındaki çatışma benzerliğinden hareket edilerek iki roman arasında karşılaştırma yapmaya karar verilmiştir. Çalışmanın iki amacı vardır; birincisi, iki roman incelenerek romanların tahlilini yapmak ve müşterek konularını tespit etmektir. Diğeri ise Mısır edebiyatındaki köy romanları hakkında yeterli Türkçe çalışmalar bulunmadığı için Türk edebiyatı ile Mısır edebiyatı arasında köy meselesi üzerinde karşılaştırma yapmaya daha çok yol açmak amacıyla Mısır'daki köy durumu hakkında bilgiler verilip Mısır edebiyatındaki köy romanları bir araya getirilmeye çalışılır. Çalışma beş bölümden oluşur, girişte her bölümün içerikleri açıklanır; birinci ve ikinci bölümde çalışmaya zemin oluşturulur, üçüncü ve dördüncü bölümde romanların tahlili yapılır, tezin asıl bölümü olan beşinci bölümde ortak unsurlar incelenir. Sonuçta özetle ortak unsurlar sıralanır.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı Edebiyat, Türkiye Edebiyatı, Mısır Edebiyatı, Köy Romanları, Fakir Baykurt, 'Abdurrahmân Eş-Şarkâvî, *Yılanların Öcü, Toprak.*

Abstract

Name and Surname	: Menatallah Saeed Abdelfattah ABODEEF
University	: Uludag University
Institution	: Social Science Institution
Field	: Turkish Language And Literature
Branch	: New Turkish literatüre
Degree Awarded	: Master
Page Number	: X + 176
Degree Date	: …. / …. / 20……..
Supervisor	: Prof. Dr. Alev SINAR Uğurlu

Village Novels in Egypt and Turkey in the Context of Comparative Literature:

Abd El Rahman El Sharqawy (*The Land*)- Fakir Baykurt (*Revenge of the Snakes*)

Some writers dealt with the village issue with a social realist approach after the declaration of republics in Turkey and Egypt. Abd El Rahman El Sharqawy and Fakir Baykurt, who are among the leading writers dealing with the village issue, reflected the lives of villagers in both countries in their novels. Based on the similarity of the conflict between Fakir Baykurt's first novel named by *Revenge of the Snakes*, and Abd El Rahman El Sharqawy's first novel called *The Land*, it was chosen to make a comparison between the two novels. The study has two main objectıves; Firstly to analyze the two novels and identify their common themes. Secondly, due to limited information on village novels in Egyptian literature in Turkish studies, it aims to provied the village life in Egypt and collect Egyptian village novels and this help to facilitate a comparision between Turkish and Egyptian literature concerninig village themes. The study consists of five chapters, the contents of each chapter are explained in the introduction. In the first and second chapters establish the basis of the study. In the third and fourth chapters involve the analysis of the novels. The fifith chapter, which is the main part of the resarch and the common elements are examined. In the conclusion, these common elements are brifly summarized.

Key Words: Comparative Literature, Turkish Literature, Egyptian Literature, Village Novels, Fakir Baykurt, Abd El Rahman El Sharqawy, *Revenge of the Snakes*, *The Land*.

Önsöz

İnsanın dili ve kültürü ne kadar farklı olursa olsun, farklı ülkelerde aynı adaletsizliği yaşamaya maruz kalabilir. *Toprak* ve *Yılanların Öcü* romanı vasıtasıyla Mısır ve Türkiye'deki köylerde yaşanan benzer olaylarlrın olup olmadığını tespit etmek istedim. Ağalık sisteminden etkilenen Mısır'da ve Türkiye'deki köylülerin yaşamı arasında büyük bir benzerlik olduğunu düşündüğüm için Mısır ve Türkiye'deki çiftçiyle ilgili bir konuya değinmek istedim. İki ülkedeki yazarlar köy romanlarını toplumcu gerçekçi bir yaklaşım ile ele aldıkları için Türkiye ve Mısır'daki köy romanları arasında daha kapsamlı karşılaştırmalı çalışmalar yapılabileceğini düşünmekteyim. *Toprak* romanı Türkçeye çevirilmediği için çalışmaya yansıtılan alıntılar tarafımdan çevilirmiştir.

Bu çalışma en başından bu ana kadar bana sabırla tahammül edip yardımını esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU'nun desteğiyle hazırlanmıştır, buradan kendisine minnet ve teşekkürümü en içten saygıyla iletiyorum. Kilometrelerce uzakta olsalar bile beni her türlü maddi ve manevi şekilde destekleyen ve motive eden sevgili babam Saeed ABODEEF'e ve sevgili annem Eman FARUK'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca hep arkamda durup destekleyen yardımından beni mahrum bırakmayan sevgili nişanlım Ercan ÖZKAN 'a teşekkür ediyorum.

Menatallah Saeed Abdelfattah ABODEEF

Bursa

İçindekiler

Özet III
Abstract IV
Önsöz VI
İçindekiler VII
Kısaltmalar X
Giriş 1
1. Mısır'da Köylerin Durumu ve Köy Romancılığı 4
1.1. Mısır'daki Köylere ve Köylülere Genel Bir Bakış 4
1.1.1. Nil Nehri'nin Önemi 4
1.1.2. Mısır'daki Köyün ve Köylünün Tanıtımı 5
1.1.3. Mısırlı Köylünün Kişiliği, Evi ve Ailesi 7
1.2. Mısır'da Köylerin Siyasi-Sosyal Durumu 10
1.2.1. Antik Mısır Dönemi 10
1.2.2. Mısır'da İslâmî Dönem 11
1.2.3. Modern Mısır Dönemi 15
1.3. Mısır'da köy romancılığı 21
1.3.1. Mısırlı Çiftçi Hakkında Yapılan İlk Çalışmalar 21
1.3.2. Köy Romanların En Önemli Eserleri ve Yazarları 23
2. Türkiye'de Köylerin Durumu ve Köy Romancılığı 35
2.1. 1923-1950 Dönemi Köy Romanları 35
2.1.1. Siyasî -Sosyal Durum 36
2.1.2. Köy Enstitülerinin Kuruluşu 37
2.2. 1950-1960 Dönemi Köy Romanları 39
2.2.1. Siyasî -Sosyal Durum 39
2.2.2. Dönemin Köy Romanlarının En Önemli Eserleri ve Yazarları 39
2.3. 1960-1980 Dönemi Köy Romanları 42
2.3.1. Siyasî-Sosyal Durum 42
2.3.2. Dönemin Köy Romanlarının En Önemli Eserleri ve Yazarları 43

2.3.3. Türk Köy Romancıları Ve Mısırlı Köy Romancıları Arasında Ortak Unsurlar 45
3. Abdurrahmân Eş-Şarkâvî ve *El-Ard(Toprak)* 47
3.1. Abdurrahmân Eş-Şarkâvî 47
3.1.1. Hayatı ve Edebî Kişiliği 47
3.1.2 Eserleri 49
3.2. *El-Ard (Toprak)* Romanı 50
3.2.1. Roman Hakkında Genel Bilgiler 50
3.2.2. Romanın Başlığı 50
3.2.3. Romanın Özeti 51
3.2.4. Şahıs Kadrosu 61
3.2.5 Vaka Zamanı 76
3.2.6. Vaka Mekânı 78
3.2.7. Romanın Bakış Açısı 79
4. Fakir Baykurt ve *Yılanların Öcü* 83
4.1. Fakir Baykurt 83
4.1.1. Hayatı ve Edebî Kişiliği 83
4.1.2. Eserleri 84
4.2. *Yılanların Öcü* 85
4.2.1. Roman Hakkında Genel Bilgiler 85
4.2.2. Romanın Başlığı 86
4.2.3. Romanın Özeti 87
4.2.4. Şahıs Kadrosu 94
4.2.5. Vaka Zamanı 103
4.2.6. Vaka Mekânı 104
4.2.7. Romanın Bakış Açısı 106
5. Karşılaştırma 108
5.1. Abdurrahmân Eş-Şarkâvî ve Fakir Baykurt 108
5.2. Romanlardaki Olayların Sıralaması 111
5.2.1. Başlangıç 112

5.2.2. Çatışma 113
5.2.3. Çatışmaya Bir Çözüm Bulma Çabası 114
5.2.4. Son 114
5.3. Kahramanların Sınıflandırılması 115
5.4. Köylü İçin Toprağın Kutsallığı 117
5.5. Sulama Suyunun Sorunları 118
5.6. Âdetler/Görenekler, Gelenekler ve Batıl İnançlar 119
5.6.1.Âdetler/Görenekler 120
5.6.2. Gelenekler 123
5.6.3. Batıl İnançlar 126
5.7. Din ve Din Adamı 129
5.8. Köylü Kadınlar 135
5.9.Sağlık ve Eğitim Hizmetleri 140
5.10. Köylülerin Kente Göçü 143
5.11. Gerçekçilik ve Dil Üslubu 145
5.12. Savaş Günleri ve Siyasî Olaylar 150
Sonuç 155
Kaynaklar 163
Ekler 170

Kısaltmalar

a.g.m. : Adı geçen makale

a.g.e. : Adı geçen eser

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

M.Ö. : Milattan Önce

M. S. : Milattan Sonra

S. : Sayı

s. : Sayfa

ss. : Sayfa Aralığı

t.y. : Basım tarihi yok

v.b. : Ve benzeri

Giriş

Köylüler, ülke ve toplum içindeki önemine rağmen bazı ülkelerde haksızlığa ve aşağılanmaya maruz kalmışlardır. Mısır'da ve Türkiye'de cumhuriyet ilan edildikten sonra birtakım yazarlar köylere dikkat çekerek köylülerin yaşadıkları sorunları ele almaya başlamışlardır. Köy meselesini konu edinen romanlar köy romanları olarak adlandırılmıştır. Köy romanları; toplumcu gerçekçi yazarların kalemlerinden çıkan, köylülerin günlük hayatlarını ve yaşadıkları zorlukları ele alan eserlerdir. Genellikle ağa-köylü, ezen-ezilen, şehirli-köylü çatışması bu romanların olay örgüsünü oluşturur. Köy romanlarında köylülerin yaşadıkları zorlukların yanında köylülerin yaşam tarzı, köylü kadınlar, kadın-erkek ilişkileri, din ve din adamı, köylerin ağızları, gelenek ve görenekleri ortaya koyulur. Mısır'da 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî ve Türkiye'de Fakir Baykurt, köy meselesini en etkili şekilde işleyen yazarlardandır. Modern Mısır edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan Abdurrahmân eş-Şarkâvî yazdığı *El-Ard (Toprak)* (1954) romanıyla Mısır'da köy romanı yazarlarının öncülerinden olurken Köy Enstitüsü mezunu Fakir Baykurt yazdığı *Yılanların öcü* (1958) romanıyla Türkiye'de köy edebiyatı hareketinin önde gelen temsilcilerinden olmuştur. Bu iki yazar yetiştikleri köylerde köylülerin yaşadıkları zorluklara karşı verdikleri mücadelelere şahit olmuşlardır. Bu nedenle iki yazar da eserlerinde en fazla köy meselesini işleyerek köylülere dikkat çekmeyi amaçlamışlardır. Her iki yazar, kendi ülkesinde köy romanlarıyla tanınmıştır. Abdurrahmân eş-Şarkâvî, yazdığı *El-Ard (Toprak)* ve Fakir Baykurt, yazdığı *Yılanların öcü* romanını ezen-ezilen çatışması üzerinde kurarak gerçekçi bir yaklaşım ile Mısır'da ve Türkiye'deki köylerin durumunu işlemişlerdir. Bu çalışma, *Toprak* ve *Yılanların Öcü* romanları arasında karşılaştırma yaparak iki romandaki ortak unsurları tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Edebiyat tamamen toplumun ve devletin yaşadığı sosyal ve tarihî olaylara bağlıdır. Edebiyat, insanın içinde yaşadığı tarihî olayların seyrinin bir ürünü, yansıması ve tasviridir. Bu nedenle bir edebî metin incelenmeden önce edebî olayların içinde geçtiği tarihi bilmek gerekir. Mısır'da köy edebiyatını anlayabilmek ve yazarları bu edebiyatta yazmaya yönlendiren sebepleri çözebilmek için Mısır'daki köylerin yaşadığı tarihî

olayları ve maruz kaldığı adaletsizliği bilmek gerekir. Bu nedenle çalışmanın birinci bölümünü oluşturan Mısır'daki köylere ve köylülere genel bir bakış adlı kısmında Mısırlı köylü hakkında bilgi verilmiş; Mısır'da köylerin siyasi-sosyal durumu kısmında Mısır'ın tarihsel dönemleri boyunca köylülerin yaşadıkları aktarılmıştır. Bu kısımda özellikle cumhuriyet ilan edilmeden önce köylerin siyasî atmosferine dikkat çekilmiştir; çünkü tezde incelenen *Toprak* adlı romanda vak'a bu siyasî atmosfer içinde geçmektedir. Mısır'da köy romancılığının üzerinde durulduğu birinci bölümün son kısmında Mısır köy romanının tarihî seyri aktarılmış ve Mısır'da bu konuyu işleyen romanlar üzerinde durulmuştur. Türkçe ve Arapça çalışmalarda Mısır'daki köy romanları hakkında yeterince bilgi bulunmadığı için doğru kaynaklardan bilgiler toplanmaya çalışılmıştır. Böylece bu çalışmanın ondan sonra gelenlerin Mısır edebiyatı ile Türk edebiyatı arasında köy meselesi üzerinde karşılaştırma yapmalarına daha iyi bir fırsat vereceği göz önünde bulundurularak ilk bölüm ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde 1923-1950, 1950-1960 ve 1960-1980 yılları arasındaki süreçte Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasî ve sosyal şartlar doğrultusunda Türk köy romancılığı üzerinde durulmuştur. Bölümün son kısmında Türk köy romancıları ve Mısırlı köy romancıları arasındaki ortak noktalar tespit edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümünde yazarlar tanıtıldıktan sonra *Toprak* ve *Yılanların Öcü* adlı romanlar isim-içerik ilişkisi, konu, kahramanlar, zaman, mekân ve bakış açısı doğrultusunda incelenmiştir.

Karşılaştırmalı edebiyat; farklı ülkelerin edebî metinlerini inceleyerek metinlerin arasındaki benzerlik, etki ve yakınlığı inceleyen bir bilim dalıdır. Karşılaştırmalı edebiyat, edebî metinler arasındaki benzerlikler vasıtasıyla farklı kültürler arasındaki ortak unsurları tespit eder ve farklı halkların birbirlerini anlamalarına ve birbirlerine yakınlaşmalarına yol açar. İnsanın ırkı, dili ve ülkesi ne kadar farklı olursa olsun, dünyanın her köşesinde aynı olayları, benzer acıları yaşamaya maruz kalan azımsanmayacak kadar çok insan vardır. Mısır ve Türkiye arasındaki o uzun mesafeye ve iki ülke arasındaki dil farkına rağmen *Toprak* ve *Yılanların Öcü* romanı ile iki ülkede köylünün maruz kaldığı haksızlık, yoksulluk, eğitim ve sağlık hizmetlerindeki eksiklikler ortaya koyulmuştur. Çalışmanın ana konusu olan *Toprak* ve *Yılanların Öcü* romanları arasındaki karşılaştırma, çalışmanın son bölümü olan beşinci bölümde yapılmıştır. İki yazar arasındaki ortak unsurlar üzerinde durduktan sonra ağa-köylü, iyi-kötü çatışması,

romanın açık sonu, din ve din adamı, köylü kadınlar, âdetler, gelenekler ve batıl inançlar, gerçekçilik ve dil üslubu gibi iki romanda geçen ortak konu ve bu konuların yansıttığı problemler tespit edilmiştir.

1. Mısır'da Köylerin Durumu ve Köy Romancılığı

1.1. Mısır'daki Köylere ve Köylülere Genel Bir Bakış

1.1.1. Nil Nehri'nin Önemi

Köylerin ve köyde yaşayanların üzerinde durmadan önce Mısır'ın ve Mısır'da bulunan köylerin varlık nedeni olan Nil Nehri'nin öneminden söz etmek gerekir. Çünkü Mısır köyünün ve köylüsünün taşıdığı anlam Nil Nehri'nin önemini bilmekten geçer. Mısır, Etiyopya'daki Tana Gölü'nde doğup Akdeniz'e dökülen ve dünyada en uzun nehir olan Nil Nehri'nin bir ürünüdür. Nil Nehri'nin Mısır için önemi, M.Ö. 5. Yüzyılda söylenen ve Mısırlıların hâlâ tarih kitaplarında tekrarladıkları Yunan tarihçi Herodot'un "Mısır Nil'in armağanı" sözünden anlaşılmaktadır. Mısır, neandertal insanının Nil Vadisi'ne gelip suyundan içmesi ve toprağını sulamasıyla yaklaşık MÖ 3.100 yılında dünyaya gelmiştir. Dolayısıyla çiftçiliğin bu ülkede yapılan ilk meslek olduğunu söylemekte hiç şüphe yoktur.[1]

Nil Nehri, Mısırlılar için o kadar önemlidir ki Antik Mısır Uygarlığında Nil Nehri ile ilgili inanç ve efsaneler vardır. Eski Mısırlılar ona saygı duymuşlar ve Tanrı olarak görmüştür. Habi Tanrısı diye adlandırdıkları Nil tanrısına her yıl seçtikleri en güzel kızı kurban olarak attıkları bilinmektedir. Bu inanç "Nil Gelini" olarak geçmektedir. Hatta bu efsane farklı edebî çalışmalarda ve sinema çalışmalarında ele alınmıştır. Ayrıca Nil Nehri'nin taşmasıyla ilgili çok farklı dinî bayramlar olduğu tespit edilmiştir. Antik Mısır döneminden günümüze kadar her yılın 15 Ağustosunda iki hafta boyunca *Nil'in Taşması* ya da *Nil'in Sadakati* adlandırılan bayram kutlanır. Her yıl Nil için yapılan bayram, eski Mısırlılar için mutlaka yerine getirilmesi gereken bir ibadettir. O günlerde Nil'e karşı duyulan saygı artmış, nehir çevresinde süslemeler yapılmıştır.[2] Ayrıca Antik Mısır döneminde dünyanın en eski takvimlerinden olan Mısır takvimindeki aylar Nil Nehri'nin durumuna ve su seviyesine göre düzenlenmiştir. Yıl şimdiki gibi dört değil, üç mevsime ayrılmıştır; bunlar, sel mevsimi, tohum ekme mevsimi ve hasat mevsimidir. Her mevsim dört ay içerir ve her ay otuz günden oluşur. Her yılın sonuna beş epagomenal gün içeren

[1] Selim Hasen, *Eski Mısır Ansiklopedisi,* Windsor: Hindawi Yayınları, 2019, s.109.
[2] Antoin Zikri, *Firavunlar ve Araplar döneminde Nil,* Windsor: Hindawi Yayınları, 2015, s. 109-111.

bir ay eklenerek yıl 365 günden oluşmuş olur. Bu epagomenal beş günden oluşan ay ilahi bayramları kutlamak için ayrılan yılın son ayıdır.[3]

Nil Nehri, eski Mısırlıların kıyılarına yerleşip tarımla uğraşarak günlük geçimini sağlar hale gelmelerinde, büyük uygarlığın inşasında fevkalade önemli bir rol oynamıştır. Nil, Mısır'ı çöl bir alandan tarımsal bir alan haline getirerek kara toprağını yeşil ve bereketli bir toprağa dönüştürmüştür. Bu nedenle Nil Nehri Mısır'da hem köylerin hem de köylülerin var olmalarına neden olmuştur.

1.1.2. Mısır'daki Köyün ve Köylünün Tanıtımı

Nil'in Mısır için önemine kısaca göz atıldıktan sonra bu nehrin suyu ile Mısır topraklarını eken, diken ve hasat eden ellerin sahibi, memlekete bütün hayırları getiren, bıkmadan yorulmadan topraklarda kavurucu güneş altında emeğine devam eden basit çiftçi ve köylü üzerinde durmak gerekir. Mısır'ın Nil'in suyundan dolayı dünyaya gelmesi, Mısırlıların aslen bir köylü olduklarını ve yaptıkları ilk mesleğin çiftçilik olduğunu göstermektedir. Mısır'ın uygarlığında önemli bir rol oynayan köylülerin durumlarını ve yıllar içinde maruz kaldıkları haksızlıkları incelemeden önce köyün ne olduğunun ve köylünün kim olduğunun bilinmesi gerekir.

Mısır'da köyle ilgili farklı açılardan yapılmış tanımlar olduğu görülmektedir. Bazıları nüfusu esas alarak birkaç bin nüfusa sahip bir mekânın köy olduğunu, nüfus daha fazla olursa bu mekânı kent olarak adlandırmak gerektiğini belirtmiştir. Bazıları ise mesleği esas alarak köyü tanımlamıştır. Bir yerleşim yerinde bulunan insanların çoğu, çiftçilik ve tarım, avcılık, odunculuk gibi kadim mesleklerle uğraşırlarsa burasını köy olarak adlandırırlar. Çünkü kentlerde yaşayanların çoğu, ticaret, sanayi, idare gibi modern mesleklere sahip olurlar. Mısır'ın idarî olarak "muhafaza" adlandırılan illere ayrılmasından yola çıkarak köyün bir idarî tanımı da yapılmıştır. Mısır illere ayrılmıştır; her ilin bir merkezi vardır. Merkezlerin etrafında köyler bulunur. Bu köyler bir ana köyden ve alt köylerden oluşur.[4]

---

[3] Emire İbrahim, "Nil Nehri ve astronomi ve takvim gelişiminin başlangıcındaki etkisi", *Edebiyatta Bilimsel Araştırma Dergisi*, cilt. 16, sayı. 16(2015), s.4-5.

[4] Hişam Sobh, vd., "Siyasi ve ekonomik değişimler ve bunların Mısır köyünün özellikleri üzerindeki etkisi(23 Temmuz 1952 devriminden - 25 Ocak 2011 devrimi sonrasına kadar)", *Journal of Al Azhar University Engineering Sector*, cilt.12, sayı.42(2017), s.1-3.

Mısırlı köylü ise, yazın yakıcı güneşin ve kışın soğuğun şiddeti altında, asırlar boyunca birbirini izleyen işgallerin ve fetihlerin egemenliği altında hayatından razı kalmış olan, canı kadar sevdiği tarladaki toprağı devirerek toprakların nimetlerini çıkartan, toprağa alışmış ve toprağın ona alıştığı, sabırlı ve razı kişiliğe sahip olan, tükettiğinden fazlasını üreten çiftçidir. Köylüler, Mısır nüfusunun dörtte üçünü oluşturmaktadır.[5] Mısır'da 2006 genel nüfus sayımı verilerine göre, kırsal nüfus 41 milyondur. Onlar, Mısır'daki toplam nüfusun yaklaşık yüzde 57,36'sını oluşturur ve 13 milyonu tarımda çalışır.[6]

Mısırlı köylü, toplumsal bir sınıf oluşturmamaktadır; o halkın bütün sınıflarını temsil etmektedir. Mısırlıların ilk atalarının Nil Nehri etrafında yaşayıp çiftçilik yaparak Mısır'ı dünyaya getirdiği açıklandığı üzere şehirlerde yaşayan subaylar, mühendisler, avukatlar ve öğretmenler gibi bütün toplumsal sınıfların aslen kırsal kesimden geldikleri ve hatta kırsal kesimin birçok özelliğini hâlâ taşıdıkları rahatlıkla söylenebilir. Çiftçi kelimesinin Arapça karşılığı fellah kelimesidir. Fellah kelimesi, dilsel olarak çalışkan anlamında kullanılmaktadır. Fellah kelimesi, toprağı yetiştirme ve toprakta çalışma anlamına gelen felehe fiilinden gelen bir pekiştirme sıfatıdır. Kelimenin anlamı düşünüldüğünde Mısır'da çiftçi, *çalışkan el* ile sembolize edilir ve Mısır Nil Nehri'nin armağanı olduğu kadar fellah armağanı olmuştur.[7]

Toplumun köylü tanımına bakıldığında sadece insan tipine ve bu insanın oturduğu evin şekline göre tanımlama yapıldığı görülmektedir. Topluma ve özellikle şehirlerde yaşayanlara göre geniş bir cübbe, sarık giyen ve köylerde yaşayan herhangi kişi köylü sayılmaktadır. Toplumun bakış açısı kısmen doğru sayılırsa da tamamen köylünün tanıtımını karşılamaz ve ön yargılı bir bakış açısı olduğu söylenebilir. Çiftçi; topraklarla doğrudan ilişkisi olan, arazilerde kendisi çalışan kişidir. Çalıştığı arazi kendisine ait ya da başkasına ait ve ücretli olarak orada çalışıyor olur. Çiftçinin işi; tarlarda toprağın üzerindeki yabani otları uzaklaştırma, havalandırma ve sulama yoluyla toprağın üretimini iyileştirmektir. Bu nedenle bazı insanlar köyde yaşıyorsa da çiftçi sayılmaz; tarlalarda

---

[5] Salah Heridı, "Osmanlı döneminde Mısır'da bulunan İltizam ve İhtikâr Sistemi arasında kalan Mısırlı çiftçi", *Mısırlı Tarihçi*, cilt.57, sayı.4(2020), s.265.
[6] Sakr El-Nor , "Köylüler ve Mısır'da Devrim: Unutulanlar", *Arap geleceği dergisi,* cilt.37, sayı.427(2014), s.29.
[7] Salah Heridı, a.g.e., s.266-269.

kendisi çalışmıyorsa başka işlerle meşgulse o zaman bir çiftçi olduğunu söylemek yanlıştır. Özetle çiftçi olmak toprakta çalışmak demektir.[8]

Toprakta çalışan köylü, toprağın bütün ürünün tamamını ya da kısmını alır ve topraklarda kendisi ya da ailesiyle çalışır. Araziye sahip olan köylü, saygılı, itibar ve şeref sahibi olur ve bu arazi nesilden nesle miras olarak kalır. Toprağı olmayan köylünün ise köyde hiç itibarı olmaz ve Eşşarkavi bu kültürü *Toprak* romanında yansıtmıştır. Bir köylü toprağını satsa şerefini satmış gibi olur ve köylüler arasında heybetini ve itibarını kaybetmiş hale gelir. Çünkü toprak asla satılmaz, toprak satmak köylerde tam bir başarısızlık olarak kabul edilir.[9] Belirtmek gerekir ki Mısır'ın çoğu döneminde Mısırlı çiftçi, üzerinde çalıştığı toprakla birlikte alınıp satılan bir köle olarak ve toplumun en alt tabakası sayılmıştır. Hatta Câhiliye döneminde bazı Araplar, çiftçilik ve toprakla uğraşmanın, her zaman savaşa hazır olması gereken Arap'ın onuruna yakışmayan şeylerden biri olduğuna inanmışlardır.[10]

1.1.3. Mısırlı Köylünün Kişiliği, Evi ve Ailesi

Mısırlı köylüyü yakından tanımak için ahlâkı, karakteri, yaşam tarzı, kültürü ve tarih boyunca siyasî-sosyal durumu üzerinde durulması gerekmektedir. Onun karakterine bakılırsa basit, alçakgönüllü, iyi kalpli, cömert, misafirperver, dinî geleneklere tabi, unutulmuş eski güzel ahlâkı, eski kültürlü bir kişiliğe sahip olduğu anlaşılır. O kadar basit bir insandır ki topraklarda yaptığı çiftçilik ile bütün toplumun geçimini sağlamasına rağmen sadece günlük rızkını ister.[11] Burada reformist İslâm düşünürü Muhammed Abduh'un şu ünlü sözleri akla hemen gelir: *"Allah'ım, ottan yiyen, çimende yatan, çimen üzerinde namaz kılan ve çimende ölen basit köylünün imanını, kanaatını bana ver."* [12] Muhammed Abduh, bu cümle ile köylünün sadeliğini ve alçakgönüllülüğünü özetlemiştir.

---

[8] Mustafa ed-Dâb, *Rivâyetü'l-Fellâh Fellâhu'r-Rivâye*, Kahire: El-Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-Amme li'l-Kitab, 1998, s.17-18.
[9] Habib Ayeb, *Mısır'daki kırsal topluluğun krizi: çiftçinin sonu*, çev.Minha El-Batravi, Kahire: El-merkez El-kavmi lil-terceme , 2013, s.16-17.
[10] Mustafa ed-Dâb, a.g.e., s.14.
[11] Yusuf Nehhas, *Çiftçi; ekonomik ve sosyal durumu*, Kahire: Hindawi yayınları, 2016, s.62.
[12] Muhammed Habuşe, "Mısırlı çiftçi.. Yeni bir umut ve çalışma dönemi*", El-Ahram gazetesi*, 7 Ekim 2014, https://gate.ahram.org.eg/daily/NewsPrint/329858.aspx, s.12. (24.03.2023).

Mısırlı köylü, zayıf bir yapıya sahip görünürse de kavurucu güneş altında çalışmaya alışıp toprak ürünlerini verene kadar tarlada sabrederek gece gündüz çalıştığı için doğuştan güçlü ve dayanaklıdır. Onurlu ve gururlu bir nefse sahiptir; ancak yüzyıllar boyunca yöneticilerin onun üzerinde yaptıkları adaletsizlik, haksızlık ve onu köle olarak görmelerinden dolayı boyun eğmiş hale gelerek kimseye kolayca güvenmez olmuştur. Toprağını yağmalayan ağalar ve hükümdarların kendisine haksız yere konulan vergileri ödemesi için onu kırbaçla döverek dayak atmaları, Mısırlı köylünün kişiliğinin oluşumunda çok önemli bir rol oynamıştır. Eşşarkavi'nin *El-Ard (Toprak)* romanında görüleceği gibi Mısır'da efendiler ve ağalar Mısırlı köylüye sanki köleymiş gibi kırbaçla vurmaya alışmıştır ki köylü kendini zayıf hissetmemek için sırtındaki o yara izlerini göstermeye utanır hale gelmiştir ve bu kişiliğine açık ve net bir şekilde yansımıştır. Yüzyıllarca aşağılama, dayak ve vergi yükümlüğü altında ezildiklerinden köylünün kimseye güvenmez hale gelmesi gayet normal bir sonuç olarak kabul edilir.[13]

Köylünün ev şekline gelince köydeki evler ağırlıklı olarak çamur, kerpiç tuğla ve samandan yapılmıştır. Çatıları ise çamur, hurma yaprağı ve ağaç ahşaplardan yapılır. Evler genelde dardır ve köylülerin giysilerini koydukları tahta sandıklar dışında çoğu zaman eşya yoktur. Ekmek yapmak için her eve ait bir fırın bulunur. Çünkü köylü yediği her şeyi kendisi yapar. Bu fırını çalıştırmak için kadınlar her sabah topraklardan hayvan gübresini toplarlar. Her ev; giriş, evin ortasında bulunan iç avlu, fırın, hayvanların ahırı, merdiven ve çatı içerir. Evin yüksekliği genelde tek kat olur ve yazın o kadar sıcak olur ki aile evde kalamaz ve genellikle evin önünde yatmayı tercih ederler. Evler eskiden yan yanaydı ancak 23 Temmuz Devrim'inden sonra evler birbirinden uzaklaşmaya başlamış ve daha modern maddelerden inşa edilmiştir. Bu nedenle bazı köy evleri kentlerdeki evlere benzemeye başlamıştır.[14]

Köyde yaşayan ailenin günlük hayatına bakıldığında evin erkeği gün doğarken tarlaya gider ve gece saatlerine kadar çalışarak evine çok geç geri döner. Buğday hasadının zamanı gelir ise eve dönmeden gece gündüz tarlada çalışır. Mısırlı köylü erkekler en çok buğday ve pamuk ekimi ile uğraşırlar. Böylece köylü aile içinde bulunan erkek toprakları eker, biçer, hasat eder. Köylü kadın da bir ailenin içinde erkek kadar

[13] Yusuf Nehhas, a.g.e., s.62- 67.
[14] Hişam Sobh, vd., a.g.e., s.3.

önemli bir rol oynar. Evde bir şey yapmadan kalmaz. Her sabah erken kalkar, nehirden ve akarsudan su getirir, fırını çalıştırmak için hayvanların gübresini toplar, hayvanlara bakar ve yemeklerini koyar, evde yemek ve ekmek yapar, çocuklarına bakar. Köylüler genelde çok sayıda çocuk sahibi olduğu için kadının sorumluluğu fazladır. Özellikle köylerde kadınlar tek başına çocukları büyütür, erkekler bu konuda yardım etmezler. Kadın, hasat zamanında eşine ve ailesine yardım ederek toprakta çalışmak için tarlaya da gider. Kadın, Mısır köylerinde son derece önemli bir role sahip olmasına rağmen erkekten sonra ikinci sıraya itilir, özellikle eski zamanlarda çok şiddet görür. Öyle ki bir bazı köylüler eğer karısıyla yola çıksa, kendi eşeğine biner ve karısı yürüyerek onun peşine gider. Mirasta bile çoğu zaman kadın mirastan payını almaz ve payı erkek kardeşlerinin elinde kalır. Buna rağmen çok eşlilik köy halkının özelliklerinden biri değildir. Aslında kadın ikinci sıraya koyulursa da erkek genelde eşine sadık kalır ve birden fazla kadınla evlenmeye pek yanaşmaz. Özellikle bir köylü, tek bir kadın ve tek bir aile için yeterli yiyecek ve tohum temin edebilmektedir. Ağa, muhtar ya da devlet için köylerde çalışanlar gibi bazı zengin ve rahat bir hayata sahip olan köylüler çok eşlilik yapabilirler. Ama yine köy halkı arasında olağan bir şey değildir.[15]

Mısır'da eskiden şimdiye kadar köylüler için en önemli aletlerden toprağı devirip parçalayan pulluk ve mahsus su kanalları olan sakîyedir. Hayvanlar ise köylüler için oğulları kadar değerlidir, özellikle eşek ve mandanın değeri çok fazladır. Çünkü genelde mandalar sakîyeyi hareket ettirmek için ve eşekler hasat zamanında toprağın ürünleri taşımak için kullanılır. Bazen bütün köyde tek bir manda bulunabilir. Bu durumda mandanın değeri daha da artar ve o köyde bulunan bütün köylüler tarafından ilgi görür. Köylerdeki aletler ve hayvanlar köy romanlarına yansıtılan unsurlardır.[16]

[15] Yusuf Nehhas, a.g.e., s.63- 66.
[16] Salah Heridı, a.g.e., s.269-270.

1.2. Mısır'da Köylerin Siyasi-Sosyal Durumu

1.2.1. Antik Mısır Dönemi

Mısır tarihi üç döneme ayrılabilir: Birinci dönem, eski Mısır insanının Nil kıyılarına gelişinden ve Mısır'ı inşa etmeye başlamasından ortaya çıkan ve Firavunların Hanedanları, Batlamyus Hânedânı ve Roma İmparatorluğu dönemlerini içeren Antik Mısır dönemidir. Bu dönem Amr bin Âs'ın Mısır'ı fethetmesiyle bitmiştir. İkinci tarihsel dönemi olan İslâmî Mısır dönemi ise, Arapların Mısır'ı fethiyle başlayarak Emevî Devleti, Abbâsî Devleti, Tolunoğulları Devleti, Fâtımî Devleti, Eyyûbîler Devleti, Memlûk Devleti, Osmanlı Devleti yönetimini içerir. Modern Mısır Dönemi olan üçüncü dönem, Osmanlı İmparatorluğu'nun Mısır'daki hâkimiyeti altında Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Mısır'a gelip Modern Mısır'ı inşa etmesiyle başlar. Bu dönem, Kavalalılar Hanedanı'ndan, İngiliz İşgalinden, ardından Kavalalılar Hanedanı yönetimine son veren ve Mısır'da Cumhuriyeti ilan eden 1952 Mısır Devrimi'nden oluşur. 1952 Mısır Devrimi, Toprak Reformu Kanunu getirmiştir. Bu kanunun ortaya çıkmasından sonra Mısırlı romancılar çiftçiyi, çiftçinin hayatını, çiftçinin eskiden çektiği haksızlığı kalem almaya önem vermişlerdir. Köy romanları gerçek olaylara dayalı olduğu için tarihsel olayları genelde yansıtmıştır.

Antik Mısır tarihine bakıldığında Mısır köylerinin birçok işgallerin egemenliği altında olduğu açıkça görülür. Eski Mısır döneminden beri Mısırlı çiftçinin toplum içinde saygın bir sınıf olmadığı görülür. Çünkü onu ve haklarını koruyan hiçbir yasa ya da bir kanun bulunmamıştır. Bunun yerine köylüler doğrudan otoriteye köleymiş gibi tabi olmuştur. Köylüler, toprak sahiplerinin ve efendilerinin önünde başlarını eğmiş olarak sık sık tasvir edilmiştir. Köylüler, efendilerinin zulmü nedeniyle o dönemde topraklarından kaçmışlardır. Mısır'da Makedon hâkimiyeti olan Ptolemaios Krallığı yönetimi esnasında zorla çalıştırma sistemi uygulanmıştır. Bu yüzden devlet köylülere hasat toplama, köprüler inşa etme, kanal kazma işlerini zorla yaptırmıştır. Bunun üstünde, köylüler, Nil'in taşkınları zamanı olan Temmuz ile Ağustos aylarında tarlalarda fazla çalıştırılmıştır. Köylüler, kralın belirlediği fiyata göre arazinin ürünlerini satmak zorunda kalmışlardır. Bu nedenle köylülerin kazançları, toprakların vergilerini ödemeye yetmemiş ve köylülerin kendi ihtiyaçlarını ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayamamıştır. Roma'nın

eski Mısır'ı işgal ettiği döneme gelince, çiftçinin durumu Ptolemaioslar dönemindeki durumundan daha iyi değildi. Zorunlu çalıştırma sisteminin yanında otorite arazilerin vergilerini hayli arttırmıştır. Vergi memurları da köylüleri ezmişler: Vergi ödemeden ölen çiftçinin mezarını kazıp cesedini alarak ailesini vergi ödemeye zorlamışlar ve kim vergisini ödemeden köyden kaçtıysa, karısını ve akrabalarını hapse atarak vergi ödemeye zorlamışlardır. Bu nedenle vergilerden kurtulmak için arazilerini düşük bir fiyata satan birçok çiftçi vardı. Vergilerini ödemeyen köylülerin arazileri ise, devlet tarafından el konularak ileri gelenlere satılmıştır. Çiftçinin toprakta çalışmaktan ve otorite tarafından kendisine yüklenen vergilerden kaçmaması için köyünden taşınmasını engelleyen yasalar bile çıkarılmıştır.[17]

1.2.2. Mısır'da İslâmî Dönem

Mısır'da İslâm dönemindeki çiftçilerin durumuna gelince, Arapların 641'de Mısır'ı fethettiğinde, Sahâbe Amr b. ÂS mektuplarında toprağı süren çiftçilerin durumundan ve öneminden Ömer bin Hattab'a bahsetmiştir. Mısır'a İslâm dini geldiği zaman Mısırlı çiftçi ya toprak sahibi ya da toprak kiracısı ya da sadece günlük veya yıllık ücret karşılığında arazide çalışan bir çiftçiydi. Mısır bir İslâm ülkesi olduktan sonra birçok İslâm devleti tarafından yönetilmiştir. Fakat Mısırlı çiftçinin çektiği çileler zamanla artmış ve kendisine haksız yere çıkarılan vergiler ve kanunlardan dolayı köylerden kaçmaya çalışmışlardır. Mısır'ın Müslümanların eline geçmesinden sonra köylerden vergi toplamakla mükellef olan vergi memurları, Nil Nehri'nin o dönemde çok fazla taşmaması nedeniyle dört yılda bir Amr ibnu'l-As'ın camiinde her köyden belirlenmiş toprak vergisini tahsil etmişlerdir. Köylüler vergiyi ödedikten sonra topraklarını ekerek geçimlerini sağlamışlardır. Ancak Tolunoğulları döneminden itibaren köylere birçok vergi konulmaya başlanmıştır. O dönemde hayvanların yediği ottan, selvi ve hurma ağaçlarından alınan vergiler de bulunmuştur.[18]

Eyyûbîler dönemine gelince ise o dönemde Mısır'da feodal sistem uygulanmaya başlanmıştır. Eyyûbîler döneminde devletin askerlik hizmetleri karşılığında bazı topraklarının askerlere dağıttığı görülür. Mısır'da Memlûk Devleti kurulduğunda ise

---

[17] Salah Heridı, a.g.e., s.270-272.
[18] Cemal Mahmut, *Osmanlı Döneminde Yukarı Mısır'da Toprak ve Köylü*, Kahire: El-Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-Amme li'l-Kitab, 2010, s.15.; Salah Heridı, a.g.e., s.272.

Mısır tam anlamıyla feodal bir devlet haline gelir.[19] Feodalizm; kral, soylular ve devletin ileri gelenleri arasında topraklarda yaşayanlarla toprakları dağıtan bir yönetim sistemidir. Bu sisteme göre devletin topraklarının mülkiyeti bir sınıfın elindedir. Bu durum, topraklarda çalışan çiftçinin ekonomik sıkıntısına ve ileri gelen sınıfın Mısır'ın topraklarını yüzyıllar boyu yönetmesine sebep olmuştur. Feodalitenin iki çeşidi vardır: Birincisi, sultanın ya da kralın bir kişiye mülk edinmesi için verdiği topraklardır. İkincisi ise araziye sahip olmadan toprakların ürünlerinden faydalanmak için bir kişiye verilen topraklardır. Bu iki çeşit Mısır'da uygulanmıştır ve bu sistem kırsal yerlerin ekonomik durumunu altüst etmeye neden olmuştur. Bu nedenle köy romanlarında feodalite anlamına gelen "iktaî" kelimesi okuyucuların karşına çıkacaktır.[20]

Eyyûbîler döneminden sonra Mısır'a Memlûk Devleti hâkim olmuştur. Mısır'da dış ticaretteki refaha ve Tatarlar ve Haçlıları durdurabilmelerine rağmen, o dönemin iç ekonomik ve sosyal koşulları büyük ölçüde bozulmaya yüz tutmuştur. Eyyûbîler döneminde başlayan feodal sistem o dönemde Mısır'da artarak devam etmiştir. Memlûk Devleti'nin bütün topraklarının otoriteye ait olduğunu ilan ederek bütün arazilere el koymuşlardır. Böylece çiftçi topraklara sahip değildi. Mısır'daki toprakların büyük bir kısmı devlete aitti ve o toprakların verimleri devletin hazinesine gitmiştir. Diğer kısmı ise sanki bu toprakların sahibiymiş ve üzerinde tasarruf hakkı varmış gibi Memluklerin askerlere verdiği topraklar ve soylulara parasız verdiği topraklardır. Vergi karşılığında devletin adamlarına verdikleri topraklar da bulunmuştur ve tabii ki bu vergi, topraklarda çalışan çiftçilerden toplanmıştır. Böylece köylünün özel mülkiyetinde olan topraklar bir hayli sınırlı olmuştur. Bunun üzerine Memlûkler vakıflara ait topraklara bile el koymuşlardır.[21]

Her bölge bir Memlük liderinin yetkisi altındadır ve her köyün başında bir yönetici bulunmuştur. Bu yöneticinin vazifesi, köylüler ile toprak sahibi arasındaki ilişkileri düzenleyip devlet için köylülerden zorla vergileri toplamaktır. Böylece Mısırlı çiftçiler, Memluk döneminde uygulanan feodal sistemden açıkça etkilenmişlerdir. Memlûkler,

---

[19] Ezhâr Matar, "Eyyûbîler döneminde Mısır'da feodal sistem", *Tarih ve Arkeoloji Araştırmaları dergisi*, S.56 (2016), s. 432.; Cemal Mahmut , a.g.e., s.15-16.
[20] Asiye Çelenlioğlu, "Mısır edebiyatında köy romanları", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dergisi*, S.36 (2017), s. 80.; Ezhâr Matar, a.g.e., s. 425-427.
[21] İmad Ebu Gazi, *Mısır'da Tarımsal yaşamın gelişimi, Burcî Memlûkler dönemi*, Giza: İnsan ve sosyal çalışmaları ve araştırmaları için 'Ain, 2000, s.7-11.

tımar sahiplerinden ayrı bir aristokrat sınıf oluşturduğu için aslen toprak sahibi olan çiftçi, toprak üzerinde köle gibi çalışır hale gelmiştir ve tımar sahibi toprakların vergilerini ödemesin diye topraklarda çalışan çiftçilerden vergileri toplamıştır. Vergi ödemeyi reddeden çiftçi ise kırbaçla dövülmüş veya hapse atılmıştır.[22] Valilerin köylüleri hapse atmaları çok olunca başkentin hapishaneleri vergileri ödemeyen çiftçiler ile dolmuş ve onlara suç işleyenler gibi davranmışlardır. Memlûkler, köylülere yaptıklarıyla yetinmemiş, köylülerin savaş tecrübeleri olmamasına rağmen köylüleri girdikleri savaşlara katılmaya zorlamışlardır. [23]

Memluk döneminde, devletin çiftçiyi hor görmesi artmıştır ve Memlûkler, kırsal yerlerden gelen herhangi bir kişinin büyük devlet işlerinde çalışmasını hor görmüşler. Bazıları da ey çiftçi anlamına gelen "Ya fellah" kelimesini küçümsemek için aşağılayıcı bir şekilde kullanmışlar. Mısır'ın bazı bölgelerinde o kadar köylüleri hor görmüşlerdir ki köylünün ata binmesine veya kılıç taşımasına izin vermemişlerdir. O dönemde çiftçinin hor görülmesinin köylünün ruhunda oluşturduğu tahribatın izlerine günümüzde de rastlamak mümkündür. Memlûk döneminde köylülerin durumu o kadar kötüleşmiştir ki köylüler vücutlarını öretecek bir şey bulamadıkları gibi beslenmeleri sadece arpa, peynir ve soğan ile sınırlı kalmıştır. Bu durum, köylülerin çoğunun ölümüne ve köylerin harap olmasına yol açmıştır. Aynı dönemde köylüler, Mısır'ın Nil Nehri'nin etrafında yaşayan Araplar, topraklarındaki ürünleri gasp eden bazı kabilelerin saldırılarına maruz kalmışlardır.[24]

1517 yılında Yavuz Sultan Selim'in Memlûkler ile yaptığı Ridâniye Savaşı, Memlûk Sultanlığı'nı sona erdirmiş ve Osmanlı Devleti'nin Mısır'ı ele geçirmesine neden olmuştur. 1517'den 1867'ye kadar Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında kalan Mısır, Osmanlı Devleti'ne bağlı bir vilayet olarak yönetilmiştir. Sadece 1798'den 1801'e kadar süren Fransız işgalinden dolayı bir kesinti dönemi yaşanmıştır. Sultan Selim Mısır topraklarına girince Memlûk döneminde uygulanan feodal sistemi kademe kademe ortadan kaldırmıştır. Sonra Osmanlı Devleti, Mısır'ın topraklarının tamamının padişaha

[22] Yusuf Nehhas, a.g.e., s.28-30.
[23] Cevad 'Avdet, "Burcî Memlûkler Döneminde ekonomik gerçekliğin Mısırlı çiftçinin yaşamı üzerindeki etkisi (784-923 H.)", *El- Kâdsiye Sanat ve Eğitim Bilimleri dergisi*, S.1 (2019), s.92,93,97.
[24] Salah Heridı, a.g.e., s.273-274.

ait olduğunu ilan etmiştir ve "İltizam" sistemi olan yeni bir idarî sistem ile Mısır'ın toprakları yönetilmeye başlanmıştır.[25]

İltizam, Osmanlı Devleti'nin tarım arazilerinden vergi toplamak için uyguladığı bir vergi sistemidir. Osmanlı padişahından sonra Osmanlı Devleti'nin adına Mısır'ı yöneten vali bulunmuştur. Vali, Mısır köylerinin topraklarını açık artırmaya çıkarır, böylece en yüksek teklifi kim öderse, "Mültezim" o olur. Mültezim, Osmanlı Devleti'nin Mısır köyleri üzerinden yıllık olarak belirlediği vergiyi toplamayı üstlenen kişi olur. Mültezim, vergileri topladıktan sonra *Mirî* denilen bu verginin belli bir kısmını Osmanlı Devleti'nin hazinesine öder. *Fâid* denilen vergilerden geri kalanını -az ya da çok fark etmez- Mültezim kendisine alır. Böylece Mültezim belli bir bedel karşılığında devlet için topraklardan vergileri toplar ve devlete karşı vergileri toplamayı taahhüt eder. Buna ek olarak Osmanlı Devleti, taahhüt süresi içinde Mültezime *el-Evsiye* adı verilen bir araziyi verir. Mültezim, bu araziye sahip olmadan ondan ve onun ürünlerinden faydalanır. Osmanlı Devleti'nden taahhüdünü kanıtlayan ve köyün ileri gelenlerinin ve halkın ona vergi ödemeleri emrini içeren bir belge alır. Bu nedenle Mültezim köyde, hükümetin temsilcisidir ve köylüler onun emirlerine uymak zorundadır. Tüm toprakların Osmanlı Devleti'ne ait olması nedeniyle, çiftçi ve Mültezim toprak sahibi değildir. Aslında Osmanlı Devleti'nin kurmak istediği sistem çiftçinin tarım hakkını korumayı amaçlar ve çiftçi ile mültezim arasında adalet sağlaması gerekir. Çiftçi, vergisini ödediği müddetçe toprağı ekip biçer ve gelirinden yararlanır, aynı şekilde de Mültezim vergi toplayıp devlet hazinesine gönderdiği sürece *el-Evsiye* toprağından yararlanır. Hatta Osmanlı Devleti çiftçinin hakkını korumak amacıyla Mültezime teslim ettiği taahhüt belgesinde Mültezimin çiftçiye nazik ve iyi davranmasını ve sadece devletin koyduğu vergileri tahsil etmesini emreder. Ancak Mısır'da yaşananlar tamamen Osmanlı Devletinin kurmak istediği İltizam sistemine aykırıdır. Zamanla Mültezimlerin çoğunluğu açgözlü hale gelmişler ve Mısır köyleri üzerindeki nüfuzlarını kullanmaya başlamışlardır. Çiftçilere yasa dışı ve Osmanlıların belirtiği vergilerden hariç vergileri eklemişlerdir ki kendilerine aldıkları *Fâid* geliri Osmanlı Devletinin hazinesine giren gelirinden daha çok fazla olmuştur. İltizam zamanı aslen bir yıllık olmasına rağmen bazı Mültezimler iltizamı birkaç yıl tekellerine almışlar, hatta oğullarına miras bırakmışlardır. Mültezimin çiftçilere

[25] Cemal Mahmut, a.g.e., s.16.

yaptığı adaletsizlikten, taahhüdü sırasında Osmanlı Devleti tarafından verilen *el-Evsiye* toprağını yetiştirmek için çiftçileri köle gibi zorla çalıştırmışlar.[26]

Mültezim, sorumlu olduğu köylerde değil şehirlerde yaşamıştır. Bu nedenle köyde ona vergi toplamak ve arazileri düzenlemek için çok sayıda adama ihtiyacı olmuştur. Mültezim, adamlarına ödemek zorunda kaldığı maaşları karşılamak için çiftçilerin vergilerini arttırmıştır. Koyun, tavuk, arpa gibi kırsal ürünler için dahi çiftçi vergi ödemek durumunda kalmıştır. İltizam sistemi, Mültezimler tarafından kendi menfaatleri doğrultusunda uygulandığı için konulan vergiler çiftçilerin belini bükmüştür. Bunun yanında hem Mültezimler hem de köylülerin yüreklerine korku salan vergi tahsildarları, çiftçiyi hor görüp küçümsemişlerdir. O dönemde köylüler sadece vergilerden değil aynı zamanda kendilerini ezik hissettiklerinden dolayı zorluklar çekmişler. Çünkü İltizam sistemi Mısır'ın tamamen iki sosyal sınıfa ayrılmasına yol açmıştır. Mültezim ve toprak sahipleri üst sınıf, çiftçiler ve işçiler alt sınıftır. Dolaysıyla Mısır'daki sosyal sınıflar arasında çok büyük bir fark vardır ve en çok çiftçi sınıfı o farklılığı hissetmiştir. Mısırlı çiftçiler adaletsizlikten dolayı köylerden kaçmaya çalışmıştır. Ancak Mültezim onları zorla köylere geri göndermiştir. Osmanlı Devleti'nin İltizam sistemini kurarken Mültezimin çiftçiyi *Miri* vergisini ödeyemese bile topraktan kovmasını yasaklamasına rağmen Mültezim, çiftçiyi herhangi bir nedenle vergilerini ödeyemediği veya toprağı ekemediği takdirde topraktan kovup toprağı ekmek için başka bir çiftçiyi getirmiştir. Ayrıca çiftçileri farklı işlerde zorla çalışmıştır. Bu nedenle fakirlik köylerde yaygınlaşmıştır ve çiftçilerin köylerden şehirlere kaçması artmıştır. İltizam sistemi, çiftçilerin haklarını korumak ve Osmanlı Devleti ile Mısırlı çiftçiler arasındaki ilişkileri düzenlemek amacıyla kurulduğu halde, bu sistemin açgözlü Mültezimler tarafından yanlış uygulanması nedeniyle adalet ortadan kalkmış ve bu adaletsiz sistem o dönemdeki çiftçilerin hayatları karartmıştır.[27]

1.2.3. Modern Mısır Dönemi

Osmanlılardan sonra Mısır'daki Fransız işgali çok kısa bir süre sürmüştür. Mısır'daki Fransızlar, Fransa'nın menfaati için Mısır kırsalından vergi toplamaya devam

[26] Salah Heridı, a.g.e., s. 274-276.; Yusuf Nehhas, a.g.e., s.31-32.
[27] Afaf Marso, *Mehmed Ali döneminde Mısır*, çev. 'Abdelsemi' Zeynel'din, Kahire: Kültür Yüksek Kurulu, 2004, s.28-29.; Cemal Mahmut, a.g.e., s.177,189.; Salah Heridı, a.g.e., s.279-281.

etmişlerdir. Mısır'daki Osmanlı yönetimi, Fransa Mısır'a girdiğinde kesintiye uğramış, ancak Fransızların Mısır'dan ayrıldığı 1801 yılı geldiğinde Mısır yeniden Osmanlı Devleti'nin yönetimi altına girmiştir. Osmanlı ordusuyla Mısır'a giren ve Osmanlı Devleti adına Mısır'ı yönetmeye başlayan Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Avrupa tarzına göre Mısır'ı her alanda geliştirerek modern Mısır'ı yapmaya başlamıştır. Böylece Mısır'ın modern dönemi başlamış olur. [28]

Kavalalı Mehmet Ali bu ülkenin birinci dereceden bir tarım ülkesi olduğunu anlayarak önceliği tarıma vermiştir. Mültezimlerin, köylülerin topraklarını sömürdüğünü fark ederek yaptığı ilk şey İltizam sistemini ortadan kaldırarak kira sistemi gibi bir miktar para karşılığında köylülere toprak dağıtmak olmuştur. *El-Evsiye* topraklarını kendisine karşı isyan etmesinler diye Mültezimlere bırakmıştır. Kavalalı Mehmet Ali'den önce toprakların ekimi, yılda bir kez meydana gelen Nil'in taşkınına dayanan doğal havzaların sulama sistemine bağlıydı. Bu nedenle sadece Nil Nehrinin etrafında bulunan araziler ekilebilir durumdadır, diğer arazilerin büyük kısmı ise işlenmemiştir. Kavalalı Mehmet Ali döneminde en büyük arazi miktarını sulayabilmek için kuyu ve kanallar açılmıştır ve suni göller meydana getirilmiştir. Nehir taşkınlarını düzenlemek ve taşkınlıklara karşı arazilerin ürünlerini korumak için setler de kurulmuştur. Tabii ki bu projeler köylüleri zorla çalıştırılarak yapılmıştır. Denilebilir ki Kavalalı Mehmet Ali döneminde tarım düzene girmiştir ancak köylülerin durumu hemen hemen aynı kalmıştır. Çünkü Mehmet Ali'nin yaptığı çalışmalarının meyveleri hemen ortaya çıkmamıştır. Üstelik Mehmet Ali köylülere ciddi bir manada önem vermemiştir. Aksine, Mehmet Ali'nin hızlı devlette ilerleme tutkusundan dolayı köylüler yapılan projelerde daha çok zorla çalıştırılmıştır. Ayrıca köylülerin yaşadığı başka bir sorun da vardı: Hükümet, ticaretin durumuna göre her yıl köylüleri pamuk ya da pirinç gibi belli bir türde ekim yapmaları konusunda yönlendirmiştir. Hasat yapıldığında devlet, köylülerin ödemesi gereken vergi karşılığında ekinlerin bir kısmını kendisine almıştır ve ekinlerin geri kalanı da devlet çiftçiden zorla satın alıp kendi içinde ticaret yapmıştır. Dolayısıyla topraklardaki mahsulün tamamı devlete aittir ve köylüler hem arazilere hem de arazilerin verimlerine sahip olamamıştır. Hükümet tekelinden dolayı Mısır kırsalının ekonomik durumu kötüleşmiş ve köylüler yoksullaşmıştır. Kısaca Mehmet Ali, Mısır'ın durumunu her bakımdan geliştirerek

[28]Afaf Marso, a.g.e., s.7,8,47,103 ; Salah Heridı, a.g.e., s.276.

Mısır'da tarımın durumunu düzeltmek için birçok olumlu projeler bırakmıştır ve bunu kimse inkâr edemez. Ancak aynı zamanda çiftçilerin durumunu düzeltmeye uğraşmadığı için onun döneminde köylüler zor şartlar altında yaşamışlardır.[29]

Mehmet Ali Paşa'dan sonra torunları Mısır'ı yönetmeye devam ederek Kavalalılar Hanedanı'nın Mısır'daki hâkimiyetini 1805'ten 1953'e kadar sürdürmüşlerdir. Kavalalılar Hanedanı Avrupa'dan etkilenerek Mısır'ı yönetmesi İngiltere'nin Mısır'ı işgaline yol açmıştır. Bu nedenle 1952 Mısır Devrimi, Mısır'daki Kavalalılar Hanedanı'nın sona ermesine ve Mısır'da cumhuriyet ilan edilmesine neden olmuştur. 1952 Mısır Devrimi'nden önceki dönem, Mısırlı çiftçinin yaşadığı en kötü dönemlerdendi ve bu şaşırtıcı değil çünkü sömürgecilik yıkım ve çöküşten başka ne getirir ki! İngilizlerin Mısır'a 1882'de gelmesiyle Mısırlı çiftçilerin tarih boyunca yaşadığı en kötü günler başlamıştır. İngiltere, Mısır'ı bütün anlamda sömürerek Mısır Devleti'ni pamuk yetiştirmek için İngiltere'ye ait büyük bir çiftliğe dönüştürmeyi amaç edinmiştir. Bu nedenle çiftçileri tarlalarda zorla çalıştırarak Mısır kırsalının ekinlerini İngiltere'ye göndermiştir. Bunun yanında İngiltere, bir milyondan fazla Mısırlı köylüyü Birinci Dünya Savaşı sırasında zorunlu savaşmaları ve zorunlu gönüllülük ile hizmet etmeleri için toplamışlar ve askerî amaçlarına hizmet etmek için köylerin tüm maddî ve insanî olanaklarını kullanmışlardır. Mısır kırsalı, savaş sırasında dayanılmaz olaylar yaşamıştır. İngilizler, eğitim açısından, sağlık açısından ve sosyal açıdan kasıtlı olarak köyleri ihmal ettikleri için Mısır köylerinde cehalet, hastalık ve yoksulluk artmıştır. İngilizler, büyük mülk sahipleriyle ittifak kurarak köylere tam anlamıyla el koyabildikleri için çiftçiler arazilere sahip olamamışlardır ve topraklar İngilizlerle birlikte hareket eden mülk sahiplerin elinde kalmıştır. Arazilere sahip olan köylülerin az olmalarına rağmen konulan vergiyi kim ödeyemezse onun elinden arazisi alınıp yoksul bir köylü haline gelmiştir. Dolayısıyla o dönemin köylülerinin çoğunluğu, büyük toprak ağalarının topraklarında çok düşük ücretler karşılığında çiftçi olarak çalışmıştır. Bu açıklamalardan kırsal kesimde iki sınıfın olduğu anlaşılmaktadır. Birinci sınıf, çok toprağı olan ve İngilizlerle işbirliği yapan beyler sınıfıdır. Hükümet bu sınıfa istedikleri gibi köyleri kontrol etme hakkı vermiş ve bu feodal beylere paşa denilmiştir. Bu paşalar, genelde Çerkez, Memlûk veya

[29] İslâm el-Disokî, "Mısır kırsalındaki toplumsal çatışmanın görünümleri: Sosyal analiz", *Okuma ve Bilgi dergisi,* S.228(2020), s.364-366.; Salah Heridı, a.g.e., s.295-297.; Yusuf Nehhas, a.g.e., s.35-40.

İngiliz gibi yabancılar olmuştur. İkinci sınıf ise paşaya yardımcı olan ağa ve köyün ileri gelenleri gibi bir sınıftır. En büyük sınıf ise paşanın arazilerinde çalışan veya kendi arazilerinde çalışan köylü sınıfıdır. Bu sınıf, paşa ve ağa tarafından kontrol edilmiştir. Böylece Mısır'da aristokrat sınıflar o dönemde açık bir şekilde ortaya çıkmıştır ve bu sınıflar 'Abdurrahman eş-Şarkavî'nın romanında çok net bir şekilde görülmektedir. Köylülerin durumu bu sosyal sınıflar arasındaki farklılıktan etkilenerek daha kötüleşmiştir. Devlet adamları, ileri gelenler ve İngilizler köylüleri hiçbir saygıyı, takdiri ve ilgiyi hak etmeyen dünyevi varlıklar olarak görmüşlerdir. Hakaret ve hor görme içeren çiftçiyi alay eden espri ve fıkralar yaygınlaşmıştır. Bu durum, çiftçi ve köylüyü maddî ve manevî geri kalmışlığın simgesi haline getirmiştir. Ne yazık ki Mısırlıların bazıları, bu sınıfın Mısır'ı bina etmekte en önemli rol oynadığını unutarak günümüzde hâlâ köylü tipi espri ve şakalar yapmak için kullanırlar.[30]

Kavalılar'a mensup torunlar olan Hidivler, işgale karşı Mısırlıların yanında yer almamış, bilakis iktidarda kalmak için İngilizlerle işbirliği yapmış ve Mısırlıları atalarından kalan bir mirasmış gibi görmüşlerdir. Fellâh kökenli, 1879-1882 döneminde Hidiv Tevfik'e ve Mısır'daki İşgale karşı olan devrimde önderlik eden Albay Ahmed Urâbî Paşa ile Hidiv Tevfik arasında geçen diyalog, Hidivlerin Mısır'ı ve Mısırlıları nasıl gördüklerini yansıtır; Bu asker, Mısırlıların bazı haklarını Hidiv Tevfik'ten istemek için onun bulunduğu Abidin Sarayı'na gittiğinde işgalci İngilizlerle Hidiv saraydan çıkıp Albay Ahmed Urâbî Paşanın taleplerine karşılık şu cevabı verir: *" Bu taleplerin hiç birine hakkınız yok. Ben bu ülkenin Hidiviyim. Ne yapmak istersem yaparım. Bu ülkenin krallığı bana atalarımdan ve büyükbabalarımdan miras kaldı ve siz bizim kölelerimizden başka bir şey değilsiniz. "* O zaman Ahmed Urâbî ünlü cevabını verir: *"Allah bizi hür olarak yarattı. Bizi miras ya da mal olarak yaratmadı. Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki bugünden itibaren kimseye ne miras ne de kul olmayacağız. "* Bu tarihî diyalog, o dönemin adaletsizliğini ortaya koymuştur. Bu devrimin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından işgale karşı 1919'da gerçekleşen Sa'd Zağlûl Devrimi, şehirlerde çıkmasına rağmen Mısır kırsalındaki köylülerin katılımı çok önemli bir rol oynamıştır ve devrime popüler bir boyut kazandırmıştır. Mısır kırsalının çoğu bu devrime

[30] İslâm el-Desokî, a.g.e., s. 368-379.

katıldığı için bu devrim Köylü Devrimi olarak tanımlanmıştır ve köylülerin sesi duyurulmaya başlanmıştır.[31]

1945-1952 arasındaki dönem, 1952 Mısır Devrimi'ne hazırlanan bir dönemdir. Zengin ve fakir arasında büyük bir fark olduğu için toplumsal sınıflar meselesi bu devrimin gerçekleşmesine en güçlü neden olmuştur. Tek bir sınıfın mülkiyeti, Mısır'daki tarım arazisinin yaklaşık %98'ini oluşturmuştur. İşçi ve köylü sınıfı ise yoksul bir sınıftı. Köylerde cehalet, hastalık, yoksulluk daha fazla artmıştır. İngilizlerin ve zengin sınıfların yaptığı savurganlık, yağma, soygun, rüşvet ve yolsuzluktan ve yaygınlaşan bu adaletsizlik ve eşitsizlikten dolayı Mısır'da 23 Temmuz 1952 tarihinde Hür Subaylar Hareketi tarafından 1952 Mısır Devrimi patlamıştır. Bu devrim ile Mısır'da Kavalalılar Hanedanı'nın yönetimine son verilerek Mısır Cumhuriyeti ilan edilmiştir ve daha sonra 1956 yılında İngilizler Mısır'dan tamamen çıkmıştır. Bu devrimden sonra Mısır yönetimi askerî sınıfın eline geçmiştir ve ülke pek çok alanda kalkınmaya başlamıştır. Burada köylerle ilgili olduğu için kırsal kesimlerin durumunu değiştiren Tarım Reformu Kanunu üzerinde durmak gerekir. Devrim kararlarının birçoğu öncelikle köylü ve işçilerin refahına yönelik olmuştur. Bu kararların en önemlisi 9 Eylül 1952'de çıkarılan Tarım Reformu Kanunu'dur. Bu kanunun Mısır'da tarım arazisinin çoğunluğuna sahip olan burjuvazi sınıfını ortadan kaldırmakta büyük etkisi olmuştur. Bu kanundan önce bir kişi binlerce feddâna[32] sahip olabiliyorken bu kanunla beraber bireysel mülkiyet en çok 200 feddân olarak belirlenmiş ve toprağın geri kalanı yoksul köylülere dağıtılmıştır. Arazi sahiplerinden toprakları kiralayan köylülerin hakkını korumak için kiranın fiyatı, araziye ödenmesi gereken verginin yedi katı olarak belirlenmiştir. Böylece arazi sahipleri, köylüleri kandıramamıştır. Bunun yanı sıra arazinin vergisini kiracının değil arazi sahibinin devlete ödemesi sağlanmıştır. Bu kanun göz önüne alındığında, beş feddândan daha az mülkü olan çiftçilere tohum, gübre, hayvanlar, tarım makineleri ve diğer tarımsal hizmetleri sağlamak için yardım eden kooperatif toplulukları kurulmuştur. Bunun ardından işçi ve köylülerin parlamentoda yüzde 50 oranında temsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu reform kanununun ülkede yaygınlaşan adaletsizliğe karşı çiftçinin hakkını teslim ettiğini söylemek gerekir. Bu dönem, çiftçinin daha önceki dönemlere

---

[31] Mahmut el-Hafif, *Urâbî Devrimi tarihinde bir bölüm*, Kahire: Hindawi Yayınları, 2012, s.9,14,27.; İslâm el-Desokî, a.g.e., s.375.; Yusuf Nehhas, a.g.e., s.56,57.

32 Feddân, Mısır'da kullanılan bir ölçü birimidir. 1 feddân yaklaşık 4200 m2 olur. Bu ölçü günümüzde hâlâ kullanılmaktadır.

göre saygınlığına ve takdirine kavuştuğu bir dönem olmuştur. Bu dönemden itibaren köyleri işleyen edebî eserler daha çok ortaya koyulmaya başlanmıştır.[33]

[33] Amr Ömer, "Mısır toplumunda sınıf çatışması", *Academia*, 't.y.', https://www.academia.edu/10293857/%D8%A7%D9%84%D8%B5%D8%B1%D8%A7%D8%B9_%D8%A7%D9%84%D8%B7%D8%A8%D9%82%D9%8A_%D9%81%D9%8A_%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AC%D8%AA%D9%85%D8%B9_%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B5%D8%B1%D9%8A, s. 4 -8, 16 -21.

1.3. Mısır'da köy romancılığı

1.3.1. Mısırlı Çiftçi Hakkında Yapılan İlk Çalışmalar

Antik Mısır döneminde Mısırlı çiftçi hakkında herhangi bir eser bulunmamakla birlikte Mısırlı çiftçiden bahseden ilk kişinin Memlûk sultanı Berkuk döneminde Mısır'ı ziyaret eden İbn Haldun (1332-1408) olduğu görülür. Onun yazılarında Mısır'daki çiftçilik ve çiftçilerin özelliklerinden bahsetmiş ve Şeyh Yusuf El-Şerbini'nin *Haz al-kahuf fi şerh Ebi Shadouf* adlı kitabından şiirlere de yer vermiştir. O şiirler köylü hakkında yazılan en kötü şiir sayılır ve köylülerin gelenekleriyle, kadınlarıyla ve alışkanlıklarıyla alay eder. İbn Haldun'un o şiirlere yazılarında yer vermesinin nedeni Memlûk döneminde ortaya çıkan çiftçi odaklı hicivli ve aşağılayıcı durumu sunmaktır. İbn Haldun'dan sonra çiftçiden bahseden birçok kitap ortaya çıkmıştır. Henry Habib Ayrout'un *El Fellahun* (Çiftçiler) kitabı çiftçiyi inceleyen en önemli kitaplardan biridir.[34]

Edebî eserlere geldiğinde ise Arap edebiyatında roman ve tiyatro sanatı, Arapların Batı edebiyatıyla tanışmalarına kadar yabancı kalmıştır. 1798 yılında Fransa'nın Mısır'ı işgali, Arap edebiyatının dönüm noktası sayılır. Bu işgal ile Mısır'ın Batı ilmi ve edebiyatıyla tanışmaya başlamıştır ve aydınlar arasında farkındalık yaratılmıştır. Fransa'nın işgalinden sonra Mısırlıların Batı ile temasını sağlayan birçok faktör bulunmuştur. Kavalı Mehmet Ali döneminde Batı ülkelerine gönderilen öğrenci heyetlerinin Batı edebiyatlarını ve dillerini öğrenip etkilenmişler ve onları taklit etmeye başlamışlardır. Ayrıca Mısır'da yabancı okullar açılmıştır ve yabancı hocalar Mısır'a getirildiği için Batı ile temas daha da artmıştır. Fransa'ya ve diğer Batı ülkelerine gidenler de batı kitaplarını çevirmeye başlamışlar ve bu dönemdeki çeviriler Arap edebiyatının gelişinde önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca dönemde matbaanın kurulması, bazı dergilerde bu edebî çevirilerin yayınlamasına neden olmuştur. Böylece Mısırlılar Batı edebiyatını yakından tanımışlar ve bu yeni edebiyatı taklit etmeye başlamışlardır. 1919 devriminden sonra ise Arap Edebiyatında milliyetçilik ağır basmaya başlamıştır ve milli

[34] Mustafa ed-Dâb, a.g.e., s.15-17.

edebiyat kavramı ortaya çıkmıştır. Böylece modern roman ve tiyatro sanatı çeviri ve taklit ile Arap edebiyatına geçmiş sonra telif haline gelmiştir.[35]

İlk Arap romanına geldiğinde ilk Arap romanının Mısır'ın köylerinden çıktığına dair hiçbir şüphe yoktur. Modern Arap edebiyatında Mahmûd Hayret'in *el-Fetâtu'r-Rîfîyye* (Köylü Kız, 1903) ve *el-Fata er-Rîfî* (Köylü Delikanlı, 1905) adlı romanı, Mahmûd Tâhir Hakkî *'Zrâ dinşuvay* (Dinşavay bakiresi, 1906) ve Heykel'in *Zeynep* (1912) romanı Arap edebiyatında ilk romanların olmasının yanı sıra romanların olayları Mısır köylerinde gerçekleştiği için Mısır kırsal edebiyatının da ilk romanlarıdır. Edebiyat araştırmacıları, bu romanların hangisinin Modern Arap romanlarında ilk roman olduğuna dair farklı düşünceler benimsemişlerdir. Pek çok edebiyat araştırmacısı Heykel'in Fransa'da bulunurken yazdığı *Zeynep* romanının Arap edebiyatında ilk modern roman olduğunu görür. Mahmûd Hayret, *el-Fata er-Rîfî* (Köylü Delikanlı) ve *el-Fetâtu'r-Rîfîyye* (Köylü Kız) romanları ile ilk kez okuyuculara Mısır köylülerini yansıtmasına rağmen romanların olayları basit ve saf olduğu için *Zeynep* romanı kadar üne kavuşmamış ayrıca okuyucular ve araştırmacılar tarafından da önem kazanmamıştır. Mahmûd Tâhir Hakkî'nın yazdığı *'Zrâ dinşuvay* (Dinşavay bakiresi) romanı ise Mısırlı çiftçilerin yaşadığı Dinşavay hadisesini roman aracılığıyla aktarmayı başarmasına rağmen ilk Modern Arap romanı ve ilk köy romanı sayılmaz. Çünkü yazar Dinşavay olayını olduğu gibi romanda anlatmış ve kahramanların ismini, olayı yaşayan çiftçilerin isimlerinden seçmiştir. Kahramanların isimlerinde bile hayal unsuru yoktur. Her şey gerçekte olduğu gibi anlatmıştır. Yazar, hayal unsurunu kullanmadığı için romanını sadece 19 günde bitirebilmiştir. Hayal unsuru eksik kaldığı için araştırmacıların çoğu başarılı bir roman görmemişler ve saf bir şekilde gerçekçi roman olarak nitelendirmişlerdir. Bu nedenle ilk köy romanı sayılmaz. Buna rağmen bu roman Dinşavay olayını Mısır tarihine aktarmakta çok önemli bir rol oynamıştır. Böylece *el-Fata er-Rîfî*, *el-Fetâtu'r-Rîfîyye* ve *'Zrâ dinşuvay* romanı ilk modern romanı ve ilk köy romanı olmazsa da *Zeynep* romanın ortaya çıkmasına zemin oluşturan romanlardandır. Ayrıca ilk deneyim köy romanı da sayılırlardır. Muhammed Hüseyin Heykel, 1912 yılında Fransa'da bulunurken Fransız

[35] Ahmet el-Zeyyât, *Lise ve Yüksekokullar için Arap Edebiyatı Tarihi*, Kahire: Nahdet Misr Yayınları, 1900, s.434.; Asiye Çelenlioğlu, "Modern Türk ve Mısır Edebiyatının doğuş ve gelişim evrelerindeki benzerlikler ve Fransız Edebiyatının bu iki edebiyata tesiri", *Akademik Sosyal Araştırmalar dergisi*, S.87(2019), s.305,309,310,595.; Çelenlioğlu, Mısır edebiyatında köy romanları, s. 30.

kültüründen özellikle Alexandre Dumas'ın *Kamelyalı Kadın* romanından etkilenerek *Zeyneb Menâzır ve Ahlâk Rıfiyye* (Zeynep Köy ahlâkı ve manzaralarından Görünümler) romanını yazmıştır. *Zeynep* romanı, Batı ile temasın sonucu olarak Arap Modern edebiyatında ilk modern roman sayılır. Roman tekniği de sağlam olduğu için köy hayatını ayrıntılarıyla betimleyen ilk roman da sayılır. *Zeynep*'in önemli bir hususu vardır. İkinci baskısıyla çağdaş Mısır romanı devrimi başlamış ve sonraki gelecek kuşaklar bu romandan etkilenerek romanları ele almaya başlamışlardır. Bu roman köyü betimlemekte başarılı sayılır ancak yazar kahramanları öne çıkarmamıştır. Olaylara daha önem verilmiştir. Yazar kahramanları konuşturmamış, onların yerinde kendisiyle olayları anlatmıştır. Bu nedenle köylüler yeterince görülmemiştir. Heykel, *Zeynep* romanında Romantizmden etkilenerek Avrupa kültürüyle Mısır yaşantısını harmanlayarak fakir bir çiftçiye âşık olan ve ailesi tarafından başka zengin bir çiftçiye evlendirilen güzel Zeynep hikâyesini anlatır. Yazar, romanın ilk baskında ismini açıklamadan isminin yerine Fellah masrî (Mısırlı köylü) diye yazmıştır. Çünkü o ünlü bir avukattı ve romana geçen Mısır'ın geleneklerine ve köylülerin ahlak disiplinine aykırı olaylardan dolayı okuyucuların tepkisinden korkmuştur. Ancak roman yaygınlaştığında okuyucu araştırmacılardan önem kazandığını fark edip kendi ismini koymuştur.[36]

1.3.2. Köy Romanların En Önemli Eserleri ve Yazarları

1.3.2.1. 1903 Yılından 1952 Yılına Kadar Köy Romanları

Mısır köylerini anlatan romanlar iki döneme ayrılarak gelişmiştir. 1903 yılından 1952 yılına kadar devam eden süreç ilk dönemdir. Bu dönem, köy romanlarının hazırlanma ve gelişme dönemi olarak kabul edilir. Bu dönemde ilk köy romanları ortaya konmuştur. Ancak o zaman köy romanları tam olarak gelişmiş bir seviyeye ulaşmamıştır. Romantik akımı ilk Arap romanlarına hâkim olduğu için ilk köy romanlarında toplumsal problemler değil daha çok kişisel problemler ele alınmıştır. Yazarlar köyde geçen olaylarını anlatırken sevgi, aşk, köylerin doğallığı, güzellik gibi konuları ele almışlardır. O

[36] Ahmet Ürün, "Modern Arap Edebiyatında öne çıkan bazı temalar", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dergisi*, S.35(2016), s.133,136.; Asiye Çelenlioğlu, "Modern Mısır Edebiyatı ve Mısır romanı", *International Social Sciences Studies Journal*, S.56(2020), s.510-511,514,516.; Çelenlioğlu, Modern Türk ve Mısır Edebiyatının doğuş ve gelişim evrelerindeki benzerlikler ve Fransız Edebiyatının bu iki edebiyata tesiri, s.295, 305, 309-310.; Mustafa ed-Dâb, a.g.e., s. 21,29,30-36.

dönemde Mahmûd Tâhir Hakkî'nın yazdığı *'Zrâ dinşuvay* (Dinşavay bakiresi) romanı gibi sosyal gerçek köy romanları yazma çalışmaları olsa da ikinci dönemdeki gerçekçi köy romanları gibi başarılı ve olgun olmamıştır. Genel olarak bu dönemde Romantizm olaylara hâkim kalmıştır. Mesela Mahmûd Hayret'in 1905'te yazdığı el-*Fata er-Rîfî* (Köylü Delikanlı) romanında yazar Romantizm akımından etkilenerek Mustafa'nın Fatma ile arasındaki sevgiyi ve Mustafa'nın Fatma ile evlenmesini engelleyenleri anlatırken Muhammed Hüseyin Heykel'in 1912 yılında yazdığı *Zeynep* romanında İbrahim ile Zeynep arasında yaşanan sevgiyi ve Zeynep'in iradesi dışı evlendirilmesini de anlatır. O dönemdeki köy romanlarının yazarları, köylü kahramanları göstermekle ilgilenmemişlerdir. Olayları gerçekleştiren kahramanları konuşturmamışlar ve yazarların kendileri olayları anlatmışlardır. Bu nedenle genelde köylüler o dönemdeki romanlarda dekoratif kalmışlar ve olaylarda etkin olmamışlardır. Ayrıca yazarlar köylülerin fizikî tasviriyle yetinmişler ve çiftçilerin iç konuşmalarına, iç düşüncelerine yer vermemişlerdir. Bu nedenle köylüler bu dönemdeki romanlarda pek canlandırılmamıştır. Kısaca olaylar ön plana çıktığı ve kahramanların ise ikinci plana atıldığı söylenebilir. İlk köy romanlarında gerçek çiftçiler ve gerçek yaşamları ortaya konulmamıştır. O dönemde önceden açıklandığı gibi köylülerin gerçekte çok çile çekerken ve hakkını ele alabilmek için mücadele ederken ilk köy romanları bir şeyden şikâyet etmemiş ve Firdevs'te yaşamış gibi köylüleri betimlemişlerdir. Ama 1919 devriminden sonra tek tek gerçekçilik köy romanlarında görünmeye başlamıştır. Gerçek Mısırlı çiftçi karakteri, Tevfik el-Hekim'in yazdığı ve 1937 yılında yayınlanan *Yavmiyât nâ'ib fi-al'aryaf* (Taşralarda bir Milletvekilinin günlüğü) adlı romanda ortaya çıkmıştır. Arap Edebiyatı Dekanı olarak adlandırılan Tâhâ Hüseyin'in 1934'te yazdığı *Duʿâʾü'l-kerevân* (Kervan çulluğunun duası) adlı romanı, o dönemde yazılan başarılı köy romanı sayılır. Tâhâ Hüseyin köy romanlarını yazmakla ünlü olmasa da bu roman üne kavuşmuş ve 1959 yılında sinemaya uyarlanmıştır. O dönemde yazılan diğer köy romanları gibi Romantizm romana hâkim kalmış ve aşk, romandaki olayların başından sonuna kadar etkili bir rol oynamıştır. Aslında bu roman teknik bakımından *Zeynep* romanı gibidir. Ancak bu romanın çeşitli sahnelerinde gerçekçilik görülür. Tâhâ Hüseyin, romanında taşranın kederini ve sefaletini, taşra ahalisi üzerinde örflerin hâkimiyetini, köylü kadınların hem köylerde hem şehirlerde maruz kaldığı haksızlıkları ve köylerde yaşanan namus olaylarını anlatmıştır. Roman, Zehra anne ile kızları Amna ve Henadi'nin hikâyesini anlatır. Zehra'nın eşi köyde

nefsinin peşinden koşup ahlaksızlık ve fuhuş yaptığı için öldürülür. Anne ve kızları babanın bu kötü namından dolayı köyde utanç duyar. İki kızın dayısı köy halkı arasında itibarını korumak için anne ve kızlarını köyden şehre zorla gönderir. Anne ve kızları şehirde yoksulluktan dolayı ev hizmetlisi olarak çalışır ve büyük kız evinde çalıştığı mühendise âşık olur. Ancak o mühendis aşk adına kızı tecavüz eder. Bunu duyan dayı şehre gelip kızı alır ve kızın hakkını almak yerine ailenin namusunu temizlemek adına kızı öldürür. Küçük kız, ablasının intikamını almak için mühendisin evine gidip orda çalışır ama şaşırtıcı bir şekilde mühendise âşık olur. Böylece haber köye ulaşır. Dayı küçük kızı öldürmeye gelir ve sonuç açık bırakılır. Bu roman başarılı bir şekilde Mısır köylerinde yaşanan namusla ilgili örf ve âdetleri yansıtmıştır. Bu eserden sonra yine gerçek köylülerin hayatını anlatmaya çalışan 1942 yılında "Bintü'ş-Şâtî" (sahil kızı) tanınan Âişe Abdurrahman tarafından yazılan *Syyidü-el'izbe* (Çiftliğin ağası) adlı romandır. Bu roman da kadın ve kadınla ilgili sorunları ele alsa da yine köylülerin geçim sağlama mücadelesini ve köylüler-ağa çatışmasını başarılı bir şekilde anlatır.[37]

Muhammed Abdül Halim Abdullah Mısır kırsalını konu alan romanları ile ve romanlarındaki romantik eğilimiyle tanınmıştır. Bu dönemde yazdığı köy romanlarına Romantizm hâkim kalırken köy romanlarının ikinci döneminde gerçekçiliği Romantizmle harmanlayarak köy romanlarını yazmıştır. Muhammed Abdül Halim Abdullah'ın bu dönemde 1949 yılında yazdığı *Ba'de'l-gurûb* (Günbatımından sonra) en önemli romanlarındandır. Babasının parasının çoğunu kaybettiği için orada çalışmak amacıyla çiftçiliğe geri dönmek zorunda kalan Ziraat Fakültesi mezunu gencin hikâyesini anlatır. Genç, çiftçilik sahibinin kızına âşık olur. Ama başta kıza karşı beslediği duyguyu itiraf etmek istemez ve kibirli olmaya çalışır. Sonra sevgisini bastıramaz ve duygusunu itiraf eder. Yazar bu romandan sonra 1949 yılında *Şecert'ül liblâb* (Sarmaşık ağacı) romanını yazmıştır. Yazar taşrada ve Kahire'de gerçekleşen bu romanın olaylarını romantik bir eğilimle ele almıştır. Roman, Hasen ve Zeynep arasında yaşanan sevgiyi anlatır.[38]

---

[37] Çelenlioğlu, Mısır Edebiyatında köy romanları, s.88,99.; Çelenlioğlu, Modern Mısır Edebiyatı ve Mısır romanı, s.516.; Çelenlioğlu, Modern Türk ve Mısır Edebiyatının doğuş ve gelişim evrelerindeki benzerlikler ve Fransız Edebiyatının bu iki edebiyata tesiri, s.310.; Muhammed Abdullah, *Arap romanında taşra*, Kuveyt: 'Âlemü'l Me'rife, 1998, s.27,47,181.; Mustafa ed-Dâb, a.g.e., s.29,30-36.

[38] Fatimatü'z-zehrâ Bilebâsî, Sümeyye Bâkînî, *Muhammed Abdül Halim Abdullah'ın Ba'de'l-gurûb romanında anlatım şiirselliği,* (Yüksek Lisans Tezi), El-vâdî: *El-şehîd Heme lihızır Üniversitesi Diller ve Edebiyat Fakültesi,* 2019, s.68-71.; Merâh Zeynep, *Muhammed Abdül Halim Abdullah'in Şecert'ül liblâb*

1.3.2.2. 1952 Yılından Sonra Köy Romanları

1919 devriminden 1952 devrimine kadar uzanan yıllar, Mısırlı çiftçilerin özgürlüğe kavuşma ve mücadele sürecidir. 1952 yılı Mısır tarihi için bir dönüm noktasıdır. Bu yılda İngilizlere ve Kavalalı Hanedanına karşı milli mücadele taşralarda artmıştır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra yazarlar yıllar boyunca köylülerin çektiği zulmü ve cumhuriyetten sonra köylülerin durumunu ele almaya başlamışlardır. Bu şeklide köylerde yaşanan siyasî atmosfer ve toplumsal sorunlar da köy romanlarında görünmeye başlamıştır. 1953 yılından itibaren Realizm romanlara daha hâkim olmaya başlamıştır ve toplumcu gerçekçi yazarlar meydana çıkmışlardır. Böylece Mısır köylerini anlatan romanların ikinci dönemi 1953 yılından itibaren başlar. Bu dönemde Realizm, köy romanlarına daha fazla hâkim olduğu için bu dönemin köy romanları en gelişmiş köy romanları sayılır. Okurların ilgisini çekmiştir ve bu dönemde yazılan köy romanlarının çoğu sinemaya uyarlanmıştır. Bu dönemde köylü karakteri romanlarda etkin bir şekilde görünmüştür ve olaylar kahramanların vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Olaylar çiftçinin dilinden anlatılmıştır. Yazarlar, bu dönemde yazdıkları köy romanlarında kahramanların vücut özelliklerini, düşüncelerini, duygularını, psikolojik durumunu, iç dünyalarını da göstermişlerdir. Çiftçi karakteri romanlarda etkin unsur olmuştur. Bu nedenle köy romanları, okuyucunun köylü kahramanları hayal etmesine yol açmıştır. Realizmin hâkim olduğu ve köylü karakterin etkin olduğu ikinci dönem, 1953 yılında ortaya çıkan Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nın *el-Ard* (Toprak) adlı romanıyla başlar. Bu roman, çiftçiden bahseden Arap romanının gelişmesinde bir dönüm noktası olmuştur ve ilk başarılı köy romanı sayılmıştır. Dolayısıyla bazı araştırmacılar, *el-Ard* romanının Arap edebiyatında köy romanlarını başlatan ilk köy romanı olduğunu belirtmişlerdir. Bu roman, toplumcu gerçekçi roman tarzının ilk ve en güzel örneklerinden olmuştur. Bu nedenle eleştirmenler, eş-Şarkavînın Arap romanına yenilik getirdiğini söyler. Edebiyat eleştirmeni Fatima Musa, bu romandaki başarılı üslûbundan dolayı Abdurrahman eş-Şarkavi hakkında "*Arap romanında Mısırlı çiftçiyi ilk konuşturandır*" değerlendirmesini yapmıştır. Abdurrahmân eş-Şarkâvî Realizmden etkilenerek Sıtkî Paşa döneminde köylülerin yaşadıkları zulmü ve

---

romanında anlatı söyleminin yapısı, (Yüksek Lisans Tezi), Oum el Bouaghi: Al-Arabî İbn Mehîdî Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Fakültesi, 2015., s.71-74.

haksızlığını yansıtmıştır. Roman yazarının en güzel yaptığı görev, yaşadığı döneminin insanlarını ve sorunlarını gelecek kuşaklara tasvir etmektir ve eş-Şarkavî, *el-Ard* romanında bunu başarıyla yapmıştır. Abdurrahmân eş-Şarkâvî romanında köyü bütün yönüyle tasvir ederken aynı zaman da devleti eleştirmiş ve dönemin siyasî atmosferini romanına yansıtmıştır. Bu roman 1970 yılında sinemaya uyarlanmış ve Mısır sinemasının en başarılı filmlerinden olmuştur. Şarkâvî, *el-Ard,* (Toprak,1954) romanından sonra yine olayları köylerde geçen *Kulûbun Hâliye* (Boş Kalpler,1956) ve *el-Fellâh* (Çiftçi,1967) adlı romanlarını da yazmıştır. Abdurrahman eş-Şarkavi'nin *Kulûbun Hâliye* adlı romanında 2. Dünya Savaşı sırasında Mısır kırsal kesimini konu edinirken *el-Fellâh* romanında ise 1952 devrimi sonrası Mısır kırsalının durumunu ele almıştır. Bu üç romanı, köy edebiyatı olmasının yanı sıra belgesel bir edebiyat sayılır. Böylece Abdurrahmân eş-Şarkâvî gerçekçi köy romanlarıyla ismini duyurmuştur. Arap Edebiyatında Necîp Mahfûz toplumcu gerçekçi yazar olarak şehir sokaklarını ve şehir insanlarını betimleyen şehir romanıyla tanınırken Abdurrahmân eş-Şarkâvî' ise toplumcu gerçekçi yazar olarak köyleri ve köylerin insanlarını betimleyen köy romanlarıyla bilinmiştir.[39]

Toplumcu gerçekçi yazar Yusuf İdris de Abdurrahmân eş-Şarkâvî kadar devrim öncesi ve sonrası köy hayatını ve insanını ele almasıyla da tanınmıştır. Yusuf İdris köyle ilgili eserlerin yanında kadın edebiyatı ile de dikkat çekmiştir. Edebî eserlerinin başkahramanlarını kadınlardan seçmiş ve hem köyü hem de kadını anlatmayı başarmıştır. Yusuf İdris, olayları köyde geçen *el-Haram* (Haram) romanını 1959 yılında yazmıştır. Yûsuf İdris *el-Haram* romanında gezici tarım işçilerini ele almıştır. Gezici tarım işçileri, topraklarda çalışmak için kendi köyünü bırakıp farklı köylere giden ve çok basit bir ücret karşılığında çalışan kişilerdir. Onlar, gittikleri köy ahalisi tarafında sürekli aşağılanmaya maruz kalırlar. Gece gündüz çalışmalarına rağmen geçimlerini sağlayamazlar ve hep gurbet hayatını yaşarlar. Yusuf İdris, *el-Haram* romanında Realizm akımını benimseyerek ilk kez tarım işçilerinin hayatını ve kadınlarının maruz kaldığı haksızlığı başarıyla ele almıştır. Bu roman, köy ahalisinden bir kişinin, Azize adında gezici tarım işçisi kadına tecavüzünü anlatır ve tarım işçisi kadınların çalıştıkları köyde hiç güvende

[39] Çelenlioğlu, Mısır edebiyatında köy romanları, s.88,91.; Çelenlioğlu, Modern Mısır Edebiyatı ve Mısır romanı, s.514-515.; Çelenlioğlu, Modern Türk ve Mısır Edebiyatının doğuş ve gelişim evrelerindeki benzerlikler ve Fransız Edebiyatının bu iki edebiyata tesiri, s.310.; Mustafa ed-Dâb, a.g.e., s.26-27,54,58-59,66.; Muhammed Abdullah, a.g.e., s.94.

olmadıklarını yansıtır. Bu roman Yusuf İdris'in en güzel ve en başarılı eseri sayılır ve 1965 yılında sinemaya uyarlanmıştır. Yûsuf İdris hikâye türündeki eserleriyle de tanınmıştır. Köyü işleyen *Erhasu Leyâlî* (En ucuz geceler) 1954 yılında, *Hâdisetu şeref* (Namus vakası) 1958 yılında ve *en-Neddâhe* (en-Neddâhe) 1970 yılında hikâyelerini yazmıştır. İdris'in ilk eseri olan *Erhasu Leyâlî* (En ucuz geceler), yirmi bir hikâyeden oluşur ve hikâyelerin olayları genelde 1952 öncesi döneminde geçer. Bu eser hem köy hem de şehir hayatını ve insanını ele almıştır. *Hâdisetu şeref* (Namus vakası) ise 7 hikâyeden oluşan bir eserdir. İdris, kitaba adını veren *Hâdisetu şeref hikâyesinde* köydeki bir namus olayından bahseder ve köylülerin namus ile ilgili kültürünü ve düşüncelerini yansıtır. Hikâye 1971'de aynı isimle filme uyarlanmıştır. *En-Neddâhe* hikâyesine geldiğinde şehirde yaşamak için taşınan ve kırsal kesimden gelen kadının entelektüel çatışmasını anlatan en güzel hikâyesidir. Bu hikâye köylülerin şehre gittiğinde yaşadıkları çatışmayı başarıyla aktarmıştır. Hikâyenin adı olan en-Neddâhe, Mısır'da köylülerin inandıkları efsanevî bir hayvan veya gulyabanidir. Köylülerin inandıklarına göre en-Neddâhe varlığı, güzel ve çekici bir görünüm şeklinde kişinin karşına çıkar. Sonra onu açık alanlara veya tarlalara çeker. Bacağını açınca keçi bacağı ortaya çıkar. Böylece kişi ortadan kaybolur ve kimse onu yeniden görmez. Aslında bu varlığın çekiciliği, köylülerin gözünde şehrin çekiciliğini sembolize eder. İdris'in o hikâyesi de 1975 yılında sinemaya uyarlanmıştır.[40]

Servet Abaza köylerde bulunan çeteleri köy romanlarında ele almıştır. 1957'de yazdığı *Hâreb min el ayyâm* (Günlerden kaçan) romanının olayları, el-Salam adlı Mısır köyünün atmosferinde geçer. Köyde hırsızlığın artması nedeniyle köyde yaygınlaşan istikrarsızlık ve güvensizlikten dolayı köyün ağası makamından istifa eder. Sonuçta

---

[40] Ayşe El-Hadîdî, "Arap romanında ahlaki eleştiri, örnek olarak Yusuf İdris'in *El-Haram*", *İskenderiye üniversitesi Edebiyat Fakültesi dergisi*, S.100(2020), s.7-12.; Hadeer Mousa, *Mısır Edebiyatı Temsilcilerinden Yusuf İdris'in Hikâyelerinde "Din Adamı" Portresi*, (Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, s.16,19,21.; Şerafettin Yıldız, "Yûsuf İdrîs'in hayatı, eserleri ve edebî kişiliği", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dergisi*, S.22(2009), s.296.; Muhammed Abdurrahman, "Yusuf İdris'in ölüm yıldönümünde kaleme aldığı 10 roman ve öykü koleksiyonu", *El-Yavm El-sâbi'*, 1 Ağustos 2021, https://www.youm7.com/story/2021/8/1/10-%D8%B1%D9%88%D8%A7%D9%8A%D8%A7%D8%AA-%D9%88%D9%85%D8%AC%D9%85%D9%88%D8%B9%D8%A7%D8%AA-%D9%82%D8%B5%D8%B5%D9%8A%D8%A9-%D9%84%D9%80-%D9%8A%D9%88%D8%B3%D9%81-%D8%A5%D8%AF%D8%B1%D9%8A%D8%B3-%D9%81%D9%89-%D8%B0%D9%83%D8%B1%D9%89-%D8%B1%D8%AD%D9%8A%D9%84%D9%87/5409198 (24.07.2023).

hırsızlar çetesinin lideri köylü fakir bir davulcunun olduğu ortaya çıkar. Bu roman 1965 yılında filme uyarlanmıştır.[41]

Servet Abaza'nın yazdığı *Şey' mine'l-havf* (Korkunun bir parçası) adlı romanı ise en iyi 100 Arap romanı arasında yer almıştır. Yazar, romanında bir Mısır köyünün derinliklerinin içine girip en küçük ayrıntılarını kaydetmiştir. Roman, devletten ve kanundan korkmayan çete yüzünden köylülerin yaşadığı adaletsizlik ve zorbalık sorunu ele alır. 'Atrîs yasadışı vergileri zorla köylülerden alan çetenin lideridir. Köylüleri koruyan kanun olmadığı için ona boynunu eğerek vergi öderler. 'Atrîs köyden bir kıza âşık olur ve kızın onu sevmemesine rağmen onunla evlenir. Bu evlilik batıl olduğu halde kimse 'Atrîs'ın isteğine karşı çıkmaz. Özellikle 'Atrîs bu evliliğin batıl ve geçersiz olduğunu söyleyenleri dövüp öldürür. Sonuçta köylüler ona karşı isyan eder ve onun adamları aleyhine döner. Birçok köylüyü dövüp öldürdükten sonra kız ailesine geri döner. Bu roman, 1969 yılında romanın ismini taşıyan filme uyarlanmıştır ve bu film Mısır sinemasının tarihinin en çok izlenen filmlerinden olmuştur.[42]

Ba'de'l-gurûb (Günbatımından sonra) ve *Şecert'ül liblâb* (Sarmaşık ağacı) romanında olduğu gibi Muhammed Abdül Halim Abdullah'ın köy romanlarının gelişme ilk döneminde yazdığı köy romanlarına Romantizm hâkim olmuştur. Köy romanlarının gelişme İkinci döneminde yazdığı köy romanlarında ise hem Realizm hem Romantizm izleri görülür. Bu dönemde *el-Cenntü'l 'ezrâ* (Bakire cennet) ve *Lil'zemânı bakiyye* (Zamanın geri kalanına) romanını yazmıştır. Yazarın 1963 yılında yazdığı *el-Cenntü'l 'ezrâ* (Bakire cennet) romanı, abisinin babasından miras kalan tarım arazisine el koyması yüzünden kırsal kesimden Kahire'ye giden ezilmiş bir gencin mücadelesini anlatır. Bu genç Kahire'de annesiyle birlikte yoksullukla boğuşur. Bu nedenle ağabeyinden hakkını almak için köye geri dönmeye karar verir. Roman, köy yaşamı ile şehir yaşamı arasındaki farklılıkları göstermekle beraber basit köylülerin şehre gittiğinde karşılaştığı sorunları ve zorlukları ele alır. Muhammed Abdül Halim Abdullah'ın 1968 yılında yazdığı *Lil'zemânı bakiyye* (Zamanın geri kalanına) romanı ise yazarın en olgun romanı olarak kabul edilir.

---

[41] Hâmid Abdül-latif, Înâs Besyûnî, "Servet Abaza'nın *Hâreb min el ayyâm* romanındaki metin eşiklerinin göstergebilimi", *Tanta Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilimsel Dergisi*, S.40(2020), s.5-6.
[42] Muhammed Abdullah, a.g.e., s.154,282.; Necve İbrahim, "Servet Abaza'nın romanlarında anlatı yapısı, örnek olarak *Şey' mine'l-havf* romanı", *Kaliteli Eğitim Alanlarında Araştırma Dergisi*, S.40(2022), s.905-906.

Aslında bu romanın teması, *el-Cenntü'l 'ezrâ* (Bakire cennet) romanının temasına benzer. İki romanda iki kardeşinin arazi üzerinde mücadelesini ele alır. Abi ezen ve küçük kardeş ezilen olduğu için küçük kardeş iki romanda köyü bırakıp Kahire'ye gitmek zorunda kalır.[43]

Abdulhakîm Kasım'ın yazdığı *Eyyâmu'l-insâni's-seb'a* (İnsanın yedi günü,1969) romanı, köy romanlarında önceden kimsenin işlemediği konu olan köylerdeki sûfî ve dervişlerin hayatını ele alır. Gündüz boyunca tarlada çalışıp akşam gelince namazdan sonra zikir ve ilahilerin söylendiği akşam toplantısına katılan fakir basit köylülerin hayatını anlatır. O zikir ve ilahi toplantılarına katılan köylüler, her yıl kutsanmak için Mısır'ın büyük mutasavvıfı ve Bedeviyye tarîkatının kurucusu kabul edilen Şeyh Ahmed Bedevî'nin ekim ayında Tantâ şehrinde yapılan mevlidine gitmeyi dört gözle beklerler. Yazar, Tanta şehrine gitmek için köylüler kafilesinin yolculuğunu ve romanın kahramanı olan Abdülazîz'in gözünden köy ve şehir arasındaki farklılığını gösterir. Roman, köylülerin günlük yaşamını göstermekle beraber daha çok Mısır'ın bazı köylerinde bulunan tasavvuf inanışını ve mistik düşünceyi tespit etmiştir ve köylülerin ruhî ve dinî âlemini derinlikle ele almayı başarmıştır. Bu romanın konusu önceden köy roman yazarlarının işlemediği için yazarın en ünlü ve en başarılı eseri olmuştur.[44]

Altmışlı yılların yazarları arasında yer alan Hayri Çelebi ve Yusuf el-Ka'îd, Abdurrahmân eş-şarkâvî'den etkilenmiş ve Mısır'ın kırsal kesimini işleyen romanları ile tanınmışlardır.[45] Yusuf el-Ka'îd, köyde doğup köy hayatını yaşadığı için Mısır kırsalının sorunlarına derinleşen köy romanlarıyla ismini duyurmuştur. Mısır köyünün oğlu olan Yusuf el-Ka'îd, El-Fellah el-Fasih (açık ve düzgün bir şekilde konuşan köylü) lakabını almıştır. Yıllarca kalbi, Mısır köylerine ve Mısır kırsalına bağlamış kaldı. Şehirlere önem vermeden eserlerinde köylerde yaşanan zorlukları ve sorunları ve köyün insanlarını gösterdiği için Mısır köyünün sözcüsü ve Mısır kırsalının kaygılarını taşıyan diye adlandırılmıştır. Yazar, *Ahbâr İzbat el-Menîsî* (el-Menîsî çiftliğinin haberleri, 1971) romanında 1952 devriminin iktaî (feodalizm) sistemi ortadan kaldırdığı halde köylerde hâlâ devam eden yoksulluk ve cehalet izleri olduğunu hatta bazı köylerde iktaî sistemini

---

[43] Muhammed Abdullah, a.g.e., s.28-29,157-158.
[44] Cengiz Parlak, "Abdulhakîm Kâsım'ın *"Eyyâmu'l-İnsâni's-Seb'a"* romanında özlem teması", *Academic Platform*, S.1(2022), s.40-46.
[45] Muhammed Abdullah, a.g.e., s.102.

uygulayanların da olduğunu gösterir. Bu roman, iktaî sisteminin ortadan hemen kalkmadığını ve bıraktığı yolsuzluğun hemen düzenlenmediğini tam tersi çok zaman gerektiğini anlatır. Roman olayları, tarlaların ortasında bulunan Hibetullah el-Menîsî çiftliğinde gerçekleşir. Hibetullah el-Menîsî çiftliğinde köylüler gece gündüz çalışıp Hibetullah el-Menîsî kendisine de hizmet ederler. Köylüler Hibetullah el-Menîsî iznini almadan hiçbir şey yapamazlar. Evlilikler, boşanmalar, düğünler gibi sosyal hayatta yansıması olan olgular gerçekleşmeden önce onun rızası alınması gerekir. Yazar, romanda namus temasını da ele almıştır. Hibetullah el-Menîsî oğlu gayrimeşru şeklinde Sabrın diye bir kızı tecavüz ettiği halde Hibetullah el-Menîsî oğlunun yaptıklarının karşılığında Sabrın babansa 50 Mısır parası öder. Yazar, roman ile 1952 devrimini eleştirir ve 1952 devriminden sonra köylülerin kendi topraklarında değil diğerlerinin topraklarında hâlâ çalıştıklarını ve köylülerin devriminden sonra hâlâ cehalet içinde yaşadıklarını anlatır. Yazar, *Eyyâmü'l cefâf* (kuraklık günleri, 1974) romanında ise Mısır kırsalının zor durumunu ve köylerdeki öğretmenlerin sefil durumunu anlatır. Roman, zor yaşam koşullarından dolayı şehri terk ederek kırsalda çalışmaya giden bir öğretmenin köy yaşamıyla mücadelesini anlatır. Kırsaldaki zor ve sefil yaşam nedeniyle bu genç adam, depresyona girer, psikolojik çöküntüsüne maruz kalır ve hayatı penceresinin arkasından izlemekle yetinip içine dönük olur. Yazar, *El-beyâtü'l şitvî* (kış uykusuna yatmak, 1974) romanında ise bir petrol şirketinin topraklarından petrol çıkarmak için geldiği köyün hikâyesini anlatır. Köy ahalisi, petrol çıkarıldığında daha güzel daha rahat bir hayata elde edineceklerini hayal etmeye başlarlar. Ancak olayların sonunda petrol bulunmaz ve köylüler hayal kırıklığına uğrarlar.[46] Yazarın bu üç ünlü köy romanıyla birlikte olayların köylerde geçtiği ve köy insanını ele alan diğer başarılı eserleri de vardır: *Yahdüs fî Misr el'ân* (Şimdi Mısır'da olmaktadır,1976), *Al-Harb fî Barr Misr* (Mısır topraklarında savaş, 1978), *el-Kulûb el-beyzâ* (Beyaz kalplar,1986), *Beledü'l mehbûb* (Sevgilinin ülkesi, 1987), *Kitârü'l sa'îd* (Yukarı Mısır treni, 2001).

[46] Ahmet Hasânîn, Muhammed El-İş'âbî, "Yusuf el-Ka'îd, köylülerin içgüdüsüyle edebiyatı zenginleştiren belagat sahibi çiftçi", El-Ahrâm, 15 Aralık 2021, https://gate.ahram.org.eg/News/3188523.aspx (24.07.2023).; Muhammed Abdullah, a.g.e., s.158-159,291.; Said Zeki, "Roman ve kırsal, Yusuf el-Ka'îd kış gecelerinde bir Mısır köyünün hayallerini aktarıyor", El-Kahire, 8 Mart 2022, https://www.cairo24.com/1526391(25.07.2023).; Sumaya al-Shawabkieh, "Deneysel Anlatı Olarak Üstkurmaca, Mısırlı Romancı Yusuf el-Ka'îd: Alharb Fi Bar Misr, Yahdus Fi Misr Alan ve üçlü seri Şekavi el-Masri el-Faseeh", An-Necâh Üniversitesi Araştırma Dergisi, S.27(2013), s.644.

Hayrî Şelebî çağdaş bir roman yazarı ve Arap romanında "büyülü gerçeklik" akımını benimseyen en önemli Mısırlı yazarlardan biridir. Mısır köyünün hayatını kendi yaşamıştır. Hatta erken çocukluğunda gezici tarım işçilerin hayatını yaşamıştır. Bu nedenle onun eserlerinin çoğunda köye değinmiştir. Hayrî Şelebî, romanlarında köy ahalisi, serseriler, haşhaş bağımlıları gibi toplumda ikinci plana atılan insanları ele aldığı için dışlananların ve köylülerin yazarı diye adlandırılmıştır. Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Mısırlı Necîb Mahfûz'a romanlarında neden kırsal kesimler hakkında hiç yazmadınız diye sorulduğunda Necîb Mahfûz "*Hayrî Şelebî varken kırsal bölge hakkında nasıl yazarım?"* diye cevap vermiştir. Necîb Mahfûz'un cümlesi, Hayrî Şelebî'nın Mısır kırsalını anlatmadaki başarısını gösteren bir ifadedir. Hayrî Şelebî'ye göre kahramanın iç ve dış nitelikleri gösterilmez ancak kahramanın yaşadığı olayların ve hikâyelerin anlatılması gerekir. Ona göre okuyucunun kahramanın yaşadığı hikâyelerinden niteliklerini keşfetmesi lâzımdır. Böylece okuyucu, kahramana bağlanır ve kahramanın alacağı tepkilerini bile tahmin eder. Bu nedenle yazarın romanlarında birçok hikâye bulunur.[47]

Yûsuf İdris, 1959 yılında *el-Haram* romanında gezici tarım işçilerinden bahseden ilk kişi olurken Hayrî Şelebî de *el-Evbâş* (Güruhlar, 1978) romanında da gezici tarım işçilerin hayatını detaylı bir şekilde göstermiştir. Hayrî Şelebî, gezici tarım işçilerinin hayatını kendi yaşadığı için başarılı bir şekilde onların maruz kaldıkları haksızlığı ele almıştır. *El-Evbâş* romanı, gerçekçi olaylara dayanmasına rağmen olayların aşırı karanlığından dolayı hayali ve olağanüstü görünür. 1950 yılında Nil Deltası kırsalındaki bir köyün hikâyesini anlatır. Gezici tarım işçileri, düşük ücretler karşılığında topraklarında çalışmak amacıyla geldiği zaman köy ahalisi tarafında aşağılanır ve hor görülürler. Köy ahalisi, yol kenarında ve ahırda uyuyan gezici tarım işçilerini fazla çalıştırırlar ve onları sopa ile döverler. Bu İşçiler kolayca da öldürülür ve kimse onların ölmelerine bile önem vermez. Roman, kendi köyünde okulun masrafını kazanmak için

---

[47] Muhammed Abdullah, a.g.e.,s.285.; Mahmut Matar, "Hayrî Şelebî, dışlananların yazarı ve masalcıların şeyhi", Asvât Online, 8 Eylül 2019, https://aswatonline.com/2019/09/08/%D8%AE%D9%8A%D8%B1%D9%8A-%D8%B4%D9%84%D8%A8%D9%8A-%D9%83%D8%A7%D8%AA%D8%A8-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%87%D9%85%D8%B4%D9%8A%D9%86-%D9%88%D8%B4%D9%8A%D8%AE-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%83%D8%A7%D8%A6%D9%8A/(25.07.2023).; Nûrâ Mendûh, "Hayrî Şelebî 'da gerçekçiliğin özellikleri", Sanat ve İnsan Bilimleri dergisi, S.3(2017), s.148-150.

dedesi ile birlikte o köye gezici tarım işçisi olarak gelen Talat'ın yaşadıklarını anlatır. Talat gezici tarım işçilerinin arasında okuma yazma bilen tek kişidir. Talat, aynı zamanda hayatı boyunca görmediği kadı olan babasını arar ve babasının kayboluş sebebini öğrenmeye çalışır. Yazar, bu gencin hikâyesini anlatırken gezici tarım işçilerinin, ağa ve köyün ileri gelenleri tarafından yaşadıkları haksızlık ve işkenceleri, yedikleri dayakları yansıtır.[48]

Yazar, *el-Veted* (Kazık) romanında ise Mısır taşrasının durumunu aktarırken taşralı kadınları olayların merkezine almıştır. Bu roman dört bölümden oluşur ve her bölüm farklı bir hikâye anlatır. Ama yazar dört hikâye ile köylülerin durumunu ve köyde kadının rolünü göstermiştir. İlk bölüm köylü kadının ailesini korumasını anlatır ve bu bölümden hareketle 1996 yılında romanın aynı ismini taşıyan dizi çekilmiştir. İkinci bölümde Mısır köylerinde geçinmenin sıkıntısını ve köylü kadının ailesi için ekmeği undan yenilebilir ekmeğe dönüştürene kadar verdiği emeği anlatırken üçüncü hikâye, kırsal kesimdeki çıplak ayaklı ve muhtaç insanların hikâyelerini anlatır ve bir köylü annenin oğluna yeni ayakkabı sağlama mücadelesini işler. Dördüncü ve son hikâye ise, taşradaki zor yaşam koşullarından dolayı köyden şehre taşınan fakir bir ailenin yaşadıklarını içerir. Şehirdeki o kırsal ailenin yoksulluk yüzünden çektiği zorlukları anlatır.[49] Yazar, *Ni'nâ' el-cenâyîn* (Bahçelerin nanesi, 2006) romanında köy ailesinin nasıl olduğunu anlatır. Kırsaldaki ailenin öğeleri arasında güçlü bağı gösterir. Tek bir evde birlikte yaşayan birbirine sıkı sıkıya bağlı bu aile arasında ne kadar tartışmalar çıksa da yine birbirlerinden vazgeçmezler. Bu ailenin hayatını anlatırken Mısır köyünü tüm ayrıntılarıyla romana taşımıştır.[50] Yazar, *İstâsiye* (2010) adlı romanında Yukarı Mısır'ın köylerinde yaşanan Müslümanlarla Hıristiyanlar arasındaki mezhep çatışmasını ele alır. Roman, Hristiyan dul bir kadın olan İstâsiye'nin adaletsizce öldürülen oğlunun hakkını alma mücadelesini anlatır.[51] Hayrî Şelebî, en ünlü romanlarında Mısır taşrasını ele alıp roman sanatı aracılığıyla Mısır taşrasını farklı biçim ve çeşitli konular üzerinden

---

[48] Muhammed Abdullah, a.g.e.,s.88-89.; Nûrâ Mendûh, a.g.e., s.148-150.
[49] Heysem El-'azeb, "*el-Veted*", *Ayn Şems Üniversitesi Hawlîyât Âdâb 'Ayn Şems dergisi*, S.(Özel sayı)(2017), s.271-272.; Raşâ El-Alî, "Hayrî Şelebî'nın romanında *el-Veted* kadını", *Ayn Şems Üniversitesi Hawlîyât Âdâb 'Ayn Şems dergisi*, S.39(2011), s.153-154,158-159,160-165.
50 Mu'az Rîyâd, "Hayrî Şelebî'nın Ni'nâ' el-cenâyîn romanında bir okuma", Kültür Kalemleri Dergisi, 30 Ağustos 2017, https://montada.aklaam.net/showthread.php?t=15431(25.07.2023).
51 Safa Azeb, "Mısırlı yazar Hayrî Şelebî: İstâsiye, Mısır'daki mezhepsel çekişmenin sahteliğini ortaya çıkaran toplumsal bir trajedi", Melâhık, 6 Kasım 2010, https://almadasupplements.com/print.php?cat=635(25.07.2023).

aktarmayı başarabilmiştir. Köyde yaşanan olayları ve çiftçileri gerçekçi bir şekilde ele alsa da bazen de gerçek dışı olayları da eklemiştir. Bazen de olağanüstü olaylar, romanın olaylarına hâkim olur. Mesela *El-Sinyora* (Hanımefendi) ve *Beğletü'l 'arş* (Taht katırı) romanlarımda gerçek dışı olayları ve gerçek olayları birbirine karıştırarak köylüleri ele almıştır. Hayrî Şelebî, farklı ve değişik bir şekilde Mısır köyünü ele aldığı çok sayıda köy romanını yazdığı için köy romanı yazarlarından en başarılı modern yazarların arasına girmektedir.

Mısır kırsalında yaşanan fakirlik ve açlık konusunu işleyen en güzel roman ise, Busâtî'nın yazdığı *el-Cû'* (Açlık, 2007) romanıdır. Roman, Mısır kırsalındaki yoksulluk, açlık, cehalet ve hurafenin yayılmasını işler. Romanın kahramanı olan Zeğlûl, Mısır köylerinden birinde yeni evlenen fakir bir köylüdür. O kadar fakir ki düğün gecesinde giymesi için ayakkabı ödünç almak zorunda kalır. O, çocukluğundan beri yalınayak yürümeye alışkandır. Yazar, romanda köylerdeki yaygınlaşan açlık sorunu ve geçime dair tüm sorunları başarıyla işlemiştir.[52]

Köy romanının yazarları Mısır köylerinin bütün yönlerini göstermiştir. Köylülerin siyasî, sosyal ve ekonomik sorunlarını, gelenekleri, yaşam tarzını, inançlarını, hayallerini ve umutlarını farklı ve çeşitli biçimlerde ele almışlardır. Her yazar, köyün farklı bir konusunu işlediği için köy yaşantısını anlatan bir tablo çizmiş gibi olurlar. Eşşarkavı topraklarda köylülerin çektiği zulmü ele alırken Yusuf İdris ve Hayrî Şelebî gezici tarım işçilerin hayatını aktarır ve Yusuf el-Ka'îd köylerde bulunan çeteleri anlatır. Köy romanının yazarları, kendileri köy hayatını yaşadıkları ve köylüleri yakından tanıdıkları için köy romanlarını içten ve samimi bir şekilde yazmışlardır.

[52] Muhammed El-'ntablî, "Busâtî'nın *el-Cû' romanında* biyolojik marjinalleşme", *Al Azhar Üniversitesi İskenderiye'de Kadınlar İçin İslam ve Arap Araştırmaları Fakültesi dergisi,* S.4(2020), s.890-907.

2. Türkiye'de Köylerin Durumu ve Köy Romancılığı

2.1. 1923-1950 Dönemi Köy Romanları

Modern Türk Edebiyatı, Tanzimat dönemi ile başladığından itibaren yıllar boyunca sadece İstanbul'a bağlı kalmış ve Anadolu'ya değinmemiştir.[53] 1950'ye kadar köy romancılığı adı altında bir roman anlayışı yok ama İstanbul'dan uzaklaşıp Anadolu'ya yönelme Türkçülük hareketi ile başlar. Yahya Kemal'in *Dergâh* dergisinde 1921 yılında çıkan "*Üç Tepe"* makalesi Türk Edebiyatına hâkim olan üçüncü tepeyi Metristepe olarak gösterir. Metristepe, İsmet Paşa'nın II. İnönü Savaşını kazandığını telgrafla Mustafa Kemal Paşa'ya haber verdiği tepedir. Bundan sonra Türk yazarlarının hedefi Anadolu olmaya başlar. 1922 tarihli *Çalıkuşu* romanı Türk romanının Anadolu'ya açılışıdır. 1923'te kitap olarak basılan *Ateşten Gömlek*'te hâkim mekân Anadolu'dur. Milli Mücadele'yi işleyen romanların büyük kısmında Anadolu ön plandadır. Faruk Nafiz, 1926 yılında *Hayat* dergisinde "*Sanat*" başlıklı şiirini yayımlar. Bu şiirin yayımlandığı sayıda Fuat Köprülü'nün "*İnkılâp ve Edebiyat*" adlı makalesi de yer alır. Her iki metin, edebiyatçılara Anadolu insanı ve Anadolu coğrafyasını anlatma vazifesi yükler. 1940'lara kadar Türk edebiyatına hâkim olan Memleket Edebiyatı veya diğer adıyla Anadoluculuk içinde bütün şair ve yazarların dikkati Anadolu'dadır. 1950 sonrasında ideolojik bakışla köy birleştirilir ve ortaya köy edebiyatı ve doğrudan doğruya köyü işleyen yazarlar çıkar. 1950 yılından sonra romanların olayları artık daha çok köylerde geçmeye başlamıştır. 1940 yılından 1950 yılına kadar geçen on sene köy romanlarının hazırlık dönemi olurken yazarlar köy konusunu daha çok 1950 yılından sonra ele almaya başlamışlardır. 1960lı yıllar, köy romanları için altın yıllar sayılır. 1970 yılından 1980 yılına kadar köy romanları azalarak sona ermiştir.[54] Köy romanının 1950 yılı ile ortaya çıkışmasını hazırlayan ve zamanla geliştirerek yaygınlaşmasını etkileyen siyasî ve sosyal faktörler vardır. Aslında köy romanları toplumsal gerçekçilik akımının egemenliği altında yazıldığı için hep sosyal ve siyasî gelişmeler ile bağlı kalmıştır.

---

[53] Erol Çankaya, "Köy Edebiyatı ve Türk Edebiyatında köye "İçerden" bakış - doğuşu, etkileri, sonuçları", *Turkish Studies*, S.4(2013), s.473.
[54] Erol Çankaya, a.g.e.,s.475.

2.1.1. Siyasî -Sosyal Durum

Milli Mücadele'den önce köylülerin durumuna bakıldığında köylüler genelde çobanlık ederek geçimini sağlamaya çalışmışlardır. Ancak onların çoğu topraklara sahip değildi. Türkiye'nin nüfusunun büyük bir kısmını oluşturan köylüler, o zamanda devlet tarafından ihmal edilmiştir. Devletin onlara hizmetler sağlamadığı için köylerde eğitim ve sağlık sıkıntıları yaşanmıştır. O zamanda okuryazar bir köylü bulmak zordu. Köylüler, Milli Mücadele esnasında askerlerin büyük sayısını oluşturmuşlardır. Köylüler kendi ülkesini kurtarmak için fedakârlık göstermişlerdir. Milli Mücadele'nin başarısından sonra Türkiye Cumhuriyeti'ni ilan eden Mustafa Kemal Atatürk, Türk toplumunun yapısını düzeltmek için köylüyü kalkındırmaya yönelik politikalar ortaya çıkartmıştır.[55] Atatürk, asırlarca ihmal edilen köylüleri ileri bir seviyeye getirmek için iktisadî tedbirler almıştır ve 1922 yılında mecliste köylü hakkında şöyle söylemiştir: "*Türkiye'nin sahip ve efendisi kimdir? (...) Türkiye'nin sahib-i hakikisi ve efendisi, hakiki müstahsil olan köylüdür. O halde, herkesten daha çok refah, saadet ve servete müstahak ve elyak olan köylüdür*."[56]

Köylerde yaşanan bu değişikler de edebiyata yansımaya başlamıştır ve o dönemde köy hakkında romanlar yazılmıştır. 1923-1950 arasında yazılan köy romanları az olsa da ve hâlâ akım haline gelmezse de yine bu dönemde köy konusu tek tek ele alınmaya başlanmıştır ve bu dönemin köy romanlarının hazırlık dönemi olduğu söylenebilir. Bu dönemde köy konusunu işleyen yazarlar Romantizmden kurtulmuş olsa da tam anlamıyla da Realizm akımına bağlı kalmamışlardır. Bu dönemde yazılan köy romanları, köylülerin sosyal hayatından daha çok ekonomik sıkıntılarını işlemiştir. Köylülerin ekonomik hayatını işleyen romanların örnekleri; Sadri Ertemin yazdığı *Çıkrıklar Durunca* (1931), Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yazdığı *Yaban* (1932), Burhan Cahit'in yazdığı *Köy Hekimi* (1932), Faik Baysal'ın yazdığı *Sarduvan* (1944) ve Reşat Enis'in yazdığı *Kara Toprak* (1944) romanlarıdır. Görüldüğü gibi bu dönemde köy hayatını işleyen romanlar olsa da yine az işlenen bir konu idi. Üstelikle bu dönemde köy üzerinde duran yazarlar köyü yakından tanımamışlardır. Bu yazarlar köyü yeterince bilmedikleri için sadece

[55] Türkan Çetin, "Kurtuluş Savaşı yıllarında işgal bölgesi köy ve köylüsü", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 3 (1993), s. 176,190.
[56] Ramazan Kaplan, *Cumhuriyet Dönemi Türk romanında köy*, Ankara: Akçağ, 1997, s.72,73.

köylerde gördükleri kadarını anlatmışlardır. Bu nedenle köyü yeterince göstermemişlerdir.[57]

2.1.2. Köy Enstitülerinin Kuruluşu

1940 yılından itibaren ilerde köy romanlarının gelişmesine yol açan Köy Enstitüleri ortaya çıkmıştır. İsmet İnönü döneminde Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç tarafından kurulan ve köylerin kalkınmasını amaçlayan Köy Enstitüleri, köylülere temel eğitimin yanında ilmî tarım tekniklerinin eğitimini de sağlamıştır. Anadolu o zaman hemen hemen okulsuz idi. Bu nedenle Köy Enstitüleri, köylüleri bilinçlendirmekte ve bilgilendirmekte önemli bir rol oynamıştır.[58] Köy Enstitülerinin kurucusu Tonguç, Köy Enstitüleri hakkında şöyle ifade eder: *"Anadolu'da yeni bir halk devleti kuruldu: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti! Son yüzyılın çeşitli olaylarından büyük dersler alınmıştı. Gerçek hayatın içinde, halkın arasında, onunla mukadderat birliği yaratarak yetişmiş olanlar, bu derslerde öğrendiklerini uygulayacaklardı… Bu sebepten, ne yapıp, bir taraftan Anadolu'daki genç ve münevver zümreye ülküsünü benimsetmesi, diğer taraftan da kendi neslini yetiştirmesi, bu rejime bağlı bir gençliğe süratle kavuşması lazımdı…"*[59] Böylece Köy Enstitüleri sayesinde köylüler eğitim görerek topraklarda bilinçli bir şekilde çalışmaya başlamışlardır. Zamanla Köy Enstitülerinden yazarlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yazarlar, Köy yazarları ve enstitülü yazarlar diye adlandırılmıştır. Onlar romanlarında daha ziyade sosyalizmi savunmuşlardır.[60]

Köy yazarları köyü yakından tanıdıkları için ve kendi köy hayatını yaşadıkları için köyü toplumcu gerçekçi bakış açısıyla edebî eserlere yansıtmayı başarmışlardır. Bu yazarların topluluğu yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır. Köy Enstitüleri Dergisi'nin yayımlanmaya başlaması, o yazarların isimlerini duyurmakta önemli bir rol oynamıştır. İlk çalışmalarını dergide yayınlayarak tanınıp topluluğu bir akım haline getirmişlerdir. İlk yayınladıkları çalışmalar şiir olsa da daha çok günlük, hikâye ve roman türünde köylülerin meselelerini ve durumlarını anlatmışlardır. Böylece Köy Edebiyatı anlayışı,

---

[57] Ramazan Kaplan, a.g.e.,s. 74, 75, 77, 81, 86, 91, 109, 129-131.
[58] Halil Ünser, "Enstitü çıkışlı yazarların köy gerçeğine yaklaşımları (1950–1960)", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 2 (2021), s.712.
[59] Erol Çankaya, a.g.e.,s.479.
[60] Halil Ünser, a.g.e.,s.412.

köy enstitülü yazarların sayesinde edebî bir hareket haline gelmiştir. Köy enstitülü yazarlar, köy romanının ilk örneklerini vermelerinin yanında *Sarı Traktör* (1958*), Yarbükü* (1959) ve *Yılanların Öcü* (1959) gibi en olgun ve en güzel örneklerini de vermişlerdir.[61] Onlar köy romanları ile köy gerçekliğini gösterdikleri için Türk köylüler hakkında sosyolojik bir belge oluşturmayı başarabilmişlerdir. Köy enstitüleri bütün Türkiye'ye dağıldıktan sonra varlıkları tehlikeli görülerek 1952 yılında kapatılmıştır. Ancak bu enstitülerde yetişmiş olan yazarlar köy meselesini işlemeye devam etmişlerdir.[62]

[61] Ramazan Kaplan, a.g.e., s.133-136.
[62] Erol Çankaya, a.g.e.,s. 473,482.

2.2. 1950-1960 Dönemi Köy Romanları

2.2.1. Siyasî -Sosyal Durum

Köy Enstitüleri, köy edebiyatı anlayışının ortaya çıkmasında önemli bir rol oynasa da Türkiye Cumhuriyeti'nde 1950-1960 döneminde yaşanan siyasî gelişmeler de edebiyata yansımıştır. Bu dönemde Türkiye'de tek partili hayattan çok partili hayata geçilmiştir. 1950 yılında yapılan seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidarı kaybetmesiyle tek parti dönemi son bulmuştur. 1950 yılı seçimlerinde kazanan Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle çok parti dönemi başlamıştır.[63]

Tek Parti yönetimi döneminde devlet imkânları tüketilerek köylere önem verilmediği için tarımsal üretim daha çok düşmüştür. Köylülerin durumu kötüleşmiş ve toprak reformu zorunluluk arz etmiştir. Çok partili hayat başladığında kentlerde ve köylerde yeni politikalar yürütülmeye başlanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi, şehirlere daha çok yakın iken Demokrat Partisi iktidara geçtiğinde köylülere ve kırsal kesimlere daha çok önem verip köylülerin refah seviyesini artırmaya yönelik politikaları takip etmiştir. CHP döneminde azalan tarımsal üretim, DP döneminde artmıştır. Bu dönemde topraklarda düzenleme yapılarak tarım makineleştiği için ekilebilir toprakların oranı artıp tarımsal üretim daha kaliteli olmuştur. Görüldüğü gibi DP köylere daha yakın olduğu için köylere karşı daha ilgi uyandırılmış ve yazarlar daha çok köy meselesini işlemeye başlamıştır. Bütün bu siyasî ve ekonomik gelişmeler, romanlara da yansıtılmıştır. Böylece bu dönemde yaşanan olayların köy romanlarının daha öne çıkmasında önemli bir katkısı vardır. Yazarlar bu politikalar içinde yaşayarak öncesinde ve aktüel zamanda yaşanan köydeki sorunları ve yeni köy politikalarını köy romanlarına yansıtmışlardır.[64]

2.2.2. Dönemin Köy Romanlarının En Önemli Eserleri ve Yazarları

1950 yılında köy romanı türünün ilk örneği ortaya koyulmuştur. 1950 yılında Mahmut Makal *Bizim Köy* eserini vermiştir. Bu roman köylülerin tüm çıplaklığını ele aldığı için köylere karşı ilgi uyandırmıştır. Mahmut Makal, Aksaray'ın bir köyünde

---

[63] Ramazan Kaplan, a.g.e., s. 136.

[64] Veysel K. Altun, *Köy romanlarında dini ve ahlaki motifler: Yaşar Kemal örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s.33.; Yusuf Keskin, "Demokrat Parti iktidarı ve günümüze yansımaları", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Keskin*, S. 5 (2012).s.113.

öğretmen olarak aldığı notlardan romanını oluşturmuştur. Mahmut Makal romanında köylerde yaşanan sefaleti, yoksulluğu ve hastalığı dile getirdiği için büyük ilgi çekmiştir. Mahmut Makal, Köy Enstitülü yazarlar kadar köyü yakından tanımadığı halde köyde yaşananları açıklığıyla dile getirdiği için köy enstitülü yazarlarını etkileyebilmiştir. *Bizim Köy* romanının önemi, köy romanı türüne başlangıç olmasıdır. Aslında bu romandan önce köylerin durumunu gözleyerek Anadolu köylerini ele alan birkaç denemeler yapılmıştır. Ama hepsi *Bizim Köy* romanı kadar ilgi çekmemiştir. Hatta bu eser birçok dile çevrilmiştir. *Bizim Köy* romanının kaydettiği başarından dolayı köy romanının ilk örneği olarak sayılmıştır. Böylece Türk Edebiyatında köy romanı dönemi 1950 yılı ile başlamış olur [65]

1950 yılından sonra yazılan eserlerde köy konusunu ele alan yazarların iki kolu vardır: Birincisi, köylü olarak köy hayatını yaşamayan ve herhangi bir sebepten dolayı köye gelip köyü tanıma fırsatı olan yazarlardır. Onlar, kaydettikleri gözlemelere göre ve yaptıkları araştırmaya göre köy romanlarını yazmışlardır. Diğeri ise köyün hayatını yaşayan ve köyü yakından tanıyan köy enstitülü yazarlardır. Köy enstitülü yazarlar, köyün derinliklerini yakından tanıdıkları ve köylüleri iyice bildikleri için köyü daha iyi aktarabilmişlerdir.[66]

1950-1960 yılında yazılan köy romanları, köyleri farklı yönden işlemiştir. Bu dönemde en olgun köy romanları yazılmıştır. Bu dönemde Türk romanında yoğun bir şekilde köyler ele alındığı için köy konusu toplu bir hareket haline gelmiştir. Yazarlar bu dönemde işsizlik, toprak mücadeleleri, susuzluk, yoksulluk, tefecilik gibi ekonomik güçlükleri ele almışlar. Üstelik uyumsuz evlilikler, eğitim sorunları, batıl inançlar, aydın ve köylü arasındaki sınıfsal fark gibi köylerin sosyal hayatını da işlemişlerdir. Bu dönemde yazılan romanlardan; Refik Erduran'ın yazdığı *Yağmur Duası* (1954), Orhan Hançerlioğlu'nun yazdığı *Ekilmemiş Topraklar* (1954), Samim Kocagöz'ün yazdığı *Yılan Hikâyesi* (1954), Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın yazdığı *Ötelerin Çocuğu* (1955), Yaşar Kemal'in yazdığı *Teneke* (1955) ve *İnce Memed 1* (1955), Reşat Enis'in yazdığı *Despot* (1957), Mehmet Sunullah Arısoy'ın yazdığı *Karapürçek* (1958), Fahri Erdinç'in yazdığı *Alinin Biri* (1958), Talip Apaydın'ın yazdığı *Sarı Traktör* (1958), Fakir Baykurt'un

[65] Halil Ünser, a.g.e., s.714,715.; Ramazan Kaplan, a.g.e., s. 134, 135.
[66] Ramazan Kaplan, a.g.e., s. 136,137.

yazdığı *Yılanların Öcü* (1959), Cengiz Tuncer'in yazdığı *Hacizli Toprak* (1959), Talip Apaydın'ın yazdığı *Yarbükü* (1959), Kemal Tahir'in yazdığı *Sağırdere* (1955), *Rahmet Yolları Kesti* (1957), *Körduman* (1957) ve *Köyün Kamburu* (1959) ve Tarık Dursun'un yazdığı *İnsan Kurdu* (1959) romanlarıdır. [67]

[67] Ramazan Kaplan, a.g.e., s. 137, 139, 144, 151, 156, 164, 167, 172, 177, 188, 195, 199, 200, 207, 228, 232.

2.3. 1960-1980 Dönemi Köy Romanları

2.3.1. Siyasî-Sosyal Durum

1950 yılında 1960 yılına kadar devleti yöneten Demokrat Parti, Türk Silahlı Kuvvetlerinden gelen subayların 27 Mayıs 1960 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nde yaptıkları askeri darbe sonucunda iktidarını kaybetmiştir. Bu darbeden sonra ülke yönetimi askerlerin eline geçip 1961 Anayasası koyulmuştur. Türkiye 1961 Anayasası ile çift meclis sistemine geçmiştir. Çift meclis sistemi 27 Mayıs 1961 darbesi ve 12 Eylül 1980 darbesi arasındaki yıllarda uygulanmıştır. 1950-1960 arasında Türkiye'de yapılan seçimlerde oy dağılımının Demokrat parti ve Cumhuriyet Halk Partisi lehinde olduğu görülür. Ancak 1961 seçimlerinden itibaren CHP ve DP'ye giden oylar azalmaya başlamış ve küçük partilere verilen oyların sayıları artmaya başlamıştır. Bu dönemde parti sayıları fazla olup yapılan seçimlerde oylar dengeli bir şekilde partilere verildiği için Türkiye Cumhuriyeti bu dönemde gerçek anlamda çok partili siyasal yapıyı yaşamaya başlamıştır. İki asker darbesi arasında geçen sürede farklı koalisyon hükümetleri kurulmuştur. Siyasî partiler sayısının fazla olması ve seçim tarihinin yaklaşması, kurulan koalisyon hükümetlerini olumsuz etkileyerek ömrünün kısa olmasına neden olmuştur. Üstelik ülkede yaşanan siyasî şartlar da koalisyon hükümetlerinin görevlerini zorlaştırmıştır. Siyasî partiler de ülke sorunlarına çözüm bulmaya çalışırken ideolojik çatışma ortaya çıkmıştır. Çünkü her siyasî partinin lideri sorunlara farklı yaklaşmıştır. Bu çeşitli partiler ve farklı ideolojilerden dolayı ülke sorunlarını çözmek için uzlaşmacı tavır eksik kalmıştır. Bu dönemde halkçı, milliyetçi ve sosyalizm gibi farklı ve çeşitli ideolojilerin halk arasında kutuplaşma oluşturması, toplumun bölünmesine sebep olmuştur. Türkiye'de bu dönemde yaşanan diğer olay sınıf mücadelesidir. Özellikle 1970 yılından itibaren sınıfsal çekişme keskinleşerek yükselmiş ve bu durum siyasî olaylara yansımıştır.[68]

1960-1980 yılında yaşanan siyasî ve sosyal gelişmeler köy romanlarına da yansımış ve bu dönemde köy romanları birçok gelişme de yaşamıştır. Bu dönemde köy enstitülü yazarlardan daha çok etkilenerek çok sayıda köy romanı yazılmıştır. Önceki senelerde yazılan köy romanları sayısına göre bu dönemde yazılan köy romanlarının

[68]Salim Gökçen, "İki Darbe Arası Türk Demokrasisi (1961-1980)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.67 (2020), s. 244-247, 250-251, 259, 261.

sayısı daha çok artmıştır. Sosyalist görüş bu dönemde köy romanlarını ağırlıklı olarak yönlendirmiştir. 1970 yılından sonra köye karşı ilgi azalarak şehirleşmeye ve sanayileşmeye karşı ilgi daha çok artarak köy romanlarının sayısı yavaşça azalmaya başlamıştır. 1970 yılından sonra köy romanlarını yazmaya devam eden yazarların bir kısmı, gelişen siyasî olaylardan etkilenerek köy meselelerini daha çok katı bir şekilde ele almışlardır. Bu dönemin köy romanlarında en çok ekonomik güçlüklerin ve siyasî gelişmelerin sonucu olarak sosyal yapının aksaklıkları ele alınmıştır. Ekonomik problemler hemen hemen bütün köy romanlarının başlıca konusu olup her köy romancısı eserinde az ya da çok köylerin ekonomik sıkıntıları üzerinde durmuştur. 1950- 1980 yılları arasında yazılan köy romanları, köylerin ekonomik sorunlarını ele alarak köylerin ekonomik hayatını dile getirmiştir.[69]

2.3.2. Dönemin Köy Romanlarının En Önemli Eserleri ve Yazarları

İşsizlik, fakirlik, topraksızlık sıkıntısı, toprak kavgaları, ekonomik değişmeler, geçim sıkıntısı gibi ekonomi ile ilgili konuları işleyen ve bu dönemde yazılan romanlar arasında; Yaşar Kemal'in yazdığı *Ortadirek* (1960), Ortadirek romanının devamı olan *Yer Demir Gök Bakır* (1963), *Ortadirek* romanının devamı ve serinin son kitabı *Ölmez Otu* (1969) ve *Yusufcuk Yusuf* (1975), Talip Apaydın'ın yazdığı *Emmioğlu* (1961), *Ortakçının Oğlu* (1964) , *Define* (1972), *Yoz Davar* (1973) ve *Tütün Yorgunu* (1975), Tahir Kutsi Makal'ın yazdığı *Kamyon* (1979), Abbas Sayar'ın yazdığı *Yılkı Atı* (1970), *Çelo* (1972) ve *Dik Bayır* (1977), Kemal Tahir'in yazdığı *Kelleci Memet* (1962) ve *Büyük Mal* (1970), Şahap Sıtkı'nın yazdığı *Toprak* (1962), Ömer Polat'ın yazdığı *Saragöl* (1974), Samim Kocagöz'ün yazdığı *Bir Karış Toprak* (1964), Fakir Baykurt'un yazdığı *Irazcanın Dirliği* (1961), Ahmet Şentürk'ün yazdığı *Köyümüzün İnsanları* (1976) ve Kemal Bilbaşar'ın yazdığı *Başka Olur Ağaların düğünü* (1972) romanlarıdır. Bu dönemde köy kalkınmasına yönelik yazılan ve köylerin kalkınması gerektiğini anlatan dönemin romanlarından Fakir Baykurt'un yazdığı *Amerikan Sargısı* (1967) ve *Kaplumbağalar* (1967), Yaman Koray'ın yazdığı *Mola* (1970) adlı eserler yer alır. [70]

---

[69] Ramazan Kaplan, a.g.e., s. 267-270.
[70] Ramazan Kaplan, a.g.e., s. 271, 277, 285, 292, 295, 299, 304, 308, 312, 315, 320, 323, 329, 332, 338, 344, 350, 355, 361, 365, 372, 376, 380, 395.

İlk köy romanından itibaren her dönemde köylerin sosyal hayatı ele alınmıştır. Siyasî olaylardan etkilenerek bozulan sosyal yapı, köylünün geriliğine yol açan bir neden olarak görülmüştür. Köylerin sosyal hayatını işleyen bu dönemin köy romanları arasında; Reşat Nuri Güntekin'in yazdığı *Kan Davası* (1960), Kemal Bilbaşar'ın yazdığı *Cemo* (1966) ve *Memo* (1969), Cahit Uçuk'un yazdığı *Değirmen Taşı* (1966), Hasan Kıyafet'in yazdığı *Gominis İmam* (1969), Yılmaz Güney'in yazdığı *Boynu Bükük Öldüler* (1971), Dursun Akçam'ın yazdığı *Kanlıderenin Kurtları* (1976), Fatma İrfan Serhan'ın yazdığı *Marziye* (1979) ve *Karagöl* (1979), Lütfi Kaleli'nin yazdığı *Haşhaş* (1974), Fakir Baykurt'un yazdığı O*nuncu Köy* (1961), *Tırpan* (1970), *Köygöçüren* (1973), *Keklik* (1975) ve *Yayla* (1977), Samim Kocagöz'ün yazdığı *Bir Çift Öküz* (1970), Yusuf Ziya Bahadınlı'nın yazdığı *Güllüceli Kâzım* (1965) ve *Güllüceyi Sel Aldı* (1972), Yaşar Kemal'in yazdığı *İnce Mehmet II* (1969), *Demirciler Çarşısı Cinayeti* (1974) ve *Yılanı Öldürsele*r (1976), Timur Karabulut'un yazdığı *Çepel Dünya* (1971), Ömer Polat'ın yazdığı *Mahmudo ile Hazel* (1973) ve *Dilan* (1976), Cemal Arzu'nun yazdığı *Seydoş* (1976), Necati Haksun'un yazdığı *Kutsal Ceza* (1973), Ümit Kaftancıoğlu'nun yazdığı *Yelatan* (1972), Ferit Edgü'nün yazdığı *Kimse* (1876) ve *Kimse* romanının devamı olan *Hakkâri'de Bir Mevsim* (1977) ve Cengiz Tuncer'in yazdığı *Kerkenez* (1971) adlı eserler sayılabilir.[71]

Özetle Cumhuriyet dönemi ile birlikte Atatürk'ten itibaren devlet adamlarının köylere yönelmeleri, aydınların köylülere ilgi göstermeleri, Köy Enstitülerinin köylüleri kalkındırmayı amaçlaması, Demokrat Parti'nin köyleri daha yüksek bir seviyeye getirmek için yaptığı politikalar, Köy edebiyatının ortaya çıkmasında önemli rol oynanan faktörlerdir. Bu nedenle köy romanlarının ülkede yaşanan siyasî ve sosyal olaylardan etkilenerek siyasî-sosyal gelişmelerine bağlı olduğuna bir şüphe yoktur. Türk Edebiyatında 1950-1980 yılları arasında en yoğun bir şekilde yazılan köy romanları, bu otuz yıl boyunca köylerin siyasî, sosyal ve ekonomik durumunu yansıtan bir belge oluşturmuştur. Köy romancılarının üslubuna bakıldığı zaman onların ortak bir hususu vardır. Onların çoğu, köylünün hayatına değil köyün problemlerine önem vermişlerdir. Köylüyü sadece problemleri göstermek için bir araç olarak kullanmışlardır. Onlara göre

[71] Ramazan Kaplan, a.g.e., s. 399, 400, 405, 414, 418, 427, 431, 438, 445, 450, 456, 461, 468, 472, 477, 480, 486, 489, 495, 500, 505, 509, 514, 516, 519, 525, 530, 536, 544.

köylerin problemlerini ortaya koyup çözüm bulmak için köy romanlarının yazılması gerekir. Bu düşüncenin bir yanı doğru ise bir yanı da yanlıştır. Çünkü insan yoksa problem de yok demektir. Bu nedenle insanın merkezde bulunması lazımdır. Hem problemin hem insanın dengeli bir şekilde ele alınması gerekir. Bu şekilde roman başarılı olur. Türk köy romancılarının üslubuna bakıldığı zaman köy hayatını kendileri yaşayan, köylüleri yakından iyice tanıyan ve Köy Enstitülü yazarların üslûbunu benimsedikleri görülür. Diğeri ise görev gibi herhangi bir sebepten dolayı köye gelip köyü tanıma fırsatını bulan, köyde gördüklerini ve köy hakkında düşündüklerini farklı yollarla anlatan köy romanlarının yazarlarıdır. Böylece köye ilgi gösteren yazarların sayısı ve köy romanları edebiyatta geniş bir çevreye ulaşmıştır. Köy romanları 1970 yılından sonra azalarak 1980 yılında sona ermiştir. Türk Edebiyatında köy romanının sonuna gelmesinde en etkili faktör sanayileşme ve şehirleşme gibi gelişmelerdir. Diğer sebep de köy romancılarının çoğunun, aynı teknik ve aynı anlayış ile köy romanlarını yazmalarıdır. Bu nedenle 1970 yılından sonra köy romanlarını yazmak, ilk çıktığı zaman gibi cazip olmamıştır. Belki yazarlar, takip ettikleri tarzlarda ve anlayışta değişim gösterebilseydiler köy romanları devam etmiş olurdu.[72]

2.3.3. Türk Köy Romancıları Ve Mısırlı Köy Romancıları Arasında Ortak Unsurlar

Türk köy romancıları ve Mısırlı köy romancıları arasında birkaç ortak unsur vardır. Önceden açıklandığı gibi Mısırlı köy romancılarının bir kısmı özellikle ilk köy romanlarının örneklerini yazanların çoğu, kahramanlara önem vermeden olayları anlatmak için sadece bir araç olarak kullanmışlardır. Türk köy romancılarının bir kısmı da aynı hataya düşmüşlerdir. Daha çok problemlere odaklanarak insanı ikinci plana atmışlardır. Türk ve Mısırlı köy romanlarının çoğuna bakıldığında ekonomik problemlerin, olayların merkezinde olduğu görülür. Yazarlar umumiyetle kahramanları ekonomik durumları doğrultusunda ayırmışlardır. Tabii ki köylüler, ekonomik sıkıntıları yaşadığı için hep küçümsenen varlık olarak betimlenmiştir. İki edebiyatta genelde köylüler daha çok cahil, ilkel insanlar olarak tasvir edilmiştir. Köylülerin o kadar olumlu ve değerli yönleri olmasına rağmen o yönleri ihmal edilmiş ve daha çok problemleri ortaya koymak amacıyla olumsuz özellikleri yansıtılmıştır. Türk ve Mısırlı köy

[72] Ramazan Kaplan, a.g.e., s. 555-557,561.

romancılarının çoğu, köy romanlarını politik ve idarî yapıyı eleştirmek için kullanmışlardır. Genelde siyasî -sosyal olaylara önem vermişlerdir ki tarih alanında faydalanacak vesikalar oluşturmuşlardır. Mısırlı ve Türk köy romanlarının kahramanları, genelde ezen-ezilen olmak üzere ağa-köylü ve muhtar-köylü olarak sınıflandırılmıştır. Bu ortak unsurlar hem Mısırlı hem Türk köy romanlarının çoğunda bulunsa da bütün romanlar için aynı şey söylenemez. Bahsedilen ortak unsurları ve ortak anlayışı yürütmeden köy romanlarını yazanlar da vardır ama sayıları azdır.

3. Abdurrahmân Eş-Şarkâvî ve *El-Ard(Toprak)*

3.1. Abdurrahmân Eş-Şarkâvî

3.1.1. Hayatı ve Edebî Kişiliği

Modern Mısır edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî' 10 Kasım 1920'de el-Munûfiyye eyaletinin Şebîn el-Kûm şehrine bağlı olan ed-Dellâtûn köyünde köylü ve kültürlü bir ailede dünyaya gelmiş ve 1987 yılının aynı ay ve aynı gününde Allah'ın rahmetine kavuşmuştur. Eğitimine köy mektebiyle başlamış sonra devlet okullarına geçmiştir. Liseyi bitirip babasının isteği üzerine Hukuk Fakültesine kaydolmuştur ve 1943 yılında Fuat Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. İş hayatına avukat olarak başlamış ancak yazar olmak istediği için iki yıl avukatlık yaptıktan sonra bu mesleği bırakarak başta *et-Talî'a* dergisinde ve *Elfecr* gazetesinde gazeteci olarak çalışmaya başlamıştır. 23 Temmuz Devrimi'nden sonra ise el-*Ğad, eş-Şa'b, el-Cumhuriyyet, Ahbâru'l-Yevm* gibi farklı gazetelerde çalışmıştır. *Rûzu'l-Yûsuf* gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü üstlenmiş ve *el-Ehrâm* gazetesinde yazarlığa başlamış ve hayatının sonuna kadar bu görevini sürdürmüştür.10 Kasım 1987 Kahire'de vefat etmiştir.[73]

Çevre, yazarın edebî kişiliğini şekillendirmekte gayet önemli bir rol oynar. Köyde doğup yaşayan Eş-Şarkâvî 'nin dünyaya geldiği yıllar, Mısır'ın İngiliz işgalinin altında yaşadığı yıllara rastlamıştır. 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî' yoksulluk, sömürgecilik ve adaletsizliğin acısını çeken çalkantılı bir ortamda yaşamıştır. İngiliz sömürgeciliğiyle karşılaştığı gibi köyde yaygınlaşan yoksullukla, cehaletle ve hastalıklarla da karşı karşıya kalmıştır. Çocukluğundan beri köylere hâkim olan haksızlığa karşı köylülerin yaptığı gösteriler arasında köylülerin söylediği sloganları duyarak yetişmiştir. Bu olaylardan çocukken etkilenmiş ve bu etkiler eserlerinde ortaya çıkmıştır. Eş-Şarkâvî' eserlerine bakıldığı zaman Mısır'da tamamen romantik akımdan kaçınıp toplumsal gerçeklik akımını benimseyen ilk yazar sayılır. Ezilen, haksızlığa uğrayan, zayıf ve yoksul insanların acılarını gerçekçi olaylar içinde anlatmıştır. Aktardığı olaylar ve seçtiği kahramanlar gerçek olduğu için Mısır'da yaşanan tarihî, siyasî ve sosyal olayları yansıtarak eserleriyle yaşadığı süre boyunca Mısır toplumunun nabzını tutmuştur. Bu

[73] Rıda Nazmiyan, Piyam Krimi, "Abdurrahmân Eş-Şarkâvî'nın "Toprak" ve Devlet Abadı'nın "Klider" romanında köy edebiyatı", İdaat Nakdiyye, S.19 (2015), s.92.

Mısırlı yazar, kendi kuşağının yazarları gibi sosyalizmden etkilenerek eserlerini yazmıştır. *Solcu El-İslam Grup'*unun üyesi olarak solcu düşünceleri olmasının yanında İslâm dinin özünü ve gerçekliğini anlayan Müslüman Arap yazarlarındandır. İslâmın özünün yeryüzündeki yoksullara ve mazlumlara destek olmak olduğunu anlayarak İslâmî düşünceleri eserlerine yansıtıp İslâm dinini yanlış uygulayan din adamları eleştirmiştir. Çağının İslâm düşünürü Eş-Şarkâvî'nin gerçek hayatında İslâm dinine bağlı kalıp son günlerinde daima namaz kılıp Kur'an okunduğu zaman gözyaşlarını tutamadığı söylenmektedir. Solcu ve İslâmî düşünceleri açık açık eserlerinde görünür. Eş-Şarkâvî köy meselesi olmak üzere toplumun sorunları ile ilgilenerek onlara çözüm bulmakla uğraşan bir mütefekkirdir. Eserleri haksızlığa ve zulme karşı bir devrim gibi olduğu için bir kaç defa hapse atılmasına rağmen Mısır toplumunun adil bir hayat yaşaması için doğru bildiği düşüncelerini söylemekten vazgeçmemiştir. Eserlerinde hep devletin siyasî ve sosyal yapısını eleştirmiştir. Eş-Şarkâvî sadece bir edebiyatçı değil haksızlığa karşı isyan eden bir Mısırlıdır.[74]

'Abdurrahmân Eş-Şarkâvî'nin romanlarında en çok işlenen temalara bakıldığında köy temasının ağırlıkta olduğu görülür. Eş-Şarkâvî'nin köylü bir aileden olup köy hayatının zorluklarını bizzat yaşaması, edebiyat ve hayat düşünceleri üzerinde etkiler bırakmıştır. Kendisiyle yapılan bir röportajda neden romanlarında köy konusunu işlediği sorulduğu zaman kendisi şöyle bir cevap vermiştir*: "Çünkü ben köyde büyüdüm ve onun sorunlarına bağlandım. Çünkü ben kırsal kesimde yaşayan bir aileden geliyorum ve orayla olan bağım hâlâ güçlüdür. Köyün bir evladı olarak özgürlüğün ve adaletin kaybından dolayı çok acı çektim… Bütün bunlardan acı çektiğim için mücadelemin söz ve özellikle roman üzerinden olacağını gördüm."*[75] Bu nedenle Eş-Şarkâvî köylülerin acılarını göstermek için hemen hemen bütün romanlarında köy meselesi üzerinde yoğunlaşmış ve Mısır'daki ilk toplumsal gerçekçi yazar olarak başarılı bir şekilde Mısır'ın köylerini ve çağının sorunlarını eserlerine yansıtmıştır.

---

[74] Rıda Nazmiyan, Piyam Krimi, a.g.e., s.92, 93.
[75] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî, " 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî ile röportaj" (Görüşmeci: A.M.R, Görüşme Transkripsiyonu), *El-Aklam,* S.8 (1975), s.34.

3.1.2 Eserleri

Bir yazar, şair, gazeteci, oyun yazarı Eş-Şarkâvî, tiyatro, roman, kısa hikâye şiir ve fikrî makale alanlarında farklı dillere çevrilen eserler bırakmıştır. Eş-Şarkâvî dört roman yazmıştır: en önemli eseri olan *el-'Ard* (Toprak) (1954), eş-*Şevâri'u'l-Ḫalfiyye* (Arka Sokaklar) (1957), *Kulûb Ḫâliye* (Boş Kalplar) (1957) ve *el-Fellâḥ* (Çiftçi) (1980). Bu romanlardan üçü köy ile ilgili meseleleri işler. *El-'Ard* romanında Sıdkî döneminde 1952 Mısır Devrimi yaşanmadan önce köylülerin yaşadığı haksızlığı anlatırken *Kulûb Ḫâliye* romanında Mısır'ın bir köyünde İkinci Dünya Savaşı sırasında geçen olayları konu edinir. *El-Fellâḥ* romanında ise 1952 Mısır Devrimi sonrası Toprak Reformu yapılmasına rağmen köylünün toplumda adaletsizliğe karşı mücadele ettiğini tasvir eder. Eş-Şarkâvî'nin köy romanlarını, Mısır'daki sosyal ve siyasî hayatın akışını gözeten bir kronoloji içinde yazdığı görülmektedir. [76] Oyunları ise; *Me'satü'l-Cemile* (Güzelin Trajedisi) (1962), *Mehran el-fete* (Oğlan Mehran) (1966) ve *Timsalül-hurriyye* (Özgürlük Heykeli) (1967) , *Akke Vatani* (Vatanım Akka) (1969), *el-Hüseyin sairen ve el-Hüseyin şehiden* (Hüseyin İsyancı ve Hüseyin Şehit) (1969), *el-nisrü'l-ahmer* (Kızıl Kartal) (1976) ve *Ahmed 'Urabi Za'imü'l-fellahin* (Köylülerin Lideri Ahmed Urabi) (1985). Şiir alanında ise iki şiir divanı bulunur.[77]

[76] Asiye Çelenlioğlu, "Abdurrahmân Eş-Şarkâvî'nin romanlarında toplumsal eleştiri", *Nüsha,* S.45 (2017), s.109, 110.
[77] Rıda Nazmiyan, Piyam Krimi, a.g.e., s.93.

3.2. *El-Ard (Toprak)* Romanı

3.2.1. Roman Hakkında Genel Bilgiler

Toprak romanı, ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin ilk romanı olup gerçekçi bir şekilde Mısır köylüsünün acılarını ve gerçekte yaşadığı adaletsizliği canlandıran ilk Arap romanıdır. Ayrıca, başarılı bir şekilde gerçekleri somutlaştıran ilk gerçekçi köy romanı olarak kabul edilen bu eser, ilk kez romantik bir bakış açısıyla değil, gerçekçi bir bakış açısıyla, feodalizm, işgal, paşa ve ağa sisteminin getirdiği sorunları sunmaktadır. Romanın olayları, ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin Minûfiye şehrindeki köyünde, Sıtkı Paşa hükümetinin yönetimi altında 1932 ve 1933 yılları arasında geçmektedir. Sıtkı Paşa hükümeti, Mısır'ın geçirdiği en kötü hükümetlerden biri olarak kabul edilir. Özgürlükleri kısıtlamış, ülkeyi demir yumrukla yönetmiş ve 1923 anayasasını kaldırıp 1930 anayasasını uygulamıştır. Bu anayasa, kralın ve feodal beylerin gücünü artırmış, köylü halkın üzerine daha fazla baskı kurmuş, İngilizlerin ve işgal gücünün etkisini artırmıştır. Sadece burjuva sınıfına önem veren Sıtkı Paşa'nın kurduğu Halk Partisi ile halk arasındaki düşmanlık romanın içeriğinde açıkça görülmektedir. Sıtkı Paşa hükümeti, köyün paşası ve ağasını köylülere karşı sürekli desteklemesi nedeniyle, paşa ve ağa köylülerin topraklarını ele geçirerek kendi menfaatleri için kullanabilmektedir.

Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin ölümsüz bir edebî destan olan *Toprak* romanı, ilk kez 1952 yılında *Al-Masry* gazetesinde seri halinde yayınlanmış ve daha sonra 1954’te kitap olarak basılmıştır. Birçok eleştirmen tarafından sosyalist gerçekçilik akımının en önemli örneği olarak kabul edilmiştir. Roman, beş yüz sayfadan fazla olup 1969 yılında yönetmenliğini Yusuf Şahin’in yaptığı romanla aynı adı taşıyan ünlü bir sinema filmine uyarlanmıştır. Roman, Desmond Stewart tarafından *Egyptian Earth* (Mısır Toprağı) başlığı altında İngilizceye çevrilmiştir.[78]

3.2.2. Romanın Başlığı

Başlık, edebî eserin konusunu ortaya koymakta çok önemli bir rol oynar. Başlık, romanın anahtarını oluşturduğu için romandaki konuyu gösteren anlamlarla dolu olması

[78] Nashwa Elshamy, “Reading Egyptian Environmentalism: The Representation of Rural Life in Abdel Raḥman al-Sharqawi’s Novel Al-Arḍ (1954)”, *Edebiyatta Bilimsel Araştırma Dergisi*, S.20 (2019), s.367.

gerekir. ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin romanına seçtiği başlık *El-Ard* yani "Toprak”tır. El-Ard, insanın üzerinde yaşadığı yerküre anlamına gelir ama burada kastedilen toprak köylünün üzerinde yaşadığı topraktır, yani tarım arazisidir. ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin yer ismi olan El-Ard kelimesini romanının başlığı olarak seçimiyle okuyucuya romanın olay örgüsünde toprağın temel bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Romanın başlangıcından sonuna kadar yaşanan çatışma ve olaylar toprakla ilgilidir. Olaylarda yer alan çatışmanın temeli toprak mülkiyetinden ve toprağı sahiplenme çabalarından kaynaklanmaktadır. Roman, çiftçinin toprağını korumak için paşa, ağa ve hükümete karşı mücadelesini anlatır ve toprak için canını ve ruhunu feda edebilen çiftçinin, ektiği toprağın bir parçası olduğunu ve toprak gittiğinde çiftçinin de yok olduğunu belirterek toprağın Mısırlı çiftçi için ne kadar önemli olduğunu ortaya koyar. Dolayısıyla başlık, ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin edebî eserinde ele aldığı konuyla bağlantılıdır.

Başlık ile yazarın kendi yaşamı arasındaki ilişkiye baktığımızda, romanın başlığı önemli ölçüde yazarın karakterini yansıtmaktadır. ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî, Mısır köylerindeki toprak meselesinden etkilenmiş ve eserlerinde sürekli olarak çiftçinin toprağına sahip olma hakkını savunmuştur. Çiftçi, toprağı temsil etmektedir ve toprak çiftçiyi temsil etmektedir. Toprak olmazsa çiftçi olmaz. ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin çoğu romanında toprak konusunu işlemesinin sebebi, köyde doğmuş, Mısır köyünde büyümüş ve kendi gözleriyle çiftçinin toprak için olan mücadelesine tanık olmuş olmasıdır. Küçüklüğünden itibaren toprağın çiftçi için ne kadar önemli olduğunu anlamıştır. Ona göre çiftçi için toprak hayatla eşdeğerdir ve toprağı kaybetmek ölüm demektir. Bu nedenle başlık, yazarın yaşamının büyük bir bölümünü ve düşünce ve psikolojik dünyasını da yansıtır. Böylece başlık, romandaki konuyu ve yazarın düşüncelerini net bir şekilde yansıtmaktadır.

3.2.3. Romanın Özeti

Roman, yazarın ağzından başlar. İlkokulu bitirdiği yaz tatilini geçirmek için Kahire'den köyüne geri dönen anlatıcı kahraman, köyde doğmuş, büyümüş ve Kahire'ye okumak için gitmeden önce orada yaşamış bir oğlandır. İlkokulu yeni bitirmiştir ve bu tatilden sonra liseye başlayacaktır. Romanın başında anlatıcı köye ilk adımlarını attığında çocukluk anılarını, özellikle köydeki Muhammed Ebû Suveylim'ın kızı olan Vasîfe ile anılarını hatırlar. Vasîfe, köy korucularının başı Muhammad Ebû Suveylim'ın kızı olduğu

için çocukluğundan beri istediği gibi davranır. Erkek çocuklarla gezmekten çekinmez, diğer köylü kızlardan farklıdır. Anlatıcı kahraman, Vasîfe ve köy çocuklarıyla "gelin ve damat" oyununu köy camisinde oynadıkları günleri hatırlarlar. Ancak köyün hocası, imamı, müftüsü ve nikâh hocası Şeyh Şinnâvî, her zaman yaptığı gibi *"Oh, pislik sizi! Oh, domuzlar!"*[79] şeklinde yüksek sesle bağırarak onları camiden kovar. Kahraman, bu olayları çocukken yaklaşık dört veya beş yıl önce yani ilkokula gitmeden önce yaşamıştır ve şimdi bir genç olarak köye geri dönmektedir. Şimdi okuma, yazma hatta İngilizce bilir. Kahraman her zamanki gibi köye ilk gittiğinde çocukluk arkadaşlarına Kahire'deki durumları anlatır. Kahire'de silah seslerini, öğrencilerin İngilizlere karşı düzenlediği protestoları ve Sıtkı Paşa hükümetine karşı gençlerin sloganlarını anlatır. Ancak bu durumun sadece Kahire'de değil, köyde daha da kötü şekilde yaşandığını anlar. Çiftçi her zaman ağalık sisteminden zorluklar çekmiştir ama köy paşasını ve ağasını destekleyen bu Sıtkı Paşa hükümeti yönetime geçince köylülerin durumu daha da kötüleşmiştir. Bu zalim yeni hükümet, köy halkının oylarını şiddet ve baskıyla seçimlerde almış, köyde ölenlerin oylarını bile lehine kullanmıştır. Köy halkını zincirleyerek onları oy kullanmaları için götürmüş; köylüleri dövmüş, hapsetmiş ve işkence yapmışlardır. Sıtkı Paşa 1923 anayasasını kaldırıp 1930 anayasasını yürürlüğe koyunca yeni hükümet, yeni anayasa ile yönetimi üstlenir. Bu anayasa ile Mısır'ın kralı olan Ahmed Fuad Paşa ve feodal beylerin etkisi artınca köyün paşası ve ağası köyde büyük güç kazanmışlardır.

Anlatıcı kahraman köyüne döndüğünde köy halkının başına gelenleri şaşkınlıkla karşılar. Eskiden köy korucularının başı olan Muhammad Ebû Suveylim, seçimlere katılmayı reddettiği için işinden çıkartılmıştır ve artık sadece kendi arazisinden geçimini sağlamaktadır. 1919 Mısır Devrimi'nde Muhammad Ebû Suveylim ile birlikte İngilizlere karşı mücadele etmiş Şeyh Hassûne ise, önceden yakın köylerde okul müdürü olarak çalışırken seçimlerde yeni hükümeti desteklemeyi reddettiği için işten tamamen çıkarılmak üzereyken köyden uzaklaştırılıp Kahire'ye öğretmen olarak tayin edilmek suretiyle cezalandırılır. Ayrıca köyde arazi sahibi olanlar azdır ve arazisi olanlar sürekli vergi ödemek zorundadırlar. Vergisini ödeyemeyenlerin arazilerine hükümet tarafından el konulur; ekinlerini satmaları yasaklanır; aksi halde hapse atılırlar. Köylüler geçimlerini sağlayabilmek için köyün paşasına ya da beylere pamuk ve mısırı çok ucuz bir fiyata

[79] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', *El-Ard*, Kahire: Darü'l-şurûk, 2020, s.15.

satarlar. Köyde arazisi olmayan bazı çiftçiler, geçim şartlarının zorluğundan dolayı şehre kaçar, ancak daha sonra daha kötü bir halde geri dönerler.

Köydeki en büyük bela ve zulmün kaynağı olan köyün paşası Mahmut Paşa, köyde geniş araziye sahiptir. Bu arazi aslında kendisine ait değildir ancak hükümetin ve nüfuzunun yardımıyla geniş bir toprağa sahip olmuştur. Mahmut Paşa, bu toprağın etrafında büyük bir konak yaptırmaktadır. Hak hukuk tanımayan Mahmut Paşa, köyde devleti temsil etmektedir. Köyde paşadan sonra nüfuza ve geniş araziye sahip olan köyün ağasıdır. Ağa, köyde makamını korumak için Mahmut Paşa'nın bütün istediklerini yapar ve köylüye verdiği sözde durmaz. Paşa ve ağa hak hukuk tanımadıkları ve menfaatçi oldukları için köylüler tarafından sevilmezler. Mahmut Paşa'nın toprağında Vasîfe'nin arkadaşı olan Hadrâ ve Arap oğlan 'Alvânî çalışmaktadır. Ancak Mahmut Paşa, onları kovduktan sonra 'Alvânî köydeki bir çiftçinin karpuz tarlasının bekçisi olarak çalışmaya başlar. Köyde arazisi ve ailesi olmayan Hadrâ ise kendisini erkeklere satar. Ailesi, Hadrâ'yı Mahmûd Paşa'ya hizmet etmek için bırakırlar. Mahmut Paşa birkaç sene toprağında çalıştırdıktan sonra onu acımadan kovar. Hadrâ, köyde kötü namı olduğu için köy halkı tarafından dışlanan bir genç kızdır. Hadrâ, köyün düğünlerinde dans eder. Mevlitlerde, bayramlarda ve tatillerde sadece bir avuç şeker, susam veya bir mısır koçanı karşılığında kendini satar. Hadrâ'nın en yakın arkadaşı Vasîfe'dir. Vasîfe ise köydeki en güzel kız ve kendine güvenen bir genç kızdır. Köydeki diğer kızlar siyah kıyafetler giyerken o cesurca renkli kıyafetler giyer. Köydeki erkeklerden hiçbiri onu rahatsız edemez çünkü o daha önce köy korucularının başı olarak görev yapmış Muhammad Ebû Suveylim'in kızıdır. Hatta 'Alvânî, bir gün ona yaklaşmaya çalıştığında onun kafasında karpuz kabuğu kırmıştır. O, başını eğmeyen korkmaz bir kızdır. Birçok köy erkeği özellikle 'Abdulhâdî ve devlet memuru olan öğretmen Muhammed Efendi onunla evlenmek isterler. Ancak babası onu şehirli biri ile evlendirmek istemektedir. Vasîfe, 'Abdulhâdîy'e karşı duygular beslenmesine rağmen Muhammed Efendi'nin merkezde okumuş bir öğretmen olması hoşuna gider.

Mahmut Paşa'nın köylülere yaptığı haksızlık iki temel olayda görünmektedir. İlk olay sulama günlerindedir. Nil Nehri suyu Mahmut Paşa ve ağa arazilerine geçtikten sonra köylülerin arazilerine geçer. Mahmut Paşa her gün istediği kadar arazisini sularken köylülere arazilerini sulamaları için ayda sadece on gün tahsis edilir. Ama köylüler kendilerine ayrılan on günlük süre içinde kanalı açtıkları zaman Paşa'nın arazisindeki su

seviyesi azalır. Mahmut Paşa açgözlülüğünden dolayı arazisine daha çok su sağlamak ister. Bir gün hükümet memurları, köye gelip köy halkına tahsis edilen sulama zamanının on günden beş güne indirildiğini ve bu süre dışında tarım kanalını ve su değirmenini açmanın yasak oluğunu bildirir. ‘Abdulhâdîy bu yeni kararı öğrenince çılgına döner ve Mahmut Paşa’ya meydan okuyarak şu şekilde haykırır: "*Beş mi?...Beş gün! Yani mısırları susatacak mıyız? Mısırları susuzluktan mı öldüreceksiniz! Bizden suyun yarısını nasıl alacaklar? On günümüzden beş günü alan kimdir! Neden? Geri kalan su nereye gidiyor? Burada sulama kanallarını kapattılar ve orda büyük sulama kanalını da kapattılar... Neden? Kim o kadar suyu alacak? Tabii ki Paşa’nın yeni satın aldığı beş para etmez toprak içindir. Vah, vah!*"[80] Bu yeni karar nedeniyle köylülerin tarlaları susuzluktan kuruyacak ve pamuk, buğday ve mısır ölecektir. Köy halkı için tek gelir kaynağı olan tarım ürünleri kaybolacak ve yoksullukları daha da artacaktır. ‘Abdulhâdîy cesaretle, boynunu eğmeden kendilerine ayrılan günler dışında tarlasını sulamak için su değirmenini çalıştırır. Muhammad Ebû Suveylim ve birkaç köylü kanal havzasına gidip kanalı açarlar. Memurlar su değirmeninin çalıştığını görünce su değirmenlerini kırıp ‘Abdulhâdîy ve Muhammad Ebû Suveylim isimlerini yazarlar.

Köy halkı, bu krizden çıkış yolu ararken, birkaç köylü ağa ile konuşmayı düşünür. Ancak ağa, kendi görevinde ve makamında kalmak için köylüleri satar. Köylüleri seçim zamanında yeni hükümete oy vermeleri için kandırır. Öğretmen Muhammed Efendi, bayındırlık bakanına sulama sorunu çözmek için dilekçe vermeyi önerir ve Mahmut Paşa’nın hükümette tanıdıkları olduğu için onu kullanarak ulaştırma fikrini sunar. Çünkü dilekçeyi vermenin başka yolu yoktur. Muhammad Ebû Suveylim, Mahmut Paşa ve ağanın ne kadar menfaatçi olduklarını ve menfaatleri söz konusu olduğunda köylüler için bir şey yapmadıklarını iyice bildiği için Muhammed Efendi’nin fikrine katılmaz. Sonuçta Muhammed Efendi, dilekçeyi açık ve akıcı bir Arapça ile yazar ve köy halkı mühürleyip damgalarlar. Muhammed Efendi, dilekçeyi Paşa’ya iletmesi için ağaya gidip teslim eder. Mahmut Paşa dilekçeyi okur okumaz ağaya, köylülere ve dilekçeyi yazana sövüp hakaret eder. Mahmut Paşa, köylülerin böyle bir dilekçe yazmaya nasıl kalkıştığına kızıp “ *Bu dilekçeyi yazan eşek oğlu kimdir?...Köylüler hükümete nasıl öyle laflar söylerler*”[81] diyerek ağanın yüzüne dilekçeyi fırlatır. Mahmut Paşa, köylülerin yazdığı dilekçe sert

[80] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.76,77.
[81] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.106.

ifadelerle dolu olduğu için köylülere gidip yeni bir dilekçe yazılması gerektiğini ve kendisinin yazacağını ağadan söylemesini ister.

Köylüler, Muhammed Efendi'nin teslim ettiği dilekçe hakkında bir haber beklemektedir. ‘Abdulhâdîy, Mahmut Paşa’nın dilekçeyi yazan Muhammed Efendi’ye hakaret ettiği için sevinir. Çünkü ‘Abdulhâdîy, sevdiği Vasîfe ile Muhammed Efendi'nin gizlice buluştuğundan şüphelenir. Köyde şeker, çay ve sigara satan tek bakkal olan Şeyh Yusuf da, Muhammed Efendi'nin aşağılanmasından mutlu olur. Çünkü Şeyh Yusuf uzun süre El Ezher'de okuduğu için kendisini Muhammed Efendi’den daha eğitimli ve o dilekçeyi yazmada ondan daha yetkin olduğunu düşünür. Köylülerin dilekçe yazması için Muhammed Efendi’yi seçmeleri nedeniyle kıskançlığa kapılır. Aynı zamanda Şeyh Yusuf, Muhammed Efendi'ye kızıyla evlenmek istediğini söyler. Ancak Muhammed Efendi’nin bu teklifi umursamaması Şeyh Yusuf'un Muhammed Efendi'ye karşı öfke duymasına neden olur. Ayrıca Muhammed Efendi, Şeyh Yusuf'a bir miktar para borç vermiştir; Şeyh Yusuf ödemekte zorlanınca Muhammed Efendi, Şeyh Yusuf’un arazisinin bir kısmını ipotek etmiştir. Bu nedenle Şeyh Yusuf, Paşa’nın Muhammed Efendi’ye sövdüğünü öğrenince intikamını aldığını düşünür.

Köylüler bir süre bekledikten sonra Mahmut Paşa yeni bir dilekçe yazar ve ağadan köylülerin imzalarını ve mühürlerini toplamasını ister. Ağa, köye geri döner dönmez köy korucularına köylülerden imzaları toplamayı emreder. Ağa, din adamı olan Şeyh Şinnâvî’ye Mahmut Paşa’nın yeni bir dilekçe yazdığını ve sulama sürecinden rahatsız olan köylülerin imzalamaları gerektiğini söyler. Bir çıkar sağlayabilmek için Mahmut Paşa ve ağanın istediklerini yerine getiren din adamı Şeyh Şinnâvî, dilekçede ne yazıldığını sormadan hemen beyaz bir kâğıda imza atar. Şeyh Şinnâvî, imza attığı kâğıt ile köye gidip köylülerden imza ve mühür atmalarını ister ve her zamanki gibi köy halkını din ile etkilemeye çalışarak halka şu şekilde seslenir: “ *Allah'ı ve Resulünü seven ağanın köşküne mührüyle gitsin*.”[82] Köylüler dilekçenin içeriğini bilmeden Şeyh Şinnâvî’nın imzasının altında mühürleyip imza atarlar ancak ‘Abdulhâdîy, Muhammad Ebû Suveylim ve Şeyh Yusuf dilekçenin içeriğini bilmedikleri için imza atmayı reddederler. O sırada çiftçilerin geçimini sağlayan pamuk ve mısır, suyun azalması nedeniyle olumsuz etkilenmeye başlar.

[82] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.139.

Muhammed Efendi, Mahmut Paşa ile birlikte, içeriği bilinmeyen dilekçeyi hükümete teslim etmek için Kahire'ye gider. O sırada sulama için izin verilen sürenin azalması nedeniyle köylüler arasında çatışmalar yaşanmaya başlar. Diyâb'ın ‘Abdulhâdîy'e yaptığı gibi çiftçiler sulama suyunu birbirlerinden kesmeye başlarlar ve sulama sürecinin azalması su savaşının başlamasına yol açar. Gerçek şu ki, köy halkı birbirlerini sever ve felaket anlarında birbirlerine hep destek olurlar. Ancak toprağın kurumasından korkuttukları için birbirleriyle çatışmaya başlarlar. Köylüler, bu kavgaların boşuna olduğunu ve bütün su kanallarını açmaktan başka çarelerinin olmadığını anlar ve barışarak su kanallarını açarlar.

Muhammed Efendi'nin köye dönmesinden birkaç gün sonra dilekçe hükümet tarafından onaylanır ve içeriği ortaya çıkar. Dilekçe içeriği köylüler için büyük bir felakettir. Mahmut Paşa’nın yazdığı ve köylülerin imzalarını topladıktan sonra hükümete teslim ettiği dilekçe, sulama süreci ile ilgili hiçbir şey içermemiştir. Mahmut Paşa, ağayla anlaştıktan sonra köylüleri kandırarak imzalarını ve mühürlerini toplayıp "*İmzalayan köylüler, köyde bir yolun açılmasına ihtiyaç duyuyorlar... Bu yol, imza atan köylülerin arazilerinden geçip toprakları parçalar ve Paşa’nın büyük sarayını inşa ettiği arazisinden geçerek ilçenin merkezini ile Kahire yolunu birleştirir.*"[83] şeklinde dilekçeyi değiştirmiştir. Mahmut Paşa, her zaman köyde kalmayıp genelde ilçenin merkezine ya da Kahire’ye giderek yeni inşa ettirdiği sarayını, ilçenin merkezine ve Kahire yoluna bağlayan bir yol ister. Mahmut Paşa’nın sadece köydeki sarayına kolayca ulaşabilmesi için bu yol yapılacak ve yolun geçeceği araziler işlenemez hale gelecektir. Özellikle Muhammad Ebû Suveylim’in arazisi tamamen gidecektir. Paşa ne isterse yapar, kendi istediklerini gerçekleştirmek için köylülerin elinden arazilerini bile alır yok eder. Köylüler, dilekçenin içeriğini öğrenince şaşkına dönerler. Bu topraklar ellerinden alınırsa, nasıl yaşayacaklarından, yiyeceklerini ve içeceklerini nasıl sağlayacaklarından endişelenirler. Mahmut Paşa, suyun yarısını almasının yanı sıra topraklarını ellerinden alarak düşük ücret karşılığında köylüleri arazisinde çalıştırır.

Muhammed Efendi'nin dayısı Şeyh Hassûne, tarım yolu meselesini öğrendiğinde Kahire’den köye apar topar gider. Şeyh Hassûne, önceden komşu köylerde öğretmenlik yapmış ve köy halkı ile İngilizlere karşı mücadele etmiştir. İngilizler, onu ve Muhammad

[83] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.220.

Ebû Suveylim'i onlarla birlikte savaşmak için zorla Suriye'ye götürmek istemişlerdir. Ancak Şeyh Hassûne buna karşı çıktığı için bir süre hapsedilmiş ve Muhammad Ebû Suveylim zorla savaşa gönderilmiştir. İngilizler, zorla köylüleri silah altına alıp Mısırlılarla hiç ilgisi olmayan savaşlara göndermişlerdir. Köylüler kime karşı savaştıklarını ve neden savaştıklarını bile bilmezler. Muhammad Ebû Suveylim orada yaşadıklarını şu şekilde ifade eder:" *Bizi zorla bir araya getirdiler, ellerimize kelepçe vurdular. Bizi askerler diye çağırdılar ve gönüllüler olduğumuzu söylediler!... Bizi Şam'a gönderdiler... Şam topraklarında, bin kez ölümü gözümle gördüm. Kar üzerinde süründük, karın üstünde sürünürken ateş ediyorduk... Çamur üzerinde süründük, birbirimize burada ne yapıyoruz? Biz burada ne işimiz var? Tüm bunlarla ne alakamız var? Kiminle savaşıyoruz? Neden savaşıyoruz? O kimin düşmanı ve neden düşman? Diye soruyorduk ama hiç kimse bilmiyor... Oradan benden hariç kimse geri dönmedi. Dağlarda hâlâ kalan cesetler var... İngilizler, ne kadar çok adamları zorla toplayarak zincire vurup onların gönüllü olduklarını iddia etmişlerdir."* [84] Muhammed Efendi'nin eğitimi tamamlanmasında ve öğretmen olarak devlette atanmasında önemli bir rol oynayan Şeyh Hassûne, arkadaşı Muhammad Ebû Suveylim'in arazisinin gideceği için yapılacak tarım yoluna çözüm bulmak umuduyla köye geri döner. Bu tarım yolu, Paşa'nın refahı için köyün arazilerini harap edecek ve kanal havzasındaki birçok arazi sahibi, arazisiz kalacaktır. Şeyh Hassûne, projeyi iptal etmek için Kahire'deki bağlantıları kullanarak arabuluculuk etmeye çalışır.

Bir gün Hadrâ'nın ölümü keşfedildikten sonra ağa Hadrâ'nın cinayetini önemsemeden arazilerini sulamak için su kanallarını kesen köylülerin isimlerini hükümete verir. Muhammad Ebû Suveylim kanalları kesenlere katılmadığı halde ağa, adını kesenlerin arasına yazar. Memur, listede adı yazılan her kişinin tutuklanmasını emreder ve onlar hapsedilirler. Ertesi gün köy hüzün ve kederle kaplıdır. Paşa'nın ve ağanın zulmü nedeniyle köyün çoğu erkeği hapsedilir, suyun yarısı kesilir ve tarım yolu için köylülerin arazileri alınacaktır. O sırada Şeyh Hassûne, tarım yolu sorununu anlatan bir telgrafı hükümete karşı muhalefet eden gazetelere gönderir ve tanıdığı polis biriyle arabuluculuk yaparak adamları hapisten çıkarmaya çalışır. Köydeki kadınlar ağanın evinin önünde toplanır ve ona taş atarlar. Vasîfe ağanın yüzüne hayvan dışkısını fırlatır.

[84] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.241,242.

O zaman ağanın bekçileri, ağanın emrettiği gibi kadınları döverler ve Abdulattı Vasîfe'yi döver. İlk defa bir kişi Vasîfe'ye elini kaldırmış olur. Bu eylemlerin sonucunda ağa köylülerin daha fazla isyan etmesinden korktuğu için adamların serbest bırakılmasını emreder. Erkekler köye geri döndüğünde vücutları işkence ve dayak izleriyle doludur. Bıyıkları zorla kesilmiştir. Mısır köylerinde erkeğin bıyığının kesilmesi bir yüz karasıdır. Muhammad Ebû Suveylim hapisten geri döndüğünde herkesten uzak durur ve içine kapanık bir hale gelir. Hapiste dövülmüş, işkence görmüş olmasının ötesinde gerçek üzüntüsünün nedeni yokluğunda onun kızının dövülmüş olmasıdır. Bu durumu atlatabilmesi imkânsızdır. Yokluğunda Abdulattı'nın kızına el kaldırılabilmesini aklı alamaz. Muhammad Ebû Suveylim köy korucularının başı olduğu zaman Abdulattı'nın köy korucularına katılmasını sağlamıştır. Nasıl ona yaptığı iyiliğini unutup kızına el kaldırır!

Tarım yolunu yapmak için kullanılan demirler köye gelir ve Muhammed Efendi'nin pamuk ve mısır saplarıyla dolu arazisine koyulur. Muhammed Efendi, Diyâb ve Muhammad Ebû Suveylim'in arazileri, demirlerin ilk çakıldığı yerlerdir. Köylülerin yaşadığı zor duruma rağmen umutsuzluğa kapılmazlar ve tarım yolundan kurtulmak için bir plan kurarlar. Bir gece ağa evinde uyurken köylü adamlar aynı şekilde siyah kıyafetleri giyerek toplanır ve sessizce su kanalına doğru ilerleyerek tarım yolunun demirlerini nehre atmaya başlarlar. Ağanın korucusu Abdulattı, köylülerin yaptıklarını öğrenip onlarla işbirliği yapar. Muhammad Ebû Suveylim'in kızı Vasîfe'yi dövdüğü için pişman olup bu şekilde kendini affettirmeye çalışır. Abdulattı, ağanın korucusu olsa da köy halkını sever ancak ağanın istediklerini yapmak zorundadır. 'Abdulhâdîy, arazisi kanal havzasında olmadığı için o yol arazisinden geçmemesine rağmen su kanalına demirleri atmak için köylülere katılır. 'Abdulhâdîy sadece kendi toprağını değil, bütün köy topraklarını sever, Köylülerin terleriyle karışmış arazilerin değerini iyice anlar. O gece "Demir Gecesi" olarak adlandırılır. Bu olaydan sonra köyün ağası 80 yaşında vefat eder ve köy halkı bu habere sevinçle karşılık verir. Köylüler, ağanın ölümünden dolayı o tarım yolundan kurtulmuş olduklarını düşünürler. Ancak Mahmut Paşa, köylülerin yaptıklarına sessiz kalmayacak ve köylülerle uğraşmaya devam edecektir. Köylüler, yol sorununu hallettiklerini düşünürken deve binicileriyle birlikte yolun demirleri tekrar köye gelir. Birden deve binicileri köye girer girmez kırbaçlarla köylüleri dövmeye başlarlar. Şeyh Yusuf'u bile döver ve dükkânını kapatırlar. Akşam olmadan herkesin evine dönmesini ve

sokağa çıkmamasını bağırarak talimat verirler. O akşam çocukların ve kadınların çığlıkları ve deve binicilerin kırbaçlarının sesleri köyün gökyüzünde yankılanır. Gerçek şu ki, deve binicileri kendi istekleriyle bunu yapmazlar. Onlar da Paşa ve hükümetin emrine göre hareket ederler. Deve binicileri başı Çavuş Abdullah, Güney Asvan çölünden gelmiş, ailesini bırakarak Mısır'a göç etmiştir ve hayatta kalabilmek için Mahmut Paşa'nın istediklerini yapmak zorundadır. Deve binicileri köyde bir süre kaldıktan sonra köylülere şiddet uyguladıkları için pişman olurlar. Çavuş Abdullah, köy halkıyla birkaç gün geçirdikten ve onları yakından tanıdıktan sonra deve binici askerlerin köylülere nazik davranmalarını, onları dövmemelerini ve akşam olduğunda dövmeden ve hakaret etmeden evlerine göndermelerini emreder. Çavuş Abdullah, Muhammad Ebû Suveylim, Şeyh Yusuf ve 'Abdulhâdîy sohbetlerine katılmaya başlar ve Paşa'nın yolu için tamamen Muhammad Ebû Suveylim'in arazisinin alınacağı için üzülür.

Bir gün aniden memur üç askerle köye gelip köylüleri kırbaçla döver. Memur, Çavuş Abdullah'a yaklaşarak köylülere nazikçe davrandığı için hakaret eder. O zaman, Çavuş Abdullah memuru kırbaçla döverek onu atından atar ve yerde sürükler. Bu olaydan sonra Çavuş Abdullah merkeze çağrılır ve köylüler Çavuş Abdullah'ın köye geri dönmeyeceğini anlarlar. Çavuş Abdullah'ın köyden ayrılmasından sonra askerler demirleri korumak için geceleri devriye gezmeye başlarlar. O sırada köyde yol açılmaya başlanır. Yeşil dallar kırılır, pamuklar yerlere düşerek toprağa karışır. Bu tarım yolu, Şeyh Yusuf'un borçları nedeniyle Muhammad Efendi'nin el koyduğu arazinin bir kısmından başlar. Ardından, Muhammad Efendi'nin arazisinin bir kısmından geçecek, Muhammad Ebû Suveylim'in arazisinin tamamını yutacaktır. Çünkü Muhammad Ebû Suveylim'in arazisi yolun tam ortasındadır. İki gün içerisinde yol işçileri, Muhammad Efendi'nin arazisindeki mahsulleri ve Muhammad Ebû Suveylim'in arazisindeki pamuk bitkilerini kırarak yolu açmaya başlarlar. Bu dönem, pamuk hasat zamanıdır ve Muhammad Ebû Suveylim'in arazisi de pamukla doludur. Muhammad Ebû Suveylim, pamuğunun gözleri önünde toprağa düşüp karıştığını gördüğünde çaresizlikle dolup taşan bir çığlık atar. Çünkü onun geçim kaynağı olan pamuk ezilirse başka bir türlü geçimini sağlayamaz. Vasîfe, pamuğun toprağa düşüp işçilerin onu ayaklarıyla ezip geçtiğini gördüğünde ümitsizce dizlerin üzerine çöker ve aciz bir şekilde ağlamaya başlar.

Köylüler, Muhammad Ebû Suveylim'in arazisindeki bütün pamuk ezilmeden önce pamukları toplamaya başlarlar. Ancak bir çuval bile dolduramadan başçavuş ve askerler

engel olurlar. Başçavuş "*Bu tarlanın sahibi kimdir? Bu alçak Muhammad kimdir?*"[85] diye bağırır. Muhammad Ebû Suveylim ilerleyip " *Ben Muhammad Ebû Suveylim ve kızımın önünde bana hakaret etme. Bir kişinin kızının önünde sana hakaret etmesini kabul eder misin?*"[86] şeklinde cevap verir. O zaman Başçavuş silahını Ebû Suveylim'in başına koyarak onu öldürmekle tehdit eder ve arazinin kazılmasını bir gün ertelemek için bir Mısır lirası karşılığında rüşvet ister. Muhammad Ebû Suveylim elinde bu miktarda para olmadığı için rüşvet vermeyi reddedince Başçavuş onun yüzüne ağır bir tokat atar. Muhammad Ebû Suveylim elli yıl boyunca emek verdiği arazisine düşer. Başçavuş, babasının dövülmesine feryat eden Vasîfe'ye hakaret ettiğinde Muhammad Ebû Suveylim yerden kalkıp Başçavuş'un üzerine atılmaya çalıştır. Ancak askerler onu tutarlar ve sonra Başçavuş göğsüne güçlü bir tekme atar. Başçavuş askerlere Ebû Suveylim'i ve duran adamları hapsetmelerini ve işçilerin toprağını kazmaya devam etmelerini emrederek köyden çıkar. İşçiler, Muhammad Ebû Suveylim'in arazisini kazma ve yolu açma işini tamamlamaya başlarken kadınlar, tarım işçilerinin ayakları tarafından ezilmeden önce mümkün olduğunca pamuk toplamaya çalışırlar. Muhammed Efendi, Vasîfe'nin babasının hapsedilmesi ve arazisinin kaybedilmesi nedeniyle Vasîfe'den toplanan pamukları satın alarak onu desteklemeye çalışır. Tarım işçileri araziyi kazmaya ve yolu yapmaya devam ederken Vasîfe, kendisinin ve annesinin geçimini sağlamak için yolun yapımında çalışmaya mecbur kalır. Belki de arazisiz babasız kalan Vasîfe'nin geleceği Hadrâ'nın gibi olacaktır. Muhammad Ebû Suveylim 'Abdulhâdîy, Diyâb ve 'Alvânî 'nin hapsedilmesinin ardından, köy derin bir hüzün içerisine girer. Köylüler kendilerini aciz, ezilmiş ve aşağılanmış hissederler.

Roman, anlatıcı gencin liseye başlamak için Kahire'ye geri dönüşüyle sona erer. Son sahnede anlatıcı kedere batan köyü terk ederek Kahire'ye giderken Kahire'nin kalabalık caddelerini, eşekler tarafından çekilen arabalarını, lüks otomobillerini, elbise giyen kadınlarını ve takım elbise giyen erkeklerini anlatarak köy ile şehrin farklılıklarına dikkat çeker. Roman yolun tamamlanıp tamamlanmadığı, adamların hapisten çıkıp çıkmadığı açıklanmadan belirsiz bir şekilde sonlanır.

---

[85] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s. 479.
[86] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s. 479.

3.2.4. Şahıs Kadrosu

Karakter, roman olaylarını oluşturan en önemli unsur olarak romanın merkezinde bulunur. Roman, belirli bir zaman ve mekânda kahramanların birbirleriyle etkileşiminden oluşur. Kahramanlar genellikle zorlukları aşamaya çalışarak romandaki olayların ilerlemesini sağlar. Ne kadar çekici ve sürükleyici olursa okuyucunun romana ilgisi o kadar artar. *El-Ard* romanında Mısır köyündeki çeşitli sınıfları göstermek için farklı sınıfları temsil eden canlı karakterler özenle seçilir**.** Romanda köylü, ağa, paşa, öğretmen, okul müdürü, doktor, bakkal, arazi bekçisi, büyücü, Kur'an okuyucusu, din adamı, polis memuru, sürücü gibi çeşitli karakterleri bulunur. Yazar, kırsal kesimde insanın çalışabileceği mesleklerin çoğunluğunu ele alıp sosyal sınıflara göre ayırır. Romandaki ana kahramanın olmayışı romandaki çoğu karakterin aktif rol olmasından kaynaklıdır. Bu nedenle romandaki kahramanlar, ileri gelen yetkililer ve taraftarlarından oluşan ezici üst sınıf, köyde çalışanlardan oluşan orta sınıf ve köy çiftçilerini temsil eden ezilen alt sınıf olarak gruplandırılabilir.

Romanın başında ortaya çıkan ilk kahraman, yaz tatilini geçirmek için Kahire'den köyüne geri dönen, 12 yaşında anlatıcı kahramandır. Bu kahraman romandaki diğer karakterlerden farklıdır. Çünkü olayların gelişmesinde hemen hemen hiç rolü yoktur. Adı bile zikredilmez. Yazar, birinci tekil (Ben) anlatıcı bakış açısıyla bu karakterin ağzından romanın başlangıcında eski anılarını ve bazı olayları anlatmak amacıyla bu kahramanı icat eder. Yazar, birinci tekil bakış açısı sınırlı olduğu için ilahi bakış açısına geçer ve birden o kahraman kaybolur. Romanın ortasında birdenbire kahramanın kaybolması, okuru hayrete düşürür ve okurun zihninde karışıklık oluşturur. Bu nedenle, romanın başında sonuna kadar ilahi bakış açısı kullanılarak bu karakterden tamamen vazgeçilirse bu karışıklığın ortadan kalktığı söylenilebilir.

3.2.4.1. Alt Sınıfın Temsili Olarak Köylüler Sınıfı

Abdurrahmân Eş-Şarkâvî, *El-Ard* eserinde Mısır'ın köylüsünün ruhsal durumunu, sosyal konumunu, eğitim düzeyini, dil üslubunu, yaşam tarzını detaylı bir şekilde betimler. Köylülerin maruz kaldıkları zulmü ve günlük yaşamında geçimini sağlamak için yaşadıkları zorlukları ele alır. Ayrıca köylülerin birbirleriyle olan ilişkilerini; muhtar, ağa ve hükümetle olan ilişkilerini; topraklarına duydukları kutsal bağlılığını ortaya koyar.

Yazarın kendi köyünde yaşaması ve bu sınıfa ait olması, köylülerin sınıfının tarafını tutup eserini hayal gücünden uzak gerçekçi bir bakış açısıyla yazmasını sağlar.

Toprak sevgisi, fedakârlık, zulme karşı sabır ve yaşadıkları durumu düzeltme çabası gibi bu sınıf ortak özelliklere sahiptir. Romandaki köylülerin çoğu, mert, cesur, yürekli, insanî ve ahlâkî değerlere bağlı ve köy geleneklerine saygılıdır ve iyiliği temsil eden, ezilen sınıf olarak kabul edilir.

3.2.4.1.1. Vasîfe

Romanın başından sonuna kadar önemli rolü olan Vasîfe, romanda güçlü, kendine güvenen ve isyankâr köylü kadınını temsil eder. Muhammad Ebû Suveylim'ın kızı olan Vasîfe, küçüklüğünde köylülerin laflarını umursamadan erkek çocuklarla oynamıştır. Büyüklerin konuştuğu konuları ve sırları çocuklara anlatarak çocukların ilgisini çekmiştir. Kim karşına çıksa cesurca haddini bildirerek karşılık verir ve gerektiğinde onu azarlar. Bir gün, bir köylü kadın "*Gel rezil kız, neden erkeklerle aynı yerde oturuyorsun?*"[87] diye bağırdığında Vasîfe, kadına meydan okuyarak "*Allah Allah! Sana ne karı! Sen benim annem misin, babam mısın?... Kimse bana karışamaz, ben köy korucularının başının kızıyım!*"[88] diye cevabını verir. Erkekler, onunla başa çıkamaz; Vasîfe "*Bu köyde bana karşı çıkabilecek biri var mı? Ben kızım, aynı zamanda erkek gibi mert bir kadınım…*"[89] diye kendisini ifade eder.

İlçenin merkezinde evlenmiş olan ablasıyla birlikte ilçede bir süre yaşamıştır. Beş yıl boyunca ilçede yaşadığı için birçok şeyi öğrenmiştir ve o günden beri hiçbir şeyden korkmaz. İlçede yaşayan halkın hayat tarzını gördüğünden beri köyden değil, şehirden gelen bir kişiyle evlenmeyi hayal eder. Tarlada babasına yardım etmek için köye geri döndüğünde kadınlık özelliklerini taşıyan olgun bir kadın hale gelmiştir. Vasîfe, dolgun bir vücuda, ince bele, uzun siyah saçlara, geniş gözlere, küçük bir buruna, gamzeli yanaklara ve özel güzelliğe sahip, renkli ve vücuduna oturan dar kıyafetler giyen, beyaz tenli ve köyde en uzun boylu kızdır. Bütün köylü kadınlar saçını kapatarak siyah yöresel

[87] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.10.
[88] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.10.
[89] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.51.

celebiyye[90]giyerken tek Vasîfe renkli celebiyye giyerek açık şeffaf yazma takar. Köylü kızlarla yürüdüğünde kendine güvenen adımlar atarak en önde yürür. Güzel sesi ile şarkı ve türküleri söylemeyi sever. Bu nedenle köye geri döndüğünden beri herkes onun hakkında konuşur. Köyde onunla evlenmek istemeyen bir erkek kalmaz. Ancak babası onu köyden kimseyle evlendirmeyeceğini açıkladığında 'Abdulhâdîy hariç köylü bekârlar onunla evlenmekten vazgeçerler. Vasîfe, eğitimli, temiz görünümlü ve ilçede yaşamış olan öğretmen Muhammed Efendi ile güçlü, cesur, kendi toprağına sahip olan ve onu sevip evlenmek isteyen 'Abdulhâdîy arasında kararsız kalır. Kalbi 'Abdulhâdîy'de aklı ise Muhammed Efendi'dedir.

3.2.4.1.2. 'Abdulhâdîy

Romanda cesaret ve mücadele simgesi olan 'Abdulhâdîy, hikâyeleri ve masalları okumayı ve güzel sesiyle türküleri söylemeyi seven aydın bir genç çiftçidir. Köydeki en cesur, en güçlü ve boyun eğmeyen bir adamdır. Fiziksel gücünden ve eşsiz yiğitliğinden dolayı köylüler tarafından*" Gerçek bir adamdır, Tek başına tam bir ülke döver*"[91] olarak betimlenir. Kimsenin sahip olmadığı bir araziye sahiptir: "*Bir feddâna sahip olduğu için köyde özel bir konuma sahiptir… Ağa bile ondan fazla araziye sahip değil… Köyde bu kadarlık arazi sahibi olan on kişiden biridir.*"[92] Bu arazi, 'Abdulhâdîy'e babasından miras kalır. Sekiz yaşından beri babasının kullandığı baltayı kullanarak arazisinde çalışmaya başlar. 'Abdulhâdîy ile toprak arasında acayip bir bağ vardır. Ömür boyu çalıştığı toprağı her şeyden daha çok sever. Toprağın değerini bildiği için köyde herhangi bir araziye saldırıldığında hemen saldırılan araziyi savunur ve saldırana karşı isyan eder. O mücadeleci ve isyan edici bir kişiliğe sahip olduğu için her zaman şikâyet yöntemlerini reddeder. Mahmut Paşa'nın köylülerin elinden topraklarını almasına karşı çıkan, ayaklanan ve isyan eden ilk köylüdür. Paşa'ya meydan okuyarak arazileri sulamak için hükümetin belirlediği günler dışında kanalları keser, su değirmenini döndürür. Tarım yolunun 'Abdulhâdîy'ın arazisine geçmemesine rağmen köylülerle mücadele eder ve yolun demirlerini nehre atmaya katılır.

---

[90] Celebiyye Mısır köylerinde kadınların giydiği geleneksel kıyafettir. Basma fistana benzer, genelde desenli ve çiçekli olur.
[91] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.79.
[92] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.19.

Şeyh Şinnâvî'ye göre köylülerin işlediği günahlardan dolayı ilahî ceza olarak sulama süresi azalır. 'Abdulhâdîy, Şeyh Şinnâvî'nin köylülerin yaşadıkları zulme karşı yaptığı dinî açıklamalarını hiç sevmez. Çünkü fakir köylülerin sulama süresi kısıtlanırken gece gündüz içki içen, namaz kılmayan, zekât vermeyen, kadınlara tecavüz eden ve gayrimeşru işleri yapan Mahmut Paşa'nın Allah'ın gazabına uğramadan toprağında bol bol su akar. Bir gün Şeyh Şinnâvî'nin sözlerine kızarak "*Şaka mısın efendi? Bu konuşmalardan bıktık artık ha bıktık… Rabbimiz mi suyu bizden kesti yoksa mühendis ve hükümet mi sulamayı yasakladılar? Paşa'nın topraklarında bol bol su akıyor… Sanki bu ülkede bizden başka günah yapan yok!*"[93] diye söyler.

'Abdulhâdîy, köyde çalışan tek su değirmenine sahiptir. Su değirmeni çalışırken köprüye çıkıp aşk kahramanlarını anlatan türküleri söyleyerek geceleri geçirmeyi sever. Vasîfe'ye karşı derin bir duygu besler ve onunla evlenmeye kararlıdır. Muhammad Ebû Suveylim, kızını köylü birine vermek istemediği halde 'Abdulhâdîy umutsuzluğa kapılmaz ve kızı almaya ısrar eder. O kadar güçlü bir kişi olmasına rağmen Vasîfe'ye karşı zayıftır.

3.2.4.1.3. Muhammad Ebû Suveylim

Muhammad Ebû Suveylim, köyde saygı gören ve takdir edilen etkili köy korucularının başıdır. O, hükümetin rejimine ve işgalci İngilizlere karşı mücadeleci bir çiftçinin sembolüdür. Muhammad Ebû Suveylim, İngilizler tarafından alıkoyunan ve Suriye'ye gönüllü gibi gösterilerek savaşa zorla gönderilen çiftçilerden biridir. Gerçek şu ki savaşlara ve mücadeleye katılımı; ona güç, dayanıklılık ve cesaret kazandırmıştır; "*Öyle bir adam ki hiçbir şey onu bıktırmaz. Çünkü gittiği Şam'ın savaşı ve orda yaşadığı sıkıntılar, düşmanlardan nasıl nefret edeceğini ve bu savaşa zorla gönderilenlere karşı nasıl direneceğini ona öğretti. 1919 Devrimi'nde İngilizlere karşı direnişini mükemmel bir şekilde gösterdi. Hapishanede yaşadığı işkence, ona memurun yüzüne nasıl tükürecegini öğretti.*"[94] Köy korucularının başı olduğunda yeni hükümete oy vermek için ölenlerin oylarını toplamayı ve yeni hükümeti seçmeye köylüleri zorlamayı reddeder. Bu nedenle, yeni hükümet yönetime geldiğinde onu görevden alır ve artık köy korucuları ona

[93] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.101.
[94] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.337.

eskisi gibi yardım etmezler. Ailesinin geçimini sağlamak için sahip olduğu yarım feddânlık arazisinde kendi başına çalışmaya başlar ve kızı Vasîfe tarlada ona yardım eder. Ama bu arazi, Mahmut Paşa'nın istediği yoldan dolayı harap olacaktır. Yol için toprağının elinden alınacağını duyduğunda "*Toprakları bizden nasıl alacaklar, ey okul müdürü? Lan Diyâb bizden nasıl alacaklar! Bu bir oyun mu? Paşanın sarayı için mi alacaklar? Kahrolsun ey paşa!*" [95]diye şaşkın şaşkın bağırır. Paşaya ve ağaya karşı meydan okuyarak "*Bunlar, köyden ne kötülük gördüler, hiçbir şey görmediler ama biz onlara göstereceğiz*."[96] diye bağırır. Ona göre bu haksızlığa karşı tek çözüm, bütün köylülerin birlikte hareket ederek paşaya karşı direnip isyan etmeleridir. Köylülerin suskunluğuna öfkelenip "*Bizimle alay ettiler ve sustuk, görevlerimizden aldılar ve sustuk. Su değirmenlerini kırdılar ve suyu kestiler ve yine sustuk. Sustukça daha neler göreceğiz…*"[97] diyerek haykırır. Muhammad Ebû Suveylim, paşaya ve ağaya karşı şiddetli, hakaret dolu sözler söyleyerek onlara karşı düşmanlığını her zaman ilan eder. Birçok kişi gibi vicdanını satmaz ve sonuna kadar zulme karşı mücadele eder. Bu mücadele karşılığında büyük bir bedel öder; askerler tarafından bağlanarak köyde erkekliğin sembolü olan bıyıkları kesilir. Daha fazla ona hakaret etmek için komutan, ondan kadın olduğunu söylemesini ister. Toprağı kazmak için gelen başçavuş, kızının gözleri önünde onu döver ve sonunda onu hapse atar. Muhammad Ebû Suveylim korkak bir kişi olmamakla birlikte hükümet ile paşa karşısında yeterli güce sahip değildir. Hayatı boyunca yaşadığı zorluklar ve bedenini acıtan işkenceler, romanın sonunda onun ruhen çökmesine neden olur.

Muhammad Ebû Suveylim'in köy halkıyla ilişkisi; karşılıklı sevgi, saygı ve dostlukla doludur. Şeyh Hassûne ile birlikte İngilizlere karşı verdiği mücadeleden dolayı farklı bir dostlukları vardır. Kızı Vasîfe ile olan ilişkisi ise köydeki diğer baba-kız ilişkilerinden farklıdır. Kızına büyük bir sevgi ve saygı ile davranır. İstediği gibi davranmasına izin vererek özgür bırakır ve yaptığı hataları affeder. Kızına güvendiği için istediği gibi renkli celebiyye giymesine izin verir. Muhammad Ebû Suveylim'in kızına karşı çıktığı tek şey, Vasîfe'nin kötü namlı Hadrâ ile dostluğudur.

---

[95] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.342.
[96] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.342.
[97] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.179.

3.2.4.1.4. Hadrâ

Hadrâ, köyde ne evi ne toprağı ne de ailesi var. Ablası Zeynube, Kahire'de meyhaneye sahip olduktan sonra köye geri dönmez. Ailesi, onu Mahmut Paşa'nın arazisinde çiftçilik yapmaya bırakır. Mahmut Paşa'nın arazisinde beş sene çalıştıktan sonra oradan kovulur. Evsiz, işsiz ve topraksız kalan Hadrâ geçimini sağlamak için kendini erkeklere satmaktan başka bir yol bulmaz. Vasîfe, "*Köyde toprağı olmayanın hiçbir şeyin sahibi değildir, şerefi bile.*"[98] diye söyleyerek Hadrâ gibi fakir kızların durumunu betimler. Hadrâ bir mısır koçanı ya da bir susam helvası karşılığında kendini satar. Vasîfe ona acıyarak "*Ah zavallı Hadrâ! Senin değerin, mevlitlerde satılan susam helvasının değerinden fazla değildir.*"[99] diye tarif eder.

Hadrâ, esmer bir genç kızdır, düğünlerde dans eder, cinsel ilişkileri utanmadan konuşur ve kızların katlanamayacağı kötü sözler kullanır. Bazen Muhammed Efendi ve 'Abdulhâdîy'ın hizmetlerinde bulunur. Muhammed Efendi, Vasîfe ile buluşturursa ona beş kuruş vereceğini söyler. Hadrâ, Vasîfe'ye Muhammed Efendi ile buluşmasını ikna etmeye çalışır ancak Vasîfe, 'Abdulhâdîy'den korktuğu için gitmez. Bir gün köylüler, kanalın kıyısında onu ölü bulur. Vasîfe hariç kimse onun için üzülmez, kötü namı nedeniyle kimse onu mezarlığında gömmek istemez. Yazar, bu karakter aracılığıyla köy halkının yoksulluk nedeniyle ortaya çıkan ahlak çöküşünü gösterir.

3.2.4.1.5. Diyâb

Yirmi yaşında genç bir çiftçi, Muhammed Efendi'nin kardeşidir. Topraklarını abisiyle birlikte ekip biçer. Kendisi biraz acemidir, ağabeyi gibi uyanık ve zihni açık değildir. Şeyh Yusuf, Diyâb'ın yüzüne tokat attığında 'Abdulhâdîy, ona acıyarak "*Bu çocuk gerçekten garibandır. Kafası kalın ama iyi kalpli, zavallı bir çocuktur. Yemin ederim o çok zavallı ey Şeyh Yusuf!*"[100] diye onu betimler. Diyâb tek başına bir şey yapamadığı için Muhammed Efendi sürekli olarak tarım işleri konusunda onu yönlendirir. Muhammed Efendi, zor durumlarda Diyâb'ı hayrete düşüren çözümler bulur. Bu nedenle Diyâb, ağabeyini gözünde çok fazla büyütür. Muhammed Efendi olmazsa Diyâb hiçbir

[98] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.52.
[99] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.52.
[100] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.196.

şey üretemez, toprakları ekemez ve hiçbir işe yaramaz. Diyâb, köyde hemen hemen arkadaşları yok, yapayalnız ve içine kapalı bir gençtir. Hadrâ ile buluştuktan sonra bile kendini yalnız hisseder.

3.2.4.2. Üst Sınıfın Temsili Olarak İleri Gelen Yetkililer Ve Taraftarlarının Sınıfı

Bu sınıfı temsil edenler, amaçlarına ulaşmak için hile, rüşvet ve dolandırma gibi tüm kötü yolları kullanan menfaatçi insanlardır. Güç ve otoriteye sahip oldukları için yoksul köylüleri ezen, romanda kötülüğü temsil edendir. Bu sınıfa ait olan kahramanlar, benzer özelliklere sahiptir; kurnazlık, sinsilik, kötülük, ikiyüzlülük, riya, yalandan iltifat, yalan söyleme ve sözden dönme gibi kötü özellikleri vardır. Bu sınıf özellikle köy paşası ve köy ağası tarafından temsil edilir.

3.2.4.2.1. Mahmut Paşa

Büyük bir arazi sahibi olan köyün en önde gelenidir. Mahmut Paşa'ya söz konusu arazi, nüfuzlu olması ve zenginliği nedeniyle devlet tarafından verilmiş, bu arazinin kendisine verilmesinden sonra da köyün paşası olmuştur. Köylülerin başına gelen belaların kaynağı olan Mahmut Paşa; otorite, zulüm, acımasızlık ve yolsuzluğun sembolüdür. Köyde hükümetin temsilcisi haline geldikten sonra arazisinin kenarında büyük bir saray inşa ettirir. O genelde ilçede kalmayı tercih ettiği için köydeki sarayın yanında ilçede büyük sarayı da var. Lüks kıyafetleri, parlayan saçları, Amerikan sigarası ve asil beyaz atı ile hava atan, kendini beğenen ve hırslı bir adamdır. Atıyla ilçenin merkezine gider, sigara içer ve beğenmediği insanın yüzüne dumanı üfler. Hırsızlık yapar, Ramazan ayında gündüzleri içki içer, hoşlandığı kızları zorla alır ve kadınlarla çok sayıda ilişkisi vardır. Toprağına sular bol bol akar ve depoları tohumlarla doludur, ancak açgözlülüğü nedeniyle arazisinde su seviyesini artırmak için köylülere tahsis edilen sulama süresinin beş gün azalmasına neden olur ve köylülerin topraklarının zarar görmesine aldırmaz.

O kadar mal mülke sahip olmasına rağmen sulama süresi sorununu çözmek bahanesiyle Muhammed Efendi'den rüşvet olarak on cüneyh (Mısır lirası) alıp köylüleri kandırır. Üstelik köy halkının saflığından faydalanarak köydeki erkeklerin mühürlerini

ve imzalarını toplar ve köydeki arazisini ilçe ve Kahire ile bağlamak için bir yol açmayı talep eden bir dilekçe hazırlayıp hükümete verir. Köy ile ilçe arasındaki bir yol açmak, köylülerin arazilerini harap edeceğini umursamaz. Köylülerin bazı erkekleri hapsedildiğinde onları hapisten çıkartmak amacıyla Muhammed Efendi'den rüşvet alır ve bir şey yapmaz. Köy ağası öldüğünde ağa olmak için Şeyh Yusuf'a yardım edeceğine söz vererek Şeyh Yusuf'tan rüşvet alır. Ancak her zamanki gibi Şeyh Yusuf'u kandırır ve kendi adaylığını koyar. Mahmut Paşa, insanları dolandırarak, görevini ve devlette nüfuzunu kötü kullanarak ve fakirleri kendi çıkarları için sömürerek hayatını yaşayan bir karakterdir.

3.2.4.2.2. Ağa

Köy ağası, Mahmut Paşa'dan sonra köydeki nüfuz ve otorite sahibidir. Beyaz saçlarıyla korkutucu bir görünüme sahip olan ağa, oturarak insanların selamına cevap verir, sadece güçlü soylulara ayağa kalkar ve kalktığında herkes ayağa kalkar. Kendi yararları için hile, yalan ile dolu taktikler kullanır, bu taktikler işe yaramazsa menfaatine karşı çıkanları hapse atmaktan çekinmez. Seçim zamanlarında köylülerin yeni hükümete oy vermeleri için onlara yalan söyleyerek yeni anayasa ve yeni hükümetin iyilik getireceğini iddia eder. Bu yeni hükümet ile nüfuzu artacağı için köyde ölen ve kayıp olan kişilerin isimlerini toplayıp oylarını yeni hükümet için kullanır. Seçimlere katılmayanlara işkence yapar ve Muhammad Ebû Suveylim'in hükümete oy vermemesi nedeniyle görevinden alınmasına neden olur. Mahmut Paşa'nın yazdığı dilekçenin yol açma meselesini içerdiğini bilmesine rağmen köylülere yalan söyler ve gerçeği saklar. Ağa, makamında kalmak için köylülerin sorunlarıyla hiç ilgilenmeden her zaman Mahmut Paşa'nın emirlerini yerine getirir. Hadrâ'nın ölümüyle ilgilenmez, sulama süresi meselesinde köylülere yardım etmez, aksine kanalları kesenleri hapse atar ve Muhammad Ebû Suveylim'in kanalları kesmemesine rağmen onu da hapse atar. Ağa 80 yaşında öldüğünde köylüler sevinçle karşılar.

3.2.4.2.3. Abdulattı

Köy korucusu olan Abdulattı, ağanın hizmetinde çalışır. Resmî kıyafet olan koyu renkli cübbe giyer, uzun siyah fes takar ve omzundaki tüfeğiyle dolaşır. Muhammad Ebû Suveylim, köy korucularının başı olduğunda Abdulattı'ya yardım ederek köy korucuların

arasına almıştır. Muhammad Ebû Suveylim görevinden alındıktan sonra Abdulattı köy korucusu olarak ağanın yanında çalışmaya devam eder. Abdulattı köylülerden biri olduğu için köylüleri seven iyi bir kişidir, ancak geçimini sağlamak için ağa ve paşanın emirlerini yerine getirmek zorunda kalır. Ağaya hakaret edici bir şey söylediğinde ağa onun zayıf vücuduna sopayla vurur ve Abdulattı bu dayağı sessizce karşılar. Yazar, bu karakter vasıtasıyla köylünün iyilik ve kötülük arasındaki içsel çatışmasını gösterir; Abdulattı, köyde nüfuza sahip olan paşa ve ağanın istediklerini yapmak ve haklarını savunmak için mücadele eden köylülerin tarafını tutmak arasında tereddüt eder. Bazen ağanın emriyle köylüleri döver, bazen de ağanın karşısına çıkarak köylüleri savunur ve ağanın“ *Su devletin malıdır, istediği gibi dağıtır*”[101] dediğinle dalga geçerek" *Güneş ve hava da devletin midir? Peki, yağmur suyu?*"[102] diye sorgular. Bazen ağanın emriyle köylüleri tutuklamaya gider, aynı zamanda köylüler nehre yolun demirlerini atarken onları ifşa etmez, aksine onlarla işbirliği yapar. Romanın sonunda, köylülerin tarafını tutarak paşaya karşı onların mücadelesine katılır. Bu nedenle bu karakter; kötülüğü temsil ettiği söylenmez, hayır ve şer arasında sürekli iç çatışmayı yaşan bir karakterdir.

3.2.4.2.4. Çavuş Abdullah

At binici askerlerin başı Çavuş Abdullah, aslen Arap ve çavuş olarak çalışmak için memleketini bırakıp Kahire'ye gelen cesur, güçlü bir adamdır. Hükümetin emirlerini yerine getirmek için çok kararlıdır. Köylüleri o kadar sert ve şiddetli bir şekilde döver ki köylüler ondan korkup onu örnek alarak günlük konuşmalarında kullanırlar; Bir adam şiddetle bağırırsa "*Kendini Çavuş Abdullah mı sanıyorsun?*"[103] diye söylenir. Romanın son olaylarında yolun demirlerini korumak için askerleri ile Çavuş Abdullah köye gönderilir. Köye gelir gelmez köylüleri kırbaçla döver. Çavuş Abdullah’ın bir süre köyde kalması, köylülerle yakından tanımasına ve hükümet tarafından kandırıldığını anlamasına neden olur. Köylülerin ne kadar ezildiğini farkına vardıktan sonra yaptıklarından pişman olur, onlara vurmayı yasaklar, onlarla yakından ilgilenmeye ve iyi davranmaya başlar. Köylülerin gece sohbetlerine katılarak köylülere çok yakınlaşır. Öyle ki köylüler, onun iyi kalpli ve iyi bir kişiliğe sahip olmasına şaşırırlar. Memur köye geldiğinde Çavuş

[101] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.126.
[102] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.126.
[103] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.417.

Abdullah köylüleri savunarak memuru kırbaçla döver. İlçeye çağırılır ve köyden gittikten sonra onunla ilgili hiçbir haber gelmez. Çavuş Abdullah, Abdulattı gibi kötü bir karakter sayılmaz. Paşa ve hükümetin emirlerini yerine getirmek zorunda kalan ama sonradan köylülerin tarafını tutan bir karakterdir.

3.2.4.2.5. Köy Memuru

Köyde hükümet emirlerini uygulamaya yetkili kişidir. Köyde yaygın olan yolsuzluğun nedenlerinden biridir. İkiyüzlü ve hilekâr Memur, kendi çıkarları için köylülere karşı ağa ile anlaşmalar yapar. Ağanın istediği gibi köy erkeklerini tutuklar, onlara işkence yapar, kazıklara oturtur, bıyıklarını keser, at idrarı içtirir, çıplak bedenleri üzerinde çizmesiyle yürür ve ağa istediği zaman onları serbest bırakır.

3.2.4.2.6. Başçavuş

Köy halkına karşı şiddetle davranan, kendini beğenen zalim bir devlet memurudur. Siyah atı üzerinde köyde dolaşırken arkasında askerleri bulunur. Romanın ikinci yarısında ortaya çıkar. Muhammad Ebû Suveylim'in arazisinin kazısını bir gün ertelemek için rüşvet ister. Muhammad Ebû Suveylim rüşvet ödemeyi reddettiğinde ona ağır bir tokat atar, askerî çizmesiyle onu ezer, aşağılayıcı sözlerle hakaret eder ve kızının karnına tekme vurur. Askerlere Muhammad Ebû Suveylim'i ve köy erkeklerini hapse atmalarını ve işçilere araziyi kazmalarını emreder.

3.2.4.2.7. Şaban

Romanın son sayfalarında ortaya çıkan ve birkaç sayfa içerisinde kaybolan Şaban'ın köyde ne ailesi ne toprağı vardır. Ahlaksız ve menfaatçi Şaban, hırsızlık yapar, insanları kaçırır, yağmalar, kadınlara tecavüz eder, uyuşturucu satar. Onun hakkında hiçbir şey bilinmez, nereden geldiği bile belli değil. Uzun boylu, zayıf, koyu tenli, sinirli, garip hareketlidir. Parçalanmış siyah dişleri, dar gözleri ve korkutucu keskin bakışları vardır. Hızlı yürür, konuştuğunda kıvrılır ve tüm vücudu titrer. Islık çalarak yılanları kolayca yakalar. Köyün bütün kadınları ondan korkar. Yalnız bir kızla karşılaşsa, onu asla kendi haline bırakmaz. Bir süre köyden uzak kaldıktan sonra sahte bir kahramanlık ve keramet ile şeyh kılığında köye geri döner. Yeşil bir elbise giyer, elinde siyah

boncuklardan yapılmış bir tespih tutar ve kendisine Şeyh Şaban adını verir. Allah'ın yoluna gittiğini ve dualarının kabul olduğunu söyler. Gerçek şu ki, Şaban'ın yeni görünüşü, köylüleri kandırmak için ağanın oyunudur. Ağa, Şaban'ı köylüler arasında casus olarak kullanabilmek için köylüleri ona güvendirmek ister. Bu yüzden onu mübarek bir şeyh olarak popüler hale getirir. Şaban, 'Alvânî'yi kendisine güvendirdikten sonra ağanın arazisinden mısır çaldığını ağaya söyler. Köylüler arasında kin ve nefret yaratarak onların bütünlüğünü bozmaya çalışır. Köylüler, ağa ve Şaban'ın kurnazca oynadıkları oyunu keşfedip Şaban'ın ağanın adamı olduğunu anlarlar. Yolun demirlerini kanala atarken Şaban'ı nehre atarlar ve boğulup öldüğünü sanırlar. Ancak Şaban suya dalıp yılan gibi başka bir köye kaçar.

3.2.4.2.8. Ağanın Eşi

İsmi bilinmeyen ağanın eşi, şişman ve parlak beyaz ciltli genç bir kadındır. Yaşı ağadan daha çok küçük olmasına rağmen ağa ile evlenir. Evlendiğinden beri her zaman siyah giyerek hiç yola çıkmamış ve ağanın evinde çalışan hizmetçilerden hariç kimse onu görmemiştir. Ağa öldükten sonra ağanın koruculari ona hizmet etmeye devam ederler ve o insanları izlemek için pencereden bakmaya başlar. Abdulattı ile cilveli konuşarak bazen flört ederler.

3.2.4.3. Orta Sınıfın Temsili Olarak Köyde Çalışanlar ve Meslek Sahibi Olanlar

Romandaki çalışan sınıfının büyük bir kısmı aslen çiftçidir ve işlerinin yanında topraklarında çalışırlar. Bazıları iyiliği, bazıları kötülüğü temsil eder. Bazıları da iyilik ve kötülük arasında gidip gelir.

3.2.4.3.1. Şeyh Yusuf

Köyde tek dükkân sahibi olan köy bakkalı Şeyh Yusuf, ince ve esmer yüzlü, üst dudağını kapatan gri bıyıklı ve her şeyden tiksinmiş gibi yüzlüdür. Kendisine çok benzeyen kızını köyün öğretmeni Muhammed Efendi ile evlendirmek ister. Kahire'de El-Ezher'de okumuştur ancak eğitimini tamamlayamamıştır. Şeyh Yusuf, eğitimi yarım kalmasına rağmen gazeteleri okuyan, halk kahramanlıklarını anlatan hikâyeler okumayı seven, müftüler ile birlikte Mevlit kitabını okuyan aydın bir köylüdür. 1919'da İngilizlere

karşı yapılan devrime katılmıştır. Sıtkı Paşa'nın yeni anayasası yürütüldükten sonra sahip olduğu bir feddânlık arazinin yarısına el konulmuştur.

Şeyh Yusuf, köyün örf ve adetlerini sürdüren bir köylü olduğu için eşi ve kızlarının gündüzleri dışarı çıkmalarına izin vermez, sadece geceleri yüzlerine peçe takarak dışarı çıkmalarına izin verir. O, sevimsiz ve merhametsiz bir kişidir. Dükkânının önünde oynayan çocuklara küfreder, kovar ve babalarına lanet eder. Köyün tek bakkalı olmasına ve dükkânından yeterince kazanmasına rağmen çok cimridir. 'Alvânî', Şeyh Yusuf'a borcunu ödemediğinde Şeyh Yusuf, ona şeker ve çay vermez. Sadece kendi çıkarını düşünen Şeyh Yusuf, köylüleri sevmesine rağmen menfaatine ters düşen durumlarda hemen onları gözden çıkartır. Ahlakı bozuk bir adamdır; 'Alvânî'ye ağanın depolarından mısırları çaldırır sonra 'Alvânî'den şeker, çay ve sigara karşılığında mısırları satın alır. Köylüler, paşanın istediği yol yapmak için arazileri kazmaya gelen işçileri boykot ettikleri halde paraya düşkün Şeyh Yusuf, işçilere şeker ve çay satar. 'Alvânî' Şeyh Yusuf'un yol işçilerine sattığına karşı çıkınca Şeyh Yusuf kızarak "*Yol işçilerine nasıl satmayacağım ey Arap oğlanı? Onlar dükkânı canlandırdılar! Acayip... Dün bütün köyün bir ayda bana ödediği para kadar bana para ödediler! Ve hâlâ ilk gün.*"[104] diye söyler. Ağanın ölümünden sonra ağa olmak için paşaya rüşvet verir, ancak çabaları sonunda başarısız olur. Şeyh Yusuf, tüm davranışlarına rağmen aslında köy halkını çok sever. Erkekler hapsedildiğinde ağlayacak kadar çok üzülür ve onlar için hiçbir şey yapamadığı için kendini çaresiz ve ezik gibi hisseder. Romanın sonunda bencillik yaptığından pişman olur ve köylülerin tarafını tutarak mücadelelerine katılır.

3.2.4.3.2. Şeyh Şinnâvî

Şeyh Şinnâvî, köydeki din adamını temsil eden karakterdir. Pek çok din adamı, dini kendi çıkarları doğrultusunda kullanır ve dini kendi kişisel çıkarlarını sağlayacak şekilde yorumlar. Yazar, Şeyh Şinnâvî'nin şahsında böyle din adamlarını eleştirir. Şeyh Şinnâvî, köyün müftüsü, caminin imamı, evlendirme memuru ve çocukların din öğretmenidir. Kur'an kursunda onun dayağını yemeyen çocuk yoktur. Uzun boylu, iri yapılı, uzun beyaz sakallı, yürürken göbeği sallanacak kadar büyük göbeklidir. Anlatıcı,

[104] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.462.

"*Biz çocuk olarak onun karnında bir inek yaşadığını düşünüyorduk*"[105] diye onu tarif eder. Mevlitleri ve mevlitlerde yapılan yemekleri sever. Köyde hiçbir toprağı ve nesebi yoktur. Katı düşünceli bir din adamıdır; vaazlarını ve hutbelerini eski sarı kitabından okur ve kendi istediği şekilde din olaylarını yorumlar. Anlattığı din olayları doğru olup olmadığını ve Allah'tan indiği gibi anlatıp anlatmadığını umursamadan kendi çıkarları doğrultusunda köylüleri etkilemeye çalışır. Ağzından hep azap, cehennem ayetleri çıkar. Azap hikâyelerine düşkündür ve her zaman şöyle der: " *Köyün namaz kılmadığı ve Allah'ın emirlerine uymadığı için lanet edildi* ."[106]

Şey Şinnâvî, otoriteye boynunu eğen ve hiç düşünmeden otorite sahiplerinin isteklerini yerine getiren din adamının örneğidir. Ağa köylülerden dilekçeyi imzalamalarını isteyince Şey Şinnâvî dilekçenin içeriğini sormadan hemen imza eder. Ayrıca köylülerin doğuştan gelen Peygamber sevgisinden yararlanarak "*Peygamber'i seven imza atar*."[107] diye söyleyerek onları imza atmaya teşvik eder. Söylediklerini yapmayanları tekfir ve lanet eder; "*Abdulhâdîy kadar kâfir görmedim! Allah bütün kitaplarında seni lanet etsin!*"[108], "*O kâfir, dinsiz, katil hiç secde etmedi*"[109], "*Dayan lan, biraz dayan Allah seni lanet etsin*"[110], "*Birde gülüyorsun! Yoldan çıkan, dinsiz, pis…*" [111]

Şeyh Şinnâvî, mezarlığa sahip olmasına rağmen Hadrâ'nın mezarlığını kirleteceği bahanesiyle mezarlığında onu gömmeyi reddeder. Aynı zamanda Kahire'de çalışan ve içki dükkânına sahip olan Hadrâ'nın ablası Zeynube, bir ölenin ruhu üzerine Fatiha okuması için Şey Şinnâvî'ye iki Mısır lirasını verdiğinde Şey Şinnâvî, ona dua eder ve içki dükkânına sahip olmasına rağmen cennete gireceğine iddia eder. 'Abdulhâdîy onunla alay ederek şunları söyler: "*Altınlara ve mücevherlere sahip olduğu, müftülerin ve caminin masraflarını karşıladığı sürece elbette cennette sarayı olacaktır bahçesi de! Eğer Hadrâ da Kahire'ye gidip ablası gibi Mısır erkekleriyle çalışarak zengin olsaydı, iyi ve tövbe eden kadınlardan biri olaraktı! Daha da ne olabilirdi bilmiyorum. Ancak köyümüzde kaldığı için pis olmuş!*"[112] Yazar, bu karakter aracılığıyla toplumun dini

[105] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.13.
[106] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.102.
[107] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.185.
[108] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.255.
[109] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.225.
[110] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.212.
[111] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.95.
[112] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.255.

algılayışını sorgulamak gerektiğini vurgular. Nesilden nesle aktarılan, bireysel görüşlerden kaynaklanan, doğru olmayan dinî söylemlerin değiştirilmesi gerektiğini ortaya koyar.

3.2.4.3.3. Muhammed Efendi

Köyde devlet memuru olarak çalışan ve maaş olarak dört Mısır lirasını alan köyün tek öğretmenidir. İlçe merkezinde eğitimini tamamlayıp köye atanmıştır. Köylülerin anlamadığı Fasih Arapça (orijinal Arapça) yazan tek kişidir. Dış görünümüne önem veren şık ve temiz bir kişidir. Çizgili uzun beyaz abiye giyer ve elinde hurma yaprağından yapılan sineklik ile dolaşır. Annesi ve erkek kardeşi Diyâb ile yaşar ve erkek kardeşiyle birlikte toprağını ekip biçer. Çok cimri ve köylüler tarafından sevilmeyen Muhammed Efendi; maaşını biriktirir, çiftçilere borç verip karşılığında topraklarını ipotek eder, borcunu ödeyemeyenlerin topraklarına el koyar. Babasından miras kalan on beş kırat hariç kardeşiyle birlikte köylülerin topraklarına el koyarak bir feddân ve yirmi kırattan oluşan araziye sahip olur. Muhammed Efendi, Vasîfe ile evlenmek istediği için ‘Abdulhâdîy ile çekişmeler yaşar. Paşadan ve otorite sahiplerinden korkar, dilekçede paşayı kırmadan köyün ihtiyaçlarını güzel bir dille sunmaya çalışır. Dilekçeyi hükümete göndermeden önce boynunu paşaya ve ağaya eğerek onaylarını almak için onlara gösterir. Ama sonunda köyün erkekleri hapsedilip paşanın istediği yolu tamamlandığını gördüğünde paşaya karşı çıkar, muhalif gazetelere köylülerin nedensiz hapsedildiğini anlatan ve paşadan şikâyet eden telgraflar gönderir.

3.2.4.3.4. Şeyh Hassûne

Komşu bir köydeki okul müdürü olarak çalışan Şeyh Hassûne; elli yaşındadır, eşi ve beş çocuğu vardır. El Ezher'de eğitimini tamamlamış ve 1919 Devrimi’nde İngilizlere karşı direnmiştir. Adaletsizliği reddeden devrimci bir karakterdir. Yeni hükümetin yaptığı seçimlere katılmamış ve köylülerden yeni hükümete oylarını vermemelerini istemiştir. Bu nedenle görevinden çıkarılmış, köyden uzaklaştırılmış ve Kahire'de öğretmen olarak tayin edilmiştir. Kahire'de öğretmen olarak çalışmasına rağmen köylüler ona müdür bey diye çağırmaya devam eder. İç ve dış siyasi meselelere ve küresel krizlere hâkim, kültürlü, bilinçlidir. Köyün tüm halkının saygı duyduğu saygın bir adamdır. Vasîfe onu şöyle anlatır: “*Saygın bir adamdır, adapları bilir, erkeklerin yokluğunda kadınları*

korur...”[113] Köylülerin topraklarını parçalayacak yol meselesini öğrenince muhalif gazetelere bir telgraf gönderir. Ayrıca adamların hapishaneden serbest bırakılması için başsavcıya bir telgraf gönderir. Yol meselesine çözüm bulmak için Kahire’den köye geri döner ancak bütün çabalarından bir sonuç çıkmaz. Şeyh Hassûne, Muhammed Efendi'nin dayısı sayılır; Muhammed Efendi'nin annesinin kardeşi değil ama onun kuzeni ve ailesinin en büyüğüdür. Muhammed Efendi'nin eğitimini tamamlamasında önemli bir rol oynar. Muhammed Efendi, çocukluğundan beri babasından daha çok Şeyh Hassûne’den korkar. Öğretmenler okuluna girdiğinde babasının elini değil, Şeyh Hassûne’nin elini öper. Şeyh Hassûne, Muhammad Ebû Suveylim ile birlikte İngilizlere karşı direndiği için yakın arkadaşlar olur ve birbirlerine büyük bir saygı gösterirler.

3.2.4.3.5. ‘Alvânî

Arap kökenli ve köyde doğup büyüyen tarla bekçisi ‘Alvânî’nin Hadrâ gibi köyde ne arazisi ne ailesi ne evi vardır. Tek mal varlığı tüfeğidir. ‘Alvânî karpuz tarlasının bekçisi olarak çalışmadan önce Mahmut Paşa’nın koyunlarını güder. Mahmut Paşa onu kovduktan sonra günlük ücret karşılığında bekçi olarak çalışmaya başlar. Vasîfe’yi beğenen ‘Alvânî, bir gün ona yaklaşmaya çalıştığında Vasîfe kafasında bir karpuz kırar. O zamandan beri ‘Alvânî dâhil hiçbir erkek Vasîfe’nin yanına yaklaşmaya cesaret edemez. ‘Alvânî, kadınlar tarafından sevilen ve köyün bazı erkekleri tarafından korkulan bir adamdır. Köye kaçan babası gibi o da cesurdur ve ateş yakmada ustadır. ‘Alvânî, çok yalnız olduğu için her gün batımından sonra Şeyh Yusuf'un dükkânına giderek çay, şeker ve sigara alır, Şeyh Yusuf ve köyün erkekleriyle biraz sohbet eder sonra yine çalıştığı tarlaya geri döner.

3.2.4.3.6. Kessâb Amca

İnce, sarı yüzlü, yaşlı bir adamdır. Toprağı, ailesi ve çocukları yoktur. Köylüleri köyden trene götürmek için fayton sürücüsü olarak çalışır. İskenderiye’de yaşarken İngilizlere karşı devrime katıldığı için hapse atılmıştır. Hapisten çıktıktan sonra hapis cezası nedeniyle İskenderiye’de uygun bir iş bulamaz. Farklı mesleklerde çalışmaya çalışır ve sonunda sürücü olarak çalışmak için köye gider. İskenderiye’ye geri dönmek

[113] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.271.

için para biriktirmeye çalışır. Romanın son sayfalarında ortaya çıkan Kessâb Amca, yaşlı olmasına rağmen Vasîfe ile evlenmeyi planlar.

3.2.4.3.7. Şeyh İbrahim

Köyün Kur'an okuyucusudur. Köylülerin âdetlerinden biri, bir kişi öldüğünde merhumun cenazesinde Kur'an okumak için bir Kur'an okuyucusu getirmektir. Böylece ağanın cenazesinde Şeyh İbrahim getirilir. Şeyh İbrahim, güzel sesinden dolayı köyün en ünlü Kur'an okuyucusudur. Köylüler onun sesini dinlemeye doyamazlar ve sesinin güzelliğinden dolayı defalarca tekrar okumasını isterler

Romanındaki karakterler entelektüeller, köylüler, devrimciler ve nüfuz sahipleri arasında farklılık gösterir. Bu karakterler; olumlu ile olumsuz, iyi ile kötü, zalim ile mazlum arasında değişir. Yazarın farklı sınıflardan farklı karakterler seçerek kendi yaşadığı toplumun gerçekliğinden ilham alarak gerçeğe yaklaşmayı başardığı söylenebilir.

3.2.5 Vaka Zamanı

El-Ard romanı ilk kez 1954 yılında yayımlanır. Romanın olayları; Mısır'da Kavalalılar Hanedanı döneminde, Mısır kralı I. Fuad döneminde başbakanlık görevini üstlenen İsmail Sıtkı Paşa (1875-1950) hükümetinin döneminde yani 1930-1933 yılları arasında geçer.

Roman öğrencilerin yaz tatilinde başlar: " *Ben ilkokul diplomamı aldıktan sonra yaz tatilinde Kahire'den döndüm.*"[114]"*Aradan dört beş yıl geçti ve ilkokulu bitirip kitaplarla ve lise hayalleriyle yazın köyüme geri döndüm.*"[115] Bu dönem köylerde en sıcak dönemdir: *"...ve yazın o gecesi hava sıcaktı... Gökyüzünde ay yoktu, tarlalarda hava esmiyordu…*"[116] Roman yazın tatilinin sonunda liseye başlamak için anlatıcının Kahire'ye dönmesiyle sona erer: "*Fayton arabası, saat onda hareket edecek Kahire trenine binmek*

[114] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.5.
[115] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s. 19.
[116] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.36.

için sabah beni götürüyor... Lise okuluna başlamaya."[117] Yaz tatili genelde dört ay olduğu için romandaki tüm olayların dört beş ay içinde gerçekleştiği söylenebilir.

Yazarın benimsediği gerçekçilik romanın zamanında açıkça görülür. Yazarın seçtiği zaman Mısır'da köy halkının yaşadığı gerçekçi bir dönemdir. Yazar o dönemin tarihî olaylarını ele alır. Kral I. Fuad döneminde Sıtkı Paşa'nın hükümeti dönemi; krala, paşalara ve ağalara sağladığı ayrıcalıklar nedeniyle köy halkının yaşadığı en kötü dönemdir. Sıtkı Paşa, koyduğu 1930 Anayasası ile paşanın köy halkı üzerinde nüfuzunu arttırır, köylülerin özgürlüğünü kısaltır, topraklar üzerine koyduğu vergilerin miktarı nedeniyle köy halkını boğar; "*Bana yeni anayasa uğruna merkezde hapsedilen ve dövülen köylüleri anlattı... Köy, Sıtkı Paşa'nın yaptığı ve Halk Partisi'nin de dâhil olduğu seçimleri boykot etti. Kimse oy kullanmak için sandığa gitmedi.*"[118] Köylülerin İngilizlere ve İngilizleri destekleyen Sıtkı Paşa'ya karşı isyan ettikleri de romanın olaylarında yansıtılır: "*Ve ağabeylerimin konuşmalarından ve taşıdıkları gazetelerden biliyorum ki Sıtkı Paşa adında bir kişi var, O İngilizler adına eski anayasa kaldırıldıktan sonra Mısır'ı kuvvetle ve zorla yönetiyor... Kırmızı yüzlü İngiliz askerleri Kahire'ye gönderiyor…*"[119] Yazar, 'Abdulhâdîy ağzından o dönemdeki paşaların ve ağaların nüfuzunu şöyle anlatır: "*Bu hükümet onların hükümetidir, son söz de artık onların sözüdür… İngilizlerin lehine Mısırlılara ve paşanın lehine komşu köylerdeki köylülere yapılan zulmü anlatmaya devam ediyordu.*"[120]

Romanda vaka zamanı, genelde kronolojik olarak ilerler. Ancak bazen yazar geçmişteki olayları anlatmak ve çocukluk anılarını hatırlamak için geriye dönüş (Flashback) yapar sonra anlatıma devam etmek için romandaki güncel zamana geri döner:

"*İlkokula gitmeden bir yıl önce köy evlerinin yanındaki küçük bir kanalda yıkanırdık. Biz kız ve erkek çocuklar olarak; bedenlerimizi toz içinde yuvarlar, gulyabani gibi olmak için yüzlerimize ve başlarımıza çamur sürerdik. Sonra küçük kanala atlanır ve balçık ile dolu suya dalardık.*"[121]

---

[117] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.503.
[118] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.22,23.
[119] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.20.
[120] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.68,275.
[121] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.8.

"*Bu, on dört yıl önceydi... 1919 yılında El Ezher kapatıldığında Kahire ile ilçenin merkezinin arasındaki demiryolunun kesildiği için Nil üzerinden yelkenli bir gemiyle köye geri dönmüştür. Hayat o zaman daha güzeldi, ruh daha neşeliydi… Eşi de daha gençti!*"[122]

3.2.6. Vaka Mekânı

Romanın olayları Mısır'ın El-Munûfiyye eyaletinin küçük bir köyünde geçer. Vaka mekânına da gerçekçilik yansıtılır. Yazarın olaylar için seçtiği yer kendi köyüdür. Romandaki olayların çoğu; köy ile ilçenin merkezini bağlayan köprü, cümbez[123] ağacının bulunduğu tarla, Nil Nehrinden gelen kanalın kıyısı, 'Abdulhâdîy'ın su değirmeni, Şeyh Yusuf'un dükkânının önündeki açık alan, Muhammad Ebû Suveylim'in toprağı gibi açık ve geniş yerlerde gerçekleşir:

"*Ve köprüye giden yola devam ettim. ... cümbez ağacına... Camiye... Köprüye giden tozlu yolda yürümeye devam ettim... Yol boştu... Yalnızım... Ve gece!*"[124]

"*Gece bütün koyu mavi gölgelerini cami, cümbez ağacı, su değirmeni, nehir ve tarlaların üzerine düşürüyordu… Ne nehrin, ne de tarlaların sesi duyuluyordu.*"[125]

"*Su değirmeni dönerken kanala doğru gittiğini ve bütün gece orda kalıp hayat ve aşk kahramanların hikâyelerini anlatan uzun türküleri söyleyerek zamanı geçirdiğini biliyordum...*"[126]

Romandaki kapalı mekânlar arasında 'Abdulhâdîy'ın, Muhammad Ebû Suveylim'in, Muhammed Efendi'nin ve ağanın evleri, paşanın sarayı, Muhammed Ebu Süveylim'in evinin erkeklerin toplandığı avlusu, hapishane ve köy camii yer alır: "*Bunun üzerine caminin hasır ve kilden yapılmış duvarına yapışıp zemine döşenen hasırlarla kendimizi örtmeye çalıştık.*"[127]

---

[122] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.260.
[123] Cümbez ağacının diğer ismi firavun inciri ağacıdır. Mısır'ın köylerinde çokça görülür. Ağaç büyüdüğünde gölgesi çok fazla olur. Çiftçiler onun gölgesi altında dinlenmek için tarlalarda onu çok ekerler.
[124] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.36.
[125] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.39.
[126] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.57.
[127] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.14.

Romanın temel olayları köyde geçer ve bazı olayları ilçenin merkezinde gerçekleşir. Erkekler hapsedilince ilçenin merkezine götürülürler ve köylüler Kahire'ye gitmek ve Kahire'den köye geri dönmek için ilçenin merkezine uğrarlar: " *Araba nehir köprüsünü geçerek ilçenin merkezinden köyümüze doğru hareket etti.*"[128] Kahire, romanın birkaç sahnesinde görünür. Kahire, Muhammed Efendi'nin Mahmut Paşa ile birlikte dilekçeyi hükümete teslim etmeye gittiği sırada ortaya çıkar: "*Muhammed Efendi, Mahmut Paşa ile birlikte Kahire'ye vardığında dayısının adresini buldu.*"[129] Roman, anlatıcı kahramanın Kahire'ye geri dönüşüyle biter ve Kahire caddeleri bu son sahnede görünür: "*ve tren gürültü içinde yola devam etti ve Kahire kubbeleriyle bize görünmeye başladı... Uzaktan sisin içinde üç piramidi gördük... Ben kardeşimin yanında oturuyordum. Kahire gürültüleri, eşeklerin çektiği arabalar ve rengârenk ve lüks arabalar ile büyülenerek Kahire yollarını izliyordum...*"[130]

3.2.7. Romanın Bakış Açısı

Roman, kahraman-anlatıcı olan birinci tekil şahıs anlatıcı bakış açısıyla başlar. Yazar, yaz tatilini geçirmek için Kahire'den köye geri dönen oğlan ağzından çocukluk anılarını ve köyde gerçekleşen bazı olayları anlatır ve romana şöyle başlar: "*Vasîfe ile tam olarak ne zaman ilgilenmeye başladığımı hatırlamıyorum ama ilkokul diplomamı aldıktan sonra yaz tatilinde Kahire'den döndüm...*"[131] Romanın ilk sayfaları anlatıcının kendi köyünü ve köy halkını anlatmasıyla devam eder: "*Köyde toprak sahibi olanlar, az sayıdadır. Onlar da topraklarının vergileriyle uğraşıyorlar…*"[132] Daha sonra bu anlatıcı kahraman romanın orta kısmında birden kaybolur ve kahraman anlatıcı bakış açısının yerine ilahi bakış açısıyla anlatılır:

"*Köylüler böyle konuşuyorlardı ve sözleri Şeyh Yusuf'un kulağında yankılanıyordu. Şeyh Yusuf pişmanlık ve üzüntü çekiyordu. Köylüler, ağanın Mahmut Paşa ve Halk Partisi'nin adamı olduğunu biliyorlardı…*"[133]

---

[128] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.54.
[129] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.233.
[130] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.518,519.
[131] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.5.
[132] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.6.
[133] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.116.

"*Yer insanlarla dolmaya başladı, gürültü yükseldi. Muhammad Ebû Suveylim ve 'Abdulhâdîy hakaret edip ağaya ağır sözler söyleyerek herkesi daha kötü sözleri söylemeye teşvik ettiler... Kısa bir süre sonra gece oldu. Köylüler, arkalarındaki köy korucuları ile birlikte gece karanlığında ilçenin merkezindeki memura doğru yürüyorlardı.*"[134]

Romanın son kısmında anlatıcı kahraman yine ortaya çıkar ve yine de birinci tekil şahıs anlatımı kullanılarak romana son verilir: " *Sabah fayton arabasına binmek için kendimi hazırlıyordum. Annem beni öptü, bana birkaç on kuruşluk gümüş parçası verdi. Benden derslerime çalışmamı ve kendime iyi bakmamı istedi.*"[135]

Bazı eleştirmenler, romanın orta kısmında birinci şahıs anlatım tekniğinin ortadan kaldırılmasının nedeni yazarın bu birinci şahıs anlatım tarzındaki bir kusuru aniden fark ettiğini yorumlarlar. Yazar, on iki yaşında bir oğlan ağzından köyün erkeklerinin yaşadığı 1919 Mısır Devrimi'ni, toprak sorunlarını, paşanın diktatörlüğünü, İngilizlere karşı yapılan devrimleri, Sıtkı Paşa hükümetini, tüm kahramanların içsel duygularını, psikolojik durumlarını, düşüncelerini ve iç çekişmelerini anlatmak zor olduğu farkına varır. Bu nedenle her şeyi bilen ilahi bakış açısına geçiş yaparak üçüncü şahıs ağzından anlatıma devam eder. Eleştirmen Al-Said Al-Varaki, belki yazarın yazma sürecinde birinci şahıs anlatıcı kullanmanın teknik kusurunu fark ettiğinde bu anlatım tekniğini ilahi tekniğine değiştirdiğini söyler. Al-Said Al-Varaki'ye göre roman, yazarın kahraman-anlatıcı üslubundan kurtulduğu andan itibaren başlar yani dördüncü bölümünden itibaren başlar. Bu nedenle yazar anlatım tekniğinde bir hataya düşmüştür ve romanın başından "o"lu anlatım tekniğiyle başlaması gerekirdi.[136]

Bir diğer dikkat çekici nokta ise romanın başlangıcıdır. Yazar sanki romanı değil de rapor yazmış gibi romana başlar. Romanı açıklayarak şöyle başlar: "*Bu sayfalarla uzun bir roman yazmak istemiyorum; Burada ne bazı erkeklerin, kadınların geçmişini, ne de anılarını anlatmak istemiyorum. Okuyucunun dikkatini ve uyanıklığını çekmek için onu kandırma amacım yok. Bu bölümlerde sıkıntı çeken kahramanların sadece hayal dünyasında yaşadıklarını vurgulayamam. Okuyucuyu bu kadar kandıramam... Sonuçta*

---

[134] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.258.
[135] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.507.
[136] Nashwa Elshamy, a.g.m, s.370,371.

hayallerimiz; hayat yükleriyle yaşamlarını sürdürmeye çalışan, hayal edip işkence çeken, eğlenmeyi, ümitsizliği, aşkı, gözyaşlarını, gülüşleri, gizemli ümitleri öğrenerek üzücü bir ısrarla geleceği kuran varlıklar yaratamaz. Bahsettiğim kişilerin hayatlarını bildiğimi de iddia edemiyorum, çünkü biz Mısır'da bir kişinin tam hikâyesini neredeyse hiç bilemiyoruz; Mısır'daki insan hikâyesi bir anda ortaya çıkar…"[137]Anlatım tarzına uygun olmayan bu açıklayıcı girişe yer vermeden doğrudan köyü ve köylüleri anlatarak romana başlanabilirdi. Ayrıca yazarın "*Bu sayfalarla uzun bir roman yazmak istemiyorum…*"[138] demesine rağmen roman beş yüz sayfadan fazla olur ve pek çok olay ve karakter içerir. Roman, dağınık ve çok fazla meseleleri içerdiği için sanki yazar tek bir olaya odaklanmadan o dönemin tüm olaylarını ve sorunlarını göstermek istemiştir. Bu yüzden romanın girişi romanın içeriğine aykırıdır.

Yazar bazen mizah ile eleştiri yapar. Yazar Şeyh Şinnâvî'nin şahsında din adamlarını eleştirir. Köylüler dilekçe yazmak için Şeyh Şinnâvî seçmeyi düşünürken yazar, 'Abdulhâdîy'in ağzından din adamın hep azap hakkında konuştuklarını eleştirir: "*Bu Efendi yazarsa cehennemi, hesabı ve cezayı içeren bir dilekçe yazar... O zaman hükümet inat eder ve suyu daha keser. Sonra der ki madem öyle Efendi'nin melekleri onlara suyu gökyüzünden indirsinler.*"[139] Bir gün de köydeki tek manda kuyuya düşer ve adamlar panik içinde mandayı kuyudan çıkartmaya çalışırken Şeyh Şinnâvî onları izleyerek ve onlara yardım etmeden her zamanki gibi talimat ve dinî öğüt vermeye başlar: "*Allah onu kurtulması için Fatiha suresini okuyun! Hadi oğullarım Fatiha… Biliyor musunuz? Bir gün Hz. Musa'nın ineği…*"[140] O zaman bir köylü ona kızarak "*Buradan defol artık Şeyh be, Defol! Şimdi Ne Fatiha suresi ne Musa'nın ineği!*"[141] diye söyler.

Yazar, komik olaylarla devlet adamlarından dalga geçerek onları eleştirir. Köylüler ağanın cenaze töreninde toplanır ve Kur'an okuyan İbrahim hocayı dinlerler. Mahmut Paşa ile memur törene girerken tam o sırada İbrahim hoca "*Eşeğine de bak*"[142] ayetini okur ve aynı ayeti en güzel sesle birden fazla tekrarlar. Köylüler o zaman Mahmut Paşa'ya ve memura bakıp sessizce gülmeye ve fısıldaşmaya başlarlar. O zaman Mahmut

---

[137]'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.5.
[138]'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.5.
[139] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.94,95.
[140] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.210.
[141] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.210.
[142] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.398.

Paşa kızarak hocanın aynı ayeti tekrarladığına şöyle tepki verir: "*Yeter be İbrahim hoca Kur'an'da başka bir ayet yok mu ya! Girdiğimizden beri aynı ayeti tekrarlıyorsun!*"[143] O an köylüler yüksek sesle kahkahalar atarlar.

Yazar, romanda edebî eleştiri de yapar. Abdurrahmân Eş-Şarkâvî eserinde Realizm akımını benimseyerek romanını gerçekçi bir şekilde yazarken Heykel, ilk Arap romanı ve ilk köy romanı sayılan *Zeynep* romanını Romantizm akımını benimseyerek romantik bir üslupla yazmıştır. Abdurrahmân Eş-Şarkâvî, köylülerin gerçekte yaşadıklarını göstermeyen Zeynep romanını ve Romantizm akımını eleştirerek *El-Ard* romanındaki köy ile Heykel'in *Zeynep* romanındaki köy arasında karşılaştırma şöyle yapar:

" *Benim köyümün de Zeynep'in yaşadığı köy gibi dertsiz bir köy olmasını ne kadar isterdim… Oradaki çiftçiler sulama suyu üzerinde kavga etmezler. Hükümet sulamayı yasaklamaz, onların topraklarını elinden almaya çalışmaz, köylüleri kırbaçlarla dövmek için sarı kıyafetler giyen adamları göndermez. Oradaki çocuklar çamuru yemezler ve sinekler tatlı gözleri üzerine konmaz!*

Keşke benim köyüm de Zeynep köyü gibi olsaydı, kadın ve erkekler idrar yaptıktan sonra kan ve irin akıtmaz. Köy halkı ani hastalıklara yakalanmaz, Ama köyümdeki insan ağrıdan kıvranır ve çaresizce ağrının yoğunluğundan felaket çığlıkları atar, sonra susar... Sonsuza kadar susar!

Benim köyüm de Zeynep'in köyü gibi güzeldir, kanalının üzerinden uzanan çınar ve dut ağaçları, iç içe geçmiş gölgelerini nehrin sularına düşürür... Benim köyümdeki kadınlar da Zeynep'in yaşadığı köyün kadınları gibi çömlekler taşırlar, Onların da memeleri var. Aralarında gülen, dolgun, hareketli, beyaz olan Vasîfe var. Vasîfe, okuduğum kitaptaki Zeynep'ten daha dikkat çeker!... Ancak Zeynep'in köyü kırbaçlarla dayak yemedi, benim köyüm ise yedi. Zeynep'in köyü, sulama zamanı hakkında sorunu yaşamadı, ağızlara zorla içirilen at idrarını denemedi. Zeynep'in köyü, yargıya, İngilizlere, belediye başkanına ve hükümete meydan okuduktan sonra zaferin ihtişamını bilemedi. Zeynep'in köyü zaferin ihtişamını bilmiyordu. Zeynep hiçbir zaman Vasîfe kadar güzel olmadı…"[144]

---

[143] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.399.
[144] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.415,416.

4. Fakir Baykurt ve *Yılanların Öcü*

4.1. Fakir Baykurt

4.1.1. Hayatı ve Edebî Kişiliği

Köy Enstitülü gerçekçi yazar olarak köy romancılığıyla ismini duyuran Fakir Baykurt, 1929 yılında Burdur ilinin Yeşilova İlçesi'ne bağlı Akçaköy'de dünyaya gelmiştir. Yazarın gerçek adı Tahir Baykurt'tur, ancak şiirleri yazmaya başladığı dönemlerde Fakir ismini takma isim olarak kullanmaya başlamıştır. Fakir Baykurt köylü bir aileden gelmiş ve babası diğer köylüler gibi zorluk çekip çoluk çocuğundan ayrı kalarak Yemen ve Balkan savaşlarına gitmiştir. Fakir Baykurt dokuz yaşındayken babasının vefat etmesi, zor bir çocukluk yaşamasına sebep olmuştur. Babası öldükten sonra annesiyle dayısının yanında yaşamak için Aydın Nazilli'ye gitmiştir. Fakir Baykurt ordayken dokumacılık gibi farklı işler çalışmıştır. 1941 yılında köyüne dönüp İlkokulunu tamamlamıştır. İlkokuldan sonra köylüleri bilgilendirmeyi ve geliştirmeyi amaçlayan Köy Enstitülerinden biri olan Gönen Köy Enstitüsü'nde beş yıl boyunca eğitim görmüştür. Köy Enstitüsünde eğitim gördüğü dönem, yazarın düşüncelerini ve hayat bakış açısını oluşturmakta çok önemli bir rol oynamıştır. Yazar o dönemde Türk edebiyatından eserleri okuyarak kendisini geliştirmiş ve artık şiir yazmaya hazır bir hale gelmiştir. 1945 yılında *"Fesleğen Kokulum"* adlı ilk şiirini yazıp *Türk'e Doğru* dergisinde yayımlamıştır. Köy Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra birkaç köyde öğretmenlik yapmıştır. O dönemde köylülerin sorunları farkına vararak köylülerle yakından ilgilenmeye başlamıştır. 1953 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'ne gidip edebiyat bölümünden mezun olmuştur. Üniversite döneminde *Çilli* adlı ilk öykü kitabını yazmıştır. Mezuniyetten sonra askere gitmiş ve o sırada *Yılanların Öcü* romanını yazmıştır. Bu roman gazetelerde yayımlandıktan sonra kitap haline getirilmiştir. Yazar bu romandan dolayı tepki almıştır. Bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra ilköğretim müfettişi olarak çalışmıştır. Türkiye Öğretmenler Sendikası genel başkanı olduğunda müfettiş görevinden alınmıştır. 1963 yılında uzmanlık eğitimini almak içim Amerika'ya gitmiştir. Türkiye'ye geri döndüğünde 1970 yılında Türkiye Öğretmenler Sendikası için yaptığı çalışmalardan dolayı tutuklanmış ve beş yıl hapiste kaldıktan sonra çıkmıştır. Yazar Almanya'ya gidip orada yaşamaya karar vermiştir. Fakir Baykurt insanı ve toplumu gözlemleyerek eserlerini ele alan bir yazardır. Bu nedenle köyde yaşarken köy

ve köylülerin tüm gerçekliğini ortaya koymasının yanında Almanya'da yaşadığı zaman oradaki Türklerin durumlarını ve sorunlarını *Yol* adlı şiir kitabında dile getirmiştir. Almanya, Amerika, Fransa, İsveç, Hollanda, Çin gibi farklı ülkelere gitmiş ve oralardaki Türk işçilerini yakından gözlemleyerek *Dünyanın Öte Ucu* kitabını yazmıştır. Fakir Baykurt, Almanya'daki Essen şehrinde pankreas kanseri nedeniyle 11 Ekim 1999 tarihinde vefat etmiştir.[145]

Fakir Baykurt köylü bir aileden geldiği ve Köy Enstitüsünde okuduğu için köylerin tüm çıplaklığını ele almıştır. Yaşadığı toplumu gözlemleyerek köyün gerçekliğini kendi bakış açısıyla harmanlanarak köy romanlarını yazmıştır. Gerçekçi yazarlar arasında yer alan Fakir Baykurt, köy romanlarında toplumcu gerçekçi bakış açısını benimseyip köy ağzını kullanarak gerçek hayattaki gibi kahramanlar seçmiştir.[146]

4.1.2. Eserleri

İlk romanı olan *Yılanların Öcü* (1958), *Irazca'nın Dirliği* (1961), *Onuncu Köy* (1961), *Kaplumbağalar* (1967), *Amerikan Sargısı* (1967), *Tırpan* (1970), *Köygöçüren* (1973), *Keklik* (1975), *Yayla* (1977), *Kara Ahmet Destanı* (1977), *Yüksek Fırınlar* (1983), *Koca Ren* (1986), *Yarım Ekmek* (1998), *Eşekli Kütüphaneci* (2000) adlı romanlarının yanında birçok şiir ve hikâyeleri vardır. Kitapları farklı dillere çevrilmiştir. Yazar hem Türkiye'de hem farklı ülkelerde ödüller kazanmıştır.[147]

---

[145] Mukadder Örgün, *Yaşar Kemal'in Ortadirek İle Fakir Baykurt'un Irazca'nın Dirliği Romanlarında Ana Kadın Karakterler İle Temaların Karşılaştırılması*, (Yüksek Lisans Tezi), Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 35-41.
[146] Fatih Balcı, "Yılanların Öcü Örneğinde Gelenekten Diziye Aktarılan Türküler (İlk On Dört Bölüm)", *Uluslararası Beşeri Bilimler Ve Eğitim Dergisi*, S.1 (2016), s.4.
[147] Fakir Baykurt, *Yılanların Öcü*, İstanbul: Literatür, 2006, s.1.

4.2. *Yılanların Öcü*

4.2.1. Roman Hakkında Genel Bilgiler

Fakir Baykurt 28 yaşındayken ilk romanı ve en başarılı romanı sayılan *Yılanların Öcü* romanını yazmıştır. Roman 273 sayfadan oluşur. 33 faslı vardır ve her fasıl farklı bir başlıkla başlar. Yazar, büyüdüğü ve çalıştığı köyleri inceleyerek köylülerin hayatını gözlemleyerek romanını yazmıştır. Köy romanlarının arasında önemli bir yere sahip olan *Yılanların Öcü*, köyün gerçeklerini ortada koyma amacıyla acı bir gerçeklik ile yazılmıştır. Yazar romanını "*Yılanların Öcü, Türkiye'de gerçeklerini dile getirmeye çalışan mütevazı bir romandır. İçi boş değildir. Hepimizi rahatsız edecek acı bir dille yazılmıştır. Birçok bölümlerinde halkın bilinçaltı konuşmaktadır*."[148] şeklinde betimlemiştir. Roman *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika yoluyla yayımlandıktan sonra 1958 yılında kitap haline getirilmiştir. *Yılanların Öcü*, 1958 yılında Yunus Nadi Roman Armağanı Yarışması'nda birinci olarak seçilmiştir. Yazar bu romandan dolayı oldukça tepki almıştır. Roman, *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanırken müstehcen yayın olarak suçlanmıştır. Yazar ve gazete kendilerini savunmuşlar ve sonunda suç bulunmadığına karar verilmiştir. 1959 yılında Milli Eğitim Bakanı'yla İstanbul Milli Eğitim Müdürü'nün odasında bu roman üzerinde tartışma açılmıştır. Bu tartışmada yazarın verdiği karşılık sonucunda roman müstehcenlikle ve sol görüşün propagandasını yapmakla suçlanmış ve yazar 1960 yılına kadar öğretmenlikten çıkarılmıştır. Roman senaryoya aktarıldığında da çok sıkı bir şekilde incelenmiş ve filmi yasaklamaya çalışanlar olmuş ancak sonunda filmin çekilmesine izin verilmiştir. Yazar, romanı ve kendisi hakkında söylenen kötü sözler ve yapılan haksızlığı şu cümlelerde açık açık ifade eder:

"*Şimdi bana saldıran, cezalandırılmamı, işten çıkarılmamı, romanımdan yapılan oyunu yasaklanmasını isteyen senatörler düşünsünler, yasadışı yollarla bir yapıt ben bu kadar elemeden geçirtebilir miydim? Kendileri geçirtebilir miydi? Yasa yollarıyla elenmiş, incelenmiş, bu kadar süzgeçten geçmiş, sağlam çıkmış bir yapıttan niçin korkuyorlar? Beklesinler, yapıt halkın karşısına çıksın konuşacaklarsa ondan sonra konuşsunlar. Madem romanı okumamışlar, bari oyunu görsünler. Suç var mı, yok mu, o zaman tartışsınlar. Şayet savcı görmezse ona da göstersinler… Bu akıllılar, ülkemizde güç halle ilerlemeye çalışan sanatın havasını kesmeye, güneşine perde olmaya*

[148] Fakir Baykurt, a.g.e, s.7.

özeniyorlar. Sanatçıyı yıldırıp kendi buyruklarına almak istiyorlar. Ama sanatçı onların dediği yere gelmez… Tek başıma da kalsam, bir sanatçı olarak ben onları dinlemem. Onların sözüne bakıp yazacaklarımdan geri kalmam.”[149]

4.2.2. Romanın Başlığı

Yılanlar milletinin ezelden beri insanlar ile savaşı vardır. Ya insanı öldürür ya da malına mülküne zarar verir. Yılan milleti, fırsatını bulduğunda esirgemez, insana karşı büyük kini vardır. Saklanır, yakınlaşır, birinin görmediği yerden saldırır, zehrini sokar, hemen onu öldürür. Yılanlar, insanların en sinsi düşmanıdır, öcünü unutmaz, çift olarak gezerler, insan çiftinin birisini öldürürse diğeri öcünü alır ve insanı öldürene kadar peşini bırakmaz. Romanda yılanların insanlarla savaşı açık açık görülür. Kara Bayram'ın oğlu Ahmet ilk defa yılan gördüğünde korkar. Kara Bayram onu yılanları öldürmeye yüreklendirir: “ *Savaşımız var yılan milletiyle… Bize büyük hınçları var!...Adam bu kadar korkar mı bir yılandan?... Bak, saklandı namussuz! Görürsen çabuk bana haber ver. Hem hiç korkma; aldın mı taşı, yapıştır. Sonra da kaç. Mümkünü yok yetişemez!*”34

Romanın başlığı, Kara Bayram'ın babası Kara Şali'nin yılanların kralı Şahmaran ile hikâyesinden gelir. Güroluk çamlığında yılanların kralı Şahmaran saltanat içinde dolaşır. Şahmaran'ın başı tavşan gibidir, gözleri son derece iridir, derisinin rengi kırmızı, beneklerinin rengi sarı, beyaz, siyah ve boz renkler ile karışık, kulağı küpelidir. Kimsenin oraya gitme cesareti yoktur. Bir gün Kara Şali o yasak dağa çıkar ve “ *Milletin yüreğini titreten namusuz bu mu?* ”[150] diye söyleyerek nacağı ile yılanı parça parça doğrar. O günden itibaren yılanlar, insandan öcünü almaya peşindedir. Tür tür çoğalıp insanın canına malına zarar vermekte geri kalmazlar: “*Yılanlar, güya toplanıp karar vermiş aralarında. Bizim kökümüzü yeryüzünden kazımadıkça içleri rahat etmeyecekmiş!... Kralları Şahmaran'ı öldürmüşüz çünkü…*”[151] Yazar, romanda kullandığı bu efsanevi hikâyeden hareketle *Yılanların Öcü* romanının ismini koymuştur ve insanın yılan gibi haksızlığı kabul etmeden, düşmanına boyun eğmeden öcünü alması gerektiği mesajını verir. Bu mesaj romanın sonunda Irazca'nın söyledikleriyle açıkça ifade edilir: “ *Yılanlar öç alıyoooor!... Yılanlar öç alıyor bakııın!... Yılanlar yılanken sizin gibi alçakların*

[149] Fakir Baykurt, a.g.e, s.1,4,5-8.
[150] Fakir Baykurt, a.g.e, s.35.
[151] Fakir Baykurt, a.g.e, s.36.

haraketine dayanamadı da, siz insan olduğunuz halde bunca harekete, bunca zulme, zillete nasıl dayanıyorsunuz…"[152]

4.2.3. Romanın Özeti

Yılanların Öcü, toprak kavgasını ve Türkiye'de az toprağı olan ezilen yoksul Kara Bayram'ın ailesinin muhtara karşı mücadelesini anlatır**.** Yoksul köy olan seksen evli Karataş köyünde yaşayanların bazıları; Muhtar Hüsnü, Ağali, Üye İbrahim gibi zengindir. Çoğunluğu ise Kara Bayram gibi yoksuldur. Yoksul sınıf, sadece bir evleğe sahip olur, hatta bazılarının hiç toprağı yoktur. Eskiden köyün ağası Necip Bey'in çiftliğinde Karataşlı köylüler çalışırlar. Ancak Necip Bey köyü köylülere satar. İki bin, sekiz bin, üç bin, on bin liralık topraklar alanlar olur. Necip Bey, bankadan beş yüz bin lira alır ve banka köylülerden para alır. Necip bey, hemen İstanbul'a doğru kaçar, yedi katlı ve bahçeli büyük ev yaptırır, bir büyük otel yaptırır, şimdi arabaları vardır, parası çoğalmıştır, neredeyse bütün İstanbul'u alacak hale gelmiştir. Oğlunu Avrupa'nın okullarında okutur. Köylüler ise aldıkları toprakların borcunu bankaya ödemek için ellerinde para eden ne varsa satarlar ve durumları berbat olur. Bu nedenle Karataş yoksul bir köy haline düşer. Seksen evli Karataş köyünün sadece üç evinin durumu iyidir. Yedi evinin durumu ise orta, onlar da iyi sayılır. Elli evi ise ancak yaşarlar, ölmeyecek kadar yerler, Kara Bayram'ın evi bu elli evin içerisindedir. Kalan yirmi evinin durumu ise berbattır, açlıktan nefesleri kokar. Kara Bayram'ın durumu onlara göre iyidir.

Kara Bayram; annesi Irazca, eşi Haççа ve üç çocuğu ile beraber babasından kalan evde yaşar. Çocukları Ahmet, Şerfe ve Osman'dır. En büyük Ahmet çalışacak yaşta, ortanca Şerfe ve en küçük Osman küçüktürler. İki katlı Bayram'ın evinin altında ahır, samanlık ve koyun yeri vardır. Üst katta iki oda var; birisinde eşyaları koymuşlardır, diğeri ailenin yediği, içtiği ve yattığı odadır. Evin merdiveni yıkık haldedir. Irazca Ana, her yıl illaki merdivenden düşer, ağrısından inler. Kara Bayram'a merdivenin yenilemesi gerektiğini defalarca söyler ama hep Bayram'ın daha önemli işler çıkar. Kara Bayram yedi yıl önce fazla borca girerek Necip Bey'den 40 dönüm yani kırk bin metre kare kadar toprak almıştır. Bu toprağın sadece 750 metre karesi sulanabilir. Kalan toprak ise verimsizdir. Bu sene borcu bitirdikleri için aile yeni hayaller kurmaya başlamışlardır.

[152] Fakir Baykurt, a.g.e, s.273.

Bayram'ın harımı küçük ama suların birleştiği yerin tam içinde olduğu için harımı sulamakta sorun çekmez ve muhtardan su istemeye ihtiyaç duymaz. Kara Bayram, her gün kağnısını ve eşeğini çekip karısı ve çocuğu ile harıma giderek toprağı eker. Anası Irazca ise evde kalıp evin işlerini yapar ve torunlarına bakar. Ne kadar zor durumları olursa da halinden razı bir ailedir.

Roman, yedi yıl boyunca borcunu ödeyen ailenin bu sene borçları kapattıkları için yeni hayalleri ile başlar. Ailenin Çelik Paşa adında öküzü, Aymelek adında ineği, iki kuzusu, üç koyunu ve Toman adında bekçi köpeği vardır. Aymelek'le birlikte sağmak için Çelik Paşa'nın yanına yeni bir tosun almayı planlarlar. Ahmet de babasından ona çizme almasını ister. O çoktan çizme istemiştir ama ailenin zor durumundan dolayı babası alamaz. Aile borcundan dolayı o kadar kötü bir hale düşmüştür ki çoktan çocukların boğazına yağ ve peynir girmemiştir. Çocukların annesi Haççа bu çocukları yedirmek için Aymelek'i sağabilmek için hemen tosun almak ister. Hayal ettiği şey, sadece peynir ve yağ yemektir: " *Tosunu hemen alalım ki, Aymelek'i sağabilelim. Kursağımıza iki kaşıcık yağ girsin… Çocuğun benzi sapsarı! Cansız! Ketüm kalacak yavrum… Yedirelim. İneği sağalım, koyunların yanına dört koyun daha alıp sağalım, yağ, peynir yapalım… Yesin çocuklar… Kendimiz de yiyelim*"[153] Evde bir odaya eşyaları koydukları için bütün aile diğer odada kalır. Ancak karı koca bu şekilde rahat olmadıkları için evin çatısında bir oda yapmayı düşünürler. Ya da eşyaları aşağıya indirip Irazca Anne için yan odayı hazırlarlar ve oraya geçirirler. Ailenin yoksul durumu Kara Bayram'ın karısına söylediği şu cümlelerde açık açık görülür: " *Parası olmayan adamın aklı fikri çok olmuş, neye yarar? Bak ya, akılla fikir çok olmaya bende de çok. Ama ha dediğim yere ulaşabiliyor muyum? Sen beni param olsa da görseydin… Oğlana çizme! Kendime pabuç! Sana pabuç, anama pabuç!*"[154] Bayram'ın hayali sadece çocuğuna çizme, kendisine ve ailesine pabuç almaktır.

Bu basit aile zor hayat şartlarına direnerek geçinmeye çalışırken aşağıdaki mahallede rutubetli bir evde yaşayan Haceli, yeni ev yaptırma peşindedir. Haceli artık bu evden bir an önce kurtulmak ister. Çünkü rutubetten dolayı her gün öksüre öksüre kalkar, evden hep su gelir, evde ne varsa hepsi nemlidir. Köy Kurulu'nun üyesi ve Muhtar'ın

[153] Fakir Baykurt, a.g.e, s.21.
[154] Fakir Baykurt, a.g.e, s.39,40.

adamlarından olan Haceli, Muhtar Hüsnü Ağa'nın yardımı ile Kurul'un üyelerinden olur ve şimdi ev yerini bulur. Haceli, kardeşi Mevlüt'ün kaynatası Taşkelle Mehmet usta ile konuşur ve işçi aramaya başlar. Bu evin yeri köy içinde ve Kara Bayram'ın tam da evinin önündedir. Köy içinde bu şekilde yer satmak yasadışı olmasına rağmen Hüsnü Muhtar o ev yerini Haceli'ye satar. Muhtar'ın Haceli'ye satma sebebi şöyledir: Kaymakam bir gün Hüsnü Muhtar'ı bir toplantıya çağırır ve Hüsnü Muhtar ilçeye gider. Kaymakam, komşu köylerin muhtarları ve Karataş'ın muhtarı Hüsnü Muhtar ile toplanır ve devletin barışı, özgürlüğü ve güvenliği simgeleyen, büyük, yüksek bir heykel yaptırmak istemesi üzerine çok para gerektiğini söyler. Bu nedenle her köyden belli bir miktar para ister. Karataş köyünün muhtarı Hüsnü Muhtar'dan 1600 lira ister. Paranın yarısı köyün sandığından, diğer yarısı köylülerden alınacaktır. Hüsnü Muhtar, köyün sandığında o kadar para olmadığını ve köylülerin maddî durumunun berbat olduğunu bilmesine rağmen susar ve kendi makamını kaybetmemek için kaymakamın gözünden düşmemek için dili kesilmiş gibi hiçbir şey söylemez. Hüsnü Muhtar, bencil davranır ve o istenilen parayı köylülerden toplamaya çalışır. Bu nedenle Haceli'nin yeni bir ev yaptırmak istediğini bilince 1700 liralık bu ev yerini Haceli'ye sadece yedi yüz liraya satar. Haceli, kaldığı evin payını kardeşi Mevlüt'e satar ve güzün kardeşinden yedi yüz lirayı alacaktır. O zaman yazın sandığa borcunu öder. Ancak beklemeden şimdiden evi yaptırmaya başlar. Muhtar'ın desteği olmasa Haceli'nin camiye, kahvehaneye ve bakkala yakın bir evi ucuza alması mümkün değildir. Haceli, Halil İbiş ve oğlu İsmail ile evin temelini kazmak için ve Kazım ile taşı kırmak için konuşup ücrette anlaşır. Kardeşleri de evi yaptırmak için ona yardım edeceklerdir. Haceli ev yaptırmak için gereken paraya sahip olsa da borcu ödemeye hazır değildir. Muhtar'ın hemen borcunu ödemesini istemesinden çok korkar. Çünkü kaymakam ne zaman para derse Muhtar hemen Haceli'den yedi yüz lirayı isteyecektir. Ama umursamadan ev işlerine başlamak için uğraşır ve kazıkları çakmak için Beytullah Hoca'ya danışmak üzere onun yanına gider. O yerin sahipli olup olmadığını bilmek için hocanın Kuran'a bakmasını ister. Ama Beytullah Hoca, Haceli'nin evinin yeri ile Kara Bayram komşusunun hakkını yiyeceğini bilmesine rağmen Kuran'a bakmadan bile yaptırmasını onaylar. Çünkü Hoca, Muhtar'ın desteklediği adama karşı çıkmaz, korkak ve otorite sahiplerine karşı boynu bükük bir hocadır. Buna göre Haceli, evin temelini kazmak için hazırlıklarını yapmaya başlar.

Bayram, Muhtar'ın evinin önünü Haceli'ye sattığını bilmez. Ağali'den haberi öğrenir. Köyün göbeğinde, hele evinin önünde nasıl ev yaptıracağına şaşırır ve Muhtar'ın nasıl izin verdiğini aklı almaz. Eskiden zenginler köy içinde ev yaptırmak istemişlerdir. Ancak izin verilmemiştir çünkü alan daralacaktır ve kanunda bir kişinin başkasının evinin önünde ev yapma hakkı yoktur. Şimdi bu ev yapılırsa Bayram'ın evinin önünü ve manzarasını tamamen kapatacaktır, evinin yolunu kesecektir. Üstelik Haceli, evinin alt katında ahır yapacaktır. Bu ahır Haceli'nin evinin ardında yani Kara Bayram'ın evinin önünde olacaktır. Haceli'nin atacağı gübre, Bayram'ın evinin önünde olacaktır. Kara Bayram'ın ailesi, bu gübre kokusunu çekmek zorunda kalacaktır. Muhtar ve Haceli, Bayram'ın evinin önüne ev yapmanın yasak olduğunu ve Bayram'ın hakkını yediklerini iyice bildikleri halde ses çıkarmaz, yoksul, korkak ve ezik bir aile saydıkları için başkanın evinin önünü değil, bizzat onların evinin önünü satın alırlar. Haksızlığa boyun eğmeyen bir kişiliğe sahip Irazca Ana; evin meselesini öğrenince bağırır, çağırır, sinirlenir ve o hayattayken o evi yaptırmalarına asla izin vermeyeceğini söyler: " *Onlar bizim evin önüne sıçarsa, ben onların tümünün ağzına sıçarım. Yaptıramazlar! Dikkat edin, savaş var! Deli Mehmet'in zeyinsiz Haceli kendini ne sanıyor? Köy Kurulu'na üye olmakla adam mı olmuş? Evveli eşşeğidi, şimdi de eşek!*"[155] Irazca, sabaha kadar uyumaz ve dünya içine sığmaz.

Haceli; kardeşleri, Taşkelle usta ve işçileri ile sabah Bayram'ın evinin önündeki alana gelir, alanda temeli kazmaya ve kazık çakmaya başlarlar. Irazca Ana ve Ahmet sözle çekişerek işlerini engellemeye çalışırlar ancak hiçbir şekilde işlerini engelleyemezler. Haceli, " *Ulan senin nineni de, ananı da! Ulan eşşek sıpası!...*"[156] diye söverek Ahmet'e taş fırlatmaya kalkar ve işine devam eder. Akşam Muhtar, adamlar ile Nuri'nin kahvesinde toplanır, Bayram'ı da çağırır. Kaymakamın birkaç gün içerisinde heykel parasını almak için geleceğini açıklar. Köyün sandığında peş kuruş olmadığı için Haceli'nin satın aldığı evin yerinin borcunu sandığa hemen ödemesi gerektiğini söyler, kaymakamın heykel için istediği parayı toplamak üzere her köylüden para toplayacağını açıklar, üstelik kaymakam için hazırlık gerektiği için köylülerden bal, rakı ve ası kuzusunu alacağını ve belli miktar para toplanması gerektiğini söyler. Muhtar, köylülerin durumlarının ne kadar kötü olduğunu iyice bilmesine rağmen kaymakamın gözüne

[155] Fakir Baykurt, a.g.e, s.54.
[156] Fakir Baykurt, a.g.e, s.64.

girmek için köylülere kaldıramayacakları kadar ağır yük yükler. Bayram, Muhtar'ın istediği gibi hazırlık için iki lira verir. O toplantıda Bayram'a kimsenin Haceli'nin temel kazmasını engelleyemeyeceğini söyler. Kendisi ile annesini karakola yollayıp dövdüreceğini söyleyerek Bayram'ı tehdit eder. Erkekler Nuri'nin kahvehanesinde toplanırken Irazca Anne, evin yapımını önlemek için kürekleri alıp Ahmet ve Haçça ile açılan evin temelini doldurur. Ertesi gün Haceli, temelin doldurulduğunu görünce kendinden geçer, " *Anasını avradını!... Babasının mezarını!*"[157] diye söverek yel gibi Bayram'ın evine doğru gider. Ama Irazca Ana'nın ve Ahmet'in ellerinde nacak ve taş ile onu beklediklerini görünce onlara karşı adım atmaya cesaret edemez. Haceli yine evden vazgeçmez ve doldurdukları temeli açar. Temelin yeniden doldurulmaması için eşi Fatma ile Bayram'ın evinin önündeki alanda yatmaya karar verir. Haceli'nin eşi Fatma, eskiden beri Bayram'a âşıktır. Kocasından nefret eder. Fatma, Bayram'ın evinin önüne geldiğinde aşktan daha yanar, dayanamaz ve Irazca Anne'ye gidip Bayram'ı sevdiğini anlatır. Ancak kimseye söylememesini rica eder. Irazca Ana, Haceli'den öcünü almak için Bayram'ın Fatma ile kötü yola düşmesine zemin oluşturur. Irazca, Ahmet'i alıp Muhtar'a gider ve Bayram'a fırsat açar. Bayram, temeli açma bahanesiyle temele doğru gider, Fatma'yı görünce ona doğru yaklaşır, kucağına alır, çukura inerler ve beraber yatarlar. Irazca Ana, sonra öyle bir zemin oluşturmasından pişman olur çünkü Bayram'ın karısı Haçça'nın hiç bir günahı yoktur. Haceli, Muhtar'da iken Irazca, Bayram ve Haçça kürekler ile Haceli'nin yaptırdığı evin kurumuş kerpiçlerini vururlar ve hepsini ufalarlar. O sırada kaymakam için hazırlıklar yapılır. Ası kuzusunu bulamadıkları için Hüsnü Muhtar, Haceli ile anlaşarak Bayram'ın iki ası kuzusundan bir tanesini çalar. Haceli, Bayram bilmeden kuzusunu çalıp keser. Yüzsüz Muhtar, Bayram öğrenince kızarsa bahane bulur: " *'Yanlışlıkla olmuş!' der çıkarız. Daha olmazsa, veririz eline üç kuruş!*"[158]

Haceli, aşağı mahalledeki evine giderken kerpiçlerin un ufak olduğunu duyar, yel gibi oraya gider. Kerpiçlerin halini görünce aklını yitirir. Deli gibi taşları yerden kucağına toplayıp gözünden ateş çıkarak Bayram'ın evine doğru gider, gözü kandan hiçbir şey görmez, söverek avlunun kapısını iter, orada Irazca ve Haçça vardır, Haceli taşları savurmaya başlar, bir taş Haçça'nın beline fırlatılır, üç aylık hamile olan Haçça yere kapanır. Merhametsiz Haceli yetmez, kucağındaki taşlar bittiğinde tekmeler tokatlar

[157] Fakir Baykurt, a.g.e, s.102.
[158] Fakir Baykurt, a.g.e, s.146.

atarak saldırır, neredeyse gelini öldürecektir. Irazca bağırarak yetişmeye çalışır, Bayram gelir ve Haceli'yi döver, aynı zamanda Toman saldırarak onu ısırmaya başlar. Komşular toplanıp Bayram'ı Haceli'nin üzerinden zorla çeker. Haceli'nin vücudu mosmor olur, Toman'ın ısırdığı yerleri kanar ve ayakta durmak için gücü kalmaz. Komşular onu alıp yakın bir komşuya götürür. Haççа ise Haceli'nin beline attığı taştan dolayı kanama geçirir, bebeğini düşürür ve yatağa düşer. Muhtar, olup biteni duyunca hemen Bayram'ı evine çağırır. Bayram, Muhtar'ın evine ilk adımları atar atmaz göremediği kişiler tarafından elleri ve ayakları bağlanır, gözleri kara bez ile kapanır. Onu bağlayanlar iki adamdır. Ama kim olduklarını bilemez. Adamlar Bayram'a vurmaya başlarlar. Ona dayak attıktan sonra ellerini ve ayaklarını çözüp evden uzaklaşırlar. Bayram iner, yere kapanır, ayağa kalkmaz, adamları görmezse bile Muhtar'ın adamlarının olduklarını iyice bilir, belki de Muhtar'ın kendisidir. Birden kapı açılır ve Muhtar'ın sesi gelir. Muhtar, " *Bu ne? Bu kim?*"[159] diyerek sanki bilmiyormuş gibi numara yapar, Bayram'ın gözünü çözer ve şaşırmış gibi davranarak kalkmasına yardım eder. Muhtar'ın yanında Haceli ve üye İbrahim bulunur. Bayram'ın ve karısının düştüğü hale rağmen Muhtar, Haceli'nin onlardan şikâyetçi olduğunu anlatır ve Bayram'dan kerpici telafi etmesini ve yeniden temeli açmak için işçilerin ücretini karşılamasını ister. Kabul etmezse dava açacağını ve Bayram'ın kanun tarafından cezalandırılmasını sağlayacağını söyler. Bayram onlara uymaz, çünkü kanunun cezalandıracağı bir kişi varsa o da Haceli ya da Muhtar'dır. Üç aylık hamile kadına saldırmış ve çocuğun düşmesine neden olmuşlardır, üç aylık çocuğu öldürmek kanunda koskoca bir adam öldürmekle aynıdır. Bayram'ı bir odaya çekip tuzak kurarak dayak attırmışlar, ası kuzusunu çalmışlar, birisinin evinin önünde ve köyün içinde ev yapmanın yasadışı olmasına rağmen orada temel açmışlardır. Bu nedenle Haceli ve Hüsnü Muhtar tamamen suçlulardır. Özellikle Haceli, bebeğin düşmesine neden olduğu için hapse atılacaktır. Irazca, Muhtar'ın evine gittiğinde oğlunun sesini duyar. Onu görünce haline kahrolur. Oradayken çaldıkları ve yüzdükleri asi kuzusunu görür. Irazca'nın hırsız ve eşkıya başı Muhtar'a artık tahammülü kalmaz. Bayram'ı alır, gözyaşları döke döke evine gider. Irazca; Hem Haççа'nın hem de Bayram'ın yaralı olduklarından ve gördükleri haksızlıktan dolayı içi kanar, içi paramparçadır, yaptıklarına susmaz, onları şikâyet etmeye kara verir. Kaymakam, köyün içine girmeden önce onunla görüşür, ne kadar felaket içinde olduklarını anlatır, olayları açıklar, kaymakamın

[159] Fakir Baykurt, a.g.e, s.169.

görmediği köyün gerçeklerini gösterir, sadece köydeki zengin birkaç evi gördüğünde kanmaması için uyarır, Muhtar ve Haceli'den şikâyet eder ve " *Şimdi ben bu adamdan davacıyım.*"[160] der. Kaymakam, adil bir devlet adamıdır, Irazca Ana'ya acır, hemen mahkemeye gidip dava açması gerektiğini ve cezalarının büyük olduğunu söyler. Kaymakam, Irazca'dan olayları duyduktan sonra köye girer, Muhtar'a yüz vermez, Muhtar'ın dalkavukluğuna kanmaz, köyün ortasına ev yaptırılmasına kızar, kim ev yapmak istiyorsa yıkıklardan bir tanesini temizleyip orada ev yapmasını söyler, evin yapılmasını yasaklar ve Muhtar'a kızarak şöyle der: " *Heykel işini geç şimdi!... Onun için köy içinde yer satmak gerekmez! Yakında size bir yazı gelecek... iptal edeceksin bu kararları!... Köy içinden ev yeri satmak yok! Yeni eve ihtiyacı olan, yıkık satın alacak. Temizleyip yıkığa yapacaklar evini.* " [161] Muhtar'ın kaymakamın davranışlarından canı sıkılır, özellikle kaymakam Muhtar'ın hazırladığı yemeklerinden bile yemez ve " *Onu otur kendin ye!... Afiyetle!..*"[162] diye söyleyerek hemen köyden ayrılır. Bu Muhtar'a yapılan bir saygısızlık sayılır. Muhtar, Bayram'ın dava açacağından, kaymakamın Bayram'ın tarafını tuttuğundan ve köylülerin Bayram'a karşı yaptıklarına tanık olacaklarından korkar. Hele Haççа'nın kanamasının devam ettiğini ve sağlığının kötü olduğunu düşününce iyice endişelenir. Haççа ölürse, bu suçun kendisinin ve Haceli'nin üstünde kalacağını anlar. Bu nedenle Muhtar, Ortaköy'den sağlıkçı Şakir Efendi'yi getirttirir ve Şakir Efendi birkaç gün içerisinde Haççа'ya iğneler vurarak onu iyileştirir. Hüsnü Muhtar'ın başına gelen belaya bulduğu tek çözüm, Haceli ile Bayram'ı barıştırarak Bayram'ı dava açmaktan vazgeçirmektir. Bu nedenle Muhtar, Haceli'ye temeli doldurtur. Akşam Muhtar, Haceli ile Bayram'ı barıştırmak için onları ve köy adamlarını evine çağırır. Iracza Ana, Bayram'ın oraya gitmesini kabul etmez ve bekçi Mustafa'ya " *Biz gelmeyiz! Bizim o Muhtar denen dürzüyle hiçbir işimiz kalmadı! Biz işimizi mahkemede göreceğiz!*"[163] diye söyler. Ama Bayram annesinin sözlerini duymaz ve Muhtar'ın evine gider. Muhtar, Bayram'ın davadan vazgeçmesinin karşılığında Haceli'nin Haççа'nın aldığı iğneleri karşılayacağını, ev yapmaktan vazgeçeceğini ve kendisinin de kuzunun parasını ödeyeceğini söyler. Bayram, kararsızdır; Muhtar'ın teklifini kabul etmeyi düşünür. Ancak annesi asla o teklife kanmaz, mahkemeye gitmekte ısrar eder, Bayram'ın

[160] Fakir Baykurt, a.g.e, s.187.
[161] Fakir Baykurt, a.g.e, s.195,196.
[162] Fakir Baykurt, a.g.e, s.196.
[163] Fakir Baykurt, a.g.e, s.243.

sabahı bile beklemeden mahkemeye gitmek üzere yola çıkmasını ister. Roman Irazca Anne'nin Bayram'a bağırarak söylediği acı sözler ile biter: " *Yılanlar öç alıyoooor!... Yılanlar öç alıyor bakıuın!... Yılanlar yılanken sizin gibi alçakların haraketine dayanamadı da, siz insan olduğunuz halde bunca harekete, bunca zulme, zillete nasıl dayanıyorsunuz behey, he heeeey Kara Bayram?... Yılama Bayram! Ödlek ödlek pısma Bayram!...*"[164] Romanın sonu, açık bir sondur. Bayram'ın davasını açıp açmadığı, davayı kazanıp kazanmadığı, Muhtar'dan hakkını alıp almadığı belirtilmeden roman sona erer.

4.2.4. Şahıs Kadrosu

Kahramanlar, zengin ve yoksul köylü sınıfı olarak sosyal sınıflara göre ayrılır.

4.2.4.1. Yoksul Sınıf

4.2.4.1.1. Kara Bayram

Evli ve üç çocuğu vardır. Zayıf ama uzun boylu, derin ve kara gözlü, gür kaşlıdır. Köy işlerinden dolayı diri kolları ve kuru elleri vardır. Annesi, eşi ve çocukları ile beraber yaşar. Yoksul bir köylü ama yine durumundan razı olan bir köylüdür. Köyün ağır işlerinde sabahtan akşama kadar çalışır, yorulur. Yaşamının durumunu yükseltme peşindedir. İşine önem veren, toprağını iyi işleyen, çalışkan bir çiftçidir. Annesinin sözünü dinleyen ve söylediklerine göre hareket eden bir adamdır. Babası Kara Şali; on dört yıl askerlik yapmış, Yemen'e ve Yunan'a gitmiş, tutulmuş, yaralanmış ve zorluk çekmiştir. Geri döndüğünde ona madalya vermek istemişler ama o kabul etmemiş ve "*Ben vatanım, Allah'ım için savaştım*"[165] diye söylemiştir. Kara Bayram babası kadar cesur ve yürekli değildir, sakalı çıkmamış bir genç iken yiğit babasını kaybetmiştir. Babasından miras kalan ahırlı evi ve borca batarak sahip olduğu toprağı vardır. Yedi yıldır borcunu ödeye ödeye nefesi kesilir. Bir öküze, bir eşeğe, bir ineğe, üç koyuna, iki kuzuya, Toman adında bir köpeğe ve on bir tavuğa sahiptir. Kara Bayram, karısı ve oğlu ile harıma gidip toprağı işleyerek yaşamını sürdürür. Toprağa o kadar alışmıştır ki çapa ile değil, elleri ile gübreyi toprağa karıştırır. Elleri kuru ama güzel ve toprakta çalışmaya çok uygundur. Askerlik anılarını sık sık hatırlayarak Haççа'ya anlatır. Yoksulluktan bıktığı için ona göre adamın fikri olmasın ama parası olsun, çünkü ona göre adamın parası olunca fikri olur: "*Bir*

[164] Fakir Baykurt, a.g.e, s.273.
[165] Fakir Baykurt, a.g.e, s.30.

adamın parası çok oldu mu, aklı fikri de çok olur. Parası olmayan adamın aklı fikri çok olmuş, neye yarar? Bak ya, akılla fikir çok olmaya bende de çok. Ama ha dediğim yere ulaşabiliyor muyum?"[166] Hayatı boyunca eşine vefalı kalmasına rağmen annesinin yönlendirmesi ile bir hata yapar ve Fatma ile eşini aldatır. Bayram, az toprağa sahip olan, fakir ve ezilen sınıfı temsil eder.

4.2.4.1.2. Irazca Ana

Oğlu Bayram, gelini Haççа ve üç torunu ile aynı evde yaşar. Altmış yaşındadır. Her işte Bayram'a sözünü geçirir. Kara Bayram harımda toprağı eklerken Irazca ana iki küçük torunuyla ilgilenerek ev işlerini yapar. Gelinini çok sever. Oğlunu ve torunlarını da gözleri kadar sever. Filik saçları vardır. Kendine güvenen, kimseden korkmayan, Muhtar'a boyunu eğmeyen, haksızlığa karşı savaşan, direnen bir kadındır. Haceli ve Muhtar'a meydan okuyarak Haceli'nin ev yaptırmasına karşı çıkar: "*Yapmaz! Yaparsa yıkarım! Yaparsa, itten irezil ederim onu! Kurul'da üyeyim diye güvenmesin. O Kurul'da üye ise, ben de Karataş'ta Irazca'yım!*"[167] Irazca Ana, zorluklarla ve acılarla dolu bir hayat yaşamış ama hep sabretmiştir. Kocası Kara Şali savaşlara gittiğinde tek başına yaşamını sürdürmeye çalışmıştır. Kocası savaşlardan geri döndüğünde de hep susmuş ve sadece arkadaşları ile tütün veya çay içerek savaş günlerini konuşmuş, Irazca sorunca konuşmamıştır. Irazca Ana bu durumlara da sabretmiştir. Sonra dul kalmıştır, kadın dul olunca ezik gibi görünür. Kocası olmadığı için onu ezik sanarak evinin önünü çalmaya kalkarlar. Ancak Irazca, ölümden başka bir şey beklemeyen bir kadındır: " *Bu gün ölsem de gam değil! Bayram büyüdü, işini aldı önüne. Hatta bir yükten kurtulur, ölürsem. Ne yapacağım daha fazla yaşayıp; dul?... Dul karıyı göstereceğim onlara*"[168] Ölümden korkmayan kadın ile baş edilmez. Irazca, Muhtar'ın ailesine yaptıklarına isyan eder, komşularına kötü durumlarını ve Muhtar'ın yolsuzluğunu fark ettirmeye çalışır: " *Görün halimizi!... Görün kimlerin kumandasında yaşadığınızı anlayın! Köye bir kuzu hırsızı kumanda ediyor komşular!... Anlayın ne halde olduğumuzu!...*"[169] Muhtar, onu ne kadar bastırmaya ve susturmaya çalışırsa beceremez. Irazca Ana, bütün erkekler muhtara karşı boyun eğerken o bütün cesaretini toplayarak kaymakama her şeyi açıklar: "*Biz yoksuluz*

---

[166] Fakir Baykurt, a.g.e, s.39.
[167] Fakir Baykurt, a.g.e, s.54.
[168] Fakir Baykurt, a.g.e, s.59.
[169] Fakir Baykurt, a.g.e, s.177.

diye bizim tepemize biniyorlar anam! Şimdi sen geliyorsun ya bu Karataş'a, şanlı şöhretli karşılayacaklar seni. Davul zurnayla. Götürüp döşeli eve indirecekler seni. Akşam ağırlayacaklar rakıyla. Kınalı kuzuyla… Gül kokulu yorganlar örtüneceksin.'Aferin şu Karataş'ın mülletine!' diyeceksin. Karataş köyü işte bu Karataş sanacaksın. Yalan!... ' Ne kadın köy!' diyeceksin. Bin kez yalan!... Hepsi Karataş'ı böyle gördü ya, böyledir sandı. Hiçbirisi kel bir eşşeğe binip yada yaya çekilip gelmedi şuraya. Hiçbirisi derimizin altındaki yaraları görmedi… Hiçbirisi resgele bir yoksulun evine inmedi. Yoksulun çorbasını içmedi."[170] Böylece Irazca, Muhtar'ın bütün yalanlarını ortaya koyar ve ondan davacı olur. Mahkemeye gitmekten romanın sonuna kadar vazgeçmez ve Muhtar'ın verdiği teklife kanmaz.

4.2.4.1.3. Haçça

Alanlı Ayşe'nin kızı Haçça, Bayram'ın eşidir. Kocasına karşı gelmeyen, çocuklarına el kaldırmayan, suratını asmayan bir kadındır. Güzel, iyi huylu, yuvarlak yüzlüdür. Kocası ile harıma gider, çapayı eline alır, toprağı hazırlar, gübre dökerek karıştırır. Bazen salatalık bazen marul, tere, fasulye, patates, kendir tohumunu saçar eker, Haçça özellikle kendiri çok sevdiği için ondan çok eker. Çok saf ve basit bir kadındır. Duş ve hamamların ne olduklarını bile bilmez. Kocası askerdeyken gördüğü duşu anlattığında şaşkın şaşkın dinler ve duştaki suyun nasıl ısındığını aklı almaz. Haçça duş istemez, sadece leğen ister, giysilerini yıkamak ve içinde yıkanmak için büyük ve geniş bir leğen hayal eder. Kocasının ve kayınvalidesinin sözlerini dinler. Irazca ana onu şöyle betimler: " *Her huyunun üstünde bu huyu iyi. Fırlar kalkar. Bir sözü ağızdan çıkmadan alır.*"[171] Ailesine iyi bakmaya çalışır. İşlerini aksatmadan yerine getirir. Vefalı bir eş, merhametli bir anne ve söz dinler bir gelindir. Haçça, üç aylık hamile olduğunu anlayınca yoksullukları nedeniyle yeni bir bebeğe sevinmez: " *İstemiyorum… Bu dördüncü olacak! Dört çocuk bizim gibi iki yoksula ne lazım bugün?*"[172] diye söyler. Haceli'nin saldırısı esnasında bebeğini kaybeder, kanaması fazladır, durumu kötüleşir, birkaç gün boyunca ağrıdan inler, ona iğneler vurulduktan sonra iyileşmeye başlar. Haçça, kendini içinde

[170] Fakir Baykurt, a.g.e, s.184.
[171] Fakir Baykurt, a.g.e, s.45.
[172] Fakir Baykurt, a.g.e, s.41.

bulduğu yaşam şartlarına razı olan ve erkek kadar köy işlerini yapan köylü kadınlarını temsil eder.

4.2.4.1.4. Ahmet

Kara Bayram'ın en büyük oğludur. Altı yaşındadır. Sağlam ve süt beyaz dişleri vardır. Çok güçlü ve büyük bir adam olmasına kadar büyümek ister. Babasından hep çizme ister. Ama babası, Ahmet'in daha büyüyeceğini söyleyerek şimdi alırsa sonra ayakları çizmeye sığmaz bahanesiyle çocuğu bekletir. Ahmet tarlada çalışacak yaşa geldiği için babası ve annesi ile harıma gider babasına yardım eder. Kara Bayram, onları gütmek için öküzle ineği Ahmet'e teslim eder. Ahmet hayvanları sürerken hayaller kurar: " *Kafasında zincirli, kemik saplı bir çakı, bir çift lastik çizme, bir şapka, boynunda allı çevre, okul, ceket; şimdikinden elli kez daha mutlu bir çocuk, başka bir Ahmet…*"[173] Ahmet, yılanı ilk gördüğünde korkar ancak dedesinin yılanların kralını öldüğünü öğrenince ve babasının onu yüreklendirdiğinde yılanları öldürmek için cesaretini toplar ve yılan milletini öldürmenin peşine düşer. O dedesi gibi cesur ve yürekli bir kişiliğe sahiptir. İlk sefer yılanı öldürdüğünde ninesi çok sevinir ve çocuk ninesinin tepkisinden dolayı daha çok yılan öldürmek ister. Ahmet tipi ile köy çocukları okurun gözünde canlandırılır. Onun hayalleri vasıtasıyla köy çocuklarının ne kadar basit bir çocukluk yaşadıkları ve basit hayalleri olduğu görünür.

4.2.4.1.5. Sultanca

Bayram'ın teyzesidir. Yılanlardan ürker. Onun evi köyün başındadır. Kocası vefat ettikten sonra oğulları yılan gibi kadınlar ile evlenmişlerdir. Gelinlerden dolayı bu mutlu ev, kederli ve mutsuz bir ev haline gelmiştir. Sultanca gelinlerin çekişmelerinden kurtulmak için tek başına avludaki bir odada yaşamak zorunda kalır. Bir gün avluya bir yılan girer ve Sultanca Bayram'ın evine korkarak ve titreyerek gider. Bayram ve Ahmet yılanı öldürmeye giderler ama bir şey bulmazlar. Sultanca eve geri döner ve bir gece dualarını okuduktan sonra uyumaya gider. Yılan o zaman saldırır ve onu sokar. Zavallı kadın dayanmadan tek başına ölür.

[173] Fakir Baykurt, a.g.e, s.15

4.2.4.1.6. Beytullah Hoca

Karataş köyünün tek camisinin tek hocasıdır. Camii içinde Kur'an-ı kerim okuyarak günlerini geçirir. Aksakallı bir hafızdır. Kuran'a bakmadan hafızasından okur. Genelde köylülerin anlamadığı Arapça okur. Sırtına hırka geçirir ve yeşil, beyaz renkli takkeyi takar. Köylüler ona saygı gösterir. Eskiden Haceli'nin hocası olmuştur. Elli yıldır bu camiye hizmet eder. Askerdeyken Yemen'de savaşmış, tutulmuş, savaş günlerine şahit olmuş, o zamanlarda sefil bir yoksulluğa düşmüş, açlıktan dolayı hayvan gübrelerinden arpa seçip yemiştir. O zamanda Mekke ve Medine'yi ziyaret etmiştir. Hocanın cemaatine katılanlar çok az, camiye gidenler ve arkasında namaz kılanlar yok denilecek kadar azdır. Namaz vakitlerine bir iki kişi ancak gelir. Bu nedenle kendisini talihsiz bir hoca olarak görür. Özel hayatı da çok iyi değildir. Tek oğlunun kendisi gibi imam olmasını çok istemiştir. Oğlunu hoca yapmak için çok uğraşmış, ona Kur'an'ı hatmetmiştir. Ama oğlu sabırsızdır, kötü yollara düşmüş ve yoldan sapmıştır. Beytullah Hoca, gençken öyle kötü yollara düştüğü için oğlunun yaptıklarına sabreder, kadınlardan uzak durmasını ve tövbe etmesini bekler. Ancak oğlu dünya işlerinden uzak durmaz. Evlenmiş olsa da yine kadınlardan elini çekmez. Üstelik kötü arkadaşları ile rakı içmeye başlar. Bu nedenle Beytullah Hoca'nın ümidi kesilir. Hoca'nın karısı ve kızları da ayrı bir "beladır". Sözünü dinlemezler, yüzüne gülmezler. Bu nedenle hoca kendisini çok talihsiz görür, dünyadan kaçınarak hocalığa ve cami hizmetine kendini verir ve günlerini camide geçirmeyi tercih eder. Hoca, fazla para kazanmaz ve yoksul bir hali vardır. Beytullah, kendisine saygı gösterenlerden ve elini öpenlerden çok memnun olur. Bu nedenle Haceli, hocanın gözüne nasıl girebileceğini çok iyi bilir. Haceli hemen elini öper, yanında saygı göstererek sakin durur ve anlamadığı Hoca'nın söylediklerini sakince dinler. Haceli, ev yerini hocaya danışmak için yanına gider. Hoca öyle bir yerde ev yaptırmanın Kara Bayram'a haksızlık ve köy içinde ev yaptırmanın yasak olduğunu bilmesine rağmen Haceli'ye bu konuda izin verir ve " *Yok oğlum Haceli, sahipli değil! Yok! Cenaballah, evelinden ahirinden sana uygun görmüş orayı! Çaktır kazıklarını!*"[174] diye söyler. Haceli'nin ardında köyün muhtarı olduğu için ona olumsuz cevap verememiştir. Beytullah Hoca, ahlâkî çöküş içinde bulunan iktidar sahiplerine karşı boyunu bükük din adamını temsil eder. Haksızlığa

[174] Fakir Baykurt, a.g.e, s.32.

karşı çıkmak yerine haksızlığı destekler. Bunun sebebi de talihsiz hayatı, iradesizliği ve adaletten sapmış otoriteye karşı çıkabilecek bir gücünün olmamasıdır.

4.2.4.1.7. Bekçi Mustafa

Muhtar'ın bekçisi, evli ve dört çocuğu vardır. Karısı gündelik ile çalışır. Ailenin durumu kötüdür. Mustafa, ayağı çıplak ve üstü gömleksiz olarak köyü gezer. Muhtar'ın bütün istediklerini ve emirlerini yerine getirir. İstediği uykusunu alamaz. Muhtar'ın evine bekçilikten hariç Muhtar'ın atını tımar eder, köylülerin hayvanlarını toplar ve sürer. Mustafa işinde hep zorlanır ve şöyle der: " *Dünyada bekçilikten zor zanaat var mı acaba? Olsa olsa bir sığır çobanlığı; ama bekçilik zorlukta onu da geçer*."[175] O da diğer köylülerin çoğu gibi yoksulluktan yorulur, sadece incir ve et yemeyi hayal eder: " *Dünyada, adam doyuncaya kadar incir yiyebilirse… Bir et yiyebilirse… Bir uyuyabilse… Bir rahat edebilirse… Dur şimdilik… Kanıncaya kadar yatıp dinlenebilse… Dur şimdilik… Aaah!*"[176] Mustafa, Bayram'ı sever, işine önem veren adamları beğendiği için Bayram'ı takdir eder. Muhtar'ın kölesi gibi çalışmasına rağmen içinde Muhtar'ın ne kadar zalim olduğunu iyice bilir. Bu ev meselesinde Bayram için üzülür. Ama onun da haksızlığa karşı çıkabilmek için yeterince gücü ve yetkisi yoktur.

4.2.4.2. Zengin Sınıf

4.2.4.2.1. Haceli

Karataş köyünün Kurulu'nun ikinci üyesi olan Haceli aşağıdaki mahallede bir evde eşi Fatma ile yaşar. Altı bin liralık yer almıştır, işini gayet büyütmüştür. Hüsnü Muhtar onu Köyün Kurulu'na almıştır. Kurul üyesi ve Muhtar onun ardında olduğu için kendisine fazla güvenir. Mevlüt, Muharrem ve Ömer adında üç kardeşi vardır. Köyde babasına Deli Mehmet denilir. Haceli'ye göre babası öyle rutubetli bir yerde ev yaptırdığı için deli lakabını almıştır. O da öyle bir evde yaşamaya devam ederse Deli Haceli olur. Evleneli üç kardeşi ile o nemli evde kalır. Bu evden kurtulması için yeni bir ev yapacak yer bulması gerekir. Köy sandığına yedi yüz lira ödemesi halinde Hüsnü Muhtar'dan köy içindeki ev yerini alma fırsatını yakalar. Güzel iki katlı, ahırlı, samanlıklı ve hamamlı bir ev yaptırmayı planlar: " *Oh! Öyle bir ev yaptırayım, iki katlı, haney olsun, bir! Yönü*

[175] Fakir Baykurt, a.g.e, s.72.
[176] Fakir Baykurt, a.g.e, s.74.

güneye olsun, iki! Önü turalı olsun, üç! Tahta raflı, oyma dolaplı, yazlık tahta sekili gözel bir ev olsun! Ardında bir hela. İki odanın arasına küçük bir hamamlık. Ön duvarına bir öküz başı gömdürdüm mü yakışır."[177] Haceli, nemli evin payını kardeşine satar. Aldığı para ile evin yerini ve ev yaptırma masraflarını karşılayacaktır. Bu şekilde bu evden kurtulacak ilk kişi olacaktır. Sandığa borcunu verdikten sonra Necip Bey Çiftliği'nden sekiz bin liralık toprağı almaya kararlıdır. Haceli o rutubetli evden kurtulduktan sonra kardeşi Muharrem için bir yıkıntı alıp oraya bir ev yaptırmayı, aşağı mahalledeki evden onu kurtarmayı amaçlar. Küçük kardeşi Ömer'i ise delikanlı ve genç olduğu için rutubetli evden kurtarıp kendisine yardım etme amacıyla yanına almak ister. Haceli, askerliğini yaptıktan sonra Ömer'i istediği kızla evlendirecektir. Mevlüt kardeşi ile anlaşmadığı için onun evden kurtulmamasını ve orada çürümesini ister. Fırsatçı Haceli, Muhtar ona destek verdiği için hükümetten korkmaz, bütün işlerinde dayanağı muhtardır. Taşkelle usta, evin taşlarını getirmek için Haceli'ye şöyle fikir söyler: " *Asar'ın eski Kale'nin oradaki yıkıklarda çok taş var! Yüz ev yaptırır. Hazır, düzülmüş taşlar! Hökümet kızar ama Muhtar'ın kolundasın. Hökümetin haberi olasıya biz temelleri çıkarız. Biraz da çamur sıvarız, belli bile olmaz.*"[178] Deli Haceli, Muhtar'ı sevdiği için değil, kendi menfaati için Muhtar'ın tarafını tutar ve ona dalkavukluk yapar. O sinirine hâkim olmadığı için Haçça'nın bebeğini kaybetmesine neden olur. Bayram, davasından vazgeçmezse Haceli'nin cezası büyük olur ve hapse atılır.

4.2.4.2.2. Muhtar Cımbıldak Hüsnü

Karataş köyünün muhtarıdır. Karısı Yılık Atiye'dir. Büyük kızı Naile, muhtarın kızı olduğu için yüksekten bakar, yürürken hava atar. Kızı ve karısının vücudu ben ile doludur. Karısı yoksulluk çekmediği için hâlâ güzelliğini korur. Muhtar, evinin yerini Necip Bey'in topraklarından on iki bin liraya almıştır. Borcunu kapattıktan sonra işi yükselmiş ve gelirleri artmıştır. Menfaatçi, yalancı, dolandırıcı ve zalim bir kişiliğe sahiptir. Bu yüzden hükümetin tarafını tutarak halkı yalan dolan ile yapılanları doğru bir şeymiş gibi göstermeye ve karşı gelmemeleri için onları korkutmaya çalışır: " *İşte böyle komşular, hökümet babamız bizi selbes bıraktığından, kaymakam da hökümetimizin büyük bir memuru olduğundan, hemi de ayağımıza kadar geldiğinden, canü yürekten*

[177] Fakir Baykurt, a.g.e, s.17.
[178] Fakir Baykurt, a.g.e, s.19.

bağıracağız ki, 'Sağol efendim, sağol!...' 'Nasıl hökümetimizden hoşnut musunuz?' diye sorar. Hemen, 'Hoşnutuz!' diyeceksin. 'Hoşnut değiliz!' dedin mi, onun anlamı başkadır. Senin adını hemen kafasına not eder; sonra candarmaya bir göz kırptı mı, tamam! Altı ay ceza! O zaman kim zarar eder? Sen zarar edersin! Orak, harman kalır yazıda… Çoluk çocuk perişan!"[179] Zengin ve iktidara sahip olduğu için kimseden korkmaz ve sözlerini köylülere geçirir. Kara Bayram Muhtar'ı şu şekilde tanımlar: "*Bak bizim Cımbıldak Muhtar paralı. Hiç altta kalmıyor. Nerden atsan, kedi gibi dört ayağının üstüne düşüyor.*"[180]

Muhtar, Kurul'unun başkanı, birinci üyesi İbrahim, ikinci üyesi Haceli, üçüncü üyesi Ekiz İsmail, dördüncü üyesi Ali İzzet'tir. Muhtar kendisi üyeleri seçer. Sadece keyfine göre ve kendi çıkarlarına göre Köyün Kurulu'nun üyelerini seçer. Haceli, Muhtar'ı desteklediği ve işine yaradığı için Hüsnü Muhtar onu Kurul'a almıştır ve köyün içinde evin yerini ucuza ona satar. Muhtar, Bayram'ın yoksul ve ses çıkarmaz olduğunu bildiği için Haceli'ye sattığı o evin yerini Kara Bayram'ın önünde seçer. Muhtar, Kara Bayram'a karşı adamı olan Haceli'yi destekler ve Bayram'ı ezmeye kalkar. Muhtar aslında bu köyden nefret eder ve Haceli'nin beceriksizliğinden canı hep sıkılır ama kendi menfaati ve makamı için sabretmeye çalışır: " *Böyle köyün içine tüküreyim ulan! İçine tüküreyim böyle muhtarlığı!... Belalı bir köy!… Allah'ın safı! Ulan bir yoksulu hem de deli bir yoksulu adam etmek ne zor! Ha dedim Kurul'da işime yarar. Köy içinde işime yarar. Benden yana ürer gerektiğinde… Biraz toprak vereyim diyorum. Göz yumayım sürsün. Ama beceremeyecek. Korkarım, ağzına yüzüne bulaştıracak verdiğim mis gibi fırsatları!...*"[181]

4.2.4.2.3. Fatma

Haceli'nin talihsiz eşidir. Yuvarlak yüzlü, dolgun ve kalın dudaklı, buğday tenli, yeşil gözlü ve çekici bir vücudu vardır. Örgülü uzun saçı ve ak dişleri vardır. Haceli'ye karşı huysuzdur. Kocasından nefret eder. Haceli ile evlenmeden önce hareketli ve enerji dolu bir kadındır. Şafakla birlikte fırlar, kalkar, işlerini yapar. Kocası ile o nemli evde evlendikten sonra uyanmak istemez, üşenir, uyanınca da güçsüz ve halsiz olur. Bu evlilik

[179] Fakir Baykurt, a.g.e, s.190.
[180] Fakir Baykurt, a.g.e, s.40.
[181] Fakir Baykurt, a.g.e, s.67.

neşesini ve ömrünü çalmıştır. Fatma'nın eskiden beri Bayram'ın üzerinde gözü vardır. Bayram'ın eşi olmak istemiş, ancak olmamış, Haççа'nın şansına Bayram çıkmış ve Fatma'nın "kör talihine" ise Deli Haceli çıkmıştır. Fatma'nın kadınların bütün güzel özelliklerine sahip olmasına rağmen ömrünün tadı yoktur. Gençliğinin baharını alamaz. Bayram'ı hep bekler, yanında olmak ister. Eşi Haççа'nın hizmetçisi olmaya bile razıdır. Yeter ki Bayram'a yakın olsun. Fatma, Bayram ile kötü yola düşer, pişman olmaz, ama Haççа'ya acır, kendisine de acır. Evliyken başka bir adamla birlikte olan Fatma, köyün geleneklerine aykırı davranan bir tiptir.

4.2.4.2.4. Ağali

Zengin ve saygılı bir köylüdür. Ağali Kurul'un üyelerinden ve köyün önemli adamlarındandır. İyi bir köylüdür ve evin yerinin meselesinde Bayram'ın tarafını tutar. Köyün içinde ev yaptırılmasına hiç razı olmaz. Kara Bayram'a haksızlık yapıldığını kabul eder ve Bayram'a ev yerinin meselesini kendisi anlatır. Karısı Havalice, köyün ebesidir. Haççа, bebeğini düşürdüğünde Havalice, ona bakar ve elinden geleni yapar. Ağali de Bayram'a hem maddî hem manevî desteğini sunar. Ağali iyi ve çalışkan bir çiftçidir; çiftçiler, bir yıl toprağı ekip bir yıl dinlendirirken Ağali ise bir yıl toprağı ekip dört yıl dinlendirir. Bu nedenle toprağı iyi işleyen bir çiftçi sayılır. Atı, öküzü ve güçlü iki oğlu vardır. Ağali, Muhtar'a karşı çıkmaktan çekinmez ve doğruyu söylemekten korkmaz. Muhtar'ın kaymakamın istediği paraya itiraz etmemesini eleştirerek " *Bu işte biraz de senin kabahatin var!... Neye itiraz etmedin? Neye, ' Bu para bize çoktur!' demedin*."[182] diye söyler. Muhtar'ın Kurul'un üyelerini danışmadan Haceli'ye evin yerini satmasını da eleştirir: "*Haceli'ye satılan ev yerinden hiçbirimizin bilgisi yok!... Komşuya danışmadan yaptın bunu!*"[183]

4.2.4.2.5. Kosa

Varsıl köylülerden, köyün eşrafından ve Kurul'un üyelerindendir. Babası Necip Bey, köyün en zengin adamlarındandır. Evi tam zengin adamın evidir. Kosa, Bayram'ın tarafını tutar ve Muhtar'ın haksız olduğunu söyler: "*Bütün kabahat sende! Kalktın gittin, evinin önüne temel kazdırttın Bayram'ın! Senin evin önüne bir temel kazdırsalar, kendin*

[182] Fakir Baykurt, a.g.e, s.86.
[183] Fakir Baykurt, a.g.e, s.86

göğe sıçrarsın! Kara Bayram yoksul moksul; ama herkes bir şeref taşır."[184] Muhtar'ın Bayram'ı dövmesine kızar, Bayram'ın mahkemeye gidip şikâyet etmesine hak verir ve Bayram'ın Muhtar'ın evinde dövüldüğüne şahit olur:

"*Kara Bayram'ı çekip dövdürmüşsün evinde. Serilmiş yatıyordu. Atılmış gitmiş koskoca erkek! Her yanı morarmıştı. Ortada bir insanlık vardır. Böyle orospu oyunları, adam olana yakışmaz!... Senin kapıdan Kara Bayram'ın topallayarak çıktığını gözümle gördüm! Yalan değil! Ben ömrümde yalan söylemedim! Kendi gözümle görmesem inanmam!*"[185]

4.2.4.2.6. Kaymakam Orhan

Temiz, bakımlı, biraz kilolu, parlak derili, mavi gözlüdür. Devletin isteği doğrultusunda barışı simgeleyen heykeli yaptırmak için köylerin muhtarlarından heykel masrafını toplama görevini üstlenir. Bunun için Karataş köyüne gider. Irazca ana, ona şikâyet edince ona acır ve mahkemeye gitmesi gerektiğini söyleyerek ona yardım eder. Adil bir devlet adamıdır. Köylülerin ezilmesine razı gelmez. Muhtar'a karşı sert davranır ve ona yüz vermez. Muhtar'ın yaptığı hazırlıklara kanmaz. Köyün ortasında evin yaptırılmasını yasaklar.

4.2.5. Vaka Zamanı

Roman, 1958 yılında yazılmıştır ve 1950'lerde Türk köylerinin yaşantısına ışık tutar. Roman Demokrat Parti döneminde anlatılır. Romandaki olayların geçtiği dönem, bahar dönemidir: *"...temiz bir bahardı. Dünya ısınıyor, dallar uyanıyor. Çiçeklenmiş dallara kurum gibi sıvanmış arılar. Tek tük leylekler Köysuyu boyunca solucan topluyor. Binlerce yılan, deliğini bırakıp çıkıyor*"[186] ve olayların geçtiği süre birkaç gündür, geniş bir süre değildir.

Olaylar, kronolojik olarak ilerler. Ancak yazar Bayram'ın yaşadığı asker günlerinden anıları, Kara Şali'nin ve Beytullah Hoca'nın yaşadığı savaş günleri ve Kara

[184] Fakir Baykurt, a.g.e, s.249.
[185] Fakir Baykurt, a.g.e, s.249.
[186] Fakir Baykurt, a.g.e, s.64.

Şali'nin yılan ile hikâyesini anlatmak için geriye dönüş yapar sonra romanın güncel zamanına geri döner:

"*Yemen savaşları ölüm savaşlarıydı! Baban deli Mehmet'le Pendik İskelesi'nden binmiş idik vapura. Çanakkale'de yaralandı. Selimiye'de bitlendi. Asker biti aklı karalı, sıvandı kolumuza, belimize. Ben onu süpürdüm, o beni. Ben de Yunan'da yaralandım. Gene kaçacaktım. Kemal Paşa tabancasını çekti, 'Kaçanı kendi elimle vururum! Karınız kızınız düşman elinde! Siz düşünmüyorsanız, ben düşünüyorum; kaçmayın!' dedi. Bir yandan aç, bir yandan çıplak, bir yandan da kurşun korkusu; atıldık düşmanın üstüne. İstersen atılma. Allaah, öldürmedi mi öldürmüyor. Bayram'ın babası Kara Şali'yle aynı günde dönüp geldik*."[187]

"*Güroluk çamlığında bir Şahmaran varmış. Bir başına dolaşırmış oralarda. Cümle yılanların kralıymış. Oralara insan ayağı uğratmazmış. Oralardan çam değil, çiğdem bile koklatmazmış. Çevresinde kavmi, kabilesi. Bir hoş saltanat sürüp gidiyormuş… Duyarsın, benim babam Kara Şali herkesin gittiği yola gitmezmiş. Kalkmış, bir gün, bu yasak dağa saban okluğu kesmeğe gitmiş. Şahmaran, Ayının Bal Yediği Dere'de bir küçük çamın dibindeymiş. Başı tavşan başına benzer. Gözleri tavşan gözünden iri. Kulakları küpeli. Çöreklenmiş, yatıyor. Derisinin kimi yeri kırmızı. Beneklerinin kimi beyaz, kimi sarı, kara mara, boz… Âlem, 'Sana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın!' deyip dururken, babamın efeliği tutmuş. 'Milletin yüreğini titreten namussuz bu mu?' deyip çekmiş nacağı! Kuyruğunun uzunluğu, belinin kalınlığı filan korkutmamış gözünü! Yılanın tavşan başı, tavşan gözü vız gelmiş. Parça parça doğrayıp yığmış oraya! Eşeğe yükleyip köye getirmek istemiş; bir yanına odun sarıp yüklemeyi düşünmüş. Şarp şarp düşmüş parçaları.*"[188]

4.2.6. Vaka Mekânı

Romandaki olaylar Burdur'da bulunan Yeşilova ilçesine bağlı olan seksen evli Karataş köyünde geçer. Yazarın benimsediği gerçekçilik açık açık romanda geçen mekânlarda görülür: "*Karataş'tan ve çevredeki köylerden çıkan sular bu topraklarda*

[187] Fakir Baykurt, a.g.e, s.31.
[188] Fakir Baykurt, a.g.e, s.35.

birleşir, aşağılara doğru, dolaylarındaki harımları, fasulye, mısır tarlalarını, bahçeleri, bostanları sulayarak köyleri geçer, sonra çanak gibi küçük bir göle dökülür."[189]

Romandaki açık yerlerden biri Kara Bayram'ın toprağıdır. Seksen evli Karataş köyünün beyi Necip Bey yedi yıl önce toprakları köylülere satmaya başladığında Kara Bayram borca girerek Necip Bey'in çiftliğinden kırk beş dönümlük toprak almıştır. " *Yedi yıl önce satılan Necip Bey Çiftliği'nden boğazına kadar borca batarak aldığı kırk beş dönüm kadar toprağı… Bu toprakların ancak üç evleği sulanabiliyor, bir dönümü bile değil*"[190] Kara Bayram'ım eşi ve çocuğu Ahmet ile her gün gittiği harımda sebzeleri ve meyveleri ekip biçerler. Küçük bir harım olmasına rağmen güzel işlenmiş ve verimli bir harımdır:

"*Harım Çakır'ın köprüyü geçer geçmez sol kolda kalır. Değirmensuyu'ndan kolayca sulanabilir. Üç evlek. Bir evleğine fasulye, bir evleğine patates ekiyorlar. Öteki sebzelere kala kala evlekcik yer kalıyor.*"[191]

"*Bayram'ın harımı küçüktü ama Değirmensuyu denen suyun Köysuyu denen suyla birleştiği açının tam içine düşerdi. Bu açıdaki üç harımdan biriydi. Bayram için, yaz boyunca Muhtar'ın önünde, "Su! Su!" diye kargalar gibi bağırmak yoktu. Hemen elinin altındaydı; çevir sula, devir sula; sulaması kolaydı.*"[192]

"*Bakımlı bir harımdı burası. Çevresi çitle çevirili. İçinde bir tek ayrık, bir tek arsız ot arama. Toprak irmik gibi işlenmişti."*[193]

Romanın diğer açık yerleri; Çakır'ın köprüsü, Değirmensuyu, Kara Bayram'ın önündeki alan ve kofalık:

"*Çakır'ın köprüyü geçtiler. Değirmensuyu durgun, aktığı belli olmadan akıyor.*"[194]

"*Bu kofalık, köyün hergelesinin yayıldığı önemli yerlerden biriydi. Camızlara, danalara, sıpalara iyiydi. Uçları iğne gibi uzun dikenli, diz boyu yükseklikte, gür, bir işe*

---

[189] Fakir Baykurt, a.g.e, s.12.
[190] Fakir Baykurt, a.g.e, s.9.
[191] Fakir Baykurt, a.g.e, s.11.
[192] Fakir Baykurt, a.g.e, s.12.
[193] Fakir Baykurt, a.g.e, s.21.
[194] Fakir Baykurt, a.g.e, s.14.

yaramaz, yenilmez içilmez, mala maşata yaramaz kofaların dibinde çayırlar gelişirdi. Çayırlar tel yapraklı, ince ince olurdu. Hayvanlar buraları kemirir... İşe yaramaz kofalar, yararsa bir dam topraklarken saçaklara, pardıların arasına koymaya yarar. Ev yapanlar gelip kazarlar, kağnı kağnı götürürler… kofalıktaki kofalar sapsağlam durur. Yıl yıldan yenilenir, tazelenirdi."[195]

Haceli'nin ev yeri olan Kara Bayram'ın evinin önü ise hem Nuri'nin kahvehanesine hem camiye hem çeşmeye yakındır: " *Köy içinde mis gibi bir ev yeri! Nemsiz! Çeşme burnumun dibinde. Cami karşımda… Bir işim olsa, Bakkal Hüseyin yakın. Nuri'nin kahve yakın. Bu ev yeri gibisi kimseye düşmez*"[196]

Romana geçen kapalı yerler; Kara Bayram'ın Evi, Haceli'nin rutubetli evi, Muhtar'ın evi, Nuri'nin kahvehanesi ve köyün camisidir. Kara Bayram'ın evi iki katlıdır. Üst kat iki odadan oluşur, birisinde ailenin eşyaları kalır, diğer odasında bütün aile kalıp yatarlar. Evin ahırı vardır ve Irazca Ana'nın her zaman şikâyet ettiği yıkık dökük merdiveni vardır. Bu ev Kara Bayram'a babasından miras kalmıştır: "*Babadan kalma, ahırlı, samanlıklı, toprak damlı bir ev…*"[197]

Köyün camisi Kara Bayram'ın evine yakındır. Cami geniş ve yüksektir: " *Yüksek tavanlı, kireç sıvalı, alçı işlemeli, bezemeli bir yapıydı Karataş Camisi. Harfi, noktası birbirine binmiş yazılarla, çiçekler içinde, peygamberlerin, saygıdeğer halifelerin adları yazılıydı…*"[198]

Muhtar'ın on iki bin liralık aldığı ve iki katlı evi, yukarı mahallede bulunur:

"*Muhtar'ın evi Yukarı Mahalle'de, Leylek Sereni'nin yanında. Önünde suyu buz gibi bir kuyu var. Karısı sabırla, kuyu suyu ile iğdeler, armutlar, selviler yeşertmiş avluda... Muhtar'ın iki katlı evinde, toprak damlı, tahta tavanlı, tahta tabanlı güzel bir oda var. Necip Bey'in topraklarında on iki bin liralık aldı.*"[199]

4.2.7. Romanın Bakış Açısı

[195] Fakir Baykurt, a.g.e, s.15.
[196] Fakir Baykurt, a.g.e, s.17.
[197] Fakir Baykurt, a.g.e, s.9.
[198] Fakir Baykurt, a.g.e, s.28.
[199] Fakir Baykurt, a.g.e, s.65,66.

Romanın başından sonuna kadar bütün olaylar, her şeyi bilen ilahi bakış açısı ile aktarılır:

"*Irazca, ekmek etmek için ateşi hayattaki ocağa yaktı bu sabah. Unu dışarda eledi. Hamuru dışarda yoğurdu. Ahmet, Osman, Şerfe, içerde uyuyor. Sığır sıpa köy içine toplandı. Irazca zor şer aşağı inebildi. Eşeği, düveyi çıkardı ahırdan. Hergeleye sürdü. Merdiven, her inip çıkışında yüreğine korku veriyor. İşler kızışmadan bir çözümüne bakmalı ne yapıp edip. Elini durulayıp yeniden oturdu hamurun başına. Yönü camiye doğru. Haceli'nin ev yeri tümüyle gözünün önünde. Olup bitenin ayırdına varınca acaba ne yapacak Deli Haceli? Kudurur. Belki çekilir gider korkudan."*[200]

"*Ahmet, ninesinin geldiğini karşıdan gördü. Görür görmez bildi. Harımın yanındaki kofalıktaydı. Yılanı sürüdü, köprünün üstüne uzattı ninesini görünce. Sonra dönüp öküzün yanına geldi. Ufacık, noktacık noktacık benekli bir yılan. İnce uzun. Başı ezilmiş, beli kırçılmış. Yarı suda, yarı çamurda büyümüş bir yılan. Ninesi görüp şaşıracak. Hiç oralı olmadan gezinmeye başladı. Geziniyor. Elindeki söğüt değneği kofalara vuruyor, tohumlarını çarpıyor, dikenlerini kırıyor. Gözünün ucuyla ninesinin köprüye yaklaşmasını adım adım gözlüyor.*"[201]

[200] Fakir Baykurt, a.g.e, s.99.
[201] Fakir Baykurt, a.g.e, s.181.

5. Karşılaştırma

Araştırmacıların karşılaştırmalı edebiyatla ilgili koydukları tanımlar çeşitlilik gösterir. Çoğu, karşılaştırmalı edebiyatın sadece iki eser ile değil, birden fazla edebî eserin karşılaştırılmasıyla oluşabileceğine katılır. Herhangi iki edebî eser arasında karşılaştırma yapmak için şartları belirleyen iki ekol ortaya çıkar. Birincisi, Fransız ekolüdür. Fransız ekolü, iki eserin karşılaştırılması için bu eserlerin farklı dilden olmalarını ve karşlaştırılacak iki ülke arasında tarihisel bir bağ olmasını şart koyar. Bu nedenle Fransız ekolüne Tarih Okulu adı verilir. Üstelik karşlaştırılacak eserler arasındaki etki ve etki faktörlerinin çıkarılması gerektiğini belirler. Ondan sonra Amerikan ekolü gelip Fransız ekolünün koyduğu şartları ortadan kaldırarak edebî eserler arasında karşılaştırma yapılmasına ilişkin yeni kurallar getirir. Karşılaştırılacak eserlerin farklı dillerden olması şartını kaldırıp aynı dilden olan iki eserin karşılaştırılmasının mümkün olduğunu açıklar. Tarihsel bağlantının şartını da kaldırıp tüm coğrafî sınırları silerek tarihsel bağlantısı olmayan iki eserin karşılaştırılmasına yol açar. Karşılaştırılacak iki edebiyat arasındaki etki ve tesir unsurlarının çıkarılması gerek olmadığnı gösterir. Edebiyat ile tarih, sanat ve benzeri diğer alanlar arasındaki mevcut ilişkiyi incelemek için karşılaştırmalı çalışmalara teşvik eder ve bir edebî eserin edebî olmayan başka bir eserle karşılaştırılmasının mümkün olduğunu gösterir. Bu nedenle Amerikan ekolü Fransız ekolüne göre karşılaştırmalı edebiyattaki araştırmanın kapsamını daha çok genişletir.[202]

5.1. Abdurrahmân Eş-Şarkâvî ve Fakir Baykurt

Her eser, yazarın bakış açısını, ruh halini ve yaşadığı toplumu ortaya koyar. Çevre yazarın edebî kişiliğini oluşturduğu için yazarın eserleri, kendi çevresinden izler taşır. ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî’ ve Fakir Baykurt’un ortak noktalarına bakıldığında hemen hemen aynı asırlarda ve aynı hayat şartları altında dünyaya gelmeleridir. 1920 yılında dünyaya gelen, 1987 yılında vefat eden ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî’ ve 1929 yılında dünyaya gelen, 1999 yılında vefat eden Fakir Baykurt, birbirlerine yakın yıllarda yaşamışlardır. Farklı coğrafyada yaşamış olsalar da hemen hemen aynı sorunlarla

[202] Rofeyda Yusuf, *Türk Yazarı Halide Edip Adıvar’ın yazdığı “Handan” ve İhsan Abdülkuddüs’ün yazdığı “Ben Özgürüm” romanlarındaki kadın simgesi, Arapçaya çevrisiyle karşılaştırmalı bir çalışma*, (Yüksek Lisans Tezi), Kahire: El-Ezher üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı, 2023, s. 9,16,15,17.

karşılaşarak birbirlerine benzeyen bir çevrede dünyaya gelmişlerdir. El-Munûfiyye eyaletine bağlı ed-Dellâtûn köyünde dünyaya gelen ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî’ ve Burdur ilinin Yeşilova İlçesi’ne bağlı Akçaköy’de dünyaya gelen Fakir Baykurt, fakir ve basit köylü aileler içinde yetişmişlerdir. Abdurrahmân eş-Şarkâvî’ köy mektebinde, Fakir Baykurt ise Köy Enstitüsü’nde eğitim görmüşler ve köylerde gördükleri eğitimden dolayı köy sorunlarını daha yakın bir şekilde gözlemlemeye başlamışlardır. O tarihlerde Mısır’da bulunan feodalizm ile ağalık sistemi ve Türkiye’de kırsal kesimde tesadüf edilen ağalık sisteminden dolayı yazarlar toprak sıkıntısı, yoksulluk, adaletsizlik, sağlık ve eğitim alanındaki eksiklikleri yaşamışlardır. Bu nedenle yaşadıkları çevreden etkilenerek köy meselesini toplumcu gerçekçi bir yaklaşımla ele almaya başlamışlardır. İki yazar, gözlemlerinden ve kendi tecrübelerinden hareketle yazdıkları köy romanlarıyla ün kazanmışlar ve köy temasını başarıyla işlemişlerdir. Her iki yazar da toplumcu gerçekçi bakış açısıyla köylerin gerçek durumunu göstermeyi amaçlamışlardır; ezilen yoksul köylülerin yaşadıkları ekonomik ve sosyal problemleri aktararak her iki ülkede köyün durumunu tüm çıplaklığı ile ortaya koymuşlardır.

Toprak romanı, ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nin ilk ve en başarılı romanı iken *Yılanların Öcü* de Fakir Baykurt’un ilk ve en dikkat çeken romanıdır. Her iki eser de 1950’lerde yazılmıştır ve gazetelerde tefrika yoluyla yayımlandıktan sonra kitap haline getirilmiştir; *Toprak* romanı *Al-Masry* gazetesinde yayımlandıktan sonra 1954 yılında kitap olarak basılmış ve *Yılanların Öcü* romanı *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlandıktan sonra 1958 yılında kitap haline getirilmiştir. İki kitap 1950’lerde yazılırsa da *Yılanların Öcü* romanındaki olaylar 1950’lerde geçerken *Toprak* romanındaki olaylar ise 1930’larda geçer. İki yazar da, söz konusu olan romanlarından dolayı zorluk çekmişlerdir. ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî eserinde haksızlığa ve zulme karşı çıkarak devletin siyasî ve sosyal yapısını eleştirip köylerin gerçek halini gösterdiği için birkaç defa hapse atılırken Fakir Baykurt köylünün cinsel dürtülerine de yer verdiği için roman müstehcenlikle suçlanmış ve yazar öğretmenlik mesleğinden uzaklaştırılmıştır. Her iki yazar da sözkonusu romanlarından dolayı sorunlar yaşasalar da fikirlerinden taviz vermezler. Türkiye Cumhuriyeti’nde “*Devlet Tiyatrosunda sansüre uğrayan ilk eser, Fakir Baykurt'un kaleme aldığı "Yılanların Öcü"dür. Yılanların Öcü'nün Devlet Tiyatrosunda sahnelenmesine özellikle AP'li senatörler Cahit Okurer, Fethi Tevetoğlu, Hüsnü Dikeçligil ve Saim Sarıgöllü karşı çıkıyordu. Fethi Tevetoğlu, verdiği bir önergeyle*

piyesi, Genel Kurula taşıdı. Yılanların Öcü'nün ahlaka aykırı içerik barındırdığını iddia etti ve "...Kim ve nasıl bu eserin milletin parasıyla kurulan Devlet Tiyatrosunda oynanmasını isteyebilir? Bunu yazan şahsın nasıl ilköğretim müfettişliği yaptığının açıklanması lazımdır. Bu bir kültür Bolşevizm'inin memleketimizde direnmesidir…" diyerek eserin, sahnelenmemesi gerektiğini savundu. Senatör Hüsnü Dikeçligil ise "…Türk milletinden öç almak isteyen Yılanların Öcü diye aşağılık bir eser vardır. Bu, Devlet Tiyatrosunda oynanıyordu. Biz, Bütçe Encümeninde oynatılmasına mani olduk…" diyerek eleştiriyi aşan bir üslupla tepkisini gösterdi."[203] Bu siyasî müdahalelere, Fakir Baykurt şöyle cevap verir:

"*…romanı okumamışlar, oyunu görmemişler, Devlet Tiyatrosu'na oyun seçme yetkileri, hatta bilgileri yok- çünkü yetkiye ve uzmanlığa dayanan ayrı iştir, herkes bilmez!- kalkmış konuşuyorlar: Yılanların Öcü aşağılık; yazarı tefessüh etmiş…" Böyle uluorta söz ediyorlar. Bana suç ardıyorlar... Bir sanatçı olarak ben onları dinlemem. Onların sözüne bakıp yazacaklarımdan geri kalmam. Onların keyfine göre tek satır yazmam; fırlatır atarım elimden o kalemi!*"[204]

'Abdurrahmân eş-Şarkâvî de kendisiyle yapılan bir röportajda sorulan "*Louis Awad, makalelerinin birinde sizin çiftçiler hakkında gerçekte oldukları gibi değil, düşündüğünüz gibi yazdığınızı söyledi. Sizin görüşünüz nedir?*"[205] sorusuna şöyle bir cevap verir:

"*Louis Awad bir eleştirmen ve eleştirmenin bir görüşü vardır, karşıt görüşe saygı duymaya alışmış biriyim, ancak yazdığım çiftçiler benim insanlarımdır. Ben, Munûfiyye eyaletinin merkezi Şibin el-Kom'den gelen bir çiftçiyim ve köyüme sürekli bağlıyım, Babam köyde yaşıyor ve ailemin tamamı köyde kalıyor, hem ölüleri hem de dirileri. Ben de tarlalarımızda ve köyümüzdeki tanıdıklarım ve bildiklerim hakkında yazıyorum. Dr. Louis'in çiftçileri yeterince tanımadığını ve belki de hiç tanımayacağını düşünüyorum, Tabii ki işinden dolayı mazur görülüyor, şehirde hep kaldığı için çiftçilerle aynı çevrede*

---

[203] Zehra Aslan, "Siyasi ve ideolojik müdahalelerle gelen "sansür" ve "yasaklar"", *İndependent Türkçe*, 8 Mayıs 2021, https://www.indyturk.com/node/356211/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/siyasi-ve-ideolojik-m%C3%BCdahalelerle-gelen-sans%C3%BCr-ve-yasaklar, 16.05.2024.
[204] Fakir Baykurt, a.g.e, s.6,8.
[205] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî, " 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî ile görüşme" (Görüşmeci: Mahmut Kessab, Görüşme Transkripsiyonu), El-Beyan, S. 66 (1971), s.13.

yaşamaya fırsat bulmamıştır. Kendisini köyümde ağırlamaya hazırım, istediği süre boyunca, aylar veya yıllar boyunca, haklarında yazdığım çiftçileri tanıması için!"[206]

Yazarlar, söz konusu romanlarından dolayı yaşadıkları zorluklara rağmen romanları her iki ülkede başarı sağlamış ve köy romanlarının en güzel örneklerinden biri olmuştur. İki romanın ortak unsurlarından birisi de sinemaya aktarılmalarının toplum tarafından tanınmalarında önemli rol oynamasıdır. Romanların ismini taşıyan iki film de kendi ülkesinde günümüze kadar ilgiyle izlenen filmler olmuştur. 1996 yılında Mısır sinemasının yüzüncü yılı kutlamalarında Mısır sinemasının en iyi 100 filmi arasında ikinci sırada yer alan *Toprak* filmi[207] Mısırlı sinema yönetmeni Yusuf Şahin tarafından 1970 yılında yönetilmiştir. Yılın en başarılı eseri olan ve Fakir Baykurt'un köyü Akçaköy'de çekilen[208] *Yılanların Öcü* filmi sinema yönetmeni Metin Erksan tarafından 1962 yılında siyah beyaz çekim ile kameraya aktarılmış, 1985 yılında da Şerif Gören'in yönetmenliğinde renkli olarak yeniden çekilmiştir. Her iki filmin çekiminde de romandaki kurguya sadık kalınmıştır ancak *Toprak* filminin sonu romanın sonundan farklıdır. Roman, Muhammad Ebû Suveylim'in hapse atılmasıyla sona ererken film askerlerin Muhammad Ebû Suveylim'i eşeğe bağlayıp toprağında sürümeleri ve Muhammad Ebû Suveylim'in vücudundan dökülen kanların arazisini sulamasıyla sona erer. Sinema yönetmeni Yusuf Şahin, bu dokunaklı sahne ile çiftçinin arazisine ne kadar bağlı olduğunu göstermek istemiştir. Filmlerde köy manzarası, insanı, yaşantısı başarıyla gösterilmiştir. İki film, edebiyat ve sinema ilişkisinin başaralı örneklerindendir.

5.2. Romanlardaki Olayların Sıralaması

Her iki roman başlangıç, çatışma, çatışmadan kurtulmak için bir çözüm bulma çabası ve bir sondan oluşur. Olayların sıralaması bakımından iki roman arasında benzerlik vardır. İyi ile kötü arasında yaşanan olaylar karmaşık bir noktaya kadar ulaşır, ardından bu noktanın çözümü bulmaya çalışılır ancak başarısızlığa uğrar ve sonunda olaylar açık bir sonla biter.

---

[206] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî," 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî ile görüşme" a.g.e, s.14.
[207] Muhammed Abdurrahman, "Mahmoud El-Meligy ve edebî metinlerden ilham alınan eserleri. En önemlisi *El-Ard*", *Alyawm Alsaabie*, 6 Haziran 2021, https://www.youm7.com/story/2021/6/6/%D9%85%D8%AD%D9%85%D9%88%D8%AF(05.04.2024).
[208] Şükrü Sim, "Türk Sinema Tarihi'nde İlk Üçleme, Metin Erksan'dan Mülkiyet Üçlemesi: "'Yılanların Öcü', 'Susuz Yaz', 'Kuyu'"", *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, S.3 (2009), s.178,181.

5.2.1. Başlangıç

Her romanın kendi başlangıcı vardır ve ana konuya girişi sağlar. Başlangıç, okuyucuyu romanı okumaya teşvik eden ve okuyucunun romana devam etmesini ya da ondan uzaklaşmasını sağlayan olayların başlama noktasıdır. *Yılanların Öcü* romanı ilahi bakış açısıyla kırsal bir aileyi göstererek başlar ve romandaki ilk sahnede okuyucu Kara Bayram ailesininin tarlada çalıştığını görür: "*Kara Bayram; karısı, kendisi ve yavaş yavaş işe yarar çağa gelen oğluyla iki gündür gidip geliyor harıma. Ekilecek toprağı aktardılar. Arıkları, emmenleri hazırladılar. Patatesle fasulyeyi ekmişlerdi. İş ötekilere kalmıştı.*"[209] Ondan sonra betimleme tekniğini kullanarak ailenin çalıştığı tarlayı tanımlamaya başlar: "*Harım, Çakır'ın köprüyü geçer geçmez sol kolda kalır. Değirmensuyu'ndan kolayca sulanabilir. Üç evlek. Bir evleğine fasulye, bir evleğine patates ekiyorlar. Öteki sebzelere kala kala bir evlecik yer kalıyor. Çok azdı. Ama buralar iyi topraklar. Her yanını birer adam boyu kazsan, küçücük bir taş çıkmaz. Derin topraıklar.*"[210] Romanın ilk diyalogu, borçlarını ödedikten sonra ne yapmak istediklerini planlayan Kara Bayram ve karısı arasında tarlada geçer ve okuyucunun romandaki ilk kahramanlar olan o aileyi tanımasına yardımcı olur. Öte yandan, *Toprak* romanın başlangıcı anlatım tarzı ve konu bakımından *Yılanların Öcü*'ünden farklılık gösterir. 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî kahraman bakış açısıyla iç konuşma tekniğini kullanarak Kahire'den köye dönen ve kendisini temsil eden oğlanın ağzından köyle ilgili anılarıyla romanınına başlar ve en başına Vasîfe ile olan anılarını koyar. Yazar, köylü kızı Vasîfe ile anılarını, dönüşünden sonra ona duyduğu özlemi, onun çekiciliğini ve vücudunu betimler: "*Ona gelince, on birinci yaşını geçiyordu, belini ve kalçasını gösteriyordu, hatları belirgin bir vücuda sahipti...*"[211] Özetle her iki yazar, köy romanın ana konularına uygun bir şekilde başlar ancak romanın başlangıcına seçtikleri köylü unsurlar farklıdır. Fakir Baykurt köylü aile ile başlamayı tercih ederken, 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî ise köylü kadın ile başlamayı seçer. İki romanın arasında dikkat çeken farklılıklardan biri Fakir Baykurt romanın her bölümüne bir başlık koyarken, 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî ise bölümlerine bir başlık koymamasıdır.

---

[209] Fakir Baykurt, a.g.e, s.11.
[210] Fakir Baykurt, a.g.e, s.11.
[211] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.9.

5.2.2. Çatışma

İki romanın ana konusu toprak mülkiyetinin kavgası ve köydeki ağalık sisteminin bozulmasıdır. Her iki romandaki çatışma, ezen ve ezilen iki sınıf arasında yaşanan dışsal bir çatışmadır. Romanların olayları, bu çatışmanın üzerine kurulur. Köylülerin topraklarını kendi ayrıcalıklarıyla kontrol eden bir muhtar ile hayattaki en temel haklarını isteyen basit bir köylü arasında yaşanan toprak temelli bir çatışmadır. *Toprak* romanında Ağa, Paşa'nın istediği yolu yapmak için köylülerin topraklarını yağmalarken *Yılanların Öcü* romanında da Hüsnü Muhtar, kaymakamın istediği heykel parasını toplamak için Bayram'ın evinin önündeki alanı ele geçirerek Haceli'ye satar. Bu olaydan dolayı iki romanda köylü ile Muhtar arasında çatışma çıkar. *Yılanların Öcü* romanındaki çatışmanın bireysel olduğu söylenebilir çünkü çatışma sadece Bayram'ın evinin önü ile ilgilidir. *Toprak* romanındaki çatışma ise toplu bir çatışmadır çünkü köylülerin çoğunun arazileri ile ilgilidir. *Toprak* romanındaki çatışma Ağa'ya ve hükümete karşı olurken *Yılanların Öcü* romanındaki çatışma ise daha çok Muhtar ve adamı Haceli'ye karşıdır. *Yılanların Öcü* romanındaki çatışmanın ilk sahnesi Haceli kazık çakmaya geldiğinde Irazca ile Haceli arasında yaşanır. Haceli, işçiler ile Bayram'ın evinin önüne geldiğinde Irazca Ana adamlara doğru gidip elini beline koyarak hiç konuşmadan durur. Haceli kazmaya başladığında Irazca önüne dikilir, önünden çekilmeyi kabul etmez ve bundan sonra iyilik ve kötülük arasında yaşanan çatışma başlar: "*Benden önce sen çekilsen çok daha iyi edersin! Ulen karaltısı kaybolasıca, sen dağda mı geziyorsun, köyde mi? iki yakana bir baksana! Hiç ev önüne ev yapan var mı çevrende? Yanıkara hastalığından gidesi herif! Ben ölmedikçe sen buraya ev yapamazsın!*"[212] *Toprak* romanındaki çatışma ise, sulama süresinin on günden beş güne inmesi kararının gelmesiyle başlar. Devlet memurları, hükümetin kararının üzerine su değirmenlerinin çalıştırılmasını engellediğinde 'Abdulhâdîy hükümetin ve ağanın emirlerine karşı çıkar ve çatışma başlar: "*Ağa?... Ağa kim lan? Yemin olsun ki ertesi gün su değirmenini çalıştıracağım... Bu ağa beni bir engellesin onu kuyuya atayım..Beş mi? Beş gün..Mısırı susturacağız demektir. Yani susuzluktan ölecektir... Yemin ederim ki ertesi gün onu döndüreceğim… Hatta yarından itibaren.. Al işte.. Biri gelsin de kırsın, boynunu ben kırarım ve çamura gömeyim.*"[213] Bu

[212] Fakir Baykurt, a.g.e, s.60.
[213] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.75-77.

olaydan sonra Paşa'nın istediği gibi köylülerin topraklarının ortasından geçecek yol açma kararı ile çatışma daha da şiddetlenir. Her iki romanda da çatışma karmaşık bir noktaya gelir; zalim arzusundan, mazlum hakkından vazgeçmez. Dolayısıyla köylüler bu çatışmadan kurtulmak ve hâkim sınıftan haklarını almak için bir çözüm bulmaya çalışırlar.

5.2.3. Çatışmaya Bir Çözüm Bulma Çabası

Her iki romanda da olayların gelişmesiyle birlikte köylülerin, ağanın yolsuzluklarından dolayı yaşadıkları haksızlık ortaya çıkar. *Yılanların Öcü* romanında çatışmanın sebebi, evin temelini kazmak; *Toprak* romanındaki ise, yolun temelini kazmaktır. Köylünün ağa ve muhtara karşı açık açık çıkmasını sağlayacak güce ve yetkiye sahip olmaması nedeniyle gizli hilelerle kendisine yapılan haksızlığa karşı gelmeye çalışır. Her iki romanda da köylülerin geceleyin ve kimse onları görmeden gizli bir şekilde çatışmanın sebebini ortadan kaldırmaya çalışırlar. *Yılanların Öcü* romanında erkekler Nuri'nin kahvehanesinde toplanırken Irazca, Ahmet ve Haçça ile birlikte gizli gizli çatışmanın sebebi olan evin temelini doldurur ve başka seferde Bayram ve Ahmet ile birlikte kerpiçleri kırar. *Toprak* romanında ise tüm köylü erkekler, Ağa evinde uyurken siyah giyinip saklanarak çatışmanın sebebi olan yol demirlerini suya atarlar. İkisi de evin ya da yolun yapılmasını engellemek için bir çözüm bulmaya çalışır ama her iki romanda da çabalar başarısızlıkla sonuçlanır. Bu girişimlerin ardından iki romandaki çatışma daha da yoğunlaşır ve sözlü çatışma fiziksel çatışmaya dönüşür. Çatışma, *Yılanların Öcü* romanında Haceli'nin Bayram'ın evine saldırması, Haçça'yı dövmesi ve çocuğunun düşmesine neden olması, Muhtar'ın Bayram'ı dövdürmesiyle sonuçlarken *Toprak* romanında köylü erkelerin hapishanede dövülmesi, deve binicilerin kırbaçlarla köylüleri dövmeleri ve başçavuşun Muhammad Ebû Suveylim ve kızı Vasîfe'yi dövmesi ile sonuçlanır.

5.2.4. Son

Her iki roman, iyiliği temsil edenlerin haklarını alıp almamasını belirtmeden açık bir sonla biter. *Yılanların Öcü* romanındaki olaylar, Bayram'ın dava açıp açmadığını, Muhtar'dan hakkını alıp almadığını belirtmeden sona erer. *Toprak* romanı da köyün erkekleri hapisten çıkıp çıkmadığını, yolun çiftçilerin topraklarından geçerek tamamlanıp

tamamlandığnı açıklamadan biter. Olayların sonu, okuyucunun hayal gücüne bırakılsa da *Yılanların Öcü* romanı, okuyucuya daha çok iyiliğin kazancağını hayal ettirecek bir şekilde biterken *Toprak* romanı ise daha çok kötülüğün iyiliğe galip geldiğini düşündürecek bir şeklide son bulur. Kaymakamın davaya yaklaşımı, mahkemede Muhtar ve Haceli'nin cezalarının ağır olacağını söylemesi, Muhtar'ın Haceli'ye ev temelini doldurtması, Irazca'nın Bayram'ın sabahı beklemeden mahkemeye gitmesini istemesi iyiliğin galip geleceğinin göstergeleridir. *Toprak* romanı ise daha çok kötülüğün kazanacağını gösterir; başçavuşun Muhammad Ebû Suveylim'i dövmesi, erkeklerin ağanın evinde hapsedilmesi ve topraklarda yol kazılmaya devam edilmesi kötülüğün galip geleceğini gösterir. *Yılanların Öcü'nde* kaymakamın adil bir devlet adamı olması ve Irazca'ya karşı tutumu, *Toprak'ta* başçavuşun yolsuzluğu ve Muhammad Ebû Suveylim'e karşı tutumu romanların sonunun tahmin edilmesinde önemli bir rol oynar.

5.3. Kahramanların Sınıflandırılması

Kahramanların toplumsal sınıflara göre ayrılması, her iki romanda görünür. Köylülerin sayısının küçük bir yüzdesini temsil eden zengin sınıf ile köy nüfusunun en büyük kısmını temsil eden yoksul sınıf arasındaki fark iki romanda da ortaya koyulur. Zengin köylü sınıf köyün topraklarının en büyük payına sahiptir ve yoksul sınıf köyde küçük mülkiyete sahip olan veya hiç toprağı olmayan yoksul köylülerdir. Kahramanların arasındaki bu sosyoekonomik fark, Fakir Baykurt'un romanının başında dile getirilir ve iki sosyoekonomik sınıfa dikkat çekilir:"*Ufacık ufacık tarlacıklardır. Köyde sadece Ağali, Kosa, Muhtar Hüsnü, Ekiz İsmail, Üye İbrahim gibi varsılca kişilerinki bir dönümden, iki dönümden fazlaydı; geri kalanlarınki, yarım dönüm, bir evlek! Hiç olmayanlar bile vardır. Beş parmağın beşi, Karataş'ta bir değildir.*"[214] *Toprak* romanının başında da küçük mülkiyete sahip olan ve zengin sınıfın topraklarında çalışan hiç toprağı olmayan yoksul sınıf gösterilir:

"*Köyde araziye sahip olanların sayısının az olduğunu biliyorum. Onlar arazideki donmuş vergilerle ve kendilerinden devletin parasını talep eden ve onları her zaman topraklara el koymakla tehdit eden vergi memuru ile uğraşıyorlardı. Diğerlerinin tarlalarında çalışan geri kalan erkekler ve oğlanlar, bütün gün çalışabileceği bir tarla*

[214] Fakir Baykurt, a.g.e, s.11,12.

araması gerektiği için arazilerin sahiplerinin elinden alınıp alınmayacağı umurlarında değildi. Aslında onlar, vergi memurunun -tüfekli bir bekçi ile- köyde arazi sahibi olanlardan birinin evine girdiğini gördüklerinde alay eden kahkahalarını gizlemeye çalışıyorlardı."[215]

Her iki romanda kahramanlar sosyoekonomik olarak sınıflara ayrıldığı gibi değerler bağlamında da ikiye ayrılırlar. İyiliğin ve kötülüğün temsilcisi olan kahramanlar son derece belirgindir. İyiliği temsil edenlerin çoğu yoksul sınıfa mensuptur; *Yılanların Öcü* romanında Bayram, Irazca, Haççа, Sultanca; *Toprak* romanında Muhammad Ebû Suveylim, 'Alvânî, Diyâb, Vasîfe gibi kahramanlar iyiliği temsil ederler. İki romandaki zengin sınıfın bazıları iyiliği, bazıları da kötülüğü temsil eder. Kötülüğü temsil eden zengin sınıf, *Yılanların Öcü* romanında Muhtar, Haceli ve üye İbrahim; *Toprak* romanında Mahmut Paşa, Ağa karakterlerinde görülür. İyiliği temsil eden zengin sınıf ise Kosa ve Ağali; Şeyh Hassûne ve 'Abdulhâdîy adlı kahramanlardan oluşur.

Bu iki sınıf arasında yoksul bir sınıf vardır, ilk anda ağa ve muhtarın tarafını tutarak kötülüğü temsil ettiği sanılır ancak o sınıf da ezik ve içinde haksızlığı reddeden bir sınıftır. Bu sınıfı *Yılanların Öcü* romanında Bekçi Mustafa ve *Toprak* romanında köy koruyucusu Abdulattı temsil eder. İkisi benzeyen hayat şartlarını yaşar, fakirdirler ve köyde arazileri yoktur, muhtar veya ağanın bekçisi olarak çalışır, ikisi kazançları ağanın ve muhtarın elinde olduğu için ağanın ya da muhtarın bütün istediklerini yerine getirmek zorundadır. Onlar aslen ağaya ve muhtara karşı yani haksızlığa karşı çıkacak güce ve yetkiye sahip değildirler. Abdulatti Muhammad Ebû Suveylim'i sever, toprağını elinden alınacağına üzülür; Bekçi Mustafa da Bayram'ı sever, Muhtar'ın ona yaptıklarına üzülür. Ama ikisinin başka bir temel işi ve malları olmadığı için ağanın ve muhtarın kölesi gibi istediklerini yapmak zorunda kalır, ağa ve muhtarın karşısında ağızlarını açamazlar. Bekçi Mustafa, kendisini Irazca Ana'ya açıklarken durumu anlaşılır: "*Irazca Hala! Ne sözü söyleyip kalbimi kıracaksın? Ben buraya keyfimden gelmiyorum üst üste! Ben bir emir kuluyum.*"[216] İki bekçinin arasında iki fark vardır; Bekçi Mustafa romanın sonuna kadar haksızlığa karşı ağzını kapatırken Abdulattı ise son olaylarda köylülerin tarafını tutarak haksızlığa karşı çıkar ve köylülerin mücadelesine katılır. İkinci fark ise; Bekçi

[215] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.6,7.
[216] Fakir Baykurt, a.g.e, s.252.

Mustafa dört çocuğa sahip olan evli bir adamdır, Abulattı ise bekâr ve kimsesi yoktur. Bekçi Mustafa, Abulattı'nın aksine ailesi olduğu için romanın sonuna kadar haksızlığa karşı çıkamadığı söylenebilir.

5.4. Köylü İçin Toprağın Kutsallığı

İki romanın ortak unsurlarından biri köylüler için toprağın kutsallığının gösterilmesidir. Köylünün yaşamı tamamen toprağın varlığına, geçimini sağlaması köyde sahip olduğu toprak miktarına bağlıdır. Bu nedenle köyde toprağı olmayan köylü, yoksul ve aşağılanmış bir hale gelir, başkalarının topraklarında ve işlerinde çalışmak zorunda kalır. Bu durum *Toprak* romanındaki Hadrâ, Abdulattı ve *Yılanların Öcü* romanında Mustafa kişiliklerinde görülür; *Toprak* romanındaki bekçi Abdulattı ve *Yılanların Öcü* romanındaki bekçi Mustafa kendi toprakları olmadığı için Ağa ve Muhtar'da çalışmak zorunda kalırlar, ikisinin toprakları olsaydı Ağa ve Muhtar'a boynunu eğmeden kendi topraklarında çalışarak kendi geçimini sağlardı. Köyde malı mülkü olmayan Hadrâ da geçimini sağlamak için kendisini erkeklere satmaktan başka yol bulamaz. Toprağa sahip olan köylü ise hem kendine hem başkalarına yararlı olur ve kendi toprağında çalışarak geçimini sağlayabildiği için onurunu korumuş olur. *Toprak* romanının başlığında toprağın kutsallığı açıkça görünür, 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî romanın başlığına *Toprak* ismini koymasıyla toprağın önemini vurgular. *Yılanların Öcü* romanında Bayram başarılı ve çalışkan bir çiftçi olduğu için toprağa sahip olmayı hak ettiği vurgulanır, toprağın önemini bildiği için işini asla aksatmaz ve toprağını iyice işler: "*Irazca'nın Bayram başkasıydı. Topraklarını iyi işliyor… İşinden gelip işine gidiyor.*"[217] *Toprak* romanındaki 'Abdulhâdîy de Bayram gibidir. Babasından miras kalan toprağı çocukluğundan itibaren işler; toprağın kıymetini bildiği için ona sevgi ve özen gösterir: "*Ona her türlü gübreyi aldı. Yetiştirmeye, bakımını yapmaya, değer vermeye devam etti, bir gün bile onu aksatmadı...*"[218]

Köylünün toprağa olan sevgisi doğuştan gelen bir sevgidir ve toprağın köylüde ayrı bir kutsallığı vardır. Fakir Baykurt, Bayram'ın ağzı vasıtasıyla toprağın köylü için önemini vurgular: "*Varsın verimsiz olsun, varsın çetin olsun; varsın üçlemek, dörtlemek,*

[217] Fakir Baykurt, a.g.e, s.73.
[218] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.63.

derin sürmek gereksin! Bayram, "kendi topraklarımız ulan!" diyor. Kendi toprakları olduktan sonra ne hacet gama, kedere? Ondurmasa bile öldürmez de…"[219] Bayram, verimsiz bir araziye sahip olmaya bile razıdır. Yeter ki köylü araziye sahip olsun. Mustafa da toprakların önemini bilerek Bayram gibi -az da olsa -arazi sahibi olmayı diler, arazi sahibi olursa köydeki durumunun daha iyi olacağını ve Muhtarın yanında çalışmaya ihtiyaç olmayacağını iyice bilir: "*Olsa da, onun da üç evlek olsa keşke!*"[220] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî toprağın köylünün onuru olduğunu ifade ederek köylünün toprak sahibi olmanın önemini vurgular. Köylünün şeref duygusunu toprak sahibi olmakla ilişkilendirir ve köyde toprağı olmayanın hiçbir şeyi olmadığını dile getirir: "*Köyde toprağı olmayanın hiçbir şeyin sahibi değildir, şerefi bile."*[221] Köyde toprağı olmayan Hadrâ'yı itibarsız bir kadın olarak vasıflandırır: "*Köyde toprağı, umudu ve itibarı olmadan yaşayan Hadrâ…*"[222] Toprağın köylüye köy halkı arasında ne kadar itibarı kazandırdığını 'Abdulhâdîy'ın sahip olduğu feddan ile gösterir: "*Bu feddan köyde ona özel bir konum kazandırıyor... Köyde onun gibi feddana sahip olan kaç kişi var ki?*"[223]

5.5. Sulama Suyunun Sorunları

Su tarımda önemli rol oynar; suyun az olması veya hiç olmaması durumunda köylünün üretimi ve hayvancılığı zarar görür. Baykurt, köyün yağmur suyu sorununu ve yağmurun yağmadığı bir yıl geldiğinde köyün neler çektiğini anlatır: "*Karataş'ın kır tarlaları, dedelerin dedelerinin gününden beri ekilip gelmektedir. Çekilen emeğin cipten cip boşa gitmemesi için, düzenli bahar yağmurları gerekir. Oysa, öyle yıllar olur, ilaç için istesen, damla yağış düşmez. Dualara çık, köycek aş dök, harıl harıl Kuran okut, yediden yetmişe camilere dol, "âmin" çağrış, gene düşmez."*[224] Köylünün arazisinde uğradığı adaletsizliklerinden biri köylünün toprağına ulaşan su miktarının muhtar tarafından kontrol edilmesidir. Bayram'ın satın aldığı kırk beş dönümden sadece bir dönüm sulanabilir, buna rağmen çok şanslı sayılır. Çünkü onun harımı küçük olmasına rağmen Değirmensuyu'dan kolayca sulanabilir ve Muhtar'dan su dilenmeye hiç ihtiyacı yoktur. Fakir Baykurt, romanında Muhtar'ın sulama suyunu kontrol etmesini Bayram

---

[219] Fakir Baykurt, a.g.e, s.63.
[220] Fakir Baykurt, a.g.e, s.73.
[221] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.52.
[222] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.102.
[223] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.63.
[224] Fakir Baykurt, a.g.e., s.63.

vasıtasıyla gösterir: "*Bayram'ım harımı küçüktü ama, Değirmensuyu denen suyun Köysuyu denen suyla birleştiği açının tam içine düşerdi. Bu açıdaki üç harımdan biriydi. Bayram için, yaz boyunca Muhtar'ın önünde, "Su! Su!" diye kargalar gibi bağırmak yoktu. Hemen elinin altındaydı; çevir sula, devir sula; sulaması kolaydı.*"[225] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî da romanında hükümetin ve Ağa'nın sulama suyu üzerindeki kontrolünü gösterir. Paşa ve Ağa'nın arazilerinde sulama suyu seviyesini yükseltmek için köylülerin sulama suyunun süresi on günden beş güne düşürülür, kanal kapatılır ve su değirmenlerinin çoğu kırılır. Köylülerin arazileri sulama suyunun süresinin azalmasından dolayı toprağın yok olmasına ve mahsullerinin ölmesine neden olacaktır: "*Suyun yarısını bizden alıyorlar... Neden?... Toprağı nasıl sulayacağız?... Ayrıca toprağımızı susuzluktan mı öldürecekler?!*"[226] "*Günlerdir özellikle o suyu bekliyorlar... Henüz zavallı toprağın susuzluğunu giderecek hiçbir şey olmadı: ne hükümetten gelen bir emir ne de gökten gelen bir mucize.*"[227] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî, köylülerin psikolojik halini bile su durumu ile gösterir; köylüler sudan mahrum kaldıklarında öfkeli, gergin ve saldırgan bir hale gelirler. Bu nedenle köylüler, kendilerinden geçip sanki birbirlerini hiç tanımıyorlarmış gibi sulama suyu yüzünden birbirlerine girerler:

"*Her nefesten muazzam bir öfke enerjisi patlıyordu ve toprakların sudan mahrum kalmasına sebeb olanların hepsini vuruyordu. Toprağın yaşamını savunma adına her çiftçi, toprağın su hakkını tartışmak isteyen kimseyi durmadan dayak atmaya devam etti! Adamlar düşünmeden birbirlerini dövüyorlardı... Her biri kardeşinin cesedine her şeyi yapabilirdi: Onu suyun derinliklerine atabilir, onu kesebilir, hatta yiyebilirdi.*"[228]

5.6. Âdetler/Görenekler, Gelenekler ve Batıl İnançlar

Her ülkenin hatta her ülkedeki her köyün farklı gelenekleri ve görenekleri vardır, eski atalardan miras kalan ve nesilden nesle geçen o gelenekler ve görenekler her milletin hazinesidir. İki yazar, işlediği köy gelenekler ve göreneklerini romanlarına yansıtmayı ihmal etmezler.

[225] Fakir Baykurt, a.g.e., s.12.
[226] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.84.
[227] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.100.
[228] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.207.

5.6.1.Âdetler/Görenekler

Çay, sigara ve gece sohbeti âdeti, iki romanda işlenen ortak göreneklerdendir. Bayram, işinden döndükten sonra Haççа ve Irazca Anne ile oturup sohbet eder, hayallerini konuşurlar, sorunları çözmek için çareler bulmaya çalışırlar. Aynı şekilde *Toprak* romanında da köylülerin işlerini bitirdikten sonra Muhammad Ebû Suveylim'in evinin avlusunda ya da bakkal Şeyh Yusuf'un dükkânının önünde toplanarak olup biteni ve köyde yaşanan sorunları konuşarak sohbet ederler. *Toprak* romanındaki Ağa ve *Yılanların Öcü* romanındaki Muhtar da genelde köylüleri toplantıya akşamdan sonra çağırır. Muhtar erkeklerle kendi evinde ya da Nuri'nin kahvesinde toplanırken Ağa ise kendi evinde erkeklerle toplanır:

"*Bu kez, her evden aklı erik bir kişi, yatsıdan sonra Nuri'nin Kahve'de yapılacak toplantıya çağırıyor.*"[229]

"*Sokaklarda ses soluk yok. Nuri'nin Kahve'nin ışığında bir iki insanın karaltısı seçiliyor. Az yorulmuş köy erkekleri çay içiyor, laf atıyorlar.*"[230]

"*Şeyh Şinnâvî akşam namazından döndü… Bazı erkekler onun arkasında… Seki üzerinde oturdular… Aniden gelen hükümet kararından kurtulmak için bir yolunu ararken sesler karışmaya başladı.*"[231]

"*Buna rağmen 'Abdulhâdîy, Şeyh Şinnâvî ve Muhammed Efendi ile her yatsından sonra Muhammad Ebû Suveylim'in sekinin üzerinde oturuyordu.*"[232]

Her iki romanda sohbetlerde veya toplantılarda çay ve sigara içilir. Bir bardak çay sadece bir içecek değil, dünya çapında milyonlarca insanın günlük yaşamının bir parçası olduğu için iki romanda daha sık rastlanır. Yazarların çayı çeşitli durumlarda kullandıkları görülür. Köy erkeklerinin toplantılarında ülke meselelerini tartışmak, misafirleri ağırlamak, arkadaşlarla sohbet etmek ve şaka yapmak için çay ve sigara kullanılır:

---

[229] Fakir Baykurt, a.g.e., s.72.
[230] Fakir Baykurt, a.g.e., s.50.
[231] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.91.
[232] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.105.

"*Taşkellegil'e uğradı biraz. Usta, sigara içiyor.*"[233]

"*Bir alay arkadaşla gelir oralardan. Otururlar evin çuluna. Hayatın yüzü çarıkla kaplanır. Tütün iç, çay iç! Tenekeyle helva alır, yemek yedirirdi gödeşlerine.*"[234]

"*Kahveci Nuri "şekeri dışarda çayı"ını getirir getirmez sağ elindeki tespihi sol eline devredip, bardağı kavradı Karataş'ın Muhtarı. "Bu şehirlinin işleri de çok yaman canım!" diye söylendi. "Öteberi fiyatları yükseldikçe bir akıl düşünüyor mutlaka. İşte şimdi de çay bardaklarını küçülttü!..." Nuri, " Bülbül yuvası derler buna Ağam!" dedi. "Tiryakiler küçük bardaktan içer; yordamı böyledir!*"[235]

"*Birbirlerine tütün sundular. Bayram içmiyor. Sigara, tütün yok evde… Gene de bir eski çaydanlık var evin içinde. Irazca onu arayıp buldu, içini dışını yıkayıp doldurdu, getirdi ocağın başına. Koca Dumlu'nun göğüslerinde biten, adına "Karacaotu" denilen hoş kokulu çay otunu bulup çıkardı… Şeker kesesini çıkardı. "Size bir yoksul çayı kaynatayım!" dedi gülerek.*"[236]

'Abdurrahmân eş-Şarkâvî, Şeyh Yusuf'tan çay ve şeker almak için onurunu terk etmesine kadar 'Alvânî'nın çaya olan sevgisi ile çayın ve içmesinin önemini vurgulayarak bu âdeti gösterir: "*Ancak 'Alvânî'ya çay vermek istemedi ve 'Alvânî ona yalvarmaya devam etti, sonunda yüzüne bir çay yaprağı fırlattı ve bunun son sefer olduğuna yemin etti.*"[237] Sigara ve çay içme âdeti de *Toprak* romanında farklı sahnelerde geçer:

"*Sigara paketi bitinceye kadar sigara sarmaya ve yakmaya devam etti.*"[238]

"*'Abdulhâdîy sigarasını yaktı ve küçük bir parça tütünü tükürdü.*"[239]

"*Ateşin üzerinde çay demlenirken her ikisi, hızlı ve kısa art arda kahkahalar attı. Çaydanlığın siyah kapağı hareket etti, arkasından kaynayan buharlar fışkırdı, 'Alvânî onu kaldırdı, kalın ve oluklu bardağı çaydanlıktan uzaklaştırdı ve çayı içine döktü... 'Abdulhâdîy çayın kokusunu aldı... 'Alvânî sıcak bardağı ona verirken şöyle dedi:*

---

[233] Fakir Baykurt, a.g.e., s.19
[234] Fakir Baykurt, a.g.e., s.58.
[235] Fakir Baykurt, a.g.e., s.81.
[236] Fakir Baykurt, a.g.e., s.217.
[237] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.67.
[238] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.80.
[239] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.90.

-Al 'Abdulhâdîy... Al gelin gibi gülen bir çay.

'Abdulhâdîy, bardağı alıp yavaşça yüksek bir sesle yudumladı, sonra gırtlağından kısık ve memnun bir ses çıkararak önüne yere koydu:

-Mmmh... Mmmh... Gerçek Arap çayı... Sağ olasın!"[240]

"*'Alvânî kendine bir bardak çayı doldurdu ve sessiz kaldı*"[241]

Yılanların Öcü romanında farklı adetler de vardır. Koca karısıyla aynı kağnıya binerek köyün içine beraber girmek Karataş köyünde ayıptır. Bu nedenle Haçça, kağnıdan inip köye girmek ister: "*Köy içine girecekleri sıra Haçça, "Durdur kağnıyı Bayraam!" dedi kocasına. "Ben ineyim, köyün orospuları laf eder…" Karı koca kağnıya binip köy içinden geçmek ayıp sayılırdı. Ta ninelerinden, dedelerden böyle geliyordu.*"[242]

Fakir Baykurt, Türk kültüründe gelinin kayınvalidesi ile nasıl uyumlu olduğunu gösterir. Haçça, Irzaca Ana istediklerini yerine getirir, ona saygı gösterir, hayır demez ve kendi annesi gibi ona davranır. Onun karşılığında da Irazca, Haçça'yı kızı gibi sever, harım işlerine gittiğinde çocuklarına bakar, gelini bebeği düşürünce ona bakar, onu kaybetmekten korkar ve gelinin düştüğü hale yıkılır, kahrolur: "*Merdivenin dibinde serili yatan Haçça'nın üzerine attı kendini. Yüzünü gözünü öpmeye başladı.* "*Geliiin!... Kadın gelinim, yeşil Haçça'm… Benim benli gelinim, sarı çiçeğim!…" Haçça'yı gözü gibi seviyordu. Kadrini kıymetini biliyordu. Haçça hiçbir gün, bir dediğini iki etmedi..*"[243]

Yılanların Öcü romanına geçen diğer görenek, köylülerin çok çocuklarının olmasını istemeleridir. Karataşlılar, özellikle oğulların babalarının arkasında olup harım işlerinde ve zor işlerde babalarına yardım etmeleri için çok sayıda çocuk sahibi olmayı isterler. Bu düşünce hem Mısır hem Türkiye köylerinde bulunur. Haçça yoksulluktan dolayı yeni bir çocuğa sahip olacağına sevinmezken Bayram "*Köylü milletine çocuk lazım!*"[244] der ve Haçça'ya erkek evlâdın ne kadar önemli olduğunu şöyle açıklar: "*Senin aklın ermez! Arka olur birbirlerine… Köylük yerinde yalnız adamın işi küldür. Arkan olacak. Arkan olmadı mı adamım diye gezmeye dünyada! Dört olsun, beş olsun,*

---

[240] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.66.
[241] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.70.
[242] Fakir Baykurt, a.g.e., s.43.
[243] Fakir Baykurt, a.g.e., s.165.
[244] Fakir Baykurt, a.g.e., s.41.

olsunlar…”[245] Ağali de oğulları olduğu için köyde şanslı sayılır, iki güçlü oğlu olduğu için toprakları iyice işleyebilir: “ *Ağali iyi çiftçidir… Uşağı yok ama oğulları var; iki tane, babayiğit.*”[246]

Toprak romanında da köydeki göreneklere rastlanır. Erkeklerin mahrem olmayan kadınları tokalaşmadığı için elini kıyafetiyle sararak tokalaşma âdetine işaret edilir: “*Elini kıyafetinin koluyla sardı ve onunla tokalaştı*”[247]

Toprak romanındaki köylü erkeklerin bıyıklarını bırakmaları ve tıraş etmemeleri âdettir. Sakal tıraş edilebilir ama bıyık onların erkekliğinin sembolü olduğu için bıyık kesmek onlar için hakaret sayılır, bu nedenle Muhammad Ebû Suveylim’i hapse aldıklarında onu küçümsemek için bıyığını keserler: “*Onun üzerine çullanıp bıyıklarını kesmişler… Siyah ile beyaz karışık eski, kalın bıyıklarını kesmişler.*”[248] Temizlemek ve önemli olaylar için hazırlanmak amacıyla sakal kesmek âdeti ise *Yılanların Öcü* romanında görünür, Hacali kaymakamın geleceği için sakalını kesmeye can atar ve sakalın köylüleri meşgul ettiğinden şikâyet eder: “*Elini yüzüne götürüp gezdirdi. “İşi gücü yok mu bu sakal milletinin? Hep büyüyor, büyüyor! Halbuysa insan milleti meşgul! Köylü milleti daha çok meşgul!*”[249]

5.6.2. Gelenekler

İki romanda geçen ortak gelenek hayvan kesmektir. İslâm kültüründe adak yerine getirmek, Allah’a şükretmek ya da misafirleri ağırlamak adına hayvan kesilir. İslâmî gelenek her iki ülkede de vardır. Yapılan yeni evin hayırlı ve uğurlu olması için kesilen şükür kurbanı ve kan akıtma geleneği *Yılanların Öcü* romanında görülür. Haceli, yeni evin temelini açarken Taşkelle kan akıtmasının önemini vurgular:

“*Haydi bakalım Haceliii; bu iş tamam! İlk kazmayı furalım! Kan akıtmayacak mısın?*

---

[245] Fakir Baykurt, a.g.e., s.41.
[246] Fakir Baykurt, a.g.e., s.63.
[247] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.289.
[248] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.317.
[249] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.143.

Temele kan akıtmam gerekir; ama bir tedariğim yok Usta'm! Dama düver atarken keserim bir şey! Yada içine girerken!

Madem öyle, fur kazmayı! Hayırlı uğurlu olsun! Hiç olmazsa bir horoz kesmeliydin; ama neyse!..."

"Yoook arkadaş!" dedi Haceli "Haceli temele horoz kesmiş!" dedirtmektense, "Hiç kesmemiş, sonra kesecekmiş!" dedirtmek daha iyi."[250]

Bir dileğin gerçekleşmesi arzusuyla kesilen adak kurbanı ise *Toprak* romanında geçer. 'Abdulhâdîy, hükümetin dilekçeyi onaylaması halinde bir hayvan kesip insanları doyuracağı bir mevlit yemeği için adak adar:

"*Abdulhâdîy gülerken şunları söyledi: Adak adadım beyim ve adak emanettir, bu dilekçe işe yararsa ve eskisi gibi suyu tekrar bize geri verirlerse Allah'ın kulları için bir mevlit yapacağım ey Şeyh.. Artık mutlu musun?. Vallahi erkek keçi yavrusunu keseyim.. Keçi etini sevmiyor musun?. Allah'ın kulları yesinler, mutlu olsunlar.. Sen de ye ve sevin. Şeyh biraz sakinleşti... Otururken şöyle dedi: - Allah seni mükafatlandırsın iyi insan.. Bize bir kuzu kessene..*"[251]

Burada üzerinde durulması gereken gelenek, Mısır'daki mevlittir. Mısır köylerinde ve bazı halk bölgelerinde davet yemeği olan mevlit; hayvanın kesilmesi, insanların özellikle fakir ve miskinlerin bir meydanda toplanarak doyuncaya kadar yemek yemeleri ile gerçekleşir. Abdurrahmân eş-Şarkâvî bu geleneği romanında birkaç yerde gösterir. 'Abdulhâdîy adağını yerine getirmek için mevlit yapacaktır ve meyhaneye sahip olan Hadrâ'nın ablası Zeynube de, Kahire'den köye kadar gidip Şeyh Şinnâvî'nın yanına gelir ve kendisi için af dilemek amacıyla kurban kesip mevlit yapması için ona para öder. Vasîfe da Hadrâ'yı tarif ederken mevlit geleneği geçer: "*Ah zavallı Hadrâ! Senin değerin, mevlitlerde satılan susam helvasının değerinden fazla değildir.*"[252]

Köy dışından gelen bir misafir ağırlamak için hayvan kesme geleneği her iki romanda da karşımıza çıkar. Muhtar, kaymakama ikram etmek için ası kuzusunu kesmek ister ve Haceli Bayram'dan gizlice ası kuzusunu çalar: "*Kara Bayram'ın iki ası kuzusu*

---

[250] Fakir Baykurt, a.g.e., s.59,60.
[251] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.95.
[252] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.59

olduğunu haber aldım! Çabucak birini tutup getirecek Deli Haceli."[253] *Toprak* romanında köy dışından gelen sulama mühendisliği adamları geldiğinde 'Alvânî şöyle der: " *Buyurun Araplar.. Size akşam yemeğini getirelim.. Yemek hazır Araplar.. sizin için kuzuyu keselim Araplar..*"[254]

Yılanların Öcü romanında Karataşlı köylüler de komşuluğa önem verir, yeni ev yapanlara yardım ederler. Komşulara yardım etme, İslâm kültüründen geldiği için iki ülkede yaygınlaşan bir gelenektir. Haceli, ev temelini açmaya geldiğinde Irazca Ana'dan geleneklerde olduğu gibi yardım bekler: " "*Size komşu oluyoruz Iraz Hala!" dedi Haceli. Ev yapıyoruz gayri! Komşuluğunuzu gösterirsiniz, tabii! Ev yapanla düğün edene yardım, Tanrı'ya hizmet sayılırmış!*"[255]

Toprak romanında da sıkça köyün geleneklerine rastlanır, köydeki evlilik ile ilgili gelenekler daha fazla görülür. Mısır'daki bazı köyler, kızların bekâretine çok fazla önem verdikleri için kızın ilk gecesinde bekâr olduğunu kanıtlayan kanaması ile kutlanır. Diğer gelenek ebenin huzurunda damadın beyaz mendili parmaklarına sararak kızın bekâretinin kaybedilmesidir. Yazar, bu gelenekleri ve geleneklerin türküsünü de romanında gösterir. Muhammad Ebû Suveylim büyük kızının düğün gecesi geleneklerin aksine davranan şehirli damadına tokat atmasıyla köyün geleneklerinin önemi vurgulanır:

"*Ablasının dünkü düğünde neler gördüklerini bize anlatmaya başladı… Diğer gelinler gibi ablası ebe ile birlikte odaya geçti… Herkes damadı bekledi. Damat geldi… Her damadın yanına getirdiği bir beyaz mendili o getirmedi… Herkesi odadan kovup gelin ile tek başına kalmakta ısrar etti… Ebe yüzünü tokatlayarak köy korucularının başı olan gelinin babasına ilçeden gelen o damadın getirdiği yenilikleri anlattı… Muhammad Ebû Suveylim, kızarak odaya girdi ve damadın yüzüne tokat attı, köyde diğer damatların iffetli kızlara yaptıkları gibi gelin kızıyla aynısını yapmasını istedi.. Biraz sonra ebe girdi ve damat parmağına beyaz mendili sardı… Vasîfe, ablasının çığlık atmasından itibaren gelin ve damadın odasının önünde duranların üzerine kan lekesi olan beyaz bir mendil atıldığında zılgıtların atılmasına kadar bize her şeyi anlatmaya devam etti... Erkekler, koyu kan lekeleriyle dolu beyaz mendilleri ince dallara asarak köyün yollarını gezmeye*

[253] Fakir Baykurt, a.g.e., s.145.
[254] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.73
[255] Fakir Baykurt, a.g.e., s.59.

başladılar. Arkalarında kadınlar, oynayıp havada kaldırdıkları elleri ile alkışlayarak hızlı bir ritim ile Türkü söylüyordu:

Babasına söyleyin ki açsa akşam yemeğini yesin

Büyüklerin kızı bu gün bizi şereflendirdi"[256]

Yazar kırsal düğünlerde atılan zılgıtlar, sopalar ile dans, çalınan davul ve düğün alayının geleneklerini de gösterir: "*İkindiden sonra düğün alayının önünde davulcu geldi… Arkamızdan kadınların zılgıtları ve karışık şarkılar ile sesleri geliyordu.. Davulcu birden geniş bir alana geldi, insanlar halka şeklinde sıralandılar ve 'Abdulhâdîy komşu köyden gelen yetenekli ve tanınan bir adam ile sopa ile oynamaya başladı.*"[257] Köyde düğünden sonra gelini deve üzerindeki tahtırevana oturttururlar, deve gelin ile köyde dolaşır ve en son gelinin evinin önünde dizi üzerine çöker, o zaman gelinin akrabalarının birisi gelini evine taşır: "*Zılgıtların arasında köyde tahtırevanıyla dolaşan deveyi izlemeye devam etti.. Ta ki deve evlilik evinin önüne dizine çökünce her zamanki gibi gelinin akrabalarından biri öne çıkıp gelini eve kadar taşır…*"[258] Yazar köylü kadınların geleneksel kıyafetini de ortaya koyar, *Toprak* romanında kadınlar siyah cellabiye giyer: "*Diyorlar ki Muhammad Ebû Suveylim, Vasîfe'ye köydeki tüm kızların ve kadınların giydiği sıradan siyah cellabiye satın alamıyordu. Bazıları diyorlar ki o cellabiye alabilir ama kızının hatırını kırmak istemiyor ve ilçede kalmasına izin vermediği için ilçedeki kızlar gibi giymesine izin veriyor.*"[259]

5.6.3. Batıl İnançlar

5.6.3.1. Uğursuzluk

Mantıksal bir nedeni olmayan ve bilime dayanmayan batıl inançlar her milletin folkloru ile bağlantılı olup milletin tarihî mirasi sayılır. İki romanda köylüler inandıkları uğursuzluğu getiren eylemlerden uzak durmaya çalışırlar. *Yılanların Öcü* romanında yılanların uğursuz olduğu gösterilir, yılanlar çift çift gezerler ve insanlara zarar vermeye çalışırlar. Bu nedenle Karataşlılar yılanların uğursuzluğu getiren bir varlık olduklarına inanırlar. *Yılanların Öcü* romanında olumsuz konuşanların başına olumsuz olaylar

[256] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.11,12.
[257] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.33.
[258] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.477.
[259] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.24.

gelmesinin ve olumlu düşünenlerin olumsuz olaylar yaşamaması düşüncesine rastlanır. Bayram geçen sene toprağına sel gelmediği gibi bu sene de gelmeyeceğini düşünürken Haççа ise "*Sel gelmezse başka bir aksilik icat olur…*"[260] diyerek olumsuz bir düşünce ortaya koyar; ardından da kötü bir olay olmaması için olumlu konuşur: "*Aman olmaz diyelim, olmasın!*"[261] *Toprak* romanında ise kâbus gören kişinin rüyasını başka birine anlatmasının bir tehlikeye delâlet ettiği düşüncesi Vasîfe'nin annesi ile konuşmasında geçer: "*Vasîfe annesine kendisini korkutan bir rüya gördüğünü söyledi… Rüyasını anlatmadan önce annesi sinirlenerek sözünü kesti:*

- *Yüzüme hiçbir şey anlatma! Allah hayırlı etsin! Bu yıl hayırla bitsin!*"[262]

Yılanların Öcü romanında Irazca, ekmek yaparken birinci ekmeği Ahmet'e vermekten vazgeçer, çünkü Karataşlıların inancına göre birinci ekmek insanın başına uğursuz olayları getirip karısının ölmesine neden olur, bu nedenle ikinci ekmeği ona vermek ister: "*Saçtan ilk ekmeği indirdi. Bunu yağlayıp Ahmet'e dürmeyi düşündü. Sonra vazgeçti; "İkinciyi yesin!" dedi. "Birinci uğurlu sayılmaz. Karısı ölür!" İkinci, üçüncü ekmekleri indirdi saçtan.*"[263]

Gözün seğirmesi ile ilgili farklı batıl inançlar vardır. Karataş köyünde sağ gözün seğirmesi uğursuzluğa ve kötüye işaret eder. Irazca Ana, Haceli'nin evinin önünde ev yaptıracağını öğrenince "*Sağ gözüm üç günden beri seğiriyordu; besbelli buna çıkacakmış!*"[264] diye söyleyerek sağ gözünün seğirmesinden dolayı kötü bir şey olacağını hissetmiştir. *Toprak* romanındaki köylüler ise boş çömleğin yolda bırakılması halinde yoldan geçen yolcunun uğursuzluk yaşayacağına inanırlar: "*O, kendi ihtiyacını ve insanların ihtiyaçlarını karşılamaya giden Muhammed Efendi'nin yolda boş bir çömlek ile karşılaşmasından ve boş çömleğin uğursuzluğun belirtisi olmasından korktu.*"[265]

İki romanda uğursuzluğu getiren farklı batıl inançlar bulunsa da bol şansları ve hayrı getiren batıl inanç ise *Yılanların Öcü* romanında geçer. Yılanı öldükten sonra gömmek yerine onu yakmak, şans ve bolluk getirir, bu nedenle Bayram yılanı

---

[260] Fakir Baykurt, a.g.e., s.13.
[261] Fakir Baykurt, a.g.e., s.13.
[262] Fakir Baykurt, a.g.e., s.407.
[263] Fakir Baykurt, a.g.e., s.99.
[264] Fakir Baykurt, a.g.e., s.54.
[265] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.169.

öldürdükten sonra onu yakmaya kalkar: "*Hayır, asla gömemem! Yakarım! Çünkü yılanı öldürdün de yaktın mı, rahmet çok yağar! Ekin dikin, gök göverti bol olur. Bolluk olur o yıl köy! Eskiden de böyle yaparlarmış. Çok duydum ben bunu…*"[266]

5.6.3.2. Efsanevî Yaratık

İki romanda köylülerin inandıkları olağanüstü efsanevî yaratık geçer, *Yılanların Öcü* romanında Şahmaran yılanı *Toprak* romanında ise peri olan en-Neddâhe bulunur. Karataşlı köylülerin inançlarına göre tavşanın başına benzeyen başı, korkutan büyük gözleri, kırmızı derisi ve küpeli kulakları olan Şahmaran yılanların kralıdır, insan tarafından öldürüldüğünden dolayı yılan milleti öcünü almak için insan milletini yeryüzünden yok etme peşindedir. Bu nedenle insan milleti ve yılan milleti arasında savaş vardır, yılanlar her üç yılda bir saldırır ve insanın kendisine ve malına zarar verir:

"*O günden beri Güroluk çamlığının tekmil yılanları bizim takıma düşmanıdır! Hem inadına çoğalmış, kırı bayırı, çamuru çayırı doldurmuşlardır. Küpeli, çıngıraklı, başı boynuzlu, tokalı, ufacık kafalı; çil, yeşil, kırmızı, boz, Alanköylü Hacı Arap gibi kara, gelin gibi süslü, padişah gibi bezemeli, boyamalı yılanlar… Üç yılda bir saldırırlar.*"[267]

Mısır kırsal efsanelerinden en-Neddâhe ise köylülerin inandıkları efsanevî bir peridir. Köylülerin inançlarına göre en-Neddâhe varlığı, çekici bir görünüm ile erkeğin karşına çıkıp ismini seslenir ve onu suya ya da tarlaya çeker. Erkek büyülenerek yanına gittiğinde bacağının keçi bacağı olduğunu fark eder. Kaçmaya kalkar ama artık çok geç olur. Ertesi gün erkeği ölü bulurlar ya da ortadan kaybolur. O perinin her köyde farklı hikâyeleri vardır; bazen çocukları sevdiği yemek ile kandırıp onu denize çeker, bazen de kadınları sevdikleri kıyafetler ile kandırıp onu çeker. İşte o peri insan ne seviyorsa onu tuzak olarak kullanır ve ismini çağırarak denize ya da tarla gibi geniş bir alana çeker. Bu varlık *Toprak* romanında birden fazla yerde geçer:

"*Kardeşim bu çocuklar neden kestirmiyorlar ya? Öğlen uykusunun zamanında denize çıkıyorsunuz!! Peki ya bir peri sizi kaçırırsa! Vallahi yolsuz olmanız yerine bir perinin sizi kaçması daha iyidir!!*

---

[266] Fakir Baykurt, a.g.e., s.42.
[267] Fakir Baykurt, a.g.e., s.35.

Öğle vakti çocukları kaçırmak için kırmızı parmaklarıyla nehirde görünen perinin görünümü hızlıca aklımızdan geçti. Tek başına yürüyen bir çocuk bulursa kırmızı parmakları ile onu büyüleyerek der ki: gel hurmalar ye… Eğer giderse geri dönmeden onu denizin derinliklerine alır."[268]

"*Geceleri çıkıp kanalın kenarında içi su dolu bir toprak kavanozun yanında uzun saçlı, beyaz bir köylü kadın şeklinde oturan perinin görüntülerini düşündüm... Kanalın yanından geçen birine kavanozu kaldırmasına yardım etmesi için sesleniyor, birisi ona gitse onu hemen kimsenin ondan bir daha haber alamayacağı sessiz, karanlık dalgalara çeker!*"[269]

Bazı batıl inanışlar İslam dininde hiçbir aslı olmamasına rağmen İslam dinine atfedilir ve köylüler dinî bir inanışların olduklarına inanırlar. Bu düşünceler her iki romanda geçer. Örneğin *Yılanların Öcü* romanında Haceli evin temelini kazmadan önce Beytullah Hoca'nın yanına gider ve o yerin sahipli olup olmadığını bilmek için Hoca'dan Kur'an'a bakmasını ve kitaplara bakıp üflemesini ister: "*Yeri, sahipli mi, değil mi, bir anlayıver diye zatına geldim… Şimdi hemen olmaz oğlum! Okuyup üfürmem, kitapları açıp ince ince araştırmam lazım… Bu da biraz sürer…*"[270] *Toprak* romanında ise kim velilerin kabirlerini temizleyip süpürdükten sonra dua okursa duasının kabul olması batıl inancı geçer: "*Beyim Ramazan'ın türbesinin tozunu alıp -elleriyle gözlerini kapatarak- hükümetten ve oğlunun hapse atılmasına neden olanlardan intikamını alması için Allah'a dua etti…*"[271]

5.7. Din ve Din Adamı

Her iki romanda köylüler Allah'a inanarak din unsurlarına saygı gösterirler. *Yılanların Öcü* romanındaki köylüler, manevi bir saikle değil başkalarını taklit ederek namaz kılarlar: "*Millet namaza gider ama ne amaca gider? Onu kimse bilmez! Kimi, 'El gidiyor ben de gideyim!' diye gider, katardan kalmak istemez. Kimi, 'Gideyim çünkü namazına aptesine dikkatli adamı iyi bilirler!' diye gider.*"[272] *Toprak* romanında köylüler

[268] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.15,16.
[269] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.37.
[270] Fakir Baykurt, a.g.e., s.30.
[271] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.261.
[272] Fakir Baykurt, a.g.e., s.230.

sıkıntıları çözmek niyetiyle salavat çekerler, Yasin suresini okurlar ve bereket getirmek için namaz kılırlar: "*Şeyh Şinnâvî'nın sesi yükseldi ve oturanlardan Peygambere salavat getirmelerini istedi… Ağızlardan Peygambere salavatların fısıltıları yankılandı… Orada bulunanlardan Yasin suresini okumalarını istedi… Sonra oturan adamlara döndü:*

Ey erkekler kalkın.. bir rekat namaz kılın.. Allah rızkınızı bereketlendirsin.."[273]

Hem *Yılanların Öcü* hem *Toprak* romanında köylü erkeklerin Cuma namazına önem vermeleri açık açık görülür. *Yılanların Öcü* romanındaki köylü erkekler toplanarak camiye giderler ve saf saf sıralanarak camiyi doldururlar:

"*Caminin içi doluyor… Beytullah Hoca, insanı ağlamaklı eden yanık sesiyle Kuran'dan parçalar okuyor, dinletiyor. Sıralar sallanıyor. Kapıya kadar doldurmuşlar içerisini… Kalabalık, rüzgârda buğday tarlaları gibi dalgalanıyor. Saf saf… Koyunlar gibi güzel güzel sokmuşlar birbirlerine… Saf saf…*"[274]

Toprak romanında da köylü erkekler, her gün namaz kılmasalar da çoğu Cuma namazına toplanıp giderler ve hocanın Cuma hutbesini dinlemeye kadar beklerler:

"*Cuma namazından sonra... Şeyh Şinnâvî, uzun boyu ve sadece her Cuma günü giydiği temiz cübbesiyle minbere çıktı, önünde yırtık, yıpranmış hasırların üzerinde köylüler oturdu: bazıları ayaklarını tırnaklarıyla kaşıyorlardı, bazılar ise başlarını uzatıp kulak vererek dinliyordu.*"[275]

Köylü erkekler, Cuma namazlarını yerine getirmeye çalışsalar da hepsinin her gün camiye gittiği anlamına da gelmez. İki yazar, her köyde bulunan caminin Cuma gününden hariç genelde boş olduğunu ve köylülerin sürekli camide namaz kılmadıklarını dile getirir. Namaz vakitlerinde camide bir saf bile bulunmadığından ve cemaatine katılanların az olduğundan şikâyet eden Beytullah Hoca şöyle söyler: "*Yok denecek kadar azdı cemaati… Vakti namazlarını iki üç kişiyle, bazen tek kişiyle kılar… Hakkımızı az verdiniz, camiye az geldiniz demeden… götürüp gidiyor bunca yıldır.*"[276] Şeyh Şinnâvî, babalarının camiye gitmemeleri ile köylü çocukları kötüler: " *Buradan gidin. Seccadeden uzak durun*

[273] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.85,86.
[274] Fakir Baykurt, a.g.e., s.232.
[275] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.100.
[276] Fakir Baykurt, a.g.e., s.28,29.

yoksa kirleteceksiniz… Ey aileleri Camiye yaklaşmayanlar…"[277] Bir gün Hoca bir köylü namaza gitmediği için onu azarlarken köylü diğerlerinin de camiye gitmediklerini söyleyerek şöyle cevap verir: "*Yani bu cami sadece benim için mi yapılmış? Benim yüzümü ne zaman görsen cami diyorsun, Allah Allah! Şeyh Yusuf ve amca Muhammed Ebû Suveylim de gitmiyorlar*."[278] Bu konuda iki romanın kahramanlarından Bayram ve 'Abdulhâdî arasında bir benzerlik görülür, ikisi Cuma namazı da dâhil genelde camiye gitmezler, Cuma namazına gidince erken çıkarlar. Iraca Ana, Bayram'ın Cuma namazına gitmesi için *"…ama kalk şöyle bir çık! Aptes al da bir camiye git. Hiç olmazsa bin yılın başında bir namazcık kıl!*"[279] diye söyler. Şeyh Şinnâvî de 'Abdulhâdî namaza gitmediği için onu kınar:

"*-Biliyorum ben seni yoldan saptın ve rükû etmiyorsun... Akşam namazı yaklaştı... Bizimle camiye gel…*

-Akşam namazı bekler efendim... Başımıza gelen musibetten çıkış yolu aramakla uğraşalım."[280]

"'*Abdulhâdî'yı ne zaman görse akşam namazını kılmadığı ve caminin evinin yanında olmasına rağmen cami ile bağlantısı tamamen kesildiği için ona kızar.*"[281]

Bayram ve 'Abdulhâdî Cuma namazına gitme kararı aldığında da hocanın söylediklerine dayanmadan erken camiden çıkarlar ve hutbenin bitmesine kadar bekleyemezler:

"*Başına balyozla vurulmuş gibiydi Bayram'ın. Başı dönüyor. Gönlü bulanıyor. Usulca kalkıp çıktı camiden. Doğru eve yollandı. Anası sordu: ' Niçin erken çıktın oğlum?'*"[282]

"'*Abdulhâdî dinlerken kıpırdandı. Sessizce camiden çekildi, Şeyh daha kızdı ve hiçbir şey söylemedi.. 'Abdulhâdî' kafası rahat değildi ve daha fazla namaz kılacak vakti yoktu. Şeyh, yatısı namazından sonra Muhammed Ebû Suveylim'in sekinde onu görünce*

---

[277] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.14.
[278] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.197.
[279] Fakir Baykurt, a.g.e., s.231.
[280] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.86.
[281] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.196.
[282] Fakir Baykurt, a.g.e., s.235.

vaazı bitirmeden camiden ayrıldığı için onu kötüler.. 'Abdulhâdî ona cevap vermedi ve onu razı etmeye çalışmadı."[283]

Bayram ve 'Abdulhâdî'nın sık sık camiye gidip namaz kılmaya önem vermemelerinin sebebi, dünyada basit köylüler zulme uğrarken zalimlerin iyi hayat yaşadıklarını görerek bu dünyada ilahî adaleti bulmamalarıdır. Bayram, sırf kaymakam için camiye giden Muhtar'ın kuzusunun hırsızı olmasına ve rakılar almasına rağmen başına bela gelmeden imamın hemen arkasında safta namaz kıldığına şaşırır. 'Abdulhâdî da Paşa'nın zekât vermemesine, kadınlarla beraber olmasına ve içki içmesine rağmen başına bela gelmemesine tam tersi toprağında bol bol su akmasına şaşırır:

"*Ön sıranın ortasında, imamın hemen ardında Muhtar Hüsnü! Cımbıldak Hüsnü, kaymakam için tedarik gördü. Ortaköy'den rakı aldırdı. Bizim ası kuzuyu çaldırdı. Sonunda oturdu, kendisi ziftlendi her şeyi, namussuz! Bre koca Allah, duymuyor musun, görmüyor musun bunları? Karataş milleti de yuttu baya!... Hey gidi yeri göğü yaratan Allah!... Serçe gözünün kadar da mı adaletin yok idi? Tarlaların iyisini, bahçelerin iyisini, avratların iyisini nasıl dağıttın, ne biçim dağıttın?*"[284]

"*Arazinin sahibi zekât vermiyor, namaz kılmıyor… Ancak arazisinde su akıyor, depolarında tohumlar birikiyor ve Allah'ın gazabı ona ulaşacak bir yol bilmiyor.. Bu adam Ramazan sabahında içki içiyor... Hoşlandığı kıza tecavüz ediyor ve bütün bunlardan sonra Allah'ın gazabından uzak kalıyor.. 'Abdulhâdî bütün bunları düşünüyordu ve Şeyh Şinnâvî'nın söylediklerinden hayrete düşüyordu.*"[285]

Beytullah Hoca ve Şeyh Şinnâvî; caminin imamı, köyün tek hocası ve iki romandaki din adamıdır. İkisi, dini köylülere öğrettirir: Beytullah Hoca Haceli'nin "*Çok eskilerin hocasıydı. Kırk yılı geçmiş belki elliyle devrilmişti, şu köyün camisine emek veriyor*"[286] Şeyh Şinnâvî de mektepte köylülere din derslerini verir: "*Köyde mektepte okurken Şeyh Şinnâvî efendimizin sopası ile dayak yemeyen neredeyse hiç bir adam yoktur.*"[287] Beytullah Hoca ve Şeyh Şinnâvî eskiden savaşlara katılmıştır. Beytullah Hoca, Deli Mehmet ile Türkiye'de Cumhuriyet ilan edilmeden önce Birinci Dünya Savaşı

283'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.102.
[284] Fakir Baykurt, a.g.e., s.233.
[285] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.104.
[286] Fakir Baykurt, a.g.e., s.28.
[287] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.13.

sırasında İngilizlere karşı Yemen ve Kanal cephesinde savaşmış, Irak cephesinde Kût'ül-Amâre Kuşatmasına katılmıştır: "*Ta Yemen'de savaşmış, Kanal Çarpışması'nda, Kutulamare de bulunmuştu. Tutsak olmuştu. Yoksulluklar ve yoksunluklar içinde geçti yılları*"[288] Şeyh Şinnâvî de Mısır'da Cumhuriyet ilan edilmeden önce İngilizlere karşı yapılan 1919 Mısır Devrimi'ne köylü erkekler ile katılmıştır: " *1919 Devrimi'ndeki eski günlerini anlatmaya başladı… Ah dostum, o zamanlar tüfekleri olan İngilizlere kendimiz saldırıyorduk.. Kimseden umudumuz kimseden korkumuz yoktu...!*"[289]

Din adamının bütün akıllara hitap edebilmek için farklı üslûbunun olması gerekir, insanların dikkatini çekebilmek için güncel örnekler vererek insanları ilgilendirecek konuları anlatması gerekir. Ama hem Beytullah Hoca'nın hem Şeyh Şinnâvî'nin her zaman değişmeyen konuşmaları ve sıradan sohbetleri vardır. Beytullah Hoca yeni bir şey konuşmadan her Cuma günü aynı hutbeyi tekrarlar ki kimse ona kulak vermez. Beytullah Hoca'nın hutbesinden sıkılan Bayram'ın uykusu gelir ve hutbenin sonunu getiremeyeceğini iyi bilir:

" *Beytullah Hoca, hutbeye çıkıyor bu kez… " Ey Cemaati Müslimin! Ey İhvanı Din!..." diye söze başlıyor. "Hutbemiz tevekküle dairdir!" Kaç kez dinledi Bayram! Söyler, söyler, bunu söyler. Okur okur, bunu okur. Başka şey bilmez mi yoksa? Yoksa hep bunu okuması için hökümetten özel emir mi var… Bayram'ın üstüne ölü toprağı serpilmiş gibi. Gittikçe ağırlaşan bir uyku, gelip gözkapaklarına oturuyor. Ben öcümü bu dünyada almak isterim! Bu gün! Burda!* "[290]

Aynı şekilde de Şeyh Şinnâvî her Cuma gününde aynı eski sarı kitabından hutbe okur ve aynı şeyleri tekrarlar: "*Cuma namazının ardından Şeyh Şinnâvî, her cuma hutbesini okuduğu eski sarı kitabını yerden eline aldı sonra cebine koydu... Şeyh Şinnâvî şöyle başladı: Allah gökten su indirir ve onunla yeryüzünü ölümünden sonra canlandırır...*"[291] Vaaza örnek vermek istediği zaman eski hikâyeleri anlatır ya da doğru zamanı seçmeden vaaz vermeye başlar. Örneğin köylüler suya düşen köydeki tek mandayı kurtulmaya çalışırken Şeyh Şinnâvî onlara yardım etmek yerine Hz. Musa'nın

288 Fakir Baykurt, a.g.e., s.28.
289 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.286.
290 Fakir Baykurt, a.g.e., s.234,235.
291 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.100.

ineğinin hikâyesinden vaaz vermeye başlar. Bu nedenle bir köylü "*Buradan defol artık Şeyh be, Defol! Şimdi Ne Fatiha suresi ne Musa'nın ineği!*"[292] diye ona kızar.

İki din adamının diğer ortak özellikleri haksızlığa karşı sessiz kalmalarıdır. Beytullah Hoca, Haceli'nin Bayram'ın evinin önünde ev yapmasına hakkı olmadığını bilmesine rağmen " *Deli Haceli'nin ardında Koca Dumlu gibi Muhtar Hüsnü… Ardında Muhtar*"[293] düşünerek ondan korkar ve Haceli'nin ev yapmasını onaylar. Aynı şekilde de Şeyh Şinnâvî, Ağa'nın istediği üzere Paşa'nın yazdığı dilekçeye köylülerin imzalarını toplamak için hemen harekete geçer ve Paşa'nın istediği yol köylülerin arazilerini çorak bir hale getireceğini bilmesine rağmen Paşa'nın tarafını tutar ve haksızlığa karşı çıkmaz. Üstelik din olaylarını kendi istediği şekilde yorumlar. Örneğin Şeyh Şinnâvî'ye göre Ağa'nın köylülere yaptığı haksızlıktan değil, köylülerin günahlarından dolayı sulama süresi azalmıştır. Yazarlar, otoriteye boynunu eğen din adamlarının yolsuzluğunu ortaya koyup Beytullah Hoca ve Şeyh Şinnâvî'nin şahsında din adamlarını eleştirirler. Ama 'Abdurrahmân Eş- Şarkâvî'nin din adamını çok daha sert bir şekilde eleştirdiği söylenebilir. Beytullah Hoca ne kadar Muhtar'a karşı çıkmazsa da ezilen ve bu dünyadan hakkını alamayan talihsiz bir hoca sayılır: " *Hakkımızı az verdiniz, camiye az geldiniz demeden, köylüye kafa tutmadan, Muhtar'ın, Kurul Üyelerinin arkasından atmadan götürüp gidiyor bunca yıldır.*"[294] Muhtar'a itiraz edebilecek gücü olmadığı için karşısına çıkamaz ve haksızlığa karşı boynunu eğmeye devam eder. "*Büyük göbekli, mevlitleri ve yemekleri seven*"[295] Şeyh Şinnâvî ise menfaati için haksızlığın tarafını tutmayı kendisi seçer, Paşa ve Ağa'nın emirlerini yerine getirir. Üstelik ona karşı çıkan köylülere ve yaptıklarını kötüleyenlere "*dinsiz, pis…*"[296] "*Allah seni lanet etsin*"[297] " *Ah pisler, domuzlar…*"[298] gibi sözlerle küfreder; onları kafir ilan edip lanetler. Zeynube'den aldığı para gibi dua etmek ve mevlit yapmak için rüşvet alır ve parası olanlara yaklaşır. Bu nedenle *Toprak* romanındaki din adamı tipinin daha olumsuz çizildiği ve daha ağır bir eleştiri ile esere yerleştirildiği söylenebilir.

---

292 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.210.
[293] Fakir Baykurt, a.g.e., s.32.
[294] Fakir Baykurt, a.g.e., s.29.
[295] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.13.
[296] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.95.
[297] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.255.
[298] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.15.

5.8. Köylü Kadınlar

İki romanda kırsallarda kadınların yaptıkları işler ortaya koyulur ve kadınların üstelendiği işler hemen hemen aynıdır. *Toprak* romanında kadınlar ev için her sabah nehirden su getirir, değirmen taşlarını kullanarak tohumları ezer ve yemek hazırlar, temizlik yapar, hayvanlara bakar, ev işlerinde sorumlu olmalarının yanında erkelere de tarla işlerinde yardım ederler:

"*...kızlar bölük bölük boş kavanozlarla nehre gitmeye başladı... Nehirden dönüyorlardı ve su dolu kavanozlar başlarının üstünde devrilmişti...*" [299]

"*Kızı Vasîfe, evin ortasında değirmen taşının önünde oturuyordu ve onu mısır tohumlarının üzerinde çeviriyordu. Ayağa kalktı, değirmen taşını başının üzerine kaldırdı ve salona götürdü.*"[300]

"*Merdivenlerden indiğinde annesinin horozu kesip yemek yaptığını gördü…*"[301]

"*Hayvanların arkasında yürüyor ve hayvanların bıraktıkları dışkıları toplayarak güneşte kurutulan ve fırınları yakmak için kullanılan büyük tezekler yapıyordu…*"[302]

Yılanların Öcü romanındaki kadınlar da fırında ekmeler pişirir, yemek yapar, çocuklara bakar, tarla işlerinde kocalarına yardım eder, çamaşırları yıkarlar:

"*Anası Irazca, iki küçük torunuyla evde kaldı. Evin de ona göre işleri var.*"[303]

"*Haççça, gübreyi çapayla çekiyor, karıştırıyor, hıyar tohumunu eliyle bırakıyordu.*"[304]

"*Irazca, ekmek etmek için ateşi hayattaki ocağa yaktı bu sabah. Unu dışarda eledi. Hamuru dışarda yoğurdu… Irazca zor şer aşağı inebildi. Eşeği, düveyi çıkardı ahırdan. Hergeleye sürdü… Elini durulayıp yeniden oturdu hamurun başına.*"[305]

---

[299] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.25.
[300] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.82.
[301] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.162.
[302] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.183.
[303] Fakir Baykurt, a.g.e., s.11.
[304] Fakir Baykurt, a.g.e., s.22.
[305] Fakir Baykurt, a.g.e., s.99.

"*Irazca avludaydı. Elinde bir tarak, bitli buzağıyı güneşe çıkarmış, tarıyor, bitini kenesini kırıyor. Köşede bir kazan tütüyor. Haçça, çamaşır teknesinin başında.*"[306]

Romanlarda bulunan ortak unsurlardan bir diğeri kırsal kesimde yaşayan kadına yönelik olumsuz bakıştır. İki romanda kadının kimliğini kaybedip erkeğin egemeninin altında yaşadığı, erkek tarafından şiddete maruz bırakıldığı, Irazca ve Vasîfe dışında kalan kadınların erkeğe ait bir mal olarak kabul edildiği görülmektedir. Kadınların işlerine bakıldığında erkeklerin hizmetlerinde bulunur ve ev işlerini yaparak sınırlı bir hayat yaşarlar. Üstelik erkekler onları küçümseyerek kısıtlı bir hayat yaşatırlar. Bunlar iki romanda farklı sahnelerde görülür. *Toprak* romanında erkekler, Hadrâ'yı küçümseyerek onunla birlikte olmak için bir tane mısır ya da bir tane salatalık ile onu kandırır, kendi eşlerine siyah kıyafetleri giydirerek renkli kıyafetleri giymelerine izin vermezler. Kadınlar, kocalarının sözlerinden çıkamadıkları gibi evlendikten sonra kolayca evden de dışarı çıkamazlar. Erkek bir kadınla evlendikten sonra onu eve hapsederek evden bir tabutun üzerinde mezarına taşınmak dışında çıkamadığı için gurur duyar. Örneğin *Toprak* romanındaki Ağa bir kızla evlendikten sonra ona bir eşya gibi davranır ve ev dışına çıkmasına izin vermez, pencereden bile baktırmaz, sadece evde çalışan hizmetçileri onu görür. Şeyh Yusuf da kadınlardan utanacak bir şeymiş gibi eşi ve kızlarının yüzlerini kapattırarak insanların onları göremediği zamanda dışarıya çıkarttırır. Şeyh Yusuf da kızını yük gibi bir şey gördüğü için onu evlendirmek ister, Şeyh Yusuf Muhammed Efendi'yi sevmemesine rağmen bir an evvel kızını onunla evlendirerek evlâdından kurtulmak ister: "*Şeyh Yusuf'un evinin kadınları köy kadınları gibi yola çıkmıyor, geceleri yüzlerini örterek dışarı çıkıyorlar.*"[307] "*…Muhammed Efendi'nin solgun, cılız o kızına koca olmasını hayal ettiğini biliyorlardı*"[308] Bir erkeğin bir konuşması beğenilmez ise kadınlara benzetilerek alay ederler ve kadını eğlenilecek bir unsur olarak kullanırlar: "*…kadınlara benzeterek Kahire aksanıyla dalga geçiyor"*[309] *"kadınların konuşmaları gibi bu ne biçim bir konuşma.*"[310] *Yılanların Öcü* romanında ise eril egemenlik ve erkeğin kadınları küçümsemesi daha çok belli bir şekilde birkaç sahnede görünür. Haceli Fatma'ya genelde bağırır, küçümseyerek ona sürekli küfreder:

---

[306] Fakir Baykurt, a.g.e., s.158.
[307] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.166.
[308] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.165.
[309] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.371.
[310] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.373.

"*Uyudun mu kahpe soyu?*"[311] "*...geçmişi boklu! Köpek eniği gibi!*"[312] Kadın erkeğin sözünü dinlemezse şiddete maruz kalır, Haceli Fatma'yı sözünü dinlemediği takdirde şiddet göstereceğini söylerek tehdit eder: "*Yoksam itaat etmiyor musun? Etmiyorsan haber ver! Haber ver de, bir dakikanın içinde görüvereyim hesabını!...Fatma kağnıya binip sürdü. Köy içinden aşağı, yıkılmış gibi çekilip gidiyor. Öyle bir ağlamak istiyor, bağıra bağıra...*"[313] Fatma, gördüğü aşağılayıcı davranışlardan dolayı özgüvenini kaybeder, kendini değersiz bir varlık olarak görmeye başlar; Haceli'den kurtulmak için Bayram'a ikinci eş olmayı, hatta Bayram'ın karısına hizmet etmeyi düşünür: "*Bayram da bir istese onu! Haççа da istese, olur. O ister Haççа'yı. Kulu kölesi olur*"[314] Erkeklerin egemenliğini ve kadınların aşağılanmış yaşamını gösteren cümleler de Muhtar'ın ağzından çıkar. Kaymakam geleceği için her evin önü temiz olsun diye Muhtar, kadınları adeta hayvan yerine koyar; erkeklere karılarının kafalarına vurarak yolu temizletmelerini söyler: "*Kaymakam Bey'imiz titizdir. Köyün pisliği nazarı dikkatine çarparsa fena olur. Karıların kafalarına furun, süpürsünler.*"[315] Muhtar da eril egemene işaret ederek erkekten üstün bir şeyin olmadığını sahih olmayan bir hadis ile gösterir: "*Peygamber Efendimiz ne demiş; daha geçen Cuma günü Beytullah Hoca söyledi. 'Erkeğin menisi kadar bereketli bir nesne dünyada mevcut değildir!'*"[316] Muhtar, yine kadını aşağılayarak erkeklerin konuşmalarına katılmaya layık olmadığını ve erkek işlerine karışmaması gerektiğini söyler: "*Dururken dişeyli halinde anayın çıkması doğru mu?... Sen bundan utanmaz mısın?... Bu eksik iştir! Kadın kısmı ne karışır erkeğin işine? Bak, sonra karakola yollarım ikinizi de!*"[317] Itazca Ana, eskiden kimsenin kadınların söylediklerini dinlemediğinden şikâyet eder: "*Ta azelinden kimse dinlemezdi karı sözünü. Karı kısmının köleden kalır yanı mı var?*"[318] Irazca Ana, dul kadına yönelik olumsuz bakışı da gösterir: "*Dul olunca insandan aşağısın; dul! Belin çukur; dul! Gören binmek istiyor; dul!*"[319] İki romanda kadınlar hakkında olumsuz bakış açıları bulunmasının yanında kadınların dayağa ve şiddete maruz kalması birkaç sahnede görülür. *Yılanların Öcü* romanında

[311] Fakir Baykurt, a.g.e., s.129.
[312] Fakir Baykurt, a.g.e., s.107.
[313] Fakir Baykurt, a.g.e., s.107.
[314] Fakir Baykurt, a.g.e., s.108.
[315] Fakir Baykurt, a.g.e., s.89.
[316] Fakir Baykurt, a.g.e., s.202.
[317] Fakir Baykurt, a.g.e., s.91.
[318] Fakir Baykurt, a.g.e., s.58.
[319] Fakir Baykurt, a.g.e., s.58.

Haceli, Haççа'yı döver, ona tekmeler ve tokatlar atar, çocuğunun düşmesine neden olur; *Toprak* romanında Ağa ve köy korucuları kadınları şiddetle sopalarla döver, Başçavuş Vasîfe'nin karnına tekme atar, 'Alvânî Hadrâ'nın karnına yumruk atar.

İki romanın başından itibaren ortaya çıkan ve olayların başından sonuna kadar önemli rolleri oynayan Irazca ve Vasîfe; iki romanda en öne çıkan, en dikkat çeken ve kadınlar hakkında olumsuz bakışlar yaygınken kadını olumlu temsil eden kadın kahramanlardır. İkisi diğer köylü kadınlardan farklıdır, erkekler gibi mücadele ederek haklarını almaya çalışırlar, kimseden korkmadan boyunlarını eğmeden yüksek sesle haksızlığa karşı çıkar. Irazca ve Vasîfe isyancı, mücadeleci kadın örneğini gösterirler ve köylerde insanlarla meydan okuyan tek kadınlardır: "*Dulu, dul karıyı göstereceğim onlara!...*"[320] "*O Kurul'da üye ise, ben de Karataş'ta Irazca'yım!*"[321] "*Bu köyde bana karşı çıkabilecek biri var mı? Ben kızım, aynı zamanda erkek gibi mert bir kadınım…*"[322] Haceli ev temelini açmaya kalkınca Irazca tek başına onu engellemeye kalkar, akşamleyin açılan temellerini doldurur ve kerpiçlerini kırar, Bayram dövülünce de teslim olmaz. Erkekler Muhtar'ın söylediklerine "hayhay" derken o Muhtar'a meydan okuyarak kaymakama köyün gerçeklerini anlatamaya gider, olayların sonuna kadar mücadele eden Irazca Muhtar'ın yaptığı tekliflere aldanmadan Bayram mahkemeye gitmekte ısrarlı olur. Vasîfe, Irazca Ana'nın aksine genç bir kız olmasına rağmen aynı kişiliği taşır. Kim ona bir laf söylerse hemen onu susturur, ona yaklaşmaya çalışan 'Alvânî'nın kafasında bir karpuz kırdıktan sonra hiçbir erkek ona yaklaşmaya cesaret edemez. Babası hapse atıldığında Ağa'nın evine kadar gider, hayvan dışkısını yüzüne fırlatır, babasının toprağının üzerinde yol açmaya geldiklerinde Başçavuşu üzerine atlanıp onu dövmeye çalışır. Bütün köylü kadınların aykırı tek başına akşamdan sonra yollarda yürür. Vasîfe ve Irazca hayatlarına bakılınca kimseden korkmadan mücadeleci ve güçlü bir kişiliğe sahip olmalarının nedenleri anlaşılır. Irazca Ana küçük yaşından beri özellikle kocası Kara Şali savaşa gittiğinden itibaren çok zor günleri yaşamış ve hiç güzel bir gün bile görmemiş, savaş günlerinden geldiği için çileler çekmiş ve genç yaşta dul kalmştır. Genç bir dul olarak tek başına zor günler ile savaşmıştır. Bu nedenle ölümden bile korkmayan yaşlı bir kadın haline gelir:

---

[320] Fakir Baykurt, a.g.e., s.59.
[321] Fakir Baykurt, a.g.e., s.54.
[322] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.51.

“ *Yetmedi, bitmedi yıllar yılı çektiğim çile! Yarısı yanık odun kökü gibi ayak altında sürünüyorum! Doğdum, gün yok! Büyüdüğüm, gün yok! Bekledim… Kara Şali'nin üç kardeşi vardı; onlar da savaşlarda kaldı, dönmediler. Babam dönmedi. Ağam dönmedi… Bizim de ağarmıştı saçımız! Ne kötü günlerdi… O acılı, ağılı günlerden geldik… Bizim avcı ölüp gitti erkenden, kaldık ardına; dul!... Sabah oduna gittim, öğleyin çifte; dul! Ne uzundu dinsiz, Allah'sız geceler! Teptiler kapımı. Bayram ufak. Kimselere açamadım… Dul olunca insandan aşağısın... Belin çukur; dul! Gören binmek istiyor… Bu gün ölsem de gam değil! Bayram büyüdü, işini aldı önüne. Hatta bir yükten kurtulur, ölürsem. Ne yapacağım daha fazla yaşayıp; dul? Yarısı yanık odun kökü gibi, ayaklar altında…*”[323]

Vasîfe ise çocukluğuna bakıldığında doğuştan gelen bir cesareti vardır, korkusuzca meydan okur, renkli celebiyye giyer, erkek çocuklar ile oynar, küçük yaşından daha büyük yaşında gibi davranır. Köy koruyucuların başının kızı ve köyün en güzel, çekici kızı olması ve ilçede beş sene yaşaması cesaretini daha da artırır. Yazar onun çocukluğunu “*Vasîfe en büyüğümüzdü ve bizim bilmediğimiz birçok şey biliyordu... Vasîfe bize eşyaların sırlarını açıklamaya, bizi şaşırtmaya alışkındı. Biz oynarken bize bağıran adamlara akıcı bir şekilde cevap vermeye alıştı.. Gerekirse onlara küfür ediyordu.*”[324] şeklinde anlatır. Vasîfe kendisini şöyle açıklar: “*Kızarak bütün köyde kimseden korkmadığını ve kimse onu umursamadığın söyledi. Beş yıl boyunca ablasıyla ilçede yaşadı, orada birçok şey öğrendi.*”[325] “*... Kimse bana karışamaz, ben köy korucularının başının kızıyım!*”[326]

Fatma ve Hadrâ arasında da bir benzerlik vardır. Fatma ve Hadrâ ile köyün kültürüne aykırı olan evlilik dışı olan ilişkiler gösterilir. Fatma ve Hadrâ'nın böyle bir yola düşmelerinin nedenleri vardır. Toprağı ve varlığı olmayan Hadrâ geçimini sağlamak için kendini erkeklere satmaya mecbur kalırken Fatma ise sevmediği kocasının ona hep hakaret edip küçümsemesi nedeniyle eskiden sevdiği evli Bayram ile birlikte olur. İki yazar, kırsal toplumların ne kadar namus meselesine ve ahlak kurallarına önem veriyor olsalar da bu toplumlarda evlilik dışı ilişkilerin bulunduğunu da gösterirler. Fakir

[323] Fakir Baykurt, a.g.e., s.58,59.
[324] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.8,9.
[325] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.51.
[326] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.10.

Baykurt, o sahneler hakkında şöyle söyler: "*Görülüyor ki, yapılmak istenen, "açık" sahneler çizerek okuyucunun cinsel duygularını gıdıklamak değil; Türkiye gerçeğinin bir kestine ışık tutmak, bu gerçeğin içindeki insanları ak ve kara yanlarıyla tanıtmak…*"[327]

Yılanların Öcü romanındaki Fatma, Haçça ve *Toprak* romanındaki Vasîfe ve Hadrâ vasıtasıyla kadınların vücudunun tanımları birkaç sahnelerde verilir:

"*Parlak göğüslü, dolgun sağlam vücutlu ve sağlam memeli...*"[328]

"*Beli ve kalçasının hatları belirgindi, hatları belli bir vücuda sahipti.*"[329]

" Saçları boynuna, göğsüne dökülmüş. Dolgunca sarkmış göğsünün biri iç gömleğinin altından. Karaca benizli, yuvarlak yüzlü, dolgunca dudaklıydı Fatma."[330]

"*Haça gelin ceylan gibiydi! Selvi dal gibiydi… Kalçalıydı… Gözeldi… Temiz… Avrat lazım kalçalı, oğlan doğursun pençeli… Haçça gelin kahraman. Gözel. Temiz.!...*" [331]

Sevgi teması kadınlara bağlı olduğu için *Yılanların Öcü* romanındaki Fatma ve *Toprak* romanındaki Vasîfe vasıtasıyla işlendiği görülür. Fatma ve Vasîfe iki romandaki en güzel ve çekici kadındır. Fatma, seven ve âşık rolü oynarken Vasîfe ise sevilen ve maşuk rolü oynar. Fatma'nın Bayram'a karşı duyguları varken Vasîfe Muhammed Efendi ve 'Abdulhâdîy tarafından sevilir. Bayram, Fatma'yla birlikte olmayı sevse de Haçça'dan vazgeçip onunla evlenmeye istekli değildir. Vasîfe ise eğitimli ve temiz Muhammed Efendi ile cesur ve güçlü 'Abdulhâdîy arasında hep kararsız kalır. Her iki romanın sonunda da bu ilişkilerin akıbeti belirsiz bırakılır.

5.9.Sağlık ve Eğitim Hizmetleri

Romanlardaki olaylar takip edilerek köylerde bulunan sağlık ve eğitim hizmetlerindeki eksiklikler tespit edilebilir. İki romanın yazıldığı dönemlerde Mısır'da ve Türkiye'deki köylerin bazılarına sağlık hizmetlerinin henüz ulaşmadığı görülür. *Yılanların Öcü* ve *Toprak* romanındaki köylerde hekim ve hastaneler bulunmaz, iki

---

[327] Fakir Baykurt, a.g.e., s.3.
[328] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.26.
[329] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.9.
[330] Fakir Baykurt, a.g.e., s.17.
[331] Fakir Baykurt, a.g.e., s.206.

romanda ebelerin sağlık hizmetlerini üstlenerek hekim işlerini yaptıkları görülür. *Toprak* romanında ebe, Vasîfe'nin ablasının düğününden sonra kanamayı durdurmak için gelinin odasında bulunur. *Yılanların Öcü* romanında da ebe Haççа'nın bebeğini düşürdüğünde kanamasını durdurmaya gelir:

"*Diğer gelinler gibi ablası ebe ile birlikte odaya geçti…*"[332]

"*Havalice, köyün "ebe"siydi yoklukta… Eli işe yatkındı. Bu işleri bilir.*"[333]

"*Havalice, elini kolunu yıkadıktan sonra, "Benim işim bu kadar Irazca kardeşim.!" dedi. "Bundan ötesini Ulu Tanrı'ya havale ettim. Gelinimizin cesurluğuna diyecek yok! İnşallah kurtarır kendini!.." kalktı.*"[334]

Yılanların Öcü romanında sağlık hizmetlerinin eksikliğini gösteren diğer olay da ebe Haççа'nın kanamasını durduramadığında başka bir köyden sağlık memuru olan iğneci Şakir Efendi'nin çağrılmasıdır. Köyde hiç sağlık memurunun bulunmaması bir yana ölmek üzere olan Haççа'nın kanamasını durdurmak için bir hekim değil sadece sağlık memuru gelir: "*Doğru Ortaköy'e! Sağlıkçı Şakir Efendi'ye selam söyle. İki eli kandaysa yetişsin! İlaç çantasını doldursun! Durumları anlat gözelce! Çocuk telef ettiğini söyle! Kanının durmadığını söyle! Beline taşla furulduğunu söyle! Kaç çeşit ilacı, iğnesi varsa alsın!*"[335] *Toprak* romanında sağlık hizmetlerinin eksikliğinden dolayı halk, yaraları için çözüm bulmaya çalışır. Köylüler kanamayı durdurmak ve yaralarını kapatmak için kahveleri kullanırlar: "*Kafasındaki yaralardan gelen kan donmaya başlamıştı, bu yüzden Hadrâ kızlardan biraz su ve kahve getirmelerini istedi ve Diyâb'a kafasındaki yarayı kahveyle sarmadığı ve yarayı güneşe açık bıraktığı için ona küfretmeye başladı... Hadrâ kalın, sert parmaklarına biraz kahve aldı ve Diyâb'ın yarasına sokmaya başladı.*"[336] *Toprak* romanında geçen tek hekim olan göz hekimi ilçede bulunur ve yol ücretlerinden dolayı sadece paraları olan köylüler ona gidebilirler.

Eğitim meselesine bakıldığında da eğitimin iki köyde de eksik kaldığı söylenebilir. *Toprak* romanında Kahire'deki El Ezher'de eğitimini tamamlayanlar, sadece köyün öğretmeni Muhammed Efendi, dayısı okul memuru Şeyh Hassûne ve Şeyh

---

[332] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.11.
[333] Fakir Baykurt, a.g.e., s.173,174.
[334] Fakir Baykurt, a.g.e., s.204.
[335] Fakir Baykurt, a.g.e., s.208.
[336] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.227.

Şinnâvî'dır. Onlardan hariç hiçkimse eğitimini tamamlayamamıştır hatta hiç eğitim görmeyenler de vardır. Bunun sebebi köyde eğitim tamamlamak için imkânın olmamasıdır. İlçeye ya da Kahire'ye gitmek gerektiği için sadece zengin köylüler eğitimini tamamlayabilir. Bu nedenle Muhammed Efendi gibi El Ezher'de eğitimini tamamlamayan Şeyh Yusuf hep Muhammed Efendi'yi kıskanır. Yazarı temsil eden çocuk, Kahire'de ağabeyi ile eğitimini alır ve köy çocuklarının arasında tek o eğitim görebildiği için tatillerde köye geri gelince tüm çocuklar etrafında toplanarak İngilizce konuşmasını ve Kahire'de olup biteni anlatmasını isterler:

"*İlkokulu bitirdikten sonra o yaz köyüme döndüğümde... çocuklar her yaz yaptıkları gibi bana Kahire'yi ve Kahire'de olup biteni soruyorlardı ancak bu sefer sormadılar. Her zaman yaptıklarının aksine hiçbiri onların önünde İngilizce konuşmamı ya da içinde ne yazıldığını görebilmeleri için onlara bir kitap açmamı istemediler*."[337]

Köylülerin çoğu eğitim görmedikleri için öğretmen Muhammed Efendi, Mustafa Lutfi el- Menfelûtî'nın üslubunu takip ederek orijinal Arapça ile yazdığı dilekçeyi okurken köylüler onu anlayamazlar: "*Köylülerin hepsi, onu duyunca anlamayarak renk attılar...'Abdulhâdîy bile... Bu el-Menfelûtî'nın kim olduğunu ve onun üslubunun ne olduğunu fısıldaştılar... Şeyh Şinnâvî anlamayanlardan sessiz olmalarını istedi ve Muhammed Efendi dilekçenin tamamını okumayı bitirene kadar sessiz kaldılar*."[338]

Yılanların Öcü romanında da köy hayatının zorluğundan dolayı köylüler eğitim görmekten daha çok tarlalarda çalışarak geçimlerini sağlamaya önem verirler. Kara Bayram, en büyük çocuğunu işe yaracak bir yaşa geldiğinde tarlaya götürür. Hayvanları gütmeyi, ekim biçim işlerini ve yılanları öldürmeyi ona öğretir. Kara Bayram ve Haçça, çocuğu Ahmet'i okula göndermek isterler ancak diğer köylüler gibi yoksulluktan dolayı onu okula gönderemezler, Bayram ve Haçça paraları olunca çocuğunu okula göndermeyi planlarlar. *Toprak* romanında olduğu gibi eğitim görmek, sadece köyden göç eden zenginlerin fırsatı olur. Zengin Necip Bey, köyü köylülere sattıktan sonra İstanbul'a göç edince oğlunu Avrupa okullarında okutarak onun bakan olmasını ister. Ama Bayram ailesi gibi yoksul aileler, o eğitim hizmetlerine ulaşamazlar:

---

[337] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s. 7.
[338] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.96,97.

"*Necip Bey, çiftliği biz ortakçılarına satınca bankadan beş yüz bin lirayı almış. Gitmiş doğru İstanbul'un Boğaziçi'ne… Hani bir sıracalı oğlu vardı, onu Avrupa'nın okulunda okutuyor. Parmak kadar bir şeydi biz delikanlıyken. Kurbağadan korkardı… Diyormuş ki Necip Bey, 'Ben oğlumu bakan yapacağım Ankara'ya! Hemi de bütün bakanların başı yapacağım! Herkes onun sözünü dinleyecek! Oğlum radyoda bütün millete nutuk okuyacak!' diyormuş. O kurbağadan korkan oğlunu diyor, anlıyor musun? Neyle olur bunlar? Parayla. Paran olmayınca elin oğlu sana radyoda nutuk okutur mu? Ama paran olunca okutur.*"[339]

Şehirlerde eğitim hizmetleri varken köylerde eğitim hizmetlerindeki eksikliklerden dolayı köylülerin eğitim görmek için şehirlere gitmek zorunda kaldıkları, okul okumanın ve makam mevki sahibi olmanın daha çok zenginlerin fırsatı olduğu iki romanda da görülür.

5.10. Köylülerin Kente Göçü

İki roman şehirlerdeki eğitim, sağlık ve iş imkânlarının köylerden daha fazla olduğunu, köylülerin daha iyi bir yaşam elde etmek için köylerden şehirlere ve ilçelere kaçtıklarını gösterir. *Toprak* romanında Muhammad Ebû Suveylim, en büyük kızını daha iyi bir hayat yaşaması için ilçede yaşayan bir adamla evlendirir. Ayrıca diğer kızı Vasîfe'yi köyde yaşayan herhangi bir erkekle evlendirmek istemez ve ilçede yaşayan bir damat ister. Bu nedenle Muhammad Ebû Suveylim, köyde yaşayan öğretmen Muhammed Efendi'yi ve kızıyla evlenmekte ısrarlı 'Abdulhâdîy'ı reddeder. Hadrâ'nın ablası Zeynube, köyden göç edip Kahire'de çalışarak zengin olur. Hadrâ ise ablasının aksine köyden çıkmadığı için yoksul kalır ve yaşamakta zorlanır. 'Abdulhâdîy iki kız arasında karşılaştırma yaparak köyde ve kentte yaşayan insanların arasındaki farkı ortaya koyar:

"*Altınlara ve mücevherlere sahip olduğu, müftülerin ve caminin masraflarını karşıladığı sürece elbette cennette sarayı olacaktır bahçesi de! Eğer Hadrâ da Kahire'ye gidip ablası gibi Mısır erkekleriyle çalışarak zengin olsaydı, iyi ve tövbe eden*

[339] Fakir Baykurt, a.g.e., s.39.

kadınlardan biri olaraktı! Daha da ne olabilirdi bilmiyorum. Ancak köyümüzde kaldığı için pis olmuş!"[340]

'Abdulhâdîy de, ağabeyi gibi Kahire'ye gidip bir işte çalışarak para kazanabilir ve evlenip daha rahat bir hayat yaşayabilir ama 'Abdulhâdîy sahip olduğu toprağa bağlı olduğu için köyü bırakıp Kahire'ye gidemez ve köy yaşamının zorluğunu seçer: "*Kahire'de memur olarak çalışan ağabeyi ona diğer dönümü bıraksaydı keşke! Ama olsun.. Ağabeyi, yengesi ve yeğenleri dönüm kirasıyla mutlu olsunlar.*"[341] Yazar, iş bulmak amacıyla kentlere giden köylülerin kentlerde başarısızlığa uğrayarak daha berbat bir hal ile köylere geri döndüklerini ele alır:

"*Köyümü çok iyi tanıyorum. Özellikle yirmi yıl önce köyümün bazı kız ve erkek çocuklarını iş aramak için şehre gönderdiği o yıkıcı yıllarda onu iyice tanıdım, sonra o köylüler gittikleri halden daha zayıf, daha sarı bir halde köye geri dönüyorlardı. Diğerleri uzun bir süre şehirde yaşadılar ve sonra geri döndüler; hepsi yiyecek bulmak için tarlaların çamurunu kazıyordu.*"[342]

Yılanların Öcü romanında Fakir Baykurt, Necip Bey vasıtasıyla köylülerin kente göç etmesini gösterir. Necip Bey, daha iyi bir yaşam sürdürmek için toprakları çiftçilere satarak paralarını bankadan alıp köyden İstanbul'a kaçar. Şehirde o kadar zengin olur ki az kalsın bütün İstanbul'u alacaktır. Necip Bey, kente gitmesiyle çok rahat bir hayat elde eder ve belki köyde kalsaydı o şuanki varlığına sahip olamazdı:

"*Necip Bey, çiftliği biz ortakçılarına satınca bankadan beş yüz bin lirayı almış. Gitmiş doğru İstanbul'un Boğaziçi'ne. Bir büyük ev yaptırmış. Yedi kat. Bir de büyük bahçe almış. Evin her katında kiracı olarak dört hane eyleşirmiş. Kıyametin parası aydan aya. Diyorlar ki, 'Çiftliği sattı, parayı çoğalttı, gitti İstanbul'a, bir büyük ev aldı.' Büyük evden, aydan aya aldığı parayı da çoğalttı mı bir büyük otel yaptıracakmış. Büyük otel günden güne kıyametin parasını getirecekmiş. O zaman, hem evin, hem otelin gelirini birleştirdi mi, İstanbul'u satın alacakmış. Böyle diyorlar. Tomafilleri varmış. On tane kamyonu… 'Oteli yaptırdıktan sonra bir de tren alacağım şan için!' diyormuş…*

[340] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.255.
[341] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.64.
[342] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e., s.6.

Yorulmadan. Şimdi işini yürüttü bak. Neyle yürüttü? Parayla? Hani bir sıracalı oğlu vardı, onu Avrupa'nın okulunda okutuyor."[343]

5.11. Gerçekçilik ve Dil Üslubu

Gerçekçi toplumcu Fakir Baykurt ve 'Abdurrahman eş-Şarkavi'nin benimsedikleri gerçekçilik izleri iki romanda açık açık görülür. Fakir Baykurt'un Karataş köyünü ve eş-Şarkavi'nin kendi köyünü seçmeleri, olayların içinde anlattıkları tarihî olaylar vasıtasıyla iki romandaki zaman ve mekânın gerçekçiliği görülür. İki yazar; köy sınıfının hayat tarzını, yemeklerini, evlerini, düşüncelerini anlatarak okurun hayaline fazla bir yer vermeden toplumun gerçekliğini ele alırlar. Yazarlar, köy hayatını yaşadıkları için gördükleri ve tanıdıkları köylülerden kurgulanarak kahramanları oluştururlar. İki romanda geçen kahramanların gerçekçiliği ve yazarın romanları ile amaçları yazarların ağzından açıklanabilir:

"*Bu sayfalarla uzun bir roman yazmak istemiyorum; Burada ne bazı erkeklerin, kadınların geçmişini, ne de anılarını anlatmak istemiyorum. Okuyucunun dikkatini ve uyanıklığını çekmek için onu kandırma amacım yok. Bu bölümlerde sıkıntı çeken kahramanların sadece hayal dünyasında yaşadıklarını vurgulayamam. Okuyucuyu bu kadar kandıramam...*"[344]

"*Amacım, her biri birer Karataş olan köylerimizi, günümüzün öz ve biçimiyle dile getirmek. Sanatın gücünden yaralanarak tekniğin ve uygarlığın buna ilerlediği çağda alabileceğine geri, alabildiğine sefil yaşayan bu insanlar üstüne dikkatleri toplamaktı. Kara Bayram Ailesi, bana göre, Türkiye'deki topraksız ya da az topraklı aileler çokluğunun bir tipiğiydi… Yapılmak istenen… Türkiye bir kesitine ışık tutmak, bu gerçeğin içindeki insanları aka ve kara yanlarıyla tanımak, yerli dille, yerli gerçeklerle, yerli bir roman dokusunu çıkarmak, böylece halkın düşüncesini, yakınmalarını, isteklerini sanat ve politika alanına getirmektir.*"[345]

İki yazar da romanlarında gerçekçiliği daha kesskin hale getirmek için yerel ağızdan yararlanırlar, kırsal kesimden gelen kahramanlar basit ve yerli bir ağız ile

[343] Fakir Baykurt, a.g.e., s.39.
[344] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.5.
[345] Fakir Baykurt, a.g.e., s.2,3.

konuşurlar. Yazarlar romanlardaki diyaloglarda şiveli kelimeler, türküler, küfürler, ünlemler ile dolu bir dil üslubu kullanmışlardır. *Yılanların Öcü* romanında sık sık köye özgün farklı kelimeler ve farklı telaffuzlar bulunur:

"*Evlek… Harım… Haçça… Gene farımazdı… Herif haggaten… Gel gıı… Hökümet..*"[346] (Dönümün dörtte biri) (Tarla) (Hatice) (yine yıpranmazdı) (hakikaten) (kız) (hükümet) "*gali… Hemi de… Bayram'ın anası… Keşke furdum… gözel… dişeyli… deral"*[347] (galiba) (hem de) (annesi) (keşke vurdum) (güzel) (kadın) (derhal) "*Çöyürü kesmek… Davasından caydırmazsa… Üyeler çiğinlerini çekti.*"[348] (çöyür: ahlat) (caydırmazsa, vazgeçmezse) (çiğinlerini çekti, bana ne demeye işareti)

Romanda farklı küfürler ve ünlemler de bulunur: "*eşşek eşşeği… Köyün orospuları*"[349] "*Tehhoo!... Hımm!... Evveli eşşeğidi; şimdi gene eşşek!*"[350] " *Ulan senin nineni de, ananı da! Ulan eşşek sıpası!... Ulan orospu analı! Ulan babasının mezarına sıçtığım dürzüsü!... Yüksek sesle bağırdı: Tüüüüüüüüh…Yedi sülalesini, kökünü kökenini, dökenini dökeceğini, gelmişini geçmişini, dinini imanını!... Aboooov!...*"[351]

Romanda geçen türkülerin örnekleri ise:

"*Hani bir türkü var: Kendin gel, kendin! Onun gibi…"*[352]

"*Kağnıyı koşamadım Gedikten aşamadım*

Yanıverin komşularım

Dengime düşmedim"[353]

"*Uzak ve kayıp türküler gelip duruyor aklına:*

Ah dedikçe kara bağrım kütüler,

Yârin iyisini sardı bizden kötüler!...."[354]

---

[346] Fakir Baykurt, a.g.e., s.2,11,13.15,18,19.
[347] Fakir Baykurt, a.g.e., s.38,39,43,45,51.91.
[348] Fakir Baykurt, a.g.e., s.70,200,258.
[349] Fakir Baykurt, a.g.e., s.19,43
[350] Fakir Baykurt, a.g.e., s.54.
[351] Fakir Baykurt, a.g.e., s.64,258,158.
[352] Fakir Baykurt, a.g.e., s.69.
[353] Fakir Baykurt, a.g.e., s.136.
[354] Fakir Baykurt, a.g.e., s.233.

“ *Yumulmuş sazın üstüne, assılmış en sevdiği türküyü:*

Kömür gözlerini sevdiğim Avşar Beyleri

Size de bir Vezirlik yakışıp durur

Topla dizgini de tanı kendini

Karşıda düşmanların bakışıp durur!...”[355]

‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', eğitimli öğretmen Muhammed Efendi ve Arap oğlan ‘Alvânî dışında Fakir Baykurt gibi tüm kahramanlarını köyün günlük ağzıyla konuşturur. Öğretmen Muhammed Efendi’yi orijinal Arapça’ya yakın bir dille konuşturur ve ‘Alvânî’ya bazen bedevî Araplar gibi konuşturur. Köyün özgün kelimeleri ve küfürler romanda sık sık görülür:

[356] *البندر*

(köylünün ağzından gelen o kelime, şehirler ve ilçeler için kullanılır.)

[357] *اصل احنا فلاحين مانعرفش غنا مصر*

(Biz köylüyüz Mısır’ın şarkılarını bilemiyoruz) (köylüler, Kahire’ye Mısır derler, Kahire’nin şarkılarını bilmediğini söylemek ister.)

[358] *اه يا انجاس ياخنازير*

(Ah pisler domuzlar)

[359] *انجروا منك ليها*

(Buralardan çekilin ulan!)

[360] *اخرس قطع لسانك ولا ... خدي يابت*

(Kapat çeneni, dilin kesilsin le… gıı gel)

---

[355] Fakir Baykurt, a.g.e., s.271.
[356] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.78.
[357] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.35.
[358] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.15.
[359] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.14.
[360] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.29.

Türküler anlamına gelen "موال", köylüler tarafında geceler ve sohbetlerde eğlenmek ya da efkârlanmak için sık sık söylenir:

وفرش منديله

فيرد الرجال: عالرملة

وتعود تغني

والحلوة تجيلة عالي الرملة

جدع ياللي ورا الحط

انت حلو ولا ضيف

انا ضيف ومعايا سيف

اقطع رؤس الظالمين

فيرد الرجال:

الظالمين.. الظالمين[361]

(Mendilini yaydı

Adamlar cevap verir: Kumda

Şarkı söylemeye devam eder

Ve tatlı kız kuma gelir

Duvarın arkasında ey saklayan

Sen iyi birisin mi yoksa misafir misin?

Ben misafirim ve yanımda bir kılıç var

Zalimlerin başlarını keserim

O zaman adamlar cevap verir:

Zalimler... Zalimler…)

[361] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.32.

أيا عاشق البنات البيض تقتل ولا ليك دية

أيا عاشق البنت السمر.. خضر بلا مية[362]

(Beyaz kızları ey seven öldüreceksin yoksa senin kan paran mı var.

Ey esmer kızları seven... Onlar susuz yeşillikler)

قدام بيت اللي باحبه

شجرة وظلة ومغني وهوا

ان كنت خايف من ابويا

دانا ابويا يحبك زي انا

وان كنت خايف من عمي

دا انا عمي يحب الصهينا

وان كنت ماهتعديني

لاقلع خلجاتي واعوم انا[363]

(Sevdiğim kişinin evinin önünde

Ağaç, gölgelik, şarkı ve hava

Eğer babamdan korkuyorsan

Benim babam seni benim kadar seviyor

Amcamdan korkuyorsan

Amcam Siyonistleri seviyor

Bana karşı gelmesen de

Kıyafetlerimi çıkarıp yüzeyim ben)

وهز عبد الهادي رأسه وتنهد ورمي سيجارته وبدا يهمهم

ياولدي.. ياولدي.. ياسدي.. آه.

---

362 ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.50.
363 ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.42.

مسكين محتار,مقصوص الجناح, ولا طار

حط الحمام يوم علي ارض الحبيب ولا طار[364]

(‘Abdulhâdî başını salladı, içini çekti, sigarasını attı ve mırıldanmaya başladı:

Oğlum.. oğlum.. beyim.. ah..

Zavallı, kafası karışmış, kanatları kırılmış ve uçamıyor

Bir gün güvercinler sevgilinin topraklarına kondular ve yeniden uçmadılar.)

5.12. Savaş Günleri ve Siyasî Olaylar

Savaş yılları, her milletin içinde derin yaralar bırakır, o günlerde yaşanan çileler ve milletin maruz kaldığı kayıplar asırlar boyunca unutulmaz. İki romanda Türkiye’de ve Mısır’da yaşanan savaş günlerinden sahneler bulunur. *Yılanların Öcü* romanında Beytullah Hoca, Deli Mehmet ve Kara Şali’nin savaşlara katıldıkları görülür. Romanda en çok Birinci Dünya Savaşı esnasında Yemen ve Çanakkale’de savaşların sefilliği görülür. Fakir Baykurt, romanında savaşlara gidenlerin yaşadığı acı günleri Irazca Ana ve Beytullah Hoca ağızlarından iletir: Beytullah Hoca geçmişe dönüş yaparak askerlik zamanında katıldığı savaşlardaki anılarını anlatır:

“*Ta Yemen’de savaşmış, Kanal Çarpışması’nda, Kutulamare de bulunmuştu. Tutsak olmuştu. Yoksulluklar ve yoksunluklar içinde geçti yılları… Askerlik denmez, savaş denmezdi; bir dipli sefillik. At gübrelerinden arpa seçip karın doyurmuştu çok… Bu Kara Bayram’ın Kara Şali saftı ama temiz adamdı. On dört yıl askerlik yaptı. Yaralandı, sakatlandı, tutsak düştü, çile çekti, Yemen, Yunan, hiç kaçmadı! …Cebelibereket’e kadar yirmi üç günde geldim ben. Gündüzleri bir çalının, bir dikenin dibinde saklandım, geceleri yürüdüm. Çöl köylerinden dilendiğim ekmeği günde kurutur, suda ıslatır yerdim. Dişlerimin dibinde et kalmadı be oğlum. Cebelibereket’ten bu yana da sürüne sürüne on günde kavuştum… Yemen savaşları ölüm savaşlarıydı! Baban Deli Mehmet’le Pendik İskelesi’nden binmiş idik vapura. Çanakkale’de yaralandı. Selimiye’de bitlendi. Asker biti aklı karalı, sıvandı kolumuza, belimize. Ben onu süpürdüm, o beni. Ben de Yunan’da yaralandım. Gene kaçacaktım. Kemal Paşa tabancasını çekti, ‘Kaçanı*

[364] ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.64.

kendi elimle vururum! Karınız kızınız düşman elinde! Siz düşünmüyorsanız, ben düşünüyorum; kaçmayın!' dedi. Bir yandan aç, bir yandan çıplak, bir yandan da kurşun korkusu; atıldık düşmanın üstüne. İstersen atılma. Allaah, öldürmedi mi öldürmüyor. Bayram'ın babası Kara Şali'yle aynı günde dönüp geldik."[365]

Savaş günleri, toplumu ve halkı kötü etkiler; psikolojik, ekonomik, bütün alanlarda kötü sonuçlar bırakır. Irazca Ana savaş günlerinden dolayı kötü etkilenenlerin bir örneğidir. Babası ve ağabeyi savaşlardan geri dönmemişlerdir, eşi ve diğer ağabeyi savaşlardan dönmelerine rağmen savaşlarda yaşadıklarından dolayı eskisi gibi olmazlar, kocası az konuşur ve ağabeyi deli gibi olmuştur. Kara Şali savaşlardan geldikten sonra erken ölür ve Irazca Ana erken dul kalır. Irazca Ana, savaş günlerinin sefilliğini ve kötü etkilerini şöyle anlatır:

"*Doğdum, gün yok! Büyüdüğüm, gün yok! Bekledim. Yemenciler, Yunancılar döndü. Bir evden üç kişi gitti, dört kişi gitti. Koca köyden dört kişi döndü. Kimse adam demez dönenlere… Kırarmıştır saçları. Dökülmüştü dişleri… Kara Şali'nin ağzı vardı ama dili yoktu… Ben sorunca susardı. Anası sorunca susardı… Bir alay arkadaşlarla gelir oralardan. Otururlar evin çuluna… Onların da kimi Yemen, Yunan epey kurşun atmış, kurşun yemişti… Top patlamış yanında. Kum dolmuş kulaklarına. Alayından ayrılmış. Yitirmiş bölüğünü… Alıp getirecekmiş, soymuş Araplar. İngiliz alıp Mısır'a götürmüş. Tel örgüden tel örgüye sürüp gitmişti tutsaklık. Kara Şali'nin üç kardeşi vardı; onlar da savaşlarda kaldı, dönmediler. Babam dönmedi. Ağam dönmedi. Küçük ağam döndü; o da kafadan sakat gibi bir şeydi. 'Gitmeyin Yemen'e, Yemen'e!...' diye çok dil döktü… Gidenlerden sağ kalan, sakat kalan, ak saçla döndü de, bizler hırlı mıydık? Bizim de ağarmıştı saçımız! Ne kötü günlerdi; ne akılsız, acımasız padişahlar!... Köreldi köyler. O acılı, ağılı günlerden geldik… Bizim avcı ölüp gitti erkenden, kaldık ardına; dul!...*"[366]

Fakir Baykurt, Türkiye Cumhuriyeti ilan edildikten sonra siyasî atmosferi Irazca Ana'nın ağzından anlatır: "*Fesi yasak ettikleri yıl önülceğimi kestiler; dul! Orman askeri çıktı, yeniden savaş çıktı; dul! Kemal gitti, İsmet geldi, particilik çıktı; dul!*"[367] Fakir Baykurt, romanında Muhtar gibi otorite sahibi olanların köylülere demokrasiyi kendi

[365] Fakir Baykurt, a.g.e., s.28,30,31.
[366] Fakir Baykurt, a.g.e., s.57,58.
[367] Fakir Baykurt, a.g.e., s.58.

çıkarlarına göre yanlış bir şekilde anlattıklarını ve o zamanda hükümetin hayır demeyi yasakladığını gösterir:

"*Eller hangi sözden konuşuyorsa, sen de o sözden konuşacaksın. Bahusus, simdi ortalıkta bir demokratçılıar var… Demokratçılıktan amaç, herkes nerde, sen de orda olacaksın demektir. Şimdi bir işe başladın mı, çoğunluk diyor. Çoğunluk hayhayı bastı mı, 'Hayır' deyenin hali harap. Anlaşıldı mı arkadaşlar? Bundan böyle muhaliflik, münafıklık yoktur. 'Hayır' demek yasak edilmiştir… Şimdi demokratçılık var… Demokratçılık, boruculuk değildir. Demokratçılıkta herkes nerde, sen de orada! Millet şimdi cümleten 'İyiyiz!' diyor. Sen de iyisin demektir bu!"*[368]

Toprak romanında da savaş günleri sıkça görülür. İngilizler Mısır'da bulunurken Mısırlı köylülerin İngilizlere karşı yaptıkları mücadeleleri ve Birinci Dünya Savaşı esnasında köylülerin İngilizler tarafından zorla götürüldükleri savaşlar romanda geçer. Muhammad Ebû Suveylim, diğer köylülerle birlikte İngilizlerin lehine savaşmak için Şam'a zorla götürülmüştür. Yazar, Muhammad Ebû Suveylim'in ağzından İngilizlerin köylüleri sokaklardan ve pazarlardan aniden toplayarak savaşlara nasıl zorla götürüldüklerini anlatır:

" *O sırada çarşıdan insanları topluyorlardı… Şeyh Hassûne de yanımdaydı, o zamanda hâlâ öğretmendi. Bizi zorla bir araya getirdiler, ellerimize kelepçe vurdular. Bizi askerler diye çağırdılar ve gönüllüler olduğumuzu söylediler! Şeyh Hassûne, onlara karşı direndiği için onu hapse attılar. Bizi ise Şam'a gönderdiler... Şam topraklarında, bin kez ölümü gözümle gördüm. Kar üzerinde süründük, karın üstünde sürünürken ateş ediyorduk... Çamur üzerinde süründük, burada ne yapıyoruz? Biz burada ne işimiz var? Tüm bunlarla ne alakamız var? Kiminle savaşıyoruz? Neden savaşıyoruz? O kimin düşmanı ve neden düşman? diye birbirimize soruyorduk ama hiç kimse bilmiyor... Kurşunlar yanımızdan ve kafalarımızın üzerinden geçiyordu ve benimle konuşmaya çalışan kişiyi konuşamadan kurşunla vurularak öldürülmüş halde buluyordum!... Oradan benden hariç kimse geri dönmedi. Dağlarda hâlâ kalan cesetler var... İngilizler, ne kadar çok adamları zorla toplayarak zincire vurup onların gönüllü olduklarını iddia etmişlerdir.*"[369]

---

[368] Fakir Baykurt, a.g.e., s.82,191.
[369] 'Abdurrahmân eş-Şakâvî', a.g.e, s.241,242.

Muhammad Ebû Suveylim, Şeyh Yusuf, Şeyh Şinnavî ve Şeyh Hassûne İngilizlere karşı yapılan 1919 Mısır Devrimi'ne katılıp o devrimin anılarını sıkça hatırlarlar:

"*1919 Devrimi'nde İngilizlere karşı direnişini mükemmel bir şekilde gösterdi. Hapishanede yaşadığı işkence, ona memurun yüzüne nasıl tükürecceğini öğretti.*"[370]

"*Bu, 1919 Devrimi sırasında olmuş, erkekler yola çıkıyordu ve tüm köy "Yaşasın adalet" diyerek bağırıyordu ve çiftçiler şöyle tekrarlıyorlardı: 'Ah İngiliz, seni hırsız, Arpamı, buğdayımı ve baklamı çaldın.' Şeyh Hassûne 'Bağımsızlık ile müjdeleyin' söylerken ellerini kaldırıyor ve parmağını sallıyordu. O zaman köylüler 'İngilizlerin engeline rağmen' diye cevap veriyorlardı.*"[371]

"*1919 Devrimi'ndeki eski günlerini anlatmaya başladı… Ah dostum, o zamanlar tüfekleri olan İngilizlere kendimiz saldırıyorduk.. Kimseden umudumuz kimseden korkumuz yoktu...!*"[372]

Yazar, olayların gerçekleştiği Sıtkı Paşa hükümetinin döneminde hükümete ve İngilizlere karşı gençlerin yaptıkları sloganları ve protestoları anlatır:

"*O günlerde Kahire hiç sakin olmazdı. Ağabeylerimin konuşmalarından ve taşıdıkları gazetelerden biliyorum ki Sıtkı Paşa adında bir kişi var, O İngilizler adına eski anayasa kaldırıldıktan sonra Mısır'ı kuvvetle ve zorla yönetiyor... Kırmızı yüzlü İngiliz askerleri Kahire'ye gönderiyor… Muhammediye İlkokulundaydım ve her gün kurşun seslerini duyuyordum... Her sabah işçilerin oturma eylemleri ve öğrencilerin sloganları yankılanıyordu… Hidivî lise okulu her sabah bağımsızlık, özgürlük ve Sıtkı ile İngilizlerin gitmelerini bağırarak yola çıkıyordu... Lise öğrencileriyle birlikte yola çıktık, büyük bir grup halinde aynı sloganları bağırarak yürüdük… Her biri kalbinin attığını, kanının damarlarında aktığını hissetti... Aniden kırmızı yüzlü bir grup İngiliz askeri karşımıza çıktı ve bize doğru tüfeklerini doğrulttu... Pencerelerden bakan kadınlar, geriye çekilmemiz için bağırdılar… Geriye biraz çekildik ve arkamızda Mısırlı askerleri bulduk. Benim köyümdeki erkekler gibi esmer yüzleri vardı ve benim köyümdeki adamların*

---

[370] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.373.
[371] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.343.
[372] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.286.

isimlerine benzeyen isimleri vardı ama ellerinde kalın sopalarla kafalara ve yere vuruyorlardı!!"[373]

İngilizler ve paşaların uğruna çalışan Sıtkı Paşa'nın koyduğu 1930 Anayasası ve oluşturduğu Halk Partisi de romanda geçer ve o denemin yolsuzluğu ortaya koyulur: "*Bana yeni anayasa uğruna merkezde hapsedilen ve dövülen köylüleri anlattı... Köy, Sıtkı Paşa'nın yaptığı ve Halk Partisi'nin de dâhil olduğu seçimleri boykot etti. Kimse oy kullanmak için sandığa gitmedi.*"[374] "*Köylüler yeni hükümetin Halk Partisi'ni kurduğunu biliyorlardı. Ağa seçim listelerini hazırlamaya başladı. Köydeki ölenlerin ve kayıp olanların isimlerini yazdı ve erkekleri zorla seçime götürdü...*"[375] Böylece iki yazar; tarihî olaylar, dönemin siyasi atmosferini ve savaş günlerini yansıtarak romanlarına gerçekçiliğin niteliğini daha kazandırmışlardır.

[373] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.20,21.
[374] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.22,23.
[375] 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî', a.g.e, s.113.

Sonuç

Çalışmada Mısırlı yazar ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî ve Türk yazar Fakir Baykurt’un ilk ve en önemli eserleri olan *Toprak* ve Y*ılanların Öcü* romanları arasında karşılaştırma yapıldı. Çalışmanın birinci ve ikinci bölümünde Mısır ve Türkiye’deki köylerin tarihi ve köy romanları hakkında bilgiler verildikten sonra üçüncü ve dördüncü bölümde iki eser incelenerek tahlil yapıldı. Beşinci bölümde iki eserde geçen ortak konular üzerinde durularak karşılaştırma yapıldı. Elde edilen ortak unsurlar şu noktalarda özetlenebilir:

- İki eserin olay örgüsüne bakıldığında köylerde ekonomik sorunların yaşandığı, siyasî yapının köydeki yapıya ve gündelik hayata etki ettiği, bu durumun beraberinde pek çok sosyal sıkıntıyı getirdiği görülmektedir. Yazarlar ekonomik sıkıntılar yaşayan köylüleri hor görülen, aşağılanan, küçümsenen değersiz varlıklar olarak romanlarına yerleştirmişlerdir. Genelde köylüler medeniyetten habersiz, ilkel, gelişmemiş insanlar olarak tasvir edilmişlerdir. Mısırlı ve Türk köy romanlarının kahramanları, genelde ezen-ezilen olmak üzere ağa-köylü ve muhtar-köylü olarak sınıflandırılmıştır.

- Abdurrahmân eş-Şarkâvî ve Fakir Baykurt köyde yetiştikleri için köyü yakından tanımışlardır ve toplumcu gerçekçi bir yaklaşım ile en çok köy meselesini romanlarında işlemişlerdir. *Yılanların Öcü* romanı Fakir Baykurt’un, *Toprak* romanı Abdurrahmân eş-Şarkâvî’nın ilk romanıdır, yazarlar başta sözkonusu romanlar dolayısıyla resmi makamlar ve edebiyat camiası ile sorunlar yaşamalarına rağmen daha sonra bu romanlar ile şöhret kazanmışlardır. Özellikle iki romanın sinemaya uyarlanması eserlerin kendi ülkesinde geniş bir kitle tarafından beğenilmesinde rol oynamıştır.

- Her iki roman da köylü-muhtar çatışması üzerinde kurulur. Kırsal bölgelerde yaşamı sürdürmek için köylülerin mücadelesini anlatır. İki romanda iyiliği temsil eden köylü masum, fakir ve ezik iken paşa, ağa ve muhtar ise baskıcı, zalim, ezen olarak tasvir edilir. *Yılanların Öcü* romanında çatışma bireysel olurken *Toprak* romanında topludur. Romanların sonları açık bırakılır.

- Her iki romanda üç sınıf vardır; kötülüğü temsil eden güçlü, zengin ve otoriteye sahip olanlar, iyiliği temsil eden güçsüz ve yoksul olanlar ve devlet memurlarıdır. *Yılanların Öcü* romanında Bayram, Irazca, Haççа, Sultanca; *Toprak* romanında Muhammad Ebû

Suveylim, ‘Alvânî, Diyâb, Vasîfe gibi kahramanlar güçsüz ve yoksul köylü sınıfı temsil ederler. *Yılanların Öcü* romanında Muhtar, Haceli ve üye İbrahim; *Toprak* romanında Mahmut Paşa, Ağa gibi kahramanlar zengin ve güçlü sınıfı temsil ederler. *Yılanların Öcü*’ndeki kaymakam, *Toprak* romanındaki Çavuş Abdullah, Köy Memuru ve Başçavuş devlet memurları rollerini oynarlar. *Yılanların Öcü*’ndeki kaymakam, köylülerin tarafını tutarak iyiliği temsil ederken *Toprak* romanındaki Köy Memuru ve Başçavuş, köylüleri döverek kendi çıkarları doğrultusunda ağa ile işbirliği yaparak kötülüğü temsil ederler. *Toprak* romanındaki Çavuş Abdullah ise köylüleri dövdükten sonra köylülerin gerçek durumunu öğrenince onların mücadelelerine katılarak iyiliği temsil eder.

- Her iki romanda da köylü ile devlet yöntemi arasındaki kopukluk görülür; *Yılanların Öcü*’ndeki köylülerin durumlarını kontrol etmeye gelen kaymakamlar sadece zengin evlerde misafir edilirler, bu nedenle yoksul köylülerin gerçek halinden haberdar olmazlar. *Toprak* romanında köye gelen devlet memurları ağa ile işbirliği yaparak köylülerin daha ezilmelerine neden olurlar. *Yılanların Öcü*’ndeki Muhtar ve *Toprak*’taki Köy Memuru ve Ağa, devletten heyet geleceğini öğrenince onları karşılamak için köylülerden gülümseyip alkışmalarını isteyerek ve güzel yemekler hazırlayarak köylülerin gerçek durumlarını gizlemeye çalışmışlardır.

- İki romanın ortak unsurlarından biri köylüler için toprağın kutsallığıdır. Köyde toprağı olmayan köylü, yoksul ve aşağılanmış bir hale gelir ve başkalarının topraklarında çalışmak zorunda kalır. *Toprak* romanındaki bekçi Abdulattı ve *Yılanların Öcü* romanındaki bekçi Mustafa kendi toprakları olmadığı için Ağa ve Muhtar’da çalışmak zorunda kalırlar. Köyde malı mülkü olmayan Hadrâ da geçimini sağlamak için kendisini erkeklere satmaktan başka yol bulamaz. *Toprak* romanındaki Abdulhâdîy ve *Yılanların Öcü* romanındaki Bayram ise kendi toprakları olduğu için başkalarının hizmetinde bulunmadan kendi topraklarında çalışarak geçimlerini sağlayabilirler. Bu nedenle köyde toprağa sahip olan köylü onura sahip olur. Bu nedenle Bayram verimsiz bir araziye sahip olmaya bile razıdır. Yeter ki köylü araziye sahip olsun. ‘Abdulhâdîy ise sahip olduğu feddan ile köyde özel bir konum edinir.

- Köylünün arazisinde uğradığı adaletsizliklerinden biri köylünün toprağına ulaşan su miktarının muhtar tarafından kontrol edilmesidir. Bayram’ın satın aldığı kırk beş dönümden sadece bir dönüm sulanabilir, buna rağmen çok şanslı sayılır. Çünkü onun

harımı küçük olmasına rağmen Değirmensuyu'dan kolayca sulanabilir ve Muhtar'dan su dilenmeye hiç ihtiyacı yoktur. 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî de romanında hükümetin ve Ağa'nın sulama suyu üzerindeki kontrolünü gösterir. Paşa ve Ağa'nın arazilerinde sulama suyu seviyesini yükseltmek için köylülerin sulama suyunun süresi on günden beş güne düşürülür. Köylülerin arazileri sulama suyunun süresinin azalmasından dolayı toprağın yok olmasına ve mahsullerinin ölmesine neden olacaktır.

- Her iki romanda 3. tekil anlatım şeklinde her şeyi bilen ilahi bakış açısı kullanılır. *Yılanların Öcü* romanındaki olay örgüsünün başından sonuna kadar ilahi bakış açısı hakim olurken *Toprak* romanındaki olay örgüsünün başında 1. tekil anlatım şeklinde kahraman bakış açısı kullanılır, sonra ilahi bakış açısına geçilir, olay örgüsünün sonunda yine kahraman bakış açısına geri dönülür.

- İki yazarın romanlarında benimsedikleri gerçekçilik; seçtikleri mekân, zaman ve kahramanlarda açık açık görülür. Romanlarındaki gerçekçiliği daha keskin hale getirmek için kırsal kesimden gelen kahramanları basit ve yerli bir ağız ile konuştururlar. Romanlarına yansıttıkları tarihî olaylar, romanlara gerçekçiliğin niteliğini daha da arttırır.

- Türkiye'de ve Mısır'da yaşanan savaş günlerinden sahneler yansıtırlar. *Yılanların Öcü* romanında Birinci Dünya Savaşı esnasında Yemen ve Çanakkale cephelerine ait tasvirlere yer verilir. Irazca Ana ve Beytullah Hoca'nın ağzından fecii savaş günleri anlatılır. Abdurrahmân eş-Şarkâvî *Toprak* romanında Mısırlıların 1919 Mısır Devrimi'nde anılarını, Mısırlı köylülerin İngilizlerin sömürgesi altında yaşadıklarını, Birinci Dünya Savaşı esnasında İngilizlerin lehine zorla gönderildikleri Şam savaşını, İngilizleri Mısır'dan çıkartmak için onlara karşı yaptıkları mücadeleleri ve öğrencilerin ve çalışanların İngilizlere ve Sıtkı Paşa'ya karşı yaptıkları eylemlerini gösterir. Yazar, Muhammad Ebû Suveylim, Şeyh Yusuf, Şeyh Şinnavî ve Şeyh Hassûne ağızlarından o savaş ve mücadele günlerini yansıtır. İki yazar da dönemin siyasî atmoseferi üzerinde dururlar. Fakir Baykurt, Irazca Ana'nın ağzından siyasî olayları aktarır; cumhuriyet ilan edildikten sonra fesin yasak olduğunu, Atatürk'ün ölümünden sonra İsmet İnönü'nün iktidara geldiğini, 1946 itibarıyla çok partili hayata geçişin başladığını anlatır. Abdurrahmân eş-Şarkâvî ise o dönemin hükümetini eleştirerek siyasî olayları aktarır. Sıtkı Paşa'nın koyduğu 1930 Anayasasının, oluşturduğu hükümetin, kurduğu Halk Partisi'nin yolsuzluğunu ve İngilizlerin lehine çalıştığını ortaya koyar.

- Fakir Baykurt ve ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî köylülerin dinî inançlarının güçlü olmadığı, cuma günü dışında camiinin boş olduğu noktasında ortak görüş bildirirler. Bayram ve ‘Abdulhâdî Cuma namazı da dâhil genelde camiye gitmezler, Cuma namazına gitme kararı aldığında da hocanın söylediklerine dayanamadan erken camiden çıkarlar ve hutbenin bitmesine kadar bekleyemezler. Bayram ile Abdulhâdî’nin camiiye gitmemelerinin nedeni köylünün zulme uğramasına karşın zalimlerin refah içinde yaşadıklarını görüp ilahi adalete olan güvenlerinin sarsılmasıdır. *Yılanların Öcü* romanındaki Beytullah Hoca ve *Toprak* romanındaki Şeyh Şinnâvî; caminin imamı, köyün tek hocasıdır ve iki romandaki din adamı rolünü oynarlar. Beytullah Hoca ve Şeyh Şinnâvî eskiden savaşlara katılmıştır. Beytullah Hoca, Deli Mehmet ile Türkiye’de Cumhuriyet ilan edilmeden önce Birinci Dünya Savaşı sırasında İngilizlere karşı Yemen ve Kanal cephesinde savaşmış, Irak cephesinde Kût'ül-Amâre Kuşatmasına katılmıştır. Şeyh Şinnâvî de Mısır’da Cumhuriyet ilan edilmeden önce İngilizlere karşı yapılan 1919 Mısır Devrimi’ne köylü erkekler ile katılmıştır. Beytullah Hoca’nın ve Şeyh Şinnâvî’nın her zaman değişmeyen dinî konuşmaları ve hutbeleri vardır. Cuma gününde aynı şeyleri söylerler. Her iki roman da köydeki din adamının yozlaşmasını ve yönetici sınıfa karşı boyun eğmesini gösterir. İki din adamının olumsuz özelliklerinden birisi ise haksızlığa karşı sessiz kalmalarıdır. Yazarlar, otoriteye boyun eğen Beytullah Hoca ve Şeyh Şinnâvî'nin şahsında din adamlarını eleştirirler. Ama ‘Abdurrahmân Eş- Şarkâvî’nın Şeyh Şinnâvî vasıtasıyla din adamlarını çok daha sert bir şekilde eleştirdiği söylenebilir. Çünkü Beytullah Hoca Muhtar’a karşı çıkabilecek yetkiye ve güce sahip değilken Şeyh Şinnâvî ise kendi çıkarları doğrultusunda Paşa ve Ağa’nın emirlerini yerine getirir. Ayrıca imamların konuşma üslupları arasında farklar vardır. Beytullah Hoca’nın daha düz bir konuşma tarzı varken Şeyh Şinnâvî ise daha sert ve küfürlü konuşturulmuştur. Bunun sebebi ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî’nin Şeyh Şinnâvî üzerinden o dönemin din adamlarını eleştirmek istemesidir.

- Romanlarda bulunan ortak unsurlardan biri, köy toplumunda kadınların rolleridir. İki romanda kadınların ev işlerinin haricinde erkeklerin yanında tarlalarda da çalıştıkları görülür. Ayrıca iki romanda köylü kadınların erkeğin egemenliği altında yaşadıkları, erkek tarafından şiddete maruz kaldıkları ve küçümsendikleri ortaya koyulur. *Yılanların Öcü* romanında Haceli, Haçça’yı döver, tekmeler ve ona tokatlar atar, çocuğunun düşmesine neden olur; *Toprak* romanında Ağa ve köy korucuları kadınları şiddetle

sopalarla döver, Başçavuş Vasîfe'nin karnına tekme atar, 'Alvânî Hadrâ'nın karnına yumruk atar.

- İki romanda kadınlara yönelik olumsuz bakışlar olsa da *Yılanların Öcü*'ndeki Irazca Ana ve *Toprak*'taki Vasîfe olumlu bir şekilde kadınları temsil ederler. Kişilik olarak birbirine benzeyen Irazca ve Vasîfe, erkeklerin egemenliği altında yaşamazlar, boyunlarını eğmeden mücadele ederler, haksızlığa karşı erkeklerin yapamadıkları eylemleri onlar yaparlar. İkisi köydeki bütün kadınlardan farklıdır, mücadeleci isyancı kadın tipini temsil ederler.

- Yazarlar köyün tüm çıplaklığını göstermek istedikleri için Fakir Baykurt Fatma ile ve 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî Hadrâ ile ahlaka aykırı olan evlilik dışı ilişkileri dile getirirler. Kırsal toplumlar ahlak kurallarına ne kadar önem veriyor olsalar da bu toplumlarda köyün kültürüne aykırı olan evlilik dışı ilişkilerin bulunduğunu da gösterirler. Fatma evli olmasına rağmen aşkı için başka bir erkek ile münasebet kurarken Hadrâ ise çaresiz bir şekilde para için erekeklere kendisini satar.

- Sevgi temasının *Yılanların Öcü* romanında Fatma ve *Toprak* romanında Vasîfe vasıtasıyla işlendiği görülür. Fatma ve Vasîfe iki romandaki en güzel ve çekici kadındır. Fatma, seven ve âşık rolü oynarken Vasîfe ise sevilen ve maşuk rolü oynar. Fatma'nın Bayram'a karşı duyguları varken Vasîfe Muhammed Efendi ve 'Abdulhâdîy tarafından sevilir. Bayram, Fatma'yla birlikte olmayı sevse de Haçça'dan vazgeçip onunla evlenmeye istekli değildir. Vasîfe ise eğitimli ve temiz Muhammed Efendi ile cesur ve güçlü 'Abdulhâdîy arasında hep kararsız kalır. Her iki romanın sonunda da bu ilişkilerin akıbeti belirsiz bırakılır.

- Sağlık ve eğitim hizmetlerindeki eksiklikler, her iki romanda da görülür. Köylerde hastaneler, hekimler bulunmaz, üstelik ebeler hekimin işlerini üstlenir. *Yılanların Öcü* romanında sağlık hizmetlerinin eksikliğini gösteren olay ebe Haçça'nın kanamasını durduramadığında başka bir köyden sağlık memuru olan iğneci Şakir Efendi'nin çağrılmasıdır. Köyde hiç sağlık memurunun bulunmaması bir yana ölmek üzere olan Haçça'nın kanamasını durdurmak için bir hekim değil sadece sağlık memuru gelir. *Toprak* romanında sağlık hizmetlerinin eksikliğinden dolayı halk, yaraları için çözüm bulmaya çalışır. Köylüler kanamayı durdurmak ve yaralarını kapatmak için kahveleri kullanırlar. Çoğu köylü çocuklarını okula gönderemez, köylülerin çoğu eğitimden

mahrum kalırlar, çünkü küçük yaşlarından itibaren tarla işlerinde çalışmaya başlarlar. *Toprak* romanında eğitimini tamamlayanlar, sadece köyün öğretmeni Muhammed Efendi, dayısı okul memuru Şeyh Hassûne ve Şeyh Şinnâvî'dır. Onlardan hariç hiçkimse eğitimini tamamlayamamıştır hatta hiç eğitim görmeyenler de vardır. *Yılanların Öcü* romanında Kara Bayram ve Haççça, oğulları Ahmet'i okula göndermek isterler ancak diğer köylüler gibi yoksulluktan dolayı onu okula gönderemezler. Şehirlerde eğitim hizmetleri varken köylerde eğitim hizmetlerindeki eksikliklerden dolayı köylülerin eğitim görmek için şehirlere gitmek zorunda kaldıkları, okul okumanın ve makam mevki sahibi olmanın daha çok zenginlerin fırsatı olduğu iki romanda da görülür.

- Köylerde yaygınlaşan yoksulluktan dolayı köylülerin köyden şehre göç meselesine iki romanda da rastlanır. *Yılanların Öcü* romanında Necip Bey daha iyi bir yaşam sürdürmek için toprakları çiftçilere satarak köyden İstanbul'a gider ve kente gitmesiyle çok rahat bir hayat elde edebilir. *Toprak* romanında Muhammad Ebû Suveylim, kızlarını daha iyi bir hayat yaşamaları için ilçede yaşayan adamlarla evlendirir. Hadrâ'nın ablası Zeynube, köyden Kahire'e göç ettiği için zengin olur. Hadrâ ise köyde kaldığı için yoksul kalır.

- İki romanın ortak unsurlarından, yazarların köyün gelenek, âdet ve batıl inançlarını, göreneğin insan hayatı üzerindeki etkisini yansıtmalarıdır. Çay ve sigara içmek ve gece sohbetleri, iki romanında geçen ortak görenektir ve İslâmî kültürden gelen hayvan kesme geleneği, iki romanda rastlanan ortak gelenektir. Her iki romanda başka geleneklere de yer verilmiştir. *Yılanların Öcü* romanında komşuya yardım etme geleneği ve *Toprak* romanında evlilik ile ilgili gelenekler görülür. Türk kültüründe gelinin kayınvalidesi ile ilişkisi, köylülerin çok çocuklarının olmasını istemeleri *Yılanların Öcü* romanında geçen göreneklerdir. *Toprak* romanında köylü erkeklerin bıyıklarını bırakmaları ve tıraş etmemeleri âdettir. İki romanda uğursuzluk ve efsanevî yaratık ile ilgili batıl inançlar sözkonusudur.

İki roman arasında geçen farklılıklar şu noktalarda özetlenebilir:

- İki roman arasında olan en belirgin farklılık *Toprak* romanındaki Mahmut Paşa kişiliğinde görülür. Mahmut Paşa, Mısır'da Toprak Reformu ilan edilene kadar devam eden feodalizm sistemini temsil etmektedir. İki ülkede ağalık sistemi yaşandığı için *Toprak*'taki Ağa kişiliğinin karşısında *Yılanların Öcü*'ndeki Muhtar, ağa rolünü oynamaktır. Ancak Türkiye'de feodalizm sistemi bulunmadığı için *Toprak* romanındaki

Mahmut Paşa gibi *Yılanların Öcü*'nde feodal rolü oynayan bir kahraman bulunmamaktadır. Bundan hareket ederek iki yazarın da eserlerin geçtiği dönemdeki siyasî yapıyı eleştirdiği söylenebilir.

- Diğer farklılık ise olayların akışıdır; *Yılanların Öcü* romanındaki olayların akışı basit, sade ve belirgin iken *Toprak* romanındaki olayların akışı ise karışıktır ve birbirine girmektedir. Fakir Baykurt tek bir konu üzerinde odaklanarak romanı ele alırken Abdurrahmân eş-Şarkâvî ise tek bir mesele üzerinde odaklanmadan sanki döneminin bütün sorunlarını romana toplamaya çalışmıştır. Bu nedenle *Toprak* romanı daha çok olayları ve sahneleri içermektedir. *Yılanların Öcü* romanındaki çatışma bireysel iken *Toprak* romanındaki çatışma toplu olduğu için *Toprak* romanındaki çatışma köylülerin çoğunu ilgilendirip yazarın üzerinde durduğu kahramanlar daha çoktur. *Toprak* romanındaki hadiseler ve kahramanlar daha çok olması *Toprak* romanının *Yılanların Öcü*'nden daha uzun olmasına neden olmuştur.

- Romanların sonları açık bırakılmış olsa da *Yılanların Öcü*'nde kaymakamın duruma el koyması, devletin müdahalesine işarettir. Belirgin bir son olmasa da, açıkça ifade edilmese de Irazca'nın kaymakamın yönlendirmesiyle hakkını resmi makamlarda arayacağı hissedilmektedir. *Toprak* romanında ise işçilerin Paşa'nın istediği yolu açmalarına devam etmeleri ve köylü erkeklerin çoğunun hapsedilmeleriyle köylülerin haklarını almayacakları hissedilmektedir.

- *Yılanların Öcü* romanında sadece ilahi bakış açısı kullanılırken *Toprak* romanında hem ilahi bakış açısı hem kahraman bakış açısı kullanılmaktadır. Bazı eleştirmenler 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî'nın romanda iki bakış açısını kullanımının teknikte bir kusur olduğunu belirtirler. Romanın orta kısmında birinci şahıs anlatım tekniğinin ortadan kaldırılmasının nedeni yazarın köylülerin yaşadıkları haksızlığı, İngilizlere karşı olan mücadeleleri, kahramanların içsel duygularını, psikolojik durumlarını, düşüncelerini anlatmanın ilahi bakış açısı ile daha etkili olacağını fark etmesidir. Bu nedenle her şeyi bilen ilahi bakış açısına geçiş yapar.

Mısır'da 1952 yılında ve Türkiye'de 1945 yılında toprak reformu getirilmiştir. İki ülkede toprak kavgası, ağalık sistemi, köyden kente göç, toprak reformu, arazi mülkiyetlerinde dengesizlik yaşandığı için Mısır ve Türkiye arasında hem tarih hem edebiyat açısından karşılaştırma yapılabilir. Fakir Baykurt'un *Yılanların Öcü* ve

‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî’nın *Toprak* romanı ile Türkiye ve Mısır’ın köylerindeki köylülerin yaşamlarına ışık tuttukları ve amaçladıkları gibi köylülere dikkat çekmeyi başardıkları söylenebilir. Fakir Baykurt 1950’lerde ve ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî 1930’larda topraksız kalan ve az topraklı köylülerin yaşadıklarını ve ağaların kırsal bölgelerdeki güçlerini ortaya koymuşlardır. İki romandan elde edilen ortak unsurlar ve benzer sahnelerden hareketle Tükiye’de ve Mısır’da ağalık sisteminin bulunduğu sırada köyde yaşayan insanların benzer olaylar yaşayıp benzer acılara katlanmak durumunda kaldıkları, yaşam tarzları arasında benzerlikler olduğu söylenebilir.

Kaynaklar

Başvurulan Kitaplar

ABDULLAH Muhammed, *Arap romanında taşra*, Kuveyt: 'Âlemü'l Me'rife, 1998.

AYEB Habib, *Mısır'daki kırsal topluluğun krizi: çiftçinin sonu*, çev. Minha El-Batravi, Kahire: El-merkez El-kavmi lil-terceme, 2013.

BAYKURT Fakir, *Yılanların Öcü*, İstanbul, Literatür, 2006.

EBU GAZİ İmad, *Mısır'da Tarımsal yaşamın gelişimi, Burcî Memlûkler dönemi*, Giza: İnsan ve sosyal çalışmaları ve araştırmaları için 'Ain, 2000.

ED-DÂB Mustafa, *Rivâyetü'l-Fellâh Fellâhu'r-Rivâye,* Kahire: El-Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-Amme li'l-Kitab, 1998.

EL-HAFİF Mahmut, *Urâbî Devrimi tarihinde bir bölüm*, Kahire: Hindawi Yayınları 2012.

EL-ZEYYÂT Ahmet, *Lise ve Yüksekokullar için Arap Edebiyatı Tarihi*, Kahire: Nahdet Misr Yayınları, 1900.

EŞ-ŞARKÂVÎ' 'Abdurrahmân, *El-Ard*, Kahire, Darü'l-şurûk, 2020.

HASEN Selim, Eski *Mısır Ansiklopedisi,* Windsor: Hindawi Yayınları, 2019.

KAPLAN Ramazan, *Cumhuriyet Dönemi Türk romanında köy*, Ankara: Akçağ, 1997.

MAHMUT Cemal, *Osmanlı Döneminde Yukarı Mısır'da Toprak ve* Köylü, Kahire: El-Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-Amme li'l-Kitab, 2010.

MARSO Afaf, *Mehmed Ali döneminde Mısır*, çev. 'Abdelsemi' Zeynel'din, Kahire: Kültür Yüksek Kurulu, 2004.

NEHHAS Yusuf, *Çiftçi; ekonomik ve sosyal durumu*, Kahire: Hindawi yayınları, 2016.

ZİKRİ Antoin, *Firavunlar ve Araplar döneminde Nil*, Windsor: Hindawi Yayınları, 2015.

Başvurulan Makaleler

ABDÜL-LATİF Hâmid, Înâs Besyûnî, "Servet Abaza'nın *Hâreb min el ayyâm* romanındaki metin eşiklerinin göstergebilimi", *Tanta Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilimsel Dergisi*, S.40(2020), ss. 1-23.

AL-SHAWABKİEH Sumaya, "Deneysel Anlatı Olarak Üstkurmaca, Mısırlı Romancı Yusuf el-Ka'îd: *Alharb Fi Bar Misr*, *Yahdus Fi Misr Alan* ve üçlü seri

Şekavi el-Masri el-Faseeh", *An-Necâh Üniversitesi Araştırma Dergisi*, S.27(2013), ss. 639-666.

'AVDET Cevad, "Burcî Memlûkler Döneminde ekonomik gerçekliğin Mısırlı çiftçinin yaşamı üzerindeki etkisi (784-923 H.)", *El- Kâdsiye Sanat ve Eğitim Bilimleri dergisi,* S.1 (2019), ss. 87-116.

BALCI Fatih, "Yılanların Öcü Örneğinde Gelenekten Diziye Aktarılan Türküler (İlk On Dört Bölüm)", *Uluslararası Beşeri Bilimler Ve Eğitim Dergisi,* S.1 (2016), ss. 1-14.

ÇANKAYA Erol, "Köy Edebiyatı ve Türk Edebiyatında köye "İçerden" bakış - doğuşu, etkileri, sonuçları", *Turkish Studies,* S.4 (2013), ss. 473-488.

ÇELENLİOĞLU Asiye, "Abdurrahmân Eş-Şarkâvî'nin romanlarında toplumsal eleştiri", *Nüsha,* S.45 (2017), ss. 107-126.

ÇELENLİOĞLU Asiye, "Mısır edebiyatında köy romanları", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dergisi,* S.36 (2017), ss. 83-108.

ÇELENLİOĞLU Asiye, "Modern Türk ve Mısır Edebiyatının doğuş ve gelişim evrelerindeki benzerlikler ve Fransız Edebiyatının bu iki edebiyata tesiri", *Akademik Sosyal Araştırmalar dergisi,* S.87(2019), ss. 294-314.

ÇELENLİOĞLU Asiye, "Modern Mısır Edebiyatı ve Mısır romanı", *International Social Sciences Studies Journal,* S.56(2020), ss. 510-517.

ÇETİN Türkan, "Kurtuluş Savaşı yıllarında işgal bölgesi köy ve köylüsü", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* S.3 (1993), ss. 175-190.

EL-ALÎ Raşâ, "Hayrî Şelebî'nın romanında *el-Veted* kadını", *Ayn Şems Üniversitesi Hawlîyât Âdâb 'Ayn Şems dergisi,* S.39(2011), ss. 149-156.

EL-'AZEB Heysem, "*el-Veted*", *Ayn Şems Üniversitesi Hawlîyât Âdâb 'Ayn Şems dergisi*, S.(Özel sayı)(2017), ss. 265-283.

EL-DESOKÎ İslâm, "Mısır kırsalındaki toplumsal çatışmanın görünümleri: Sosyal analiz", *Okuma ve Bilgi dergisi,* S.228(2020), ss. 357-392.

EL-HADÎDÎ Ayşe, "Arap romanında ahlaki eleştiri, örnek olarak Yusuf İdris'in *El-Haram*", *İskenderiye üniversitesi Edebiyat Fakültesi dergisi,* S.100 (2020), ss. 1-27.

EL-NOR Sakr, "Köylüler ve Mısır'da Devrim: Unutulanlar", *Arap geleceği dergisi,* cilt.37, sayı.427(2014), ss. 28-43.

EL-'NTABLÎ Muhammed, "Busâtî'nın *el-Cû' romanında* biyolojik marjinalleşme", *Al Azhar Üniversitesi İskenderiye'de Kadınlar İçin İslam ve Arap Araştırmaları Fakültesi dergisi,* S.4(2020), ss. 882-944.

ELSHAMY Nashwa, “Reading Egyptian Environmentalism: The Representation of Rural Life in Abdel Raḥman al-Sharqawi’s Novel Al-Arḍ (1954)”, *Edebiyatta Bilimsel Araştırma Dergisi,* S.20 (2019), ss. 363-394.

EŞ-ŞARKÂVÎ ‘Abdurrahmân, “ ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî ile görüşme” (Görüşmeci: Mahmut Kessab, Görüşme Transkripsiyonu), *El-Beyan,* S. 66 (1971), ss 12-14.

EŞ-ŞARKÂVÎ ‘Abdurrahmân, “ ‘Abdurrahmân eş-Şarkâvî ile röportaj” (Görüşmeci: A.M.R, Görüşme Transkripsiyonu), *El-Aklam,* S.8 (1975), ss.33,34.

GÖKÇEN Salim, “İki Darbe Arası Türk Demokrasisi (1961-1980)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,* S.67 (2020), ss. 241-264.

HERİDI Salah, “Osmanlı döneminde Mısır’da bulunan İltizam ve İhtikâr Sistemi arasında kalan Mısırlı çiftçi”, Mısırlı Tarihçi, cilt.57, sayı.4(2020), ss. 265-326.

İBRAHİM Emire, “Nil Nehri ve astronomi ve takvim gelişiminin başlangıcındaki etkisi”, *Edebiyatta Bilimsel Araştırma Dergisi,* cilt. 16, sayı. 16(2015), ss. 1-21.

İBRAHİM Necve, “Servet Abaza’nın romanlarında anlatı yapısı, örnek olarak *Şey' mine'l-havf* romanı”, *Kaliteli Eğitim Alanlarında Araştırma Dergisi,* S.40(2022), ss. 895-953.

KESKİN Yusuf, “Demokrat Parti iktidarı ve günümüze yansımaları”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* S. 5 (2012), ss. 107-130.

MAHRAN Amal, “Nil şarkısındaki coğrafi işaretler”, *Sanat ve İnsan Bilimleri Dergisi,* cilt. 89, sayı.1(2019), ss. 425-442.

MATAR Ezhâr, “Eyyûbîler döneminde Mısır'da feodal sistem”, *Tarih ve Arkeoloji Araştırmaları dergisi,* S.56 (2016), ss. 425-442.

MENDÛH Nûrâ, “Hayrî Şelebî 'da gerçekçiliğin özellikleri”, *Sanat ve İnsan Bilimleri dergisi,* S.3(2017), ss.148-158.

NAZMİYAN Rıda, Piyam Krimi, “Abdurrahmân Eş-Şarkâvî'nın "Toprak" ve Devlet Abadı'nın "Klider" romanında köy edebiyatı”, *İdaat Nakdiyye,* S.19 (2015), ss. 85-109.

PARLAK Cengiz, “Abdulhakîm Kâsım’ın *“Eyyâmu’l-İnsâni’s-Seb‘A”* romanında özlem teması”, *Academic Platform,* S.1(2022), ss. 35-60.

SİM Şükrü, “Türk Sinema Tarihi’nde İlk Üçleme, Metin Erksan’dan Mülkiyet Üçlemesi: "’Yılanların Öcü’, ’Susuz Yaz’, ’Kuyu’"”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, S.3 (2009), ss. 171-196.

SOBH Hişam, vd., “Siyasi ve ekonomik değişimler ve bunların Mısır köyünün özellikleri üzerindeki etkisi(23 Temmuz 1952 devriminden - 25 Ocak 2011 devrimi sonrasına kadar)”, *Journal of Al Azhar University Engineering Sector*, cilt.12, sayı.42(2017), ss. 236-252.

ÜNSER Halil İbrahim, “Enstitü Çıkışlı Yazarların Köy Gerçeğine Yaklaşımları (1950–1960)”, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 2 (2021), ss. 709-722.

ÜRÜN Ahmet, “Modern Arap Edebiyatında öne çıkan bazı temalar”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dergisi*, S.35(2016), ss. 131-144.

YILDIZ Şerafettin, “Yûsuf İdrîs’in hayatı, eserleri ve edebî kişiliği”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dergisi*, S.22(2009), ss. 279-310.

YUSUF Rofeyda, *Türk Yazarı Halide Edip Adıvar’ın yazdığı “Handan” ve İhsan Abdülkuddüs’ün yazdığı “Ben Özgürüm” romanlarındaki kadın simgesi, Arapçaya çevrisiyle karşılaştırmalı bir çalışma*, (Yüksek Lisans Tezi), Kahire: El-Ezher üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı, 2023.

Başvurulan Tezler

BİLEBÂSÎ Fatimatü'z-zehrâ, Sümeyye Bâkînî, *Muhammed Abdül Halim Abdullah’ın Ba'de’l-gurûb romanında anlatım şiirselliği*, (Yüksek Lisans Tezi), El-vâdî: El-şehîd Heme lihızır Üniversitesi Diller ve Edebiyat Fakültesi, 2019.

K. ALTUN Veysel, *Köy romanlarında dini ve ahlaki motifler: Yaşar Kemal örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

MOUSA Hadeer, *Mısır Edebiyatı Temsilcilerinden Yusuf İdris’in Hikâyelerinde "Din Adamı" Portresi*, (Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

ÖRGÜN Mukadder, *Yaşar Kemal’in Ortadirek İle Fakir Baykurt’un Irazca’nın Dirliği Romanlarında Ana Kadın Karakterler İle Temaların Karşılaştırılması*, (Yüksek Lisans Tezi), Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

ZEYNEP Merâh, *Muhammed Abdül Halim Abdullah’in Şecert’ül liblâb romanında anlatı söyleminin yapısı*, (Yüksek Lisans Tezi), Oum el Bouaghi: Al-Arabî İbn Mehîdî Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Fakültesi, 2015.

Başvurulan Elektronik Gazeteler:

ABDURRAHMAN Muhammed, “Mahmoud El-Meligy ve edebî metinlerden ilham alınan eserleri. En önemlisi *El-Ard*”, *Alyawm Alsaabie*, 6 Haziran 2021, https://www.youm7.com/story/2021/6/6/%D9%85%D8%AD%D9%85%D9%88%D8%AF (05.04.2024).

ABDURRAHMAN Muhammed, “Yusuf İdris'in ölüm yıldönümünde kaleme aldığı 10 roman ve öykü koleksiyonu”, *El-Yavm El-sâbi'*, 1 Ağustos 2021, https://www.youm7.com/story/2021/8/1/10-%D8%B1%D9%88%D8%A7%D9%8A%D8%A7%D8%AA-%D9%88%D9%85%D8%AC%D9%85%D9%88%D8%B9%D8%A7%D8%AA-%D9%82%D8%B5%D8%B5%D9%8A%D8%A9-%D9%84%D9%80-%D9%8A%D9%88%D8%B3%D9%81-%D8%A5%D8%AF%D8%B1%D9%8A%D8%B3-%D9%81%D9%89-%D8%B0%D9%83%D8%B1%D9%89-%D8%B1%D8%AD%D9%8A%D9%84%D9%87/5409198 (24.07.2023).

ASLAN Zehra, “Siyasi ve ideolojik müdahalelerle gelen "sansür" ve "yasaklar"”, *İndependent Türkçe*, 8 Mayıs 2021, https://www.indyturk.com/node/356211/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/siyasi-ve-ideolojik-m%C3%BCdahalelerle-gelen-sans%C3%BCr-ve-yasaklar, (16.05.2024).

AZEB Safa, “Mısırlı yazar Hayrî Şelebî: *İstâsiye*, Mısır'daki mezhepsel çekişmenin sahteliğini ortaya çıkaran toplumsal bir trajedi”, *Melâhık*, 6 Kasım 2010, https://almadasupplements.com/print.php?cat=635(25.07.2023).

HABUŞE Muhammed, “Mısırlı çiftçi.. Yeni bir umut ve çalışma dönemi”, *El-Ahram gazetei*, 7 Ekim 2014, https://gate.ahram.org.eg/daily/NewsPrint/329858.aspx, s.12. (24.03.2023).

HASÂNÎN Ahmet, Muhammed El-İş'âbî, “Yusuf el-Ka’îd, köylülerin içgüdüsüyle edebiyatı zenginleştiren belagat sahibi çiftçi”, *El-Ahrâm*, 15 Aralık 2021, https://gate.ahram.org.eg/News/3188523.aspx (24.07.2023).

MATAR Mahmut, “Hayrî Şelebî, dışlananların yazarı ve masalcıların şeyhi”, *Asvât Online*,8Eylül2019,https://aswatonline.com/2019/09/08/%D8%AE%D9%8A%D8%B1%D9%8A-%D8%B4%D9%84%D8%A8%D9%8A-%D9%83%D8%A7%D8%AA%D8%A8-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%87%D9%85%D8%B4%D9%8A%D9%86-%D9%88%D8%B4%D9%8A%D8%AE-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%83%D8%A7%D8%A6%D9%8A/ (25.07.2023).

ÖMER Amr, “Mısır toplumunda sınıf çatışması”, *Academia*, ‘t.y.’, https://www.academia.edu/10293857/%D8%A7%D9%84%D8%B5%D8%B1%D8%A7%D8%B9_%D8%A7%D9%84%D8%B7%D8%A8%D9%82%D9%8A_%D9%81%D9%8A_%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AC%D8%AA%D9%85%D8%B9_%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B5%D8%B1%D9%8A

RÎYÂD Mu'az, “Hayrî Şelebî’nın *Ni'nâ' el-cenâyîn* romanında bir okuma”, *Kültür KalemleriDergisi*,30Ağustos2017,https://montada.aklaam.net/showthread.php?t=15431 (25.07.2023).

ZEKİ Said, “Roman ve kırsal, Yusuf el-Ka’îd kış gecelerinde bir Mısır köyünün hayallerini aktarıyor”, *El-Kahire*, 8 Mart 2022, https://www.cairo24.com/1526391 (25.07.2023).

https://www.facebook.com/100067121272172/posts/673824433494119/ Erişim Tarihi: 03.06.2024.

https://www.babmsr.com/%D8%B5%D9%88%D8%B1%D8%A9-%D8%A3%D8%B9%D9%8A%D8%A7%D9%86-%D9%82%D8%B1%D9%8A%D8%A9-%D8%A8%D9%87%D8%AC%D9%88%D8%B1%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%AB%D9%84%D8%A7%D8%AB%D9%8A%D9%86%D9%8A%D8%A7%D8%AA/ Erişim Tarihi: 03.06.2024.

https://www.marefa.org/%D8%B9%D8%A8%D8%AF_%D8%A7%D9%84%D8%B1%D8%AD%D9%85%D9%86_%D8%A7%D9%84%D8%B4%D8%B1%D9%82%D8%A7%D9%88%D9%8A Erişim Tarihi: 03.06.2024.

https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.alkirtas.com%2Froman-langue-arabe%2F29743-%25D8%25A7%25D9%2584%25D8%25A7%25D8%25B1%25D8%25B6-%25D8%25B9%25D8%25A8%25D8%25AF-%25D8%25A7%25D9%2584%25D8%25B1%25D8%25AD%25D9%2585%25D8%25A7%25D9%2586-%25D8%25A7%25D9%2584%25D8%25B4%25D8%25B1%25D9%2582%25D8%25A7%25D9%2588%25D9%258A-9789770921883.html&psig=AOvVaw08_HMJqAuD6B9g0C_Z43PD&ust=1717508445817000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBIQjRxqFwoTCMDAxuHHv4YDFQAAAAAdAAAAABAR Erişim Tarihi: 03.06.2024.

https://www.gazetekadikoy.com.tr/edebiyat-hayatindan-hatirlamalar/fakir-baykurt-mfettis Erişim Tarihi: 03.06.2024.

https://www.kitapyurdu.com/kitap/yilanlarin-ocu/87419.html Erişim Tarihi: 03.06.2024.

https://sanadbooks.com/en/%D8%AB%D8%A3%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%81%D8%A7%D8%B9%D9%8A/Erişim Tarihi: 03.06.2024.

Ekler

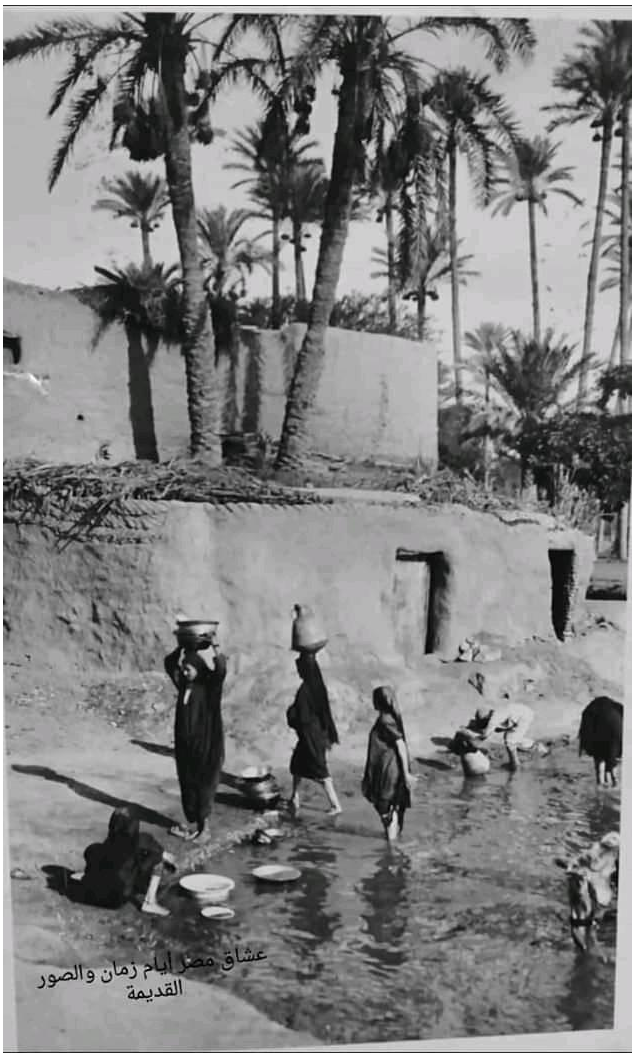

Ek1: 1930'lerde Mısır'ın bir köyünde Nil Nehri'nden su getiren köylü kadınların bir fotoğrafı[376]

[376] https://www.facebook.com/100067121272172/posts/673824433494119/ Erişim Tarihi: 03.06.2024.

Ek2: 1930'lerde Mısır'daki bir köyün ileri gelenlerini gösteren bir fotoğraf[377]

[377] https://www.babmsr.com/%D8%B5%D9%88%D8%B1%D8%A9-%D8%A3%D8%B9%D9%8A%D8%A7%D9%86-%D9%82%D8%B1%D9%8A%D8%A9-%D8%A8%D9%87%D8%AC%D9%88%D8%B1%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%AB%D9%84%D8%A7%D8%AB%D9%8A%D9%86%D9%8A%D8%A7%D8%AA/ Erişim Tarihi: 03.06.2024.

Ek3: ‘Abdurrahmân Eş-Şarkâvî’nın bir fotografı[378]

[378]https://www.marefa.org/%D8%B9%D8%A8%D8%AF_%D8%A7%D9%84%D8%B1%D8%AD%D9%85%D9%86_%D8%A7%D9%84%D8%B4%D8%B1%D9%82%D8%A7%D9%88%D9%8A Erişim Tarihi: 03.06.2024.

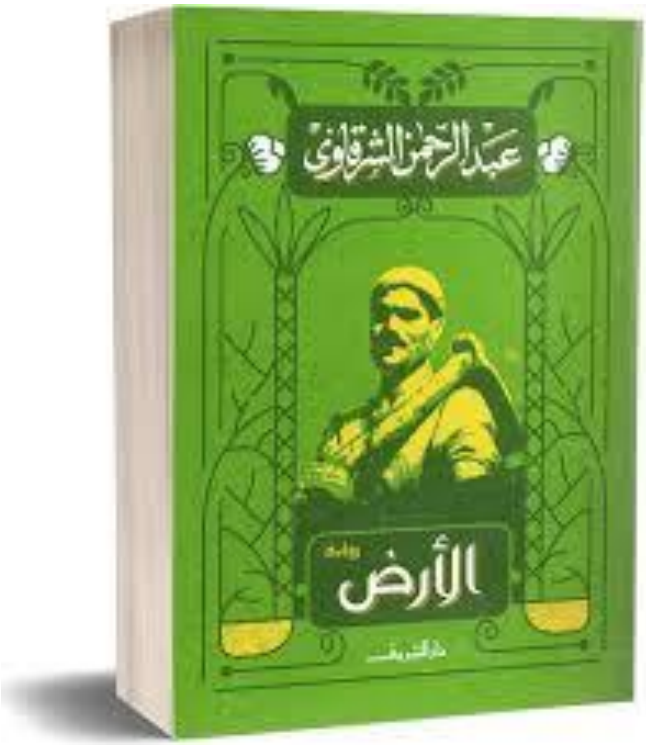

Ek4: *Toprak* romanının kapağı[379]

[379] https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.alkirtas.com%2Froman-langue-arabe%2F29743-%25D8%25A7%25D9%2584%25D8%25A7%25D8%25B1%25D8%25B6-%25D8%25B9%25D8%25A8%25D8%25AF-%25D8%25A7%25D9%2584%25D8%25B1%25D8%25AD%25D9%2585%25D8%25A7%25D9%2586%25D8%25A7%25D9%2584%25D8%25B4%25D8%25B1%25D9%2582%25D8%25A7%25D9%2588%25D9%258A-9789770921883.html&psig=AOvVaw08_HMJqAuD6B9g0C_Z43PD&ust=1717508445817000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBIQjRxqFwoTCMDAxuHHv4YDFQAAAAAdAAAAABAR Erişim Tarihi: 03.06.2024.

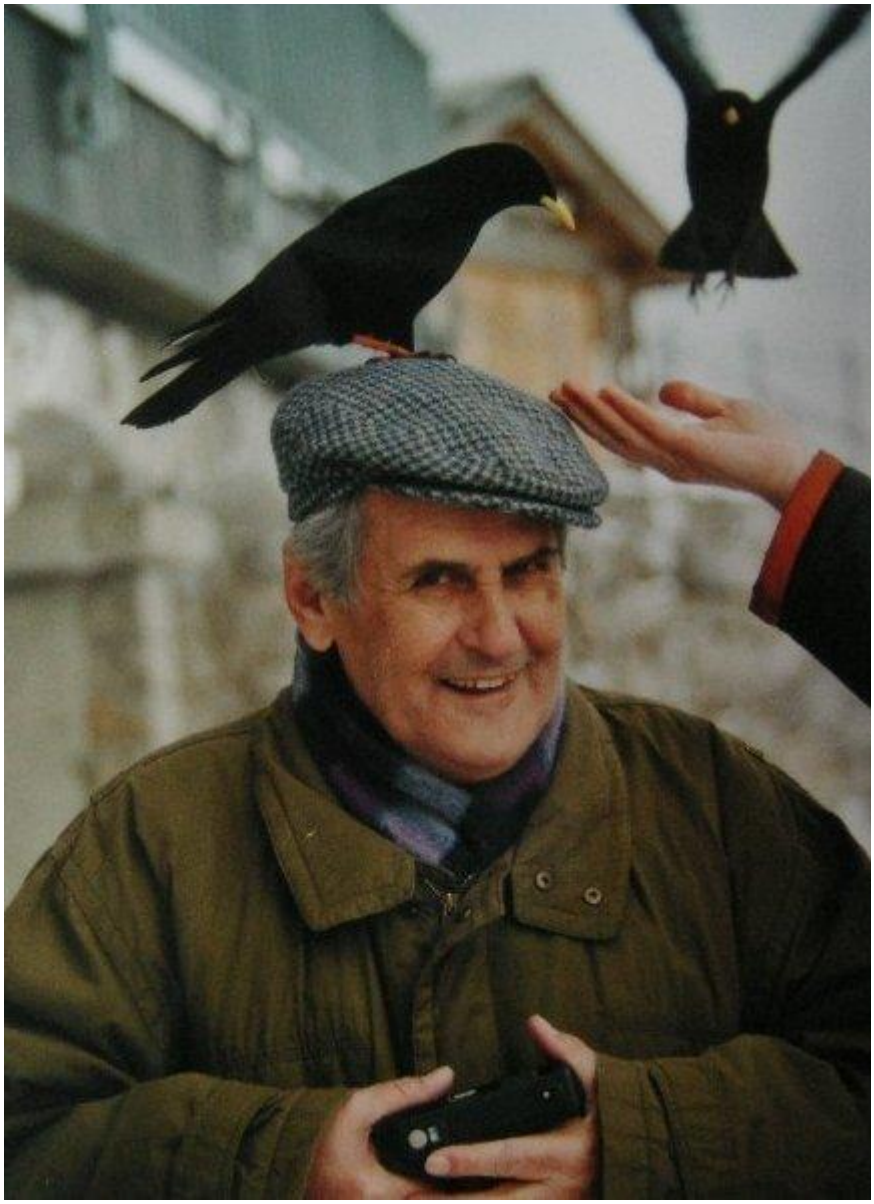

Ek5: Fakir Baykurt'un fotoğrafı[380]

[380] https://www.gazetekadikoy.com.tr/edebiyat-hayatindan-hatirlamalar/fakir-baykurt-mfettis Erişim Tarihi: 03.06.2024.

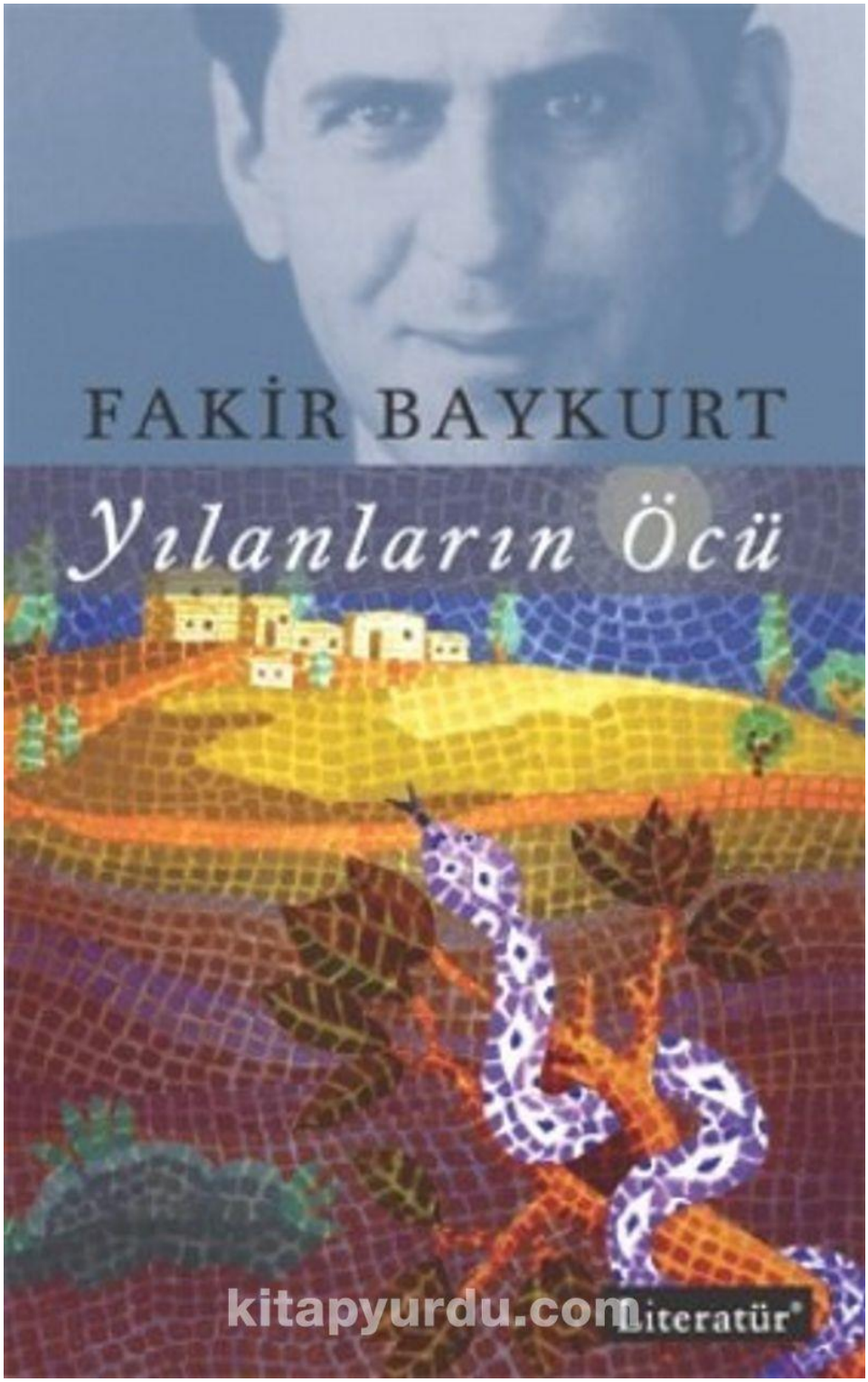

Ek6: *Yılanların Öcü* romanının kapağı [381]

[381] https://www.kitapyurdu.com/kitap/yilanlarin-ocu/87419.html Erişim Tarihi: 03.06.2024.

Ek7: *Yılanların Öcü* romanının Arapça basımı[382]

[382] https://sanadbooks.com/en/%D8%AB%D8%A3%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%81%D8%A7%D8%B9%D9%8A/ Erişim Tarihi: 03.06.2024.